

**ULUSLARARASI GÖÇ VE ENTEGRASYON: POLONYA'DAKİ
TÜRK GÖÇMENLER ÖRNEĞİ**
Yüksek Lisans Tezi

Gizem KARAKÖSE

Eskişehir 2022

**ULUSLARARASI GÖÇ VE ENTEGRASYON: POLONYA'DAKİ
TÜRK GÖÇMENLER ÖRNEĞİ**

Gizem KARAKÖSE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Filiz GÖKTUNA YAYLACI

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mart 2022

ÖZET

ULUSLARARASI GÖÇ VE ENTEGRASYON: POLONYA'DAKİ TÜRK GÖÇMENLER ÖRNEĞİ

Gizem KARAKÖSE

Sosyoloji Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mart, 2022

Danışman: Doç. Dr. Filiz GÖKTUNA YAYLACI

Araştırma kapsamında, Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin kimlik, ev sahibi toplum politikaları, ev sahibi toplum ve etnik köken ülke ile iletişimi temelinde sosyal ve sistem entegrasyon süreçleri incelenmiştir. Nitel araştırma olarak desenlenmiş çalışmada görüşme ve katılımlı gözlem yöntemlerinden yararlanılmıştır. Ekim 2020-Ağustos 2021 tarihleri arasında 11 ay süren alan araştırması, Polonya'nın Varşova, Gdansk, Bydgoszcz, Torun, Poznan ve Wroclaw şehirlerinde yürütülmüş, çalışma grubunda yer alan Türkiye kökenli 30 kişi ile görüşülmüştür. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin sistem ve sosyal entegrasyonunu sağladığını göstermiştir. Göçmenlerin kimlik algıları, iletişim süreçlerinin şekillenmesinde etkili olurken, sistem ve sosyal olarak entegre olmalarını da şekillendirmektedir. Diğer yandan, etnik kimlik algısından uzaklaşma, ev sahibi toplum ile bir arada yaşama, boş zaman ve özel gün aktivitelerini ev sahibi toplum ve diğer göçmenlerle beraber geçirme, toplumsal çevrenin ev sahibi toplum ve diğer göçmenlerden oluşması ve gündelik dilde Lehçe ve İngilizcenin yoğun kullanımı sosyal entegrasyon süreçlerinin en belirgin niteliklerindedir. Ev sahibi toplum ile aile ve arkadaş ilişkisi kuran katılımcılar sosyal ve sistem entegrasyon süreçlerini daha kolay geçirirken, ev sahibi toplumdan uzak duran katılımcılar sosyal entegrasyon sürecinde zorlanmakta ve sistem entegrasyon sürecinde olumlu ilerlemektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal ve sistem entegrasyonu, Polonya'daki Türkler, Uluslararası göç, Avrupa'daki Türkler

ABSTRACT

INTERNATIONAL MİGRATİON AND INTEGRATION: TURKS IN POLAND SAMPLE

Gizem KARAKÖSE

Department of Sociology

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, March, 2022

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Filiz GÖKTUNA YAYLACI

This research examines the social and system integration processes of Turkish immigrants in Poland based on identity, host society policies, communication with the host society and ethnicity. In the study, which was designed as a qualitative research, interview and participatory observation methods were used. The field research, which lasted 11 months between October 2020 and August 2021, was carried out in the cities of Warsaw, Gdansk, Bydgoszcz, Torun, Poznan and Wroclaw in Poland, and 30 people of Turkish origin in the study group were interviewed. The findings obtained within the scope of the research showed that immigrants of Turkish origin in Poland provided a system and social integration. The identity perceptions of immigrants are effective in shaping their communication processes which also shape their system and social integration. On the other hand, moving away from the perception of ethnic identity, coexistence with the host society, spending leisure and special day activities with the host society and other immigrants, the social environment consists of the host society and other immigrants, and the intensive use of Polish and English in daily language are the most prominent features of the social integration processes. Participants who establish emotional bonds through family or friendship are socially and systemically integrated into the host society, while participants who abstain from bilateral relations have difficulties in the social integration process.

Keywords: Social and system integration, Turks in Poland, International migration, Turks in Europe

ÖNSÖZ

Göç ve ötekine yönelik olumsuz algı ve göçmen kültürünün uzak bir ihtimal olarak algılandığı günümüz dünyasında göçmen nüfusunun artışı ile bir ikilem yaratmaktadır. Ortaya çıkan ikilem ise dünyanın en önemli problemlerinden biri olarak akademik anlamda daha fazla araştırma yapılması ihtiyacını doğurmaktadır. Göçün, en etkin kültürlerarası iletişim yollarından biri olduğu günümüz dünyasında, bir göç araştırmacısı olarak onbir ay boyunca Polonya’da Türkiye kökenli göçmenlerin göç süreçlerini incelemek, sorunları görmek ve bu tez aracılığıyla yazıya dökmek akademik hayatımın en değerli deneyimlerinden biri oldu.

Araştırma süresince Covid-19 sınırlamaları ve kurallarına rağmen benimle görüşen ve bu zor süreçte yurtdışında bir aile, ağabey, kardeş ve abla bulmuş gibi hissettiren tüm katılımcılarıma minnettarım. Bir katılımcının ötesindeki aktarımları ve destekleriyle bu tezin oluşmasını onlara borçluyum.

Yüksek lisansa başlamamdan tez savunmama kadar olan süreçte yoluma ışık tutan tavsiyeleri ve değerli yorumlarıyla kaybolduğum yollarda elimden tutan, tezimin bu halini almasında büyük katkısı olan kıymetli tez danışmanım Doç. Dr. Filiz Göktuna Yaylacı’ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez savunma komitesinde yer alan sayın jüri üyeleri Doç.Dr. Hatice Yaprak Civelek ve Dr. Öğretim Üyesi İnci Aksu Kargın’a katkı ve önerilerinden dolayı teşekkür ederim.

Son olarak, onbir aylık süreçte misafir olarak kaldığım Nicolaus Copernicus University, Erasmus dersleri ve kültürel programlarıyla tezimin tamamlanıp bu halini almasında büyük bir yere sahiptir. Bu vesileyle, Nicolaus Copernicus University’de görev yapan değerli hocalarıma teşekkür ediyorum. Özellikle, akademik katkıları, tezime yönelik destekleri ve içten tavrı için sayın Prof. Michał Głuszkowski’ye minnettarım. Kendisinin nazik desteği akademik hayatta örnek alacağım yegâne davranış biçimlerinden olacaktır.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
GÖRSELLER DİZİNİ.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Amaç.....	6
1.3. Önem.....	7
1.4. Sayıtlar.....	8
1.5. Sınırlılıklar	7
1.6. Tanımlar.....	8
2. ALANYAZIN.....	9
2.1. Göç Olgusunun Olgusu ve Kuramsal Temelleri	9
2.1.1. Göç kavramı.....	9
2.1.2. Göç boyutları ve türleri.....	10
2.1.3. Göç kuramları.....	13
2.1.3.1. Göçün başlangıcını açıklayan kuramlar.....	15
2.1.3.2. Göçün devamlılığını açıklayan kuramlar.....	16
2.1.3.3. Göç sonrası sürece dair diğer kuramlar.....	17
2.1.4. Göç kuramları bağlamında Polonya'ya göç.....	19
2.2. Göç ve Entegrasyon.....	23
2.2.1. Entegrasyon.....	26
2.2.1.1. Entegrasyon politikalarında önemli etkenler.....	33
2.2.2. Asimilasyon.....	36
2.2.3. Çokkültürlülük.....	40

2.2.4. Entegrasyon ve dil	44
2.3. Türkiye'nin Dış Göç Süreci.....	46
2.3.1. Türkiye'den Yurtdışına Göç Süreci.....	47
2.3.1.1. 1961-1974: Avrupa'ya göç.....	48
2.3.1.2. 1975 -1980: kriz dönemi	49
2.3.1.3. 1990-2000'li yıllar: yeni işgücü.....	50
2.4. Polonya ve Göç.....	51
2.5. Türkiye'den Polonya'ya göç.....	56
2.5.1. 1970-2000 yıllarında Polonya'ya Türk göçü.....	57
2.5.2. 2000-2020 yıllarında Polonya'ya Türk göçü.....	60
2.6. Polonya'da Göç ve Entegrasyon Politikaları.....	62
2.6.1. Polonya'nın göç, göçmen ve yabancı politikaları.....	63
2.6.2. Polonya'nın Göç ve Entegrasyon Politikaları.....	65
2.6.2.1.Voyvodahklara Göre Entegrasyon Uygulamaları.....	71
3. YÖNTEM.....	72
3.1. Araştırma Modeli.....	72
3.2. Çalışma Grubu.....	73
3.3. Verilerin Toplanması.....	76
3.4. Verilerin Çözümlemesi.....	79
3.5. Geçerlik ve Güvenirlik.....	79
4. BULGULAR VE YORUM.....	83
4.1. Sistem ve Sosyal Entegrasyona İlişkin Bulgular.....	83
4.2. Ev Sahibi Toplum İle Sosyal Entegrasyon Süreçleri.....	106
4.3. Etnik Kökene Yaklaşım.....	149
4.4. Ev sahibi Toplumun Entegrasyona Etkileri.....	168
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	206
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	206
5.2. Öneriler.....	226

KAYNAKÇA

EKLER

GÖRSELLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Görsel 4.1. Polonyalı eşiyle birlikte yaşayan Orhan'ın oturma odası.....	96
Görsel 4.2. Alp'in iş yerinde kullandığı Polonya-Türkiye bayrağı.....	107
Görsel 4.3. Ayça'nın evinde Türkiye kökenlilerin düzenlediği arkadaş toplantısı...	136
Görsel 4.4. Haydar'ın Türkiye kökenli ve Polonyalı aile ya da arkadaşlarıyla buluşmak için kullandığı hobi bahçesi.....	138
Görsel 4.5. Türkiye kökenli göçmenlerin tatil gününde bir araya geldiği yemek toplantısı.....	140
Görsel 4.6. Hayri'nin kız arkadaşı ve ailesiyle geçirdiği Noel sonrası çoğunluğu geleneksel Noel yemeklerinden oluşan misafir masası.....	143
Görsel 4.7. Wrocław'daki Türk Dili ve Kültür Derneği Girişi.....	155
Görsel 4.8. Wrocław'daki Türk Dili ve Kültür Derneği'nde ziyaretçilere ikram edilen Türk kahvesi.....	160
Görsel 4.9. Polonya'da hastalıklarda kullanılan ballı bitki karışımı	168
Görsel 4.10. Katılımcıların evinde Türk yiyecek ve içeceklerin bulunduğu raf.....	179

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi, sayıltıları, sınırlılıkları ve önemli kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem

Günümüzde, ulaşım imkânları, küresel dünya düzeni ve diğer pek çok kişisel veya grupsal motivasyonlar uluslararası göçü nitelik ve nicelik bakımından etkilemektedir. Uluslararası göçün bu denli ulaşılabilir olması ve göçe iten zorunlu nedenler dünya genelinde göçmen nüfusunun artmasına neden olmaktadır. “Uluslararası Göç Örgütü” raporlarına göre dünya genelinde yaklaşık 281 milyon uluslararası göçmen bulunmaktadır (IOM, 2022).

Uluslararası göçün ortaya çıkışında etkili olan nedenler “siyasi” ve “ekonomik” olmak üzere iki temel boyutta ifade edilebilir (Castles & Miller, 2008, s.3-4). Uluslararası göçte genel ivme ekonomik nedenlere bağlı gönüllü göçler biçiminde iken son dönemlerde artan güvenlik kaygıları nedeniyle zorunlu göç ve sığınmacı hareketleri de yoğunlaşmaya başlamıştır (Cohen & Sirkeci, 2016, s.10-11).

Uluslararası göç sürecinde bazı ülkeler göç ülkesi olarak bilinmektedir. Ancak son yıllarda ekonomi temelli göçler büyük oranda hedef ülke tercihlerini değiştirmiştir. 2013 ve 2017 yılları arasında daha önce işgücü göçlerinin en fazla yapıldığı ülkelere yönelik göç akınlarının oranlarında azalmalar görülmüştür. Dolayısıyla işgücü göçü üst-orta gelirli ülkelere doğru kaymıştır (IOM, 2020). Günümüzde Ortadoğu ve Doğu Avrupa ülkeleri ana akım göçün yeni hedef noktaları haline gelmiştir. Özellikle Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti gibi Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin artan işgücü ihtiyacı için göçmen emeğinin ana kaynakları Türkiye, Fas ve Ürdün gibi ülkeler olmuştur (Castles & Miller, 2008, s.11).

Türkiye açısından bakıldığında, 1950’lerden günümüze kadar olan süreçte, uluslararası göçün önemi giderek artmıştır. Türkiye’nin dış göç sürecinde somut olarak, zorunlu nedenler, gönüllü olma, ekonomik nedenler ve yapılan anlaşmalar etkili olmuştur. Göç vermeye yönelik deneyimi ise mübadele ile başlayarak Avrupa’ya yapılan ekonomik göçler olarak pekiştirilmiştir.

Avrupa'ya göç verme sürecinde kır-kent iç göçü, işsizlik ve sanayi devrimi gibi etkenler önemli hale gelmiştir. Özellikle 1950-1990 yılları arasında Almanya ve İngiltere gibi Batı Avrupa ülkelerinde yaşanan ekonomik gelişmeler bu bölgelere doğru işçi gücü ihtiyacının artmasında etkili olmuştur (Berting, 2018, s. 66).

Bu süreçte Türkiye'nin işgücü nüfusundaki gözle görülür artış Avrupa ülkelerinin ihtiyacı için mükemmel bir fırsat olmuştur. Türkiye, kentli nüfusunun artması ile ortaya çıkan işsizlik sorununu çözmek üzere Beş Yıllık Kalkınma Planları oluşturmuştur. Beş Yıllık Kalkınma Planları, hem çeşitli politikaların geliştirilmesinde hem de başta Avrupa olmak üzere Orta Doğu, Avustralya ve Kuzey Afrika ülkelerine işgücü göçünün başlamasını sağlayan program haline gelmiştir (İçduygu, vd., 2014, s. 182-183). Bu bağlamda, işgücünün Avrupa'ya göçün devamlılığında etkili olduğu söylenebilir.

21. yüzyılda Avrupa Birliğine yeni katılan ülkeler ile birlikte Avrupa'daki Türk göç hareketlerinde yön Orta ve Doğu Avrupa'ya doğru kaymıştır. Bu durumda Avrupa Birliği'ne giriş süreci Batı Avrupa'da artan ırkçılık ve islamofobinin etkisi oldukça yüksektir. Böylelikle, Türkiye'nin göç verdiği ülkelerden biri de Polonya haline gelmiştir. Ancak, Türkiye ile Polonya arasında yaşanan göç süreci kendine özgü nedenlerle, Batı Avrupa'da 1950'li yıllarda başlayıp 1970'li yıllara kadar devam eden işçi göçünden bağımsız olarak gelişmiştir. Bu açıdan, Türkiye kökenli bireylerin Polonya'ya göçleri diğer ülkelere kıyasla oldukça yenidir. Ancak, Türkiye kökenli göçmenlerin göçü kısa tarihi ve Polonya'daki göçmen nüfusunun küçük bir parçasını oluşturmasına rağmen Polonya göç tarihinde önemli bir yer tutmaktadır.

Türklerin Polonya'ya göçünü inceleyen Andrejuk (2019, s. 158) Türkiye temelli göçleri “güneyden kuzeye, Avrupa-Asya bölgesinden Orta Avrupa'ya” göçün modeli olarak tanımlamıştır. Türkiye kökenli göçmenlerin göç hareketleri temelinde Polonya hükümetinin Türkleri ve diğer Asyalı göçmenleri çekmek amacıyla uygulamış olduğu herhangi bir resmi programı olmamasına rağmen ekonomik nedenler ön plana çıkmıştır. Türklerin Polonya'ya göçü ise Polonya devletinin Türkiye'den bazı öğrencilere burs vermesi ve bu öğrencilerden bazılarının mezuniyet sonrası Polonya'da kalmasıyla başlamıştır. Bu bağlamda, Türklerin Polonya'ya göç hareketliliğinde kitlesel ve sürekli göç hareketlerinden bahsetmek olanaksızdır. Dolayısıyla, Türklerin Polonya'ya göçünde çoğunlukla sosyal ağları ve bilgi aktarımları etkili hale gelmiştir.

Türkiye ile Polonya arasında göç Polonya'nın Avrupa Birliği üyesi oluşunun öncesine dayanmakta ve Polonya'nın üye oluşu ile hızlanmaktadır. Türkler Polonya'nın Avrupa Birliği'ne girmesinin ardından çoğunlukla ekonomik fırsatlar ve ticari girişim nedenleriyle göç etmeye başlamıştır. Polonya'ya iş kurma amacıyla giden Türkiye kökenli girişimciler geçen zaman içinde iki devlet tarafından da fark edilmiştir. Dolayısıyla, Polonya'nın 2004'te Avrupa Birliği'ne girmesi ve Polonya ile Türkiye'nin 2019'da ekonomik iş anlaşması gibi adımlar, Türklerin Polonya'ya göçünde olumlu bir etken olmuştur. Aynı zamanda iki ülke arasında yapılan "Bilim, Eğitim ve Kültür" ve "Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği" anlaşmaları, yıllar içerisinde Türklerin Polonya'ya göçündeki artışta önemli bir yere sahip olmuştur (http-1). İki ülke arasında yapılan anlaşmalar eğitim ve evlilik gibi göç nedenlerinin farklılaşmasında da etkili olmaktadır. Bu özellikleri ile Polonya'ya göçler Batı Avrupa'ya yapılan göçlerden farklılaşmaktadır.

Polonya Göçmen Ofisi (2019) verilerine göre Polonya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler yaklaşık 4000 kişidir. 2020'ye gelindiğinde ise bu sayı 4828'ye yükselmiştir. Veriler 2019'daki verilerle karşılaştırıldığında göç eden Türklerin sayısında bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Göçmen sayısındaki artışa rağmen Türkiye kökenli göçmenler yoğunlukta olduğu Mazovya Voyvodalığı, diğer bölgelere göre Türklerin daha az olduğu Podlasie ve Opole Voyvodalıkları'nda 2019'a göre toplam 30 kişilik bir azalma gözlemlenmiştir (http-2). Türkiye'den Polonya'ya göç edenlerin en fazla yoğunlaştıkları kentler ise Varşova, Kraków ve Wrocław şeklindedir (Andrejuk, 2019, s.160).

Andrejuk'un (2019, s. 165) ifade ettiği üzere Türkiye'den etnik kökenle ilişkili mülteci başvurularındaki azalma iki ülke arasındaki göç süreçlerine ilişkin istatistiklerde dikkat çeken en önemli detaylardandır. Bu durumda Türkiye'nin iç siyasi ve toplumsal yapısındaki değişmelerin önemli rol oynadığı söylenebilir. Türkiye'den gidenlerin yaptığı mültecilik talebinde azalma olmasına rağmen Türkiye'den giden göçmenlerde ise hızla bir artış yaşanmaktadır. Dolayısıyla da Polonya'daki tüm göçmenler arasında en fazla geçici oturma iznine sahip olan göçmenler Türkler haline gelmiştir.

Türkiye ve Polonya arasında dini inanç, toplumsal yaşantı, dil ve kültürel açıdan birçok farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle, uluslararası göç sürecinde iki toplumun karşılaşmaları sonucu kültürel kimlik bir sorun haline gelmekte peşi sıra çeşitli krizlerine de yol açmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'den Polonya'ya göç sürecinde Gleason'un (2014, s.

21) göç ve etnisite hakkında konuşmak için kimlik kelimesinin kullanılmasının gerekli olduğu düşüncesi önemli bir yere sahiptir. Toplumsal farklılıklar ekseninde kimlik açısından iki toplum arasında ayrışmalar, dışlanma ve ötekileştirme gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Özellikle ulus devlet ekseninde homojen kültüre sahip ülkelerde kimlik krizleri daha net görülmekte ve ötekileştirme, kültürlerarası iletişim ve entegrasyon daha büyük bir sorunsal haline gelmektedir. Ancak bu durum yalnızca toplumsal olarak değil devletler tarafından da şekillendirilmektedir. Dolayısıyla, göçmenler ulus kimlik konusunda bir tehdit olarak görülmeye yatkındır (Berting, 2018, s. 70). Bu nedenle göç alan ülkelerde kültürlerarası iletişim ve entegrasyon kavramları daha dikkatli ele alınmalıdır.

Uluslararası göç sürecinde, göç edilen homojen toplumlarda kültürlerarası iletişim, entegrasyon, uyum sorunu, negatif açıdan dışlanma ve öteki algısı gibi sorunsallar da ortaya çıkmaktadır (İçduygu, vd., 2014, s. 46-53). Bu bağlamda, göçün kültürel boyutu ve kimlik gelişimi en az ekonomik boyutu kadar önemli bir veri aracı haline gelmiştir. Göç süreçleri açısından büyük öneme sahip olan toplumsal alan ve iletişim konusu göç çalışmalarında daha fazla yer bulmaya başlamasıyla göçmenlerin gittikleri ülkelerde sosyal entegrasyonunu anlamlandırma çabaları oluşmuştur. Bu bağlamda Türkiye'den giden göçmenlerin gittikleri ülkede bu açıdan değerlendirilmesi son derece önemlidir. Türkiye'nin kültürel çeşitliliği göz önüne alındığında, Türk göçmenleri var olan çeşitliliği göç ettiği ülkeye de taşımaktadır. Tıpkı iç göçte olduğu gibi Avrupa'da da Türkiye kökenli göçmenler kendi kültürel özelliklerini yaşatma amacıyla çeşitli STK, dernek ve kültürel birlikler kurmaktadır (Demirağ & Kakışım, 2018, s.131-133).

Polonya ile Türkiye arasında yapılan göçler göz önüne alındığında; yerel halkla ve diğer göçmen gruplarla iletişim süreci de Batı Avrupa'ya yapılan işçi göçmenlere oranla daha iyi ve karşılıklı olduğu gözlemlenmektedir. Batı Avrupa ülkelerinde Türkiye kökenli göçmenler genellikle diğer göçmenlerle küme (Berting, 2018, s. 70) bir yaşam tarzı benimserken Polonya'da genellikle iç kesimlerde ve iyi şartlarda yaşamaktadırlar.

Polonya'nın göçmen yasaları kapsamında yapılan düzenlemeler ile birlikte Polonya yerel halkı da göçmenlere karşı hem toplumsal alanda hem de siyasi düzlemde daha ılımlı yaklaşımlar sergilemektedir (Andrejuk, 2019 s.163). Ancak kültürel iletişim her ne kadar

Batı Avrupa'ya yapılan göçlere kıyasla karşılıklı ve iyi olarak tanımlansa da toplumsal yaşamda çeşitli soyutlamalar ve uyumsuzlukla da gözlemlenmektedir.

Türkiye'nin Avrupa'ya verdiği ekonomi temelli göçleri konu alan çalışmalarda çoğunlukla Batı Avrupa ülkelerinden Almanya konu edilmiştir. Bu çalışmalara kısaca bakılacak olursa "Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı" ile Türkiye'den Almanya'ya emek göçü kapsamında giden Türkiye kökenli göçmenlerle hakkında çalışma yapan Nermin Abadan Unat'ın 1964 yılında yazdığı "Batı Almanya'daki Türk İşçileri ve Sorunları" adlı kitabı ilk örneklerdendir. Bu süreçte giden göçmenlerin daha çok demografik ve fiziki sorunlarına dikkat çekilmiş ve çözüm yolları aranmıştır.

1960'lar sonunda ise giden işçilerin Alman vatandaşlığına geçmeleri ile birlikte entegrasyon ve kültürlerarası iletişim konuları çalışılmaya başlanmıştır. Almanya'nın 1950'lerle birlikte başlayan işçi alımı talebi sonucu milyonlara varan göçmen Türkiye kökenli işçiler; Almanya'yı göç alanında, çalışmak için ideal bir ülke yapmıştır. Almanya'nın kuzey komşusu Polonya ise Sovyetler Birliği hegemonyası ve İkinci Dünya Savaşı gibi tarihsel süreçlerden geçmesi nedeniyle sanayi açısından gelişmeye Batı Avrupa ülkelerine göre daha geç başlamıştır. Bunun yanı sıra Avrupa Birliği'ne henüz yeni sayılabilecek bir tarihte (2004'te) girmiş olması göç için tercih edilen ilk ülke olarak görülmemesine sebep olmuştur. Ancak Avrupa Birliğine girişi ile birlikte Polonya'ya göç etmek isteyenlerde hızlı bir artış görülmüştür (<http-3>).

Polonya'nın tarihsel anlamda Türkiye ve Osmanlı ile geliştirdikleri iyi ilişkiler halen diplomatik alanda kendini göstermektedir. Diplomatik alanda gelişen ilişkilere rağmen toplumsal alanda Polonya'da sağ partilerin yükselişi, ırkçılık ve göçmen karşıtlığını tetiklemiştir. Bu nedenle Polonya'daki göçmenler ve yerli halk arasında sosyal entegrasyon önemli bir yere sahiptir.

Alanyazında Polonya'ya göç eden Türkiye kökenlilerin Avrupa açısından özel bir yere sahip olmasına rağmen bu alanda Türkiye kaynaklı sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Ulusal Tez Merkezi'nde Polonya anahtar kelimesiyle yapılan taramada bulunan 141 tezin konuları uluslararası ilişkiler, ekonomi, siyasal bilimler, eğitim ve öğretim, tarih, göç ve işletme alanlarında yoğunlaşmışlığı görülmüştür. Bu tezler arasında sekizi sosyoloji konulu ve/veya kapsamlı olup, yalnızca beşi doğrudan göç, kimlik ve kültürlerarası iletişim konularını içermektedir. Bunlar; "Polonya'da Yaşayan Türkler

Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme”, “Göçün yeni adresi: Polonya’da yaşayan Türkler üzerine sosyolojik bir analiz Krakov örneği”, “Polonya Müslüman topluluğunun dini hayat analizi”, “Polonyalı Tatarlarda Diaspora ve Kültürel Kimlik”, “Sosyalizm sonrası Polonya’da kimlik milliyetçilik ilişkisinin politik ve kültürel yansımaları” başlıklı tezlerdir. Polonya’daki akademik çalışmalar bakımından da Türklerin Polonya’ya göçü ve sosyal entegrasyonu ilgi çeken bir konu olmaya başlamıştır. Bu anlamda, Türklerle ilgili ilk çalışma 2000 yılında Izabela Koryś ve Olimpia Żuchaj tarafından “Turkish Migratory Flows to Poland: General Description” başlığı ile Varşova Üniversitesi Sosyal Çalışmalar Enstitüsü tarafından yayınlanmıştır. Bu yayın Polonya’da yaşayan Türk göçmenler hakkında genel bilgi verme açısından son derece önemlidir. Ardından 2014 yılında Konrad Pędziwiatr’ın “Turkish Community in Poland: From Textile Vendors to Top Managers” yayınıyla Polonya’daki Türk toplumu hakkında bilgiler verilmiştir. 2019 yılında ise Katarzyna Andrejuk tarafından “Strategizing Integration in the Labor Market, Turkish Immigrants in Poland and the New Dimensions of South-to-North Migration” adlı çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Polonya’da yaşayan Müslüman birlikleri, Müslümanların Polonya toplumuna uyumu Elżbieta M. Goździak, Katarzyna Górak-Sosnowska, Konrad Pędziwiatr gibi bilim insanları tarafından incelenmektedir.

Bu çalışmalara rağmen Polonya’daki Türkiye kökenli toplumunun demografik özellikleri, yaşam şartları ve entegrasyonuna yönelik yeterli araştırma yapılmadığı söylenebilir. Bu bağlamda, Polonya’da yaşayan Türkiye kökenlilerin göçmenlik meselesinin ve kültürel uyum ve iletişim konularının akademik çalışmalarda göz ardı edildiği görülmektedir. Dolayısıyla, Polonya ve Türkiye arasında göç sürecine toplumsal açıdan bakılması ve kültürel farklılıkların bir arada yaşama deneyiminin incelenmesine ilişkin ihtiyaç varlığını korumaktadır. Bu nedenle, Polonya’da yaşayan göçmen Türkiye kökenlilerin toplumsal yaşama entegrasyonu ve Polonya’daki entegrasyon politikalarını incelemesi önem taşımaktadır. Bu çerçevede Polonya’ya giden Türkiye kökenli göçmenlerin entegrasyon süreçlerinin durumu bu çalışmanın sorunsalını oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Bu tez çalışmasının temel amacı, Türkiye’den Polonya’ya yönelik göç dinamikleri bağlamında Polonya’daki Türkiye kökenli göçmenlerin sosyal entegrasyon ve sistem

entegrasyon süreçlerinin gündelik yaşam pratiklerine yansımalarının çözümlenebilmesidir. Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenler kendilerini nasıl tanımlamaktadır?
2. Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin kültürel ve sosyal entegrasyon pratiklerine ilişkin görüşleri nasıldır, sosyal ve sistem entegrasyon süreçleri arasında benzerlik var mıdır ve onların bu görüşleri sınıf, cinsiyet ve yaşlara göre farklılık göstermekte midir?
3. Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin boş zaman etkinliklerinde ev sahibi ülkenin kültürel etkinliklerine katılma eğilimleri nasıldır; katılımları sınıf, cinsiyet ve yaşlara göre farklılık göstermekte midir?
4. Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin ev sahibi ülkedeki yerel halkla iletişim süreçleri nasıldır; katılımları sınıf, cinsiyet ve yaşlara göre farklılık göstermekte midir?
5. Polonya'ya giden Türkiye kökenli göçmenlerin yaptığı bikültürel evliliklerin sosyal ve sistem entegrasyonundaki yeri nedir ve bikültürel evlilik yapmayan göçmenlerin toplumsal pratikleri açısından farklılık göstermekte midir?

1.3. Önem

Bu çalışmanın Polonya özelinde Türklerin kimlik, kültür ve toplumsal iletişim süreçleri ile entegrasyon süreçleri bağlamında alanyazındaki eksikliğin giderilmesine katkı sağlaması öngörülmektedir. Bu araştırma Polonya ve Türkiye ilişkilerini göç bağlamında ele alarak, orada yaşayan Türk göçmenlerin toplumsal ve kültürel pratiklerini sosyal ve sistem entegrasyonu çerçevesinde değerlendiren ilk çalışmadır. Dolayısıyla Orta ve Doğu Avrupa'daki Türk göç ve göçmen araştırmaları literatürüne katkı sağlaması beklenmektedir. Bu yönüyle alanyazında Türklerin Orta ve Doğu Avrupa'ya yaptığı göçün başlangıcını ve devamlılığını açıklamaya yönelik çalışma eksikliğini giderecektir. Bu bağlamda Türkiye'nin yurtdışına göç verme süreçleri ve yurtdışındaki Türkiye kökenlilerin iletişim süreçleriyle ilgili kişiler, Türkiye ve Polonya'daki politikacılar, göç alanında çalışma yapan araştırmacılar, uluslararası ticaret sektöründe bulunan özel ve kamu alanı çalışanları, sermaye sahibi yatırımcılar ve girişimciler bu araştırmanın sonuçlarından

yararlanabileceklerdir. Araştırma bulgularının, Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin kültür, kimlik ve toplumsal iletişim süreçleri bağlamında yaşadıkları ötekileştirme ve uyum sorunlarının çözüme kavuşturulması ve yeni uyum politikalarının ve uluslararası ticaret alanında yeni yaklaşımların geliştirilmesine katkı sağlayabilecektir.

1.4. Sayıtlar

Uluslararası göç sürecinde; göç eden bireyler kendi ülkesinden veya komşu ülkelerden gelenlerle yakın ilişkiler kurarlar ve dayanışma eğilimi gösterirler. Göç eden bireyler iletişimlerini kendi grupları ve dini topluluklarıyla kültürel yakınlık algıları temelinde kurarlar. Toplumsal ve kültürel iletişim süreçleri eğitim düzeyleri ve yaşadıkları şehre göre kültürlerarası iletişim algıları etkileşim içindedir.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma, Polonya'nın Varşova, Wrocław, Gdansk, Poznan, Bydgoszcz ve Torun şehirlerinde yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin sosyal ve sistem entegrasyonu süreçleriyle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Sosyal Entegrasyon: Sosyal entegrasyon farklı grupların bir arada aynı amaç ve ilkeler temelinde uyum içinde yaşaması sürecidir.

Sistem Entegrasyon: Farklı grupların resmi olarak belirlenmiş kurallar çerçevesinde sisteme dâhil olması sürecidir.

Bikültürel evlilik: Kültürel, dini ya da etnik kimlik gibi farklı özelliklere sahip bireylerin evlilik bağı ile bir araya gelmesi şeklinde tanımlanmaktadır.

Türk Ağları: Yurtdışında yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin hem kendi ülkesindeki bireyler hem de yurtdışında yaşayan göçmenlerle kurdukları iletişim sürecidir.

2. ALANYAZIN

Bu bölümde göç ve entegrasyon ile ilgili alanyazın Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya'ya göç nedenleri ve sonuçları boyutlarıyla ele alınarak değerlendirilmiştir.

2.1. Göç Olgusu ve Kuramsal Temelleri

Göç ve entegrasyon süreçlerinin derinlikli bir şekilde anlaşılması ve çözümlenebilmesi için öncelikle göç olgusunun tanımları, türleri ve kuramsal açıklamaları üzerinde durmak önem taşımaktadır.

2.1.1. Göç kavramı

Göç, bilindiği üzere temel olarak insanların bir yerden başka bir yere hareket etmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Çiçekli'ye (2009, s.22) göre göç; uluslararası sınırların geçilmesi ya da bir ülke sınırları içerisinde yer değiştirilmesi olarak ifade edilebilir. Genel anlamda ele alındığında ise göç; insanların yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla ekonomik, toplumsal, doğal ve siyasi nedenlere dayanarak bir başka yere yerleşmeleri olarak tanımlanmaktadır (Tilbe & Bosnalı, 2016. s. 5). Bu noktada göç bireylerin özgür iradelerine veya zoraki süreçlerine bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. Gönüllü ve zoraki süreçler ise hem bireysel hem de kitlesel şekilde gerçekleşebilmektedir (Ekici & Tuncel, 2015, s. 14).

De Hass'a (2010, s. 2) göre ise göç kavramı, teoriler ile tüm göç olaylarını açıklayamayacak kadar karmaşık bir süreçtir. Bu çerçevede De Haas insan ve ekonomik gelişmelerin neden göç ve hareketlilik ile ilişkilendirildiği, gelişim ve göç seviyeleri ilişkilerinin neden özünde çizgisel olmadığı ve toplumların göç değişimlerinin evrensel düzeyde neden göç olaylarının içinden geçtiğini belirlemek istemiştir. Bu tanım temelinde göç kavramını toplumun önemli yapı taşlarından biri olan ekonomiden ayırmak imkânsızdır.

Göçü ekonomik temellere dayandıran ilk göç kuramcısı Ravenstein'a göre göç doğrudan ekonomik dengenin kurulmasını sağlayan bir mekanizma şeklinde değerlendirilmektedir (Ravenstein, 1885, s. 167-168). Bu denge genellikle düşük gelirli bölgelerden yüksek gelirli bölgelere yapılan göç sayesinde kurulmaktadır. İlk defa Lee

tarafından kuramsallaştırılan itme-çekme kuramını ise Greenwood'un yazdığı bir makalede göç kararlarının köken ve gidilen bölgelerdeki itme – çekme faktörleri (yolda karşılaşılan faktörler, kişisel faktörler ve ekonomik ve demografik faktörler) tarafından belirlenmesi şeklinde açıklamaktadır (Greenwood, 1985, s. 527-528)

Bu noktada göçün oluşumunu etkileyen etmenler, genel olarak itme-çekme faktörleri etrafında açıklanabilir. İtici faktörler genellikle bireyleri olumsuz yönde etkileyerek göç etmesine neden olur ki bunlar savaş, siyasi sorunlar, kıtlık ve ekonomik anlamda yetersizlik gibi faktörlerdir. Çekici faktörler ise bireylerin daha iyi bir yaşam gerekçesiyle eğitim, ekonomik refah, aile ve dini veya siyasi özgürlük gibi nedenler ile örtüşmektedir (Tuzcu & Bademli, 2014, s. 57-58). Göçün oluşmasında etkili olan nedenler göç sonrasında oluşan toplumsal gelişmeleri de etkilemektedir. Dolayısıyla ekonomik ya da siyasi nedenli göçlerin meydana getirdiği sonuçlar farklı süreçleri ortaya çıkarmaktadır (Ekici & Tuncel, 2015, s. 13).

2.1.2. Göç boyutları ve türleri

Göçler ekonomik ve güvenlik nedenler başta olmak üzere sağlık, eğitim ve evlilik gibi kişiye özgü farklı nedenlerle de meydana gelmektedir. Şemşit'e (2018, s. 279) göre hem ekonomik hem de siyasi nedenlerle yapılan bireysel göçler de göçmen merkezli bakış açısıyla yapılan sınıflandırmalarının kapsamına girmektedir. Arap Baharı, Suriye iç savaşı ve Afrika ülkelerinde yaşanan savaşlarla birlikte göç yalnızca tercih temelli olmaktan çıkmıştır. Son yıllarda güvenlik nedenli göçlerde artış yaşanmasına rağmen ekonomik nedenli göçler halen uluslararası göçün büyük kısmını oluşturmaktadır.

Ekonomi temelli göçler; bireylerin yaşadıkları ülkede geçimini sağlayamaması veya ülkenin içinde bulunduğu ekonomik duruma karşı bir tepki olarak başka bir ülkeye göç etme şeklinde meydana gelebilmektedir (Demirhan & Aslan, 2015, s. 25).

Göçün amaçları ve nedenleri farklı göç ve göçmen türlerinin ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Bu anlamda, göçler nedenlerine, niteliklerine, devletlerin kabul etme şekillerine ve kullandıkları yöntemlere göre çeşitli açılardan sınıflandırılmaktadır. Ela Özcan'a (2017) göre göçün gerçekleştiği yerler arasında mesafe, göç için yapılan sınıflandırmalarda önemli bir kıstas olarak görülmektedir (Ela Özcan, 2017, s. 186). Göçler mesafeye göre ele

alındığında Ravenstein'in belirttiği gibi uzun ya da kısa mesafeli olmaktadır. Diğer yandan, iç ve dış göç ise ülke sınırı referans olarak yapılmaktadır (Castels & Miller, 2008, s. 31). İç göç aynı ülke sınırları içerisinde yer değiştirilmesi olarak ele alınırken; dış göç ülke sınırlarını dışına yapılan yer değiştirmelerini ele almaktadır (Aksoy, 2012, s. 294).

Alanyazında göç türlerine yönelik farklı sınıflandırma örneklerine rastlanmaktadır. Göç genelde amaç, neden, mesafe, irade ve süre gibi çeşitli ölçütler kistasında sınıflandırılmaktadır. Bu bağlamda alanyazında göç ile ilgili yapılan sınıflandırmadan en bilineni Fairchild tarafından yapılmıştır. Fairchild toplumları “barışçıl ve savaşçıl” ve düşük ve yüksek kültürlü” olarak sınıflandırmıştır. Göçleri ve sonuçlarını da bu ayırmadan etkilendiğini göstermeye çalışmıştır (Richmond, 1988, s. 7).

Petersen'in yaptığı sınıflandırma ise ilk sınıflandırmalara göre göçü başlatan ekolojik nedenler, çeşitli normlar ve göçmenlere yönelik yasaları alması yönünden ayrıntılı bir sınıflandırmadır (Richmond, 1988, s.7-8). Petersen göçleri 4 farklı biçimde: ilkel, zoraki, serbest ve kitlesel olarak ele almıştır. İlkel göç, yemek ve barınma gibi temel ihtiyaçları karşılamak amacıyla yapılan göçleri ele alırken; zoraki göç, siyasi, ekonomik veya toplumsal nedenler ya da doğal afetler gibi zoraki nedenler sonucu göçü ifade etmektedir. Serbest göç, ülke içinde gönüllü yapılan göçleri kitlesel göç ise büyük kitleli grupların savaş, doğal afet nedeniyle yapılan göçleri tanımlamaktadır (Petersen, 1958, s. 259-264)

Bu sınıflandırmaların yanı sıra Faist de (2003, s. 47) göç türlerini neden, bölge, zaman, göçmen sayısı ve yasal statü bakımından sıralamıştır. Faist'in göç kategorileri: bölge için bölgesel ya da uluslararası; zaman için göçmenlerin kalış sürelerinin uzunluğuna bakılarak geçici ya da kalıcı; göç sebepleri için zorunlu nedenler ya da gönüllü nedenlere bağlı olması; yasal için düzenli ya da düzensiz göç; göçmen sayısı için kitlesel, grup olarak ya da bireysel şeklindedir. Bu bağlamda, farklı sınıflandırmaların ele aldığı göç türlerine ilişkin tanımlamalar ve açıklamalar bu türleri anlamakta faydalı olacaktır.

Bu bağlamda göç türleri ele alındığında; irade temelinde zorunlu ve gönüllü göç; zaman temelinde geçici-kalıcı göç ve yasal statüsü temelinde düzenli-düzensiz göçler aşağıdaki gibi açıklanmaktadır.

Zorunlu Göç: Bireysel ya da kitlesel olarak bir yerden başka bir yere istek dışında yapılan hareketler zorunlu göç olarak tanımlanmaktadır. Aksoy'a (2012, s. 293) göre kitlesel olarak yapılan göçlerin büyük bir çoğunluğunu zorunlu sebeplerden meydana

gelmektedir. Savaş sonrası yaşanan göç hareketi zorunlu göçün en önemli etmenlerinden biridir. Bu bağlamda, Tekin (2011, s. 93) zorunlu göç kavramını bireylerin ya da kitlelerin kendi istemleri dışında yaşadıkları yeri terk ederek farklı bir yere yerleşmeleri olarak tanımlamaktadır.

Gönüllü Göç: Gönüllü göç kavramı, bireylerin kendi istekleri doğrultusunda herhangi bir zorlamaya maruz kalmadan daha yüksek standartlarını yakalamak ya da imkanların iyileştirilmesi sağlamak amacıyla yer değiştirmektir (Sayın & vd., 2016, s. 3). Bu nedenle ekonomik nedenli göçleri daha çok gönüllü göç sınıflandırması içerisinde ele almak mümkündür (Aksoy, 2012, s. 294).

Geçici – Kalıcı Göç: Göçü dair sınıflandırmalardan bir diğeri ise sürekli ve geçici göç sınıflandırması olarak ifade edilebilir. Mutluer'e (2003, s. 10) göre kalıcı göç kavramı göç edilen yere geri dönmek üzere yapılan göç olarak tanımlanmaktadır. Geçici göç kavramı ise gidilen yerde belirli bir süre sonra farklı bir yere ayrılmak üzere yapılan göç olarak adlandırılmaktadır.

Düzenli – Düzensiz Göç: Göçün devlet tarafından kabul edilmesine göre yapılan göçler "düzenli-düzensiz göç" olarak sınıflandırılmaktadır. Bu göç türlerinde devletlerin kabul ettikleri kurallara uygun, gerekli belgeleri ve yükümlülükleri yerine getirilen göçlere düzenli göç denilmektedir. Diğer yandan, düzensiz göç kamuoyu gündeminde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Ancak, düzensiz göç ile tam olarak neyin kastedildiği muğlaktır. Çoğu zaman düzensiz göç, düzenli göçün tam tersi bir tavırla yasadışı yollar ile bir başka ülkenin sınırlarına girmekle ilişkilendirilir. Şemşit düzensiz göç kavramını hem bir sorun hem de devletlerarası pazarlık konusu olarak görülmesine dikkat çekmektedir. Özellikle kalkınma politikalarının üretilmesi, ülkelerin askeri stratejileri, ticaret alanında yapılan anlaşmalar ve bunların toplamı olarak uluslararası ilişkiler alanlarında düzensiz göç konusu gündeme gelmektedir (Şemşit, 2018, s. 281-283).

Günümüzde, düzensiz göç olgusunun önlenmesi amacıyla hem ulus devletler hem de ekonomik ya da politik bölgeler sınır kontrolü konusunda oldukça kapsamlı ve sıkı önlemler almasına rağmen düzensiz göç statüsünde yaşanan göçlerin her geçen yıl arttığı gözlemlenmektedir (Aksel & İçduygu, 2012, s. 7). Devletlerin bütün önlemlerine karşın uluslararası düzensiz göçün giderek artması ulus-devletleri olumsuz etkileyen faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir (Şemşit, 2018, s. 284). Bu bağlamda, göçü farklı açılardan

ele alan kuramlar göç olgusunun bireyler ve devletler tarafından anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir.

Türkiye'nin Polonya'ya verdiği göç 1970'li yıllardan 2004'e kadar olan süreçte dönemsel ticari faaliyetleri içeren geçici göçler olarak meydana gelirken 2004 sonrası dönemde kalıcı göçe doğru evrildiği söylenebilir. Bu durumda, Polonya'nın Avrupa Birliği üyeliğinin yanı sıra Polonya'ya yapılan ziyaretler ve iş gezileri sonrası oluşan ikili ilişkilerin önemi büyüktür. 2020'li yıllarda ise hem geçici hem de kalıcı olmak üzere göç eden bireyler bulunduğu ve bu durum yaşam şartları ve ev sahibi toplumla ilişkileri çerçevesinde çeşitlendiği belirtilebilir. Diğer yandan, Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya'ya ekonomik refah, daha iyi yaşam şartları ya da aile kurma amacıyla gönüllü göç ve politik nedenler ile zorunlu göç ettiğinden bahsedilebilir. Türkiye'den Polonya'ya göçün çoğunlu düzenli göç olarak gerçekleşse de kâğıtsız ya da yasa dışı yollarla girişlerin olduğu söylenebilir. Bu nedenle, Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya'ya göçü temelde gönüllü göç olarak meydana gelse de diğer göç türleri şeklinde de oluşabilmektedir.

2.1.3. Göç kuramları

Göçün dinamik sürecini anlamlandırmak için göçe yönelik farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu anlamda, alanyazında konu edilen göç kuramları göçün başlangıcını açıklayan kuramlar, göçün devamlılığını açıklayan kuramlar ve göç sürecine dair diğer kuramlar şeklinde sınıflara ayrılabilir.

Göçe yönelik ilk kuramsal yaklaşım Ravenstein'in göç kanunları kuramı ile ortaya çıkmıştır. Ravenstein 1885'te İngiliz nüfus istatistiklerini inceleyerek yedi tane genel geçer göç kanunu belirlemiştir. Bu çalışma, İngiliz nüfus hareketlerini incelemesi gerekçesiyle yapılan çalışmada daha çok İngiltere'ye doğru yaşanan göç ve endüstrileşme ilişkisini ele alınmıştır (Ravenstein, 1889, s. 168). Ravenstein'in yedi kanunu: a) göç ve mesafe: göç edenler uzun mesafeden ziyade kısa mesafeye göç eder (Ravenstein, 1889, s. 183); b) göç ve basamakları; gelişmiş şehirler yakın bölgelerden göç alınırken, göç veren yerler kendi yakınından göç alır (Develi, 2017, s. 1345); c) yayılım ve emme süreci; kırdan kente göç edenler yeni iş kolları tarafından emilir (Çağlayan, 2006, s.70); d) göç zincirleri; göç alan bölge zamanla göç verir (Ravenstein, 1889, s. 199); e) doğrudan göç; uzun mesafeli

göçlerde, göçmenler gelişmiş ekonomik merkezleri tercih ederler (Ravenstein, 1889, s.199); f) kır-kent yerleşimcileri farkı; kentte yaşayanlar kırdaki yaşayanlara göre daha fazla göç etme eğilimindedir (Ravenstein, 1889, s. 199); ve g) kadın-erkek farkı; kısa mesafeli göçlerde kadınların daha fazla yer alır (Ravenstein, 1889, s. 199) başlıkları şeklindedir.

Bu kanunlar, göçün farklı boyutlarını ele almış ve İngiltere'deki iç ve dış göç unsurlarını ve uluslararası göçü incelemiştir. Dolayısıyla Ravenstein, göçü ekonomik temelli bir yaklaşımla ele almış, 1885 İngiltere'sinin göç hareketleri doğrultusunda endüstriyel gelişim ve kent ile bağlantılı incelemiştir (Çağlayan, 2006, s. 71).

Klasik göç kuramlarında Ravenstein'in göç kanunlarından sonra en bilinen kuramlardan biri Everett Lee'nin "A Theory of Migration" adlı makalesinde ortaya attığı itme-çekme (pull-push) kuramıdır. Bu çalışmada Ravenstein'dan sonra meydana gelen demografik eğilimli çalışmalardan farklı bir şekilde göç kavramına eğilmiştir. Dolayısıyla temel olarak göçün ona göre olan karakteristik özelliklerini sıralamıştır. Lee bu özellikleri göç etme kararı, yaşanılan alan ile ilgili faktörler, varış alanı ile ilgili faktörler, engeller ve kişisel faktörler olarak değerlendirmiştir (Lee, 1966, s.50).

Castells ve Miller'e (2008, s.31) göre ekonomik göç teorilerinden biri olan itme-çekme kuramları; göçe neden olan itici faktörler ve göçü çeken çekici faktörler çerçevesinde incelenmelidir. Bireyler buldukları ülkeden demografik büyüme, siyasi baskılar, düşük yaşam şartları ve diğer ekonomik nedenlerle göç etmeye zorlayan faktörlerden etkilenerek boş araziler, siyasal özgürlükler emek talebi gibi çekici faktörlerin bulunduğu ekonomik olarak refah içinde olan ülkelere göç etmektedir.

Klasik göç kuramlarının yanı sıra Massey ve diğerleri geniş kapsamlı bir göç kuramları sınıflandırması yapmıştır. Bu sınıflandırma içerisinde göçün başlangıcını açıklamaya çalışan ve göçün devamlılığını açıklamaya çalışan kuramlar yer almaktadır. Yapılan sınıflandırmalar aşağıdaki gibidir;

Göçün Başlangıcını Açıklayan Kuramlar: Yeni Ekonomi: Makro Kuramı, Yeni Klasik Ekonomi: Mikro Kuramı, Göçün Yeni Ekonomisi, İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı, Dünya Sistemleri Kuramı

Göçün Devamlılığını Açıklayan Kuramlar: Ağ Kuramı, Kuramsal Kuram, Kümülatif Nedensellik, Göç Sistemleri Kuramı

Göç Sürecine Dair Diğer Kuramlar: Asimilasyon, Çokkültürcülük, Etnisite kuramları

2.1.3.1. Göçün başlangıcını açıklayan kuramlar

Bu bölümde göçün başlangıcını, nedenlerini ve göç sürecinin oluşumunu açıklamaya çalışan kuramlar değerlendirilmiştir.

a) Yeni Ekonomi: Makro Kuramı: Yeni Ekonomi: Makro Kuramı, uluslararası göç kuramları arasında işgücü göçünü açıklamaya çalışmaktadır. Bu noktada, emek ve arz talep kapsamında ortaya çıkan uluslararası göçün temelinde iç göçte olduğu gibi coğrafi nedenlerin olduğunu ileri sürülmektedir (Massey vd., 2014, s.13). Dolayısıyla sermaye bakımında zengin olan ülkelere işçi ücretlerinin yüksek olması sonucu işçi ücretleri düşük olan ülkelere göç yaşandığı vurgulanmaktadır.

Yaşanan göç, sermaye bakımından zengin olan ülkelere emeğe yönelik talebin artmasına bu doğrultuda da ücretlerin azalması ile sonuçlanmaktadır. Böylelikle uluslararası arenada belirli bir ücret farkı oluşmaktadır. Bu durum aynı zamanda sermaye akışı için de geçerlidir. Massey ve diğerlerine göre sermayenin bol olduğu ülkelere sermayenin az olduğu ülkelere doğru bir sermaye akışı yaşanmaktadır. Bu da sermayenin çok olduğu ülkelere sermayenin az olduğu ülkelere doğru nitelikli işçi göçünü getirmektedir. Dolayısıyla sermaye akışı emek akışından farklı kuramsallaştırılmalıdır (Massey vd., 2014, s. 13).

b) Yeni Klasik Ekonomi: Mikro Kuramı: Bu modele göre bireyler göç etmeden önce göçün faydaları ve maliyetini hesaplar. Bu hesaba göre göç edip etmeyeceğine karar veren bireyler temel olarak göçten ekonomik gelir beklemektedir. Bu nedenle uluslararası göç yalnızca bir yer değiştirme değil, aynı zamanda ekonomik bir yatırım olarak da kabul edilmektedir (Massey vd., 2014, s. 14). Dolayısıyla bu kuram temel olarak göçmenlerin bireysel tercihleri ve sonuçlarını konu edinmektedir.

c) Göçün Yeni Ekonomisi: Bu kuram göçe yönelik yeni bakışı ile neoklasik makro ve mikro yaklaşımlardan farklı bir kuramdır. Göçün yeni ekonomisi kuramı, göçü bireysel bir karar olmaktan çok grupsal bir karar olarak ele almaktadır. Massey ve diğerlerine göre

bireyler kararlarını tek başına değil alakalı oldukları insanlarla ile verilmektedir (Massey vd., 2014, s.16).

Bu doğrultuda “göçün yeni ekonomisi” kuramı, göçe yönelik yeni kuramsal modeller de geliştirmiştir. Bu modeller Massey ve diğerlerine (2014, s.19) göre sekiz bölümden oluşmaktadır: a) Göç araştırmaları için birey değil, aileleri, hane-haklarını analiz etmek gerekmektedir. b) Ücret farkı uluslararası göç için tek neden değildir, ücret farkı olmadan bile farklı teşvikler bulunabilir. c) Yerel üretim veya istihdam uluslararası göçün önünde bir engel değil aksine uluslararası göçe yönelimi artırır. Yerel üretim ile gelen sermaye artışı göçe yönelik risklerin azalmasına neden olarak göçe yönelimde katkı sağlar. d) Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki ücret farklılığının ortadan kalkması uluslararası göçü bitirmez. Çünkü göçün oluşmasında tek etken ekonomik etkenler olarak değerlendirilemez. e) Gelir dağılımında hane-halkları için beklenen eşit kazanç olasılığı göçe yönelik yönelimleri aynı oranda etkilemeyecektir. f) Devletler göç hızlarını, işgücünü etkileyen politikalar, sigorta piyasaları, sermaye piyasaları ve vadeli piyasaları düzenleyerek kontrol edebilir. g) Devletlerin gelir dağılımına yönelik politikaları görece yoksulluğu etkileyerek göçe yönelik teşviki değiştirecektir. h) Devlet politikaları görece yoksul ve görece zengin hane-halklarının göçe yönelimini etkileyecektir.

2.1.3.2. Göçün devamlılığını açıklayan kuramlar

a) Göçmen Ağları Teorisi: Bu kuram diğer kurumlardan farklı olarak göçe yönelik nedensellik ilişkisi temelinde göçmenlerin kurduğu ilişkilere odaklanmaktadır. Daha önce göç edilen ülkelerdeki göçmenler ile göç etmeyi düşünenler arasında kurulan bir ilişki vardır (Aksoy, 2012, s. 296). Göçmenler ile göç etmeyi düşünenler arasındaki ilişki genellikle kökene bağlı akrabalık, toplumsal aidiyetler veya arkadaşlıklar üzerine kurulmaktadır. Böylelikle göç etmek isteyenler için göç sürecinde karşılaşılabilecek riskler ve göç maliyeti azalmaktadır. Dolayısıyla uluslararası göçe yönelim artmaktadır. Göçmenlerin göç ettikleri bölge ile köken ülkeleri arasında kurdukları sosyal ağlar göçlerin devamlılığı sağlamasında da etkilidir (Massey vd., 2014, s. 28).

Massey ve diğerlerine (2014, s. 28) göre göçmenler arasında oluşturulan ağ ilişkileri bir çeşit toplumsal sermayedir. Diğer bir ifadeyle sosyal sermaye yabancıların istihdamı girişi için önemli bir sebep olmaktadır.

c) Kümülatif Nedensellik: Uluslararası göçün devamlılığını sağlamasında ağlar ve kurumlar gibi farklı yollarda etkilidir. Massey ve diğerlerine (2014, s. 31) göre nedensellik yalnızca göçün başlangıcı ve hareketliliği değil aynı zamanda göç kararlarından sonra oluşan sosyal bağlamın değişmesine yönelik nedenlerinin toplamıdır. Kümülatif nedenlerle yapılan göçler çeşitli sosyal ve ekonomik alanları da etkilemektedir. Bunlar; gelir dağılımı, toprak dağılımı tarımsal üretimin örgütlenmesi, göç kültürü, beşeri sermayenin bölgesel dağılımı ve toplumsal etiketleme olarak sıralanmaktadır.

d) Göç Sistemleri Kuramı: Bu yaklaşım göç, ülkeler arasında hem siyasal hem de ekonomik ilişkiler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu kurama göre göç alan ve veren ülkeler iki ülke olabileceği gibi ikiden fazla da olabilmektedir (Sirkeci & Göktuna Yaylaci, 2019, s. 28). Göç sistemleri kuramı dünyayı ekonomik ve politik çerçevede ele alarak incelemektedir. Ülkelerin karşılıklı ilişkileri ile meydana gelen göçmen değişimi bir göç sistemi oluşturmaktadır. Göçün devamlılığı daha çok ülkeler arasındaki politik, kültürel, ekonomik ve ticari ilişkilere bağlıdır. Bu ilişkiler ülkeler ve kuruluşlar bazında kurumsal alanlarda kurulan hukuksal ve ekonomik ağlar yoluyla makro ya da göçmenler bazında informal sosyal ağlar yoluyla mikro olabilmektedir.

2.1.3.3. Göç sonrası sürece dair diğer kuramlar

Göçün başlangıcı ve devamlılığını ele alan kuramların yanı sıra göç sürecini ele alan farklı kuramlarda bulunmaktadır. Bunlar etnisite kuramları, çokkültürcülük ve asimilasyon şeklinde belirtilebilir.

a) Etnisite Kuramları: Etnisite kuramlarına göre etnisite farklı şekillerde açıklanabilmektedir. Etnisite kavramını bireysel tercihlerden çok içine doğulan toplum belirlemektedir. Bu nedenle de etnisite bazı grupların egemen gruptan dışlanmasında etkili bir kıstas olarak alınmaktadır (Castles & Miller, 2008, s. 47-48). Göçmen statüsünde bakıldığında etnisite kavramı, göçmenlerin yaşam şartlarının belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Göçmenler göç ettikleri toplumlardaki etnisite algısına göre bir yaşam tarzı

benimsemektedirler. Dolayısıyla, devletler göçmenlere yönelik asimilasyon, çokkültürcülük ve entegrasyon gibi çeşitli politikalar üretmektedir (Kymlicka, 1998).

b) Çokkültürcülük: Günümüzde devletler, çoğulcu bir toplum düzeni benimsemektedirler. Bu bağlamda dil, din, ırk, kültür ve gelenek gibi farklı aidiyetlere sahip bireylerin herhangi bir ortak bağ aramadan bir arada yaşamasını sağlayan politikalar geliştirilmektedir ki bu politikalara kısaca çokkültürlülük politikaları denilmektedir. Dolayısıyla çokkültürlülüğü benimseyen toplumlar kısaca kültürel farklılıkları da benimsemektedir (Say, 2013, s. 137-138).

Doytcheva çokkültürlülük kavramlarının ortaya çıkışını 1970-1980 yılları arasında siyasal bir örgütlenme olarak gerçekleştiğini savunmaktadır. Ona göre çokkültürlülük farklı kültür, din, etnik köken ve milli aidiyetlere sahip bireylerin bir araya geldiği toplumlarda görülmektedir. Her toplumda kültürel çeşitliliklerden söz etmek mümkündür. Ancak Doytcheva'ya göre kültürel çeşitlilikler bir araya gelerek kültürlerin teşviki ve paylaşılması yönünde harekete geçmesi ile çokkültürlülük anlamına kavuşmaktadır. Bu bağlamda Doytcheva çokkültürlülüğü kültürel çeşitliliklerin siyasal olarak örgütlenmesi ve tanınması ile ilişkilendirmektedir (Doytcheva, 2016, s. 15-16).

Kymlicka ise çokkültürlülük kavramını liberal ve cemaatçi gruplar arasında oluşan fikir ayrımının ilk aşaması olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda, Kymlicka çokkültürlülük kavramını kültürel çeşitliliğin varlığına bağlamaktadır. Toplumlar kültürel çeşitliliğe farklı şekillerde sahip olabilmektedirler. Bu şekiller çok uluslu devlet yapısı, göç ve yeni toplumsal hareketler şeklinde sıralanabilir (Kymlicka, 1998, s. 39-51). Özetle çokkültürcülük göçmenlere yönelik uygulamaların kültürel ve sosyal alanda eşit olması anlamına gelmektedir.

Çokkültürcü yaklaşımlar birçok açıdan ele alınan ve değerlendirilen bir politik uygulama haline gelmiştir. Bu süreçte ABD, Fransa, İngiltere, Almanya ve Kanada gibi ülkeler çokkültürcü yönetim anlayışını benimsemiştir. Ancak son yıllarda çokkültürcü uygulamaların kapsamı ve yeterliliği hakkında tartışmalar gündeme gelmektedir. Özellikle Avrupa'nın önde gelen liderleri çokkültürcü uygulamaların yetersiz olduğu ifade etmiştir. Çokkültürlülük politikalarına ötekileştirme ve kültürlerarası iletişim alanlarında yetersiz olduğuna yönelik birçok eleştiri bulunmaktadır. Özellikle Kanada ve Avusturya'da çok

kültürlü politikaların yerini miras ve vatandaşlık söylemlerine bırakması çokkültürlülüğe yönelik tartışmaları desteklemektedir (Castles & Miller, 2008, s. 365).

d) Asimilasyon: Asimilasyon kuramı göçmenlerin göç ettikleri topluma adapte olma süreçlerinin tek taraflı yapılandırılması olarak ifade edilebilir. Bu süreçte göçmenlerin, içine geldikleri toplumun kültürel, dini, dilsel ve sosyal özelliklerini benimsemesi beklenmektedir. Ulus devletler göçmenlere yönelik politikalarında devleti oluşturan homojen yapının bozulmaması amacıyla asimilasyon politikaları uygulayabilmektedir (Castles & Miller, 2008, s. 362).

2.1.4. Göç kuramları bağlamında Polonya'ya göç

Göç bireylerin veya bir grup insanın geçici veya kalıcı olarak yaşadığı yeri değiştirmesi olarak belirtilebilir. Bu bağlamda ilk kuramlar; Ravenstein'in göç kanunları gibi çoğunlukla mesafe, göçmen sayısı gibi konuları ele almaktadır. 1950'lerde göç kuramları ekonomi gibi alanları da ele alarak daha detaylı hale gelmeye başlamıştır. 1970/80'li yıllarda ise göçe yönelik kuramlar daha çok göç odaklı hale gelmeye başlamıştır. Bu dönemdeki kuramlarda göç yapma kararları ve göç yapma nedenleri incelenmiş ve göçe yönelik daha fazla açıklamalar eklenmiştir. Bu doğrultuda bugünkü göç kuramları daha çok mikro konuların incelendiği göç ve göçmen odaklı hale gelmiştir (Hagen-Zanker, 2008, s. 4). Göçe yönelik çalışmaların çeşitlenmesinde göçle ilgili araştırmaların artması ile doğru orantılıdır. Ancak, kuramların artan ilgiye rağmen uluslararası göçü açıklamakta sorun yaşadığı söylenebilir.

Uluslararası göç kapsam bakımından ekonomik, demografik ve sosyal konuları içeren çok boyutlu bir olgudur. Uluslararası göçün oluşmasında etkili olan faktörlerle birlikte ortaya çıkardığı sonuçlar siyasi gündemin en önemli politika konularından biri haline gelmiştir (Şemşit, 2018, s. 271).

Bu doğrultuda göç kuramları çoğunlukla göçü yapılış nedenleri bakımından ekonomik nedenleri ön plana aldığı görülebilir. Bu bağlamda Avrupa'daki gelişmiş ülkelere yapılan göçlerde çoğunlukla bu ekonomik nedenler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Ancak göçe yönelik bu yaklaşımlar çoğunlukla göçü açıklamada yeterli değildir (Castles & Miller, 2008, s. 32).

Polonya Doğu Avrupa'nın en fazla göç veren ülkelerden biri olarak bilinmektedir. Ancak, 1990'lardan sonra yaşanan ekonomik gelişmeler göç alma eğilimini artmıştır. Dolayısıyla süreç içerisinde göç alma oranı göç verme oranını geçerek bir göç ülkesi olarak anılmaya başlanmıştır (Kaczmarczyk & Okólski, 2008, s. 600). Polonya'nın göç tarihine bakıldığında 1950-1988 yılları arasında nüfus hareketlerinin siyasal kontrol altında olduğu ve daha çok etnik Almanlar ve Polonyalı Yahudiler gibi özel durumlarda artışa geçtiği görülmektedir. Polonya'da göç ile ilgili en önemli artışlar ise 1989'da Sovyet Birliği'nin dağılmasının ardından başlamıştır (Matysiak & Nowok, 2007, s. 316-321).

Bu dönemde Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Polonya kısa dönem göç hareketliliğinin hedef ülkesi haline gelmiştir. 1990'larda yaşanan ekonomik gelişmeler de Polonya'nın göç almasında etkili olmuştur. Bu yıllarda gelen göç 2000 yılına kadar stabil seviyede seyretmiştir. Polonya'nın 2004'te Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde ekonomik gelişmeler ve göçmenler arasındaki ilişki göç almaya yönelik beklenen olumlu etkili yapmamıştır (Drbohlav, 2012). Ancak Polonya'nın 2004'te Avrupa Birliği'ne girmesi Polonya'nın diğer Avrupa ülkelerine işgücü göçü vermesinde etkili olmuştur (Matysiak & Nowok, 2007, s. 316-321).

Polonya'nın iş alanlarındaki eksiklikler aldığı göç ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, yerel iş alanlarında yaşanan arz-talep dengesizliği, bazı iş alanlarına yönelik düşük motivasyon göçmenleri çeken faktörler olarak görülmektedir (Drbohlav, 2011). Aynı zamanda Polonya'nın komşu ülkeleri ile kurduğu iyi ilişkiler göçün artmasında etkilidir. Sovyetler Birliği döneminde sıkı göç politikalarının uygulanmasına rağmen gelen öğrenciler ve işçiler aracılığıyla kurulan göçmen ağları göçün devamlılığını sağlamaktadır (Drbohlav, 2012, s.193).

Polonya'da göç politikalarının gelişimini üç aşamada incelenebilir. İlk aşama göçe dair yapılaşma ve yasal sistemin kurulması dönemi (1989- erken 1990'lar), ikinci aşama Avrupa Birliği standartlarına uyum sağlama dönemi (1990'ların son yarısı-2004) ve üçüncü aşama göçe yönelik rejimlerin sağlamlaştırılması dönemi (2004 ve sonrası) şeklindedir. Bu süreçte Polonya'nın Avrupa Birliği'ne girmesi önemli rol oynamaktadır. Göçe yönelik politikalarda Avrupa Birliği kriterleri takip edilmiş ve diğer ülkelerin deneyimlerinden yararlanılmıştır. Daha sonra ise Polonya İçişleri Bakanlığı'nca göçe yönelik sorumluluklar

farklı bölümlere ayrılarak konuya ilişkin yasa üretilmesinde etkili olmaktadır (Drbohlav, 2012, 194-196).

Göçmelere yönelik yapılan politikalarda entegrasyon çalışmalarının sınırlı bir bakış açısı ile yalnızca küçük ve belirli gruplara yönelik olduğu görülmektedir. Bu nedenle Polonya’da göçmenlere yönelik entegrasyon politikaları yeterince ilgi görmemektedir. Bu durum, göçmenlerin siyasi veya halk düzleminde bir sorun olarak görülmemesinde etkilidir. Siyasi düzlemde veya retorik düzlemde göç ve göçmenlere yönelik konular yeterince tartışılmamaktadır. Dolayısıyla göçe yönelik yasal düzenlemeler adına yapılan politik tartışmalar da sınırlı kalmaktadır. Kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve işçi derneklerinin göçe yönelik açıklamaları bulunmasına rağmen siyasal anlamda bir bürokratik endişe olmaktan öteye gidememiştir. Dolayısıyla Polonya’da göç politikalarının yalnızca Avrupa Birliği’nin dış baskıları sonucu geliştiği görülmektedir. Bu nedenle Polonya’nın göçe yönelik kavramsallaştırmaları da daha çok geri gönderme sistemleri gibi sistematik aktivitelere odaklanmıştır. Bu noktada Polonya’nın hangi göç doktrinini uyguladığı yönünde belgelere ancak yayınlanmamış belgeler ve yasal düzenlemeler aracılığıyla ulaşılmaktadır (Drbohlav, 2012, s.196-197).

Polonya’nın göçe yönelik kabulleri de komşu ülkelerden gelen kısa süreli ve tanımlanmakta zorluk çekilen (etnik) gruplardan yabancı işgücüne doğru evrilmiştir. Bu bağlamda son yıllarda işgücü piyasasına yabancı işgücünün katılmasını içeren liberal kanunlar tanıtılmıştır. Polonya 1990’larda doğal emek göçü deneyimini yaşamamasına rağmen gelen göçmenlerin çoğunun birincil sektör çalışanı olması Polonya ekonomisine olumlu yönde bir katkı sağlamaktadır.

Polonya’nın göçmen nüfusunun çoğunluğunu komşu ülkelerden, Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından kurulan ülkelerden veya Çin ya da Vietnam gibi uzun mesafeli göçlerden oluşmaktadır (Drbohlav, 2012, s.188). 2002’de Polonya’da Ukrayna’dan gelen göçmenlerin yoğunlukta olduğu görülmektedir.

Polonya’ya göç edenlerin %40’ı ailevi sebeplerle, %30’u iş ile ilişkili nedenlerle ve %20’si ise eğitim sebepleriyle göç etmektedir (Górny vd., 2009, s.12-17). Polonya’ya göç eden yasal göçmenlerin büyük çoğunluğu ticaret veya eğitim gibi birincil sektör işlerde çalışmaktadır. 2002 verilerine göre Polonya’ya göç edenlerin yaş aralığı ise 40-64

arasındayken %85'ini 65 yaş altı oluşturmaktadır (Hars, 2011'den aktaran Drbohlav, 2012, s. 189).

Türk dış göçü, göç kuramları özelinde ele alındığında ise ilk süreçte göçü çoğunlukla ekonomi politik boyutuyla incelendiği kabul edilmektedir. Özellikle Avrupa'da Almanya, Hollanda ve Belçika gibi ülkelere göçü işgücü göçü ve emek göçü olarak değerlendirilmektedir. Ancak göç başlangıçta ekonomik ve yapısal bir inceleme gerekirse de göçün bu ülkelerde kalıcılaşması göçün devamlılığı bakımından da incelenmesine yol açmıştır.

Türkiye'nin dış göç tarihine bakıldığında Polonya ile göç süreci yaklaşık 30 yıllık, yakın bir geçmişe dayanmaktadır. Başlangıcı itibariyle de emek göçü ve işgücü göçü olmaktan çok ticari anlaşmalar, yatırım, girişimcilik ve bireysel kararlarla ilişkilidir.

Polonya Ravenstein'in göç kanunları çerçevesinde ele alındığında, Avrupa'nın en fazla göç veren ülkesi olarak birçok alanda işgücü boşlukları oluşmaktadır. Dolayısıyla göç kanunları kuramında belirtildiği gibi ortaya çıkan boşluklar Polonya'ya gelen göçlerle doldurulmaya çalışılmaktadır. Ancak, "Yeni Klasik Ekonomi: Mikro Kuram" da belirtildiği gibi göçün başlangıç nedeni olarak Polonya'da yatırım, girişimcilik nedenli bireysel kararlar da etkili olmaktadır. Bu bağlamda, Polonya'ya göç eden Türk göçmenler göç etmeden önce göçün maliyetlerini hesaplayarak göç etme kararı almaktadırlar. Polonya'ya mühendis ya da yönetici olarak yapılan nitelikli işgücü göçleri yeni ekonomi: Makro kuramı çerçevesinde değerlendirilebilirken bikültürel evliliklerde yaşanacak yerin aile bireyleriyle karar verilmesi göçün yeni ekonomisi çerçevesinde ele alınabilir. Diğer bir açıdan ise itme-çekme kuramında ileri sürüldüğü gibi Polonya devletinin sağladığı yapısal kolaylıklar, Polonya'nın Avrupa Birliği gibi yaptığı bölgesel ortaklıklar ve coğrafi konumu gibi çekici nedenler göçün oluşmasında etkilidir. Yine yapılış nedeni bakımıyla gidenlerin genellikle sermaye sahibi ve Polonya'ya ekonomik yatırım getirmesi bakımından ikili işgücü kuramında tanımlanan birincil piyasaya ait işler için göçlerin yapıldığı görülmektedir.

Göç sistemleri bakımından ise Türkiye ile Polonya arasında göç sistemleri oluştuğu söylenebilir. Türkiye ile Polonya'nın geçmişten günümüze uzanan ikili iyi ilişkileri, tarihsel ortaklıkları ve günümüzde kurulan ticari ve politik ilişkileri bu sistemlerin oluşmasında etkilidir. Göç sistemlerinin oluşmasında etkili olan bir diğer önemli nokta ise Avrupa

Birliği kapsamında devam eden Erasmus+ hareketlilikleri olarak gör÷lmektedir. Polonya’da eğitim ve yaşam Şartlarının makul olması özellikle Erasmus+ fırsatında diğer Avrupa ÷lkelerinden farklı olarak halen kendi para birimi olan Zlotyi kullanması Polonya’yı Erasmus+ hareketliliğinde en çok tercih edilen ÷lkelerden biri yapmaktadır. Bu fırsatlar bazında gerekli Şartları sağlandığında değişim programı ile Polonya’ya giden Türk öğrenciler Polonya’da kalmaya başlamaktadır. Bu da göç sistemlerinin oluşmasında etkilidir. Yine göçün devamlılığını inceleyen kuramlardan biri olan Ağ kuramı açısından bakıldığında ise Polonya’da oluşan Türk ağları ve Erasmus birlikleri göçün devam etmesinde etkili olmuştur. Çoğunluğu genç nüfusun oluşturduğu Polonya’ya göç eden Türkler bu ağlar aracılığıyla başka öğrencileri ve girişimcileri etkilemekte ve göçün devamlılığını sağlamaktadır.

2.2. Göç ve Entegrasyon

Entegrasyon kavramı, bir ÷lkedeki tüm sistem parçalarının ilişkilerinin devamlılığı şeklinde tanımlanmaktadır. Sosyolojik bir bakış ile değerlendirildiğinde ise sosyal sistem içerisindeki düzenli ilişkileri ifade etmektedir. Aynı zamanda bir topluma yeni grupların gelme ve yeni sistemlerle/kurumlarla tanışma süreçlerini içermektedir (Bosswick & Heckmann, 2006, s.2).

Entegrasyon kavramı, terminolojik açıdan bakıldığında göç içerisinde bir araştırma alanı olarak da gör÷lmektedir. Bu durum, zaman zaman akademi de bazı terminolojik kafa karışıklıklarına neden olabilmektedir (Bosswick & Heckmann, 2006, s.3).

Bu bağlamda entegrasyon kavramını inceleyen Berry’e göre entegrasyon, kültürleşme (acculturation) sürecinin bir parçası olarak bireylerin kendi kültürlerini devam ettirirken diğer gruplarla günlük aktivitelere katılımı içermektedir (Berry, 1994:1997’den aktaran Cheung & Phillimore, 2013, s.1).

Göçmenler ev sahibi ÷lkeye girdiklerinde ele alınan ilk konulardan biri entegrasyon kavramıdır. Bu konuda, farklı tarihlerde göçmenlere ev sahipliği yapmış ÷lkeler, kendi entegrasyon politikalarını belirleme ve uygulama çerçevesinde hareket etmişlerdir.

Entegrasyon, göçmenlerin gittiği ev sahibi toplumun sosyo-ekonomik koşullarına ve o ÷lkenin entegrasyon yasalarına göre değişen davranışlarının bir sonucudur. Göçmenlerin

davranışları ise öğrenme ve kazanma becerilerine göre değişiklik göstermektedir. Göçmenlerin davranışlarının ve öğrenme becerilerinin yanı sıra ev sahibi toplumun entegrasyon politikaları ve yasal düzenlemeleri göçmenlerin entegre olmasında önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda entegrasyon politikaları ve yasal düzenlemeler analitik bir çerçevesini çıkarmak, göç entegrasyon kavramını anlamak açısından gereklidir (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 9).

Entegrasyon kavramı, göç alım yasalarından göç sonrası planlanan uygulamalara kadar pek çok açıdan ele alınması gereken bir konudur. Entegrasyon ile ilgili ortaya çıkan yasalarda, göç alan ülkelerin göçmenlere yönelik siyasi tutumu büyük bir önem taşımaktadır. Üretilen uygulanan ve kabul edilen tüm politikalar ülkelerin politik tutumu çerçevesinde belirlenmekte ve değerlendirilmektedir.

Bosswick & Heckmann'a (2006, s. 12) göre entegrasyon politikaları ve yasal düzenlemeleri çoğunlukla genel ve özel olmak üzere iki şekilde ele alınabilir. Genel politikalar toplum bütününe uygulanan yasalar iken özel politikalar göçmen nüfusa yönelik politikalardan oluşmaktadır. Entegrasyon politikaları Amerika ve Almanya gibi göç ülkelerinde göçmenlerin bakış açısıyla şekillenmektedir. Aynı zamanda göçmenlerin bireysel kararları da entegrasyonu şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. Örneğin göçmenlerin daha iyi bir yaşam ve eğitim gibi sebeplerle göçmen gruplardan ayrılması sonucunda yeni ilişkiler kurulabilmektedir.

Entegrasyon politikaları ve yasal düzenlemelere örnek olarak, ABD tarafından "Eritme Potası", Kanada tarafından "Kültürel Mozaik", İngiltere tarafından "Uyum (Anglo-Corformity) Modeli" ve Almanya tarafından "Kademeli Ayrımcılık" ön plana çıkmaktadır. Gordon'a göre ABD'de 1960'lı yıllara kadar ülkeler tarafından uygulanan modeller bu şekilde gelişmişken, 1960'lı yıllardan sonra yaşanan postmodern dönem ile çokkültürlülük politikalarına geçiş yaşanmıştır (Gordon, 1964, s. 85'dan aktaran Şan & Haşlak, 2012, s.36).

İlk yasal düzenleme olarak geçen ve kendini daha çok Amerika Birleşik Devletleri içerisinde gösteren model uyum modelidir. Anglo Uyum modeli olarak da geçen uygulama, 1960'lı yıllara kadar ana akım göç alan ülkelerde etkisini hissettiren bir modeldir. Bu model, temelde göçmenlerin, geldikleri toplumlara uyum sağlaması, toplumsal özelliklerini benimsemesini ve kendi kültürel özelliklerini terk etmesini hedeflemektedir. Amerika

Birleşik Devletleri tarafından uygulanan bu modelde; etnik kimlikleri çerçevesinde bir araya gelen gruplar, ulusal bir siyaset anlayışı temelinde hedef alınmıştır (Şan & Haşlak, 2012, s. 37).

Eritme Potası modeli, Amerika Birleşik Devletleri Anglo Uyum modeli sonrasında uygulanmaya başlanmıştır. Israel Zangwill tarafından önerilen bu modelde, asimilasyon politikalarının hâkim olduğu görülmektedir. Eritme potası modeli kelime olarak farklı kavramlarla anılsa da temelde tüm farklılıkların genel kültür tarafından domine edilmesi üzerine kurgulanmaktadır (Şan & Haşlak, 2012, s. 41).

Eritme potası, göç ile gelen grupların ya da bireylerin göç ettikleri toplumda hâkim olan kültürel, dini ve etnik kimliğe dâhil olması ile oluşmaktadır (Kaya, 2014, s. 13). Ancak uygulanan politikalarda 1950’li yıllara kadar her etnik grup eşit haklara sahip olamamıştır. 1950 sonrasında sosyal politika anlayışı daha çoğulcu bir yapıya bürünerek, kültürel çoğulculuk temel olarak alınmıştır. Eritme potası modeli uzun yıllar, hakim kültürün dayatılması ve etnik ya da kültürel farklılıkların yok edilmesi yönünde politikalara neden olmuştur. Bu nedenle, kolonyalist anlayış ile bağlantılı bir kavram olarak anılmaya başlanmıştır (Şan & Haşlak, 2012, s. 41-43). Dolayısıyla asimilasyon temelinde ortaya çıkan eritme potası modeli zaman içerisinde değişen ana akım gelişmelerin de etkisi ile daha çoğulcu bir yapı haline gelmiştir.

Kültürel mozaik kavramı eritme potasının karşısında etnik kimliklerin bir arada yaşamasına yönelik bir çağrışım yapmaktadır. Bu bağlamda, Kymlicka (1998, s. 45-46) kültürel mozaik kavramının bu karşıtlıkta kullanmasının yanıltıcı olmasına dikkat çekmemektedir. Kymlicka’ya göre kültürel mozaik kavramı, daha çok Kanada’ya göç eden bireylerin İngiliz Fransız kültürleri arasında seçim hakkı olması ve etnik kimliklerin bu iki başat kültür kadar tolere edilmemesi şeklindedir.

Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinin benimsediği “kademli ayrımcılık modeli” ise göçmen kabulü ile ilgili devlet politikaları ve dolayısıyla halk politikalarını geliştirmek açısından önemli bir yer sahiptir. Bu bağlamda, Castels ve Miller’ın (2008, s. 361) entegrasyon uygulamaları yapan devletler kategorisinde yer alan kademeli ayrımcılık modeli, daha çok Avrupa ülkeleri tarafından uygulanmaktadır. Kademeli ayrımcılık modeli kapsamında devletler bireyleri doğum yeri, etnik kökeni gibi çeşitli kriterler üzerinden değerlendirmektedir. Bu durumunda, göçmen olarak gelen bireyler ve çocuklarının kabulü,

oturma izni, vatandaşlık ve siyasi katılım alanlarında dışlayıcı bir tavır sergilemektedirler. Kademeli ayrımcılık modelini benimseyen ülkeler, göçmenlere yönelik politikalarda ve işlem süreçlerinde dışlayıcı tavrı yansıtmaktadır. Dolayısıyla, göçmenler sosyal alana yalnızca işçi, ebeveyn ya da tüketici olarak katılım sağlamaktadır.

Yukarıda belirtilen dört modelin yanı sıra, devletler, göçmenlerin kabulünü esas alan çokkültürcü modeli benimsemektedir. Bu devletlerin başında Kanada gibi çok kültürlü toplumlar yer almaktadır. Bu devletler göçmenlerin, ülkeye gelmesinden, eşit haklara erişimine kadar pek çok alanda pozitif anlamda politikalar üretmekte ve uygulamaktadır (Erat, 2018, s.83).

2.2.1. Entegrasyon

Entegrasyon kavramını ele alan Weber, Durkheim ve Parsons, bu kavramı daha çok sosyolojik bir bakış açısıyla incelemiştir. Durkheim entegrasyon ile ilgili problemi, sosyal uyum-uyumsuzluk çerçevesinde değerlendirirken, Weber dâhil etme ve dışlama, Parsons ise sosyal düzen şeklinde ele almıştır. Bahsedilen bu üç yaklaşıma yakından bakıldığında entegrasyon kavramına bakışın tek boyutlu olduğu görülmektedir (Şahin, 2010, s. 106).

Weber (1970) entegrasyon ile ilişkili olan dahil etme ve dışlama kavramlarını toplumsal kapanma teorisi içerisinde ele almaktadır. Weber'e göre dahil etme ve dışlanmayı sağlayan ölçütler ile birlikte toplumsal kapanma gruplarına girişler kontrol altında tutulmaktadır. Bu kontrol, toplumsal kapanma gruplarına giriş yapmak isteyen bireylerin renk, dil, din, kültürel birikimi, toplumsal kökeni ve maddi varlığı gibi pek çok ölçüte dayalı olarak dahil etme ya da dışlama şeklinde kendini göstermektedir (Aydın, 2018, s. 260).

Bu bağlamda Weber'in entegrasyon yaklaşımı, göç edilen ülkenin kabulü çerçevesinde bir değerlendirmeye giderek göçmenlerin entegrasyon süreçlerini ve kabullerini göz ardı etmektedir. Toplumsal tabakalaşma ve eşitsizlik kavramları göçmen ve ev sahibi ülke ilişkilerinin önemli bir boyutunu oluştururken, göçmenlerin ev sahibi topluma yaklaşımı da büyük bir önem arz etmektedir.

Weber'e karşın, Durkheim sosyal uyumsuzluk kavramını toplum ve birey ilişkisi çerçevesinde ele almıştır. Toplumu birey ilişkilerinin dışında bir yapı olarak değerlendiren

Durkheim, toplumun bir organizma gibi görev yaptığını ve bozulan herhangi bir kurum ya da alt parçanın tüm toplumu etkileyeceği düşüncesini öne sürmüştür. Özellikle intihar kuramı çerçevesinde sosyal entegrasyonun büyük bir önemi olduğunu savunmuştur. Bu çerçevede, sosyal entegrasyonun toplumda bulunan tüm bireylerin sosyal ilişkiler kurarak bütünleşmesi olarak değerlendirmiştir (Sağlık, 2019, s. 457-459).

Durkheim'in sosyal entegrasyon kavramına bakıldığında toplumu ve bireyleri sosyal ilişkileri düzeyinde bireylerin bir bütün olarak hareket etmesi şeklinde değerlendirdiği görülmektedir. Özellikle toplumun farklı bir yapı olarak değerlendirilmesi, sosyal entegrasyon kavramının dinamiklerinin yetersiz bir şekilde ele alınmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, Durkheim entegrasyon kavramını tek boyutlu bir yapı olarak toplumun ilişkileri seviyesine indirgemektedir.

Parson tarafından ele alınan entegrasyon kavramında ise sosyal düzen ön planda çıkmaktadır. Parson'a göre toplumsal düzen ve bütünleşme çerçevesinde bireylerin eylemleri büyük bir etken olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, bireylerin sosyal düzene uygun bir şekilde hareket etmesi, entegrasyon kavramını ifade etmektedir (Çamlı, 2020, s. 204).

Bu bağlamda, entegrasyon ayırımına bakıldığında Giddens, Lockwood ve Esser gibi kuramcıların sosyal ve sistem entegrasyonunu farklı konumlandığı görülmektedir. Giddens entegrasyon kavramını yapılaşma teorisi kapsamında ele almış, makro ve mikro ayırımı ile ilişkilendirmiştir. Bu sınıflandırma ile sistem entegrasyonunu makro yapılarla, sosyal entegrasyonu ise mikro yapılarla bir arada değerlendirmiştir (Giddens, 1979, s. 77). Sosyal ve sistem entegrasyonu farklı bir boyut getiren Lockwood ise Giddens'tan farklı olarak sosyal entegrasyonu mikro ve makro aktörlerin ilişkileri ile sistem entegrasyonu ise sosyal sistem ve yapıları ile ilişkilendirmiştir (Archer, 1996, s.694).

Bu bağlamda, Lockwood'un entegrasyon kavramına ilişkin getirdiği açıklama ve bakış açısı birleştirici nitelikte işlev görmektedir. Lockwood entegrasyonu temelde sosyal ve sistem entegrasyon olmak üzere iki farklı başlık altından incelemiştir (Şahin, 2010, s. 104-105).

Lockwood'un entegrasyon kavramına bakışında sosyal değişimleri büyük bir yeri vardır. Lockwood'un özel bir önem atfettiği sosyal entegrasyon kavramı, sosyal olarak gerilimlerin ve çelişkilerin olduğu durumlarda, özellikle göçmen grupların oluşturduğu

kültürel farklılıkların bile neden büyük bir değişim yaratmadığını açıklamaktadır (Archer, 1996, s. 679-680).

Lockwood'a göre sistem entegrasyon kavramı, göçmenler ile ev sahibi toplumlar arasında sosyal sistemlerin uyumu şeklinde açıklanmaktadır. Sosyal entegrasyon ise daha çok sosyal sistemler arasında bulunan alanlara katılımı ifade etmektedir (Lockwood, 1964, s. 371).

Sistem entegrasyonu içerisinde göçmenlerin bireysel amaçları, ev sahibi toplum ile kurduğu ilişkilerden bağımsız olarak bir sisteme sahiptir. Belirtilen sistem devletin kurum ve kuruluşlarına tam uyumlu bir şekilde çalışmaktadır. Diğer yandan sosyal entegrasyon, göçmenlerin ev sahibi toplum ile etkileşimi sonucunda meydana gelmektedir. Bu noktada, bireysel aktörler ve göçmenlerin grup olarak hareket etmesini sağlayan dini ya da kültürel kuruluşlar büyük önem taşımaktadır (Heckmann, 2006, s. 9).

Lockwood'un bu ayrımı pek çok düşünürü etkilemiştir. Bunlardan biri olan Esser göçmenlerde meydana gelen entegrasyon süreçlerini Lockwood'un ayrımında olduğu gibi toplumda göçmenlerle birlikte oluşan farklılıkların çatışma ortamı olmadan nasıl bir ilişki kurduklarını araştırmaktadır.

Esser'in ele aldığı entegrasyon kavramında toplumsal eylem yaklaşımının büyük bir önemi bulunmaktadır. Bu bağlamda, Esser, toplumsal süreç olarak meydana gelen entegrasyonun oluşumunu toplumsal eylem ile açıklamıştır. Esser'e göre sistem ve sosyal entegrasyonu olmak üzere entegrasyon iki farklı parçadan oluşan bir bütün şeklindedir (Henkes & vd., 2011, s. 22).

Toplumsal eylem kavramı, göçmenler ve göçmen hareketleri ile yakından ilişki kurmaktadır. Göç eden grupların, göç edilen ülke içerisinde sosyal, sistematik ve kültürel hareketleri toplumsal eylemin oluşmasını sağlarken göçmen grupla ev sahibi toplumun birbirine yaklaşmasına yardım etmektedir. Bu durumda, göç ve göç sonrası süreçleri ele alan Esser toplumsal eylemi, entegrasyon teorisinin temeline almaktadır.

Esser (2000, s. 56-58), sosyal ve sistem entegrasyonu ayrımı çerçevesinde entegrasyonun farklı boyutlarını araştırmıştır. Bu noktada, sistem entegrasyonu kavramı; yeni gelenler ve yerleşik olanlar arasında büyük çaplı bir çatışma olmadan topluma katılma durumunu ortaya koymaktadır. Göçmenler ekonomik anlamda katkı sağlamaları, yasalara uymaları ve vergilerini aksatmamaları durumunda sistem entegrasyonunu tamamlamış

olmaktadır. Diğler bir ifade ile Esser'e göre sistem entegrasyonu toplumun bir bütun olarak işlemesi, entegre olması demektir (Alperen & Yaprak, 2019).

Bu durumda sisteme entegre olmuş göçmenler gittikleri ülke sisteminde bulunan yükümlülükleri yerine getirmesine rağmen içinde bulunduğu toplumun kültürel öğelerine uyum sağlamada veya kültürel iletişim kurmakta zorlanabilmektedir. Bu noktada, içinde bulunduğu toplumun dili, kültürü ve diğler toplumsal öğelerine herhangi bir bağılık hissetmeden kurallara uyarak yaşayan göçmenler sistem entegrasyonunu sağlamış sayılmaktadır. Sosyal entegrasyon kavramı ise göçmenin ekonomik ve yasal gerekliliklerinin yanı sıra kültürel gibi farklı alanları da kapsamaktadır (Ateş & Yavuz, 2017, s. 1297).

Polonya'ya göç eden Türkler özelinde bakıldığında Esser'in sistem entegrasyonu tanımlamasının uygun bir tanımlama olarak kullanılabileceği görülmektedir. Göçmenler, sistemsel anlamda kendilerini entegre etme yönünde eğilim göstermektedir. Bu eğilim, dil ve arkadaşlık gibi sosyal entegrasyon öğeleri ile desteklenmektedir. Özellikle bikültürel evlilik yapmış kişilerde, sosyal entegrasyon daha olası bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

Sosyal entegrasyon kavramı, sosyal ve kültürel bir süreci içerdiğinden dayatma etkiler ile gerçekleşmesi mümkün değildir. Sosyal entegrasyon sürecinde göçmen birey ve grupların ev sahibi toplum ile kurduğu ilişki, semboller, gelenekler ve normların kabulü ve ait olma duygusu önemli bir etken olarak görülmektedir. Dolayısıyla, sosyal entegrasyon sürecinde en önemli etken toplumsal hayata katılımıdır. Bazı toplumlarda farklı etnik gruplar iyi entegre olurken bazı toplumlarda homojenlik daha ön olana çıkmakta ve etkili entegrasyon oluşmasının önünde engel olarak durmaktadır (Erkal, 2011, s. 131-132).

Polonya'ya gelen göçmen gruplar ele alındığında toplumsal hayata katılım bakımından Ukrayna, Belarus ve Rusya gibi ülkelerden gelen göçmenler daha kolay bir süreç geçirdiği söylenebilir. Bu durumda en önemli etken dil ve kültür yatkınlığı olarak görülmektedir. Ancak, sosyal hayata katılımı tek etken kültürel ve dilsel yatkınlık olarak görülmemelidir. Her ne kadar kültürel ve dilsel yatkınlık olsa da etnik kimliği ya da sosyal statüsü nedeniyle toplumdan dışlanan grupların ev sahibi topluma entegre olması beklenmemelidir. Bu bağlamda, sosyal entegrasyonun gerçekleşmemesi ile ilgili en önemli konulardan biri de etnik, dini ve komşu kültürüne bağılı olarak ortaya çıkan alt-kültür gruplarıdır.

Toplumlar içerisinde bulunan etnik ve yerel alt-kültürler (Subcultures) kendi içlerinde izole bir yaşam sürdürme eğiliminde olabilmektedir. İzole olmuş alt kültürler ya da etnik gruplar toplum ile entegrasyon sağlayamamaktadır. Bu nedenle sosyal entegrasyon kavramından bahsedilirken bir gruba, ticaret birliğine ya da benzer topluluklara üye olmaktan çok daha fazla ulusal, toplumsal bir anlayışta duygudan bahsedilmektedir (Erkal, 2011, s. 132).

Bu noktada, sosyal entegrasyon kavramının daha kapsamlı ve detaylı bir kavram olduğu görülmektedir. Sosyal entegrasyonunu en kapsamlı biçimde ele alan Esser, bu kavramı a) kültürleşme, b) sosyo-ekonomik- politik konum, c) etkileşim, d) kimlik olmak üzere dört ayrı başlık altında incelemektedir (Esser, 2000, 272-275).

- a. Kültürleşme: Sosyalleşme olarak da bilinen, göçmenlerin toplumla etkileşim kurmasında etkili olan kültürel standart, bilgi ve yeterlilikleri kazanmasıdır. Diğer bir ifade ile göçmenler ile ev sahibi toplum arasında sosyal sistemin içinde yer almayı sağlayan etkenlerden biri olan kültürel etkileşimini ifade etmektedir (Heckmann, 2006, s. 9).
- b. Konum: Göçmenlerin bireysel olan toplumda kazandıkları konumları ve getirilerini ele almaktadır. Göçmenlerin gittikleri toplum içerisinde vatandaşlık, siyasi yaşama katılım, oy kullanma gibi elde ettikleri haklar ve sosyo-ekonomik olarak ilgili alanlara etkin katılımını içermektedir.
- c. Etkileşim: Ortak alışma sürecinde göçmen grupların ev sahibi toplum bireyleri ile ilişki ve ağları (arkadaşlık, evlilik gibi) oluşmasını kapsamaktadır. Sağlanan bu etkileşim, göçmenlerin ev sahibi ülke toplumu ile başarılı bir şekilde iletişim kurmalarına ve yakınlık oluşturmalarına yardım eder.
- d. Kimlik: Kişilerin kendilerini kolektif bütünün bir parçası olarak görmeye başlaması ve sosyal sistem içerisinde kimliklenmesini ifade etmektedir. Dolayısıyla, göçmenlerin hangi topluma (ev sahibi ülke toplumu ya da geldiği ülkeden gelen göçmen topluluğu) aidiyet hissettiği bağlamında ele alınmaktadır (Şahin, 2010, s. 105-107).

Esser, belirlediği bu dört sosyal entegrasyon biçiminin kendi aralarından da belirli bir ilişki kurduklarını belirtmektedir. Bu ilişki biçiminde göçmenler ve ev sahibi toplumlar arasında duygusal bir bağ kurmak için temelde göçmen grupların ya da göçmen bireylerin

yerel halk ile kişisel ilişki kurması gerektiğini savunmaktadır. Kişisel ilişki ise yalnızca belirli bir iletişim aracı sayesinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla göçmen bireyler ve gruplar için iletişim yolları, dil öğrenme oldukça önemlidir (Alperen & Yaprak, 2019, s. 81).

Sosyal entegrasyonda büyük bir yere sahip olan dil, Polonya’da yaşayan göçmenler içinde etkin bir rol oynamaktadır. Sosyal hayatta Lehçe ya da büyük şehirlerde geçerli olan İngilizce ve Rusça bilme yetisi, sosyal entegrasyonun daha kolay yaşanmasını sağlamaktadır. Lehçe bilme yetisi, sosyal entegrasyon kadar sistem entegrasyonu da etkilemektedir. Devlet kurumlarında geçerli dilin ülkenin resmi diline göre kurgulanması, evrensel ya da göçmen azınlıklara yönelik dil seçeneklerinin yetersiz kalması nedeni ile Lehçe bilgisi göçmenlerin sistem entegrasyonunu sağlamasını etkilemektedir.

Esser’in teorisine bakıldığında belirli bir zaman örgüsü olduğu ve entegrasyonun bu zaman içerisinde çeşitli süreçler geçirerek farklı şekillerde gerçekleştiği görülmektedir. Belirtmek istenen bir entegrasyon sırası değildir. Bireyler ve grupların yaşadığı farklı süreçlere göre entegrasyon, kısmen ya da tamamen gerçekleşebilmektedir. Bu noktada, entegrasyon sağlanması için kişilerin motivasyonu, kendine olan özgüveni, hedefe ulaşılabilirlik düzeyinin bilgisi ve hedef için gerekli olan gelir ve giderlerin tahmini unsurları büyük bir etkiye sahiptir (Henkes & vd., 2011, s. 25).

Dolayısıyla, göçmenlerin ev sahibi ülkeye tam olarak entegrasyonunu sağlayan etkenler dil, ev sahibi ülkeye olan bağlılık, sosyal konum, meslek ve eğitim olarak sıralanmaktadır (Esser, 2006a, s. 1).

Esser, ev sahibi toplum ve göçmenlerin içinden geçtiği tüm etkenleri göz önünde bulundurarak 4 farklı entegrasyon durumunun olduğunu ileri sürmüştür. Bu durumlar ev sahibi topluma (asimilasyon ve çoklu entegrasyon) ya da geldiği ülke grubuna doğru yönelme (marjinalleşme ve bölünme) halinde ortaya çıkmaktadır. Bu durumda;

1. Ev sahibi topluma doğru yönelme: asimilasyon ve çoklu entegrasyon şeklinde kendini göstermektedir. Asimilasyon; ev sahibi toplumla arasında bulunan etnik farklılığın yok olması iken, çoklu entegrasyon; hem ev sahibi toplumla hem de kendi ülkesinden gelen göçmen grubun ilişkilerinin devam ettiği ancak temelde ev sahibi topluma entegre olma isteğinin ağır basması ile sonuçlanmaktadır (Henkes & vd., 2011, s. 27).

2. Geldiği lke grubuna doğru yönelme: Marjinalleşme ve bölünme şeklinde kendini göstermektedir. Marjinalleşme; hem kendi gruplarına hem de ev sahibi topluma uzaklaşma ve kendine has bir kültür ve davranış modelinin oluşması şeklindeyken, bölünme; asimilasyon süreçlerinde kısmı bir reddedişi ifade etmektedir (Henkes & vd., 2011, s. 27).

Göçmenlerin ev sahibi toplumlara entegrasyonu konum, kültürleşme, kimlik ve etkileşim gibi uygulanabilen sosyal entegrasyonun özel bir durumu olarak anlaşılmalıdır. Bu bağlamda, sosyal entegrasyon kavramı belirli ölçüde sistem entegrasyonunu da içermektedir. Özellikle, sosyal sisteme dahil olma ya da dışlanma gibi faktörler, sosyal entegrasyon kavramını yakından ilgilendirmektedir.

Daha açık bir ifade ile sosyal entegrasyon kavramı göçmenlerin, ev sahibi ülkenin sosyal sistemde kurduğu ilişkileri ve pozisyonlarına kabul edilmesini içeren interaktif bir süreçtir (Esser, 2006a, s. 7).

G alan ülkelerde, göçmenlerin entegrasyonu ile ilgili yeni bir kültür öğrenme, sosyal statüye ulaşma, hak ve sorumlulukları kazanma, kendini topluma ve kültüre ait hissetme ve g edilen toplum ile iletişim kurma gibi deneyimler yaşanmaktadır. Bu deneyimlerin yaşanmasında göçmenlere ev sahipliği yapan ülkelerin eşit hakları tanımlanması ve deneyimleri mümkün kılan kurumların açılması ya da görevlerini yerine getirmesi önemli bir adımdır. Dolayısıyla, ev sahibi ülkeler, ilişkiler ve entegrasyon konusunda daha güçlü bir konumda bulunmaktadır (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 9).

Ev sahibi ülkeler, entegrasyon sürecinde eğitim, ğretim, sağlık, işgücü ve barınma gibi konuları çok boyutlu ele almaktadır. Göçmenlerin, toplum içerisinde sorunsuz bir şekilde bütünleşme sağlaması için gerekli olan tüm kurumların bu doğrultuda planlanması gerekmektedir.

Fyvie ve diğerlerine göre entegrasyonun başlangıcında işlevsel boyutu daha önemli bir yerde tutmaktadır. Bu alanlarda ilerleme sağlamak amacı ile göçmenlerin ev sahibi topluma entegrasyonu başlamalıdır (Cheung & Phillimore, 2013, s. 1). Entegrasyonun işlevsel boyutunun yanı sıra ev sahibi toplumlar tarafından sağlanan olanaklarda oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Esser'in entegrasyon teorisinde de büyük bir yere sahip olan olanaklar, göçmenlerin toplumsal yaşama katılımını kolaylaştırmaktadır.

Göç çalışmalarında entegrasyon kavramının bir kavram mı ya da bir alan mı sorusu etrafında farklı fikirler ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda Esser'in ayrımının yanı sıra farklı ayrımlar da yapıldığı görülmektedir (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 3). Bu ayrımlar; göçmenlerin gittiği ülkelerin sistemlerine uyum sağlaması, ev sahibi ülkelerin sosyal sistemleri için sosyal entegrasyon sonuçları, ev sahibi toplumların sosyal entegrasyon ya da sistem entegrasyonu için sosyal entegrasyonun sonuçları şeklindedir.

Entegrasyon konusu ile ilgili diğer önemli konu ise ev sahibi toplumun içinde bulunduğu sistem ve kurumların entegrasyonu nasıl karşıladığı yönündedir. Bu bağlamda, Heckmann ve Schnapper sosyal entegrasyon kavramını Esser'in ayrımından yola çıkarak yapısal, kültürel, etkileşim ve kimliksel olmak üzere 4 boyut şeklinde sınıflandırmıştır (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 3);

Heckmann ve Schnapper (2003) tarafından öne sürülen sosyal entegrasyon kavramı, temelde Esser'in sosyal entegrasyon kavramı ile paralel olarak ilerlese de entegrasyon boyutlarında, göz ardı edilmiş konulara değinmiştir. Bu noktada, Bosswick & Heckmann'a (2006: 11) göre göçmenlerin entegre olmasında entegrasyon politikalarının önemi büyüktür. Dolayısıyla, entegrasyon politikaları, göçmenler ve ev sahibi toplumun bir arada yaşamasına yönelik düzenlemeler olarak da değerlendirilebilir. Özellikle, devlet ve kurum bazında geliştirilen politika ve yasal düzenlemeler entegrasyonun gerçekleşmesi için gereklidir.

2.2.1.1. Entegrasyon politikalarında önemli etkenler

Entegrasyon politikaları toplumda dışlananları, azınlık olarak yaşayanları ve göçmen olarak gelen grupları kapsamaktadır (Henkes & vd., 2011, s. 50). Entegrasyon, göçmenlerin ev sahibi toplum ile kültür alışverişi yapması ve fırsatları değerlendirmesi ile ortaya çıkan bir uyum sürecidir. Bu durumda, ev sahibi toplumun sahip olduğu politikalar ve modeller entegrasyonun sağlanması açısından oldukça önemlidir. Genel olarak ev sahibi toplumun izlediği entegrasyon politikası anlayışı, devlet politikaları ile eş zamanlı ve paralel ilerlemektedir. Özellikle, ekonomik ve sosyal problemlerin çıkmasını engelleme amacıyla uyumu sağlamak ön planda tutulmaktadır (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 11).

Bu noktada, hedef gruba göre değişiklik gösteren spesifik ve spesifik olmayan olmak üzere iki farklı entegrasyon politikası türünden bahsedilebilir. Spesifik olmayan entegrasyon politikaları, politikanın uygulandığı ülkede vatandaşlarını ayırmaksızın uygulanmaktadır. Spesifik entegrasyon politikalarında ise belirli bir grup (göçmen) ele alınmaktadır. Spesifik olarak hazırlanan politikalar spesifik olmayan entegrasyon politikalarından farklı olarak bazı toplumsal boyutları da içermektedir (Henkes & vd., 2011, s. 50-51).

Toplumsal boyutlar kavramı, Han Entzinger (2000) ve Rinus Penninx (2005) tarafından 3 farklı boyut olarak ele alınmaktadır. Belirtilen, toplumsal boyutlar; yasal-siyasal boyut, kültürel-dinsel boyut ve sosyoekonomik boyut şeklindedir. Esser'in entegrasyon süreçleri olarak yaptığı ayırım (ki sosyal temas entegrasyonu bireysel eylemi içerdıği için politika bağlamında bir karşılığı yoktur) ile eşdeğer olan bu toplumsal boyutlar politika üretiminde etkin bir rol oynamaktadır. İlk olarak yasal ve siyasal boyutta; hedeflenen göçmen bireylerin ev sahibi ülkenin yasalarına ve kurallarına uyum, vatandaşlık ve politik hakları kastedilmektedir. İkinci olarak geçen kültürel-dinsel boyutta dini farklılıkların olması durumunda, din dersi, ibadet yeri inşası, dini kurumların kamu kurumları ile entegre olması gibi yaklaşımlar ele alınmaktadır. Son olarak sosyo-ekonomik boyutta göçmenlerin toplum içinde var olan dil eğitimi, diploma ve mesleki yeterlilik tanıma, ayrımcılığa karşı politika gibi tüm sosyo-ekonomik alanlara sorunsuz bir şekilde katılımını değerlendirilmektedir (Henkes & vd., 2011, s. 51-52).

Yukarıda belirtilen toplumsal boyutlar ve üretilen politikalar göçmenler ve ev sahibi toplumların ihtiyacına göre değişiklik gösterebilmektedir. Polonya özelinde yasal-siyasal boyutta göçmenlere yönelik yapılan politikaların voyvodalığa göre değişiklik gösteren bir sistemi bulunmaktadır. Genel anlamda ise işgücü göçü kapsamında gelen Ukraynalı ve Belarussu göçmenlerin yasal-siyasal işlemleri daha sistematik ve kolaylaştırılmış bir yapıya sahiptir.

Bosswick & Heckmann'a (2006, s. 12) göre entegrasyon politikası belirlenmesi aşamasında göç durumuna göre entegrasyon çerçevesinin çizilmesi, genel ya da özel politikalar, göçmenler ve piyasa değişimi olarak entegrasyon boyutları göz önünde bulundurulmalıdır. Bu noktada, ilk olarak göç durumuna göre entegrasyon çerçevesi çizilmesi boyutu; entegrasyon politikası belirlemede göçmen ülkesi olan ya da yerel olarak

entegrasyon çalışmaları yapan yönetimlerin entegrasyon politikalarına önemli sınır çizmesini ele alınmaktadır. İkinci olarak, genel ya da özel politikalar boyutu kapsamında ise genel politikalar, toplumun genelini hedef alan entegrasyon politikalarını içerirken, özel politikalar belirlenen bir göçmen gruba yönelik politikaları içermektedir. Üçüncü olarak göçmenler için oluşturulan entegrasyon politikalarında genel varsayım ihtiyaç üzerine oluşturulmaktadır. Bu bağlamda, göçmenlerin amaçları, sorunları, ihtiyaçları ve motivasyonları iyi değerlendirilmelidir. Son olarak ise piyasa değişimi entegrasyon boyutu; politika ya da bireysel entegrasyon süreçleri dışında pazar alanında gerçekleşen karşılıklı alışveriş ile kültürel ürünler ve öğeleri değiş tokuş yapılması değerlendirilmektedir. Özellikle, yemek, dans ve müzik gibi kültürel öğeler ile entegrasyon sağlanmaktadır.

Bosswick & Heckmann'nın (2006, s. 12) yukarıda belirttiği maddelerin yanı sıra ülkelerin entegrasyon politikasına hangi grupları dahil ettiği de önemli bir yer tutmaktadır. Bu kapsamda, Almanya 2005 yılında yaptığı nüfus sayımında vatandaş olmasına rağmen anne ya da babasından birinin göçmen olması durumunda göçmen kökenli insan tanımlaması yaparak farklı bir kategoriye değerlendirdiği görülmektedir (Henkes & vd., 2011, s. 8).

Dolayısıyla, entegrasyon politikaları yalnızca göçmen bireyleri değil aynı zamanda ülkede doğan bireyleri de içerebilmektedir. Ülkelerin entegrasyon politikaları kapsamına aldıkları grupların belirlenmesi entegrasyon politikaları için önemli bir yer tutmaktadır. Bu gruplar, sistem entegrasyonu ve sosyal entegrasyonu politikalarının şekillenmesinde de etkilidir. Polonya özelinde entegrasyon politikalarında belirli bir gruba eğilme durumu görülmektedir. Ukraynalı mevsimlik işçilerin geliş gidişi, iltica edenler ya da işgücü göçü kapsamında pek çok entegrasyon politikası yürütülmektedir.

Heckmann ve Schnapper'in belirttiği sosyal entegrasyon kavramından yola çıkarak şekillenen yapısal, kültürel, sosyal, kimliksel entegrasyon süreçleri ve entegrasyonun diğer boyutlarına göre farklı entegrasyon politikaları kullanılmaktadır. Bu bağlamda Heckmann'a göre entegrasyon süreçleri (Heckmann, 2006, s. 24-25) aşağıdaki gibidir:

- a. Yapısal entegrasyon politikaları: ekonomik politikalar; iş pazarı, etnik girişimcilik, eğitim desteği, ev ve sağlıkla ilgili politikalar, sivil ve politik

- katılımın yaygınlaştırılması, vatandaşlığa kabul politikaları ve meslek ya da meslek eğitimi için gerekli desteğin sağlanması, ev edinme ile ilgili politikalar,
- b. Kültürel entegrasyon: dil eğitimi, değerler, normlar ile ilgili politikalar, göçmen kültürünün desteği, kültürleşme: ev sahibi toplumun kültürünün değişmesi, spor aktivitelerinin desteği ve dini uygulamalar için müzakere desteği,
  - c. Etkileşimsel entegrasyon: bu entegrasyon türü daha çok bireysel planda varsayıldığı için yapılan politikalar, arkadaşlık, evlilik, partner olma ve ev sahibi ülke içerisinde hizmet veren bir kuruluş ya da derneğin üyesi olma politikaları,
  - d. Kimliksel entegrasyon: çokkültürlülük politikaları, vatandaşlığa kabul ile ilgili teşvik etkinlikleri ve törenleri ve göçmenlerin laik ve dini kuruluşlarının tanınır olması,
  - e. Öğrenme ve sosyalleşme süreci olarak entegrasyon: kalış süresi, jenerasyon, geldiği ülke, göçmen ailenin kültürel ve sosyal sermayesi ve entegrasyon desteği politikaları,
  - f. Sosyal entegrasyona engel olan bariyerler: kurumsal ayrımcılık, önyargı ve ayrımcılık ile mücadele, önyargı ve ayrımcılık ile ilgili politikalar,
  - g. Ev sahibi toplumun sosyal yapısı için sosyal entegrasyon sonuçları: eşitsizlik yapısı, sosyal yapının yatay etnik farklılaşması; etnik azınlıklar, siyasi partiler, gönüllü kuruluşlar, akrabalık, farklı alanlarda etnik tabakalaşma,
  - h. Göç ve Ev sahibi toplumun toplumsal entegrasyonu: etnik, dini ve kültürel konularda göçmenler ve yerel halk arasından çatışma, milliyetçi hareketler, etnik çatışma çözümünün koşulları.

Entegrasyon politikaları, ev sahibi ülke konumunda olan göç almış ülkelerde göçmenleri ve azınlık grupların topluma sorunsuz bir biçimde uyum sağlaması görevini üstlenmektedir. Bu bağlamda, çeşitli politikalar üretilmekte, üretilen politikalar ülke ve göçmen durumuna göre değişiklik göstermektedir. Entegrasyon kapsamında değerlendirilen bir diğer konu ise asimilasyondur. Kavramsal olarak iç içe geçmiş olan bu iki konu birbirinin sonucu olarak da ortaya çıkabilmektedir.

2.2.2. Asimilasyon

Asimilasyon kavramı tarih boyunca Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkilendirilen bir norm olarak karşımıza çıkmaktadır. Amerika, politik anlamda Anglo-Sakson Amerika kültürünün baskın etkisi ile tek yönlü bir uyum modeli uygulamıştır. Asimilasyon kapsamında göçmenler, ev sahibi ülke kültürüne tam uyum sağlarken, kendi kültürlerinin yansımalarını ve pratiklerini kaybetmektedirler. Avrupa toplumunda asimilasyon kavramı ise milliyetçilik kavramının gelişmesi sonucunda 19. yüzyıl – 20. yüzyıl arasında ortaya çıkmıştır. Temelde, ulus devlet olarak homojen bir toplum yaratma anlayışı, azınlıklara ve göçmen gruplara karşı asimilasyon politikaları uygulanmasını arttırmıştır. Özellikle, şiddet bağlamında ele alınan uygulamalar, etnik grupları hedef alan milliyetçilik ve faşizm boyutlarına ulaşmıştır (Heckmann, 2006, s. 11-12).

Asimilasyon kavramı genel olarak siyasi ve toplumsal baskı ile meydana gelen bir süreçtir. Ülke genelinde azınlık olarak bulunan grupların kültürel, etnik ya da dini kimliklerini kaybetmeleri ile asimilasyon oluşmaktadır (Erkal, 2011, s. 133).

Bu kavramı inceleyen teorisyenlere göre değişiklik gösterse de asimilasyon, azınlıkta yaşayan etnik gruplar ve göçmenler için olumsuz bir model olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak asimilasyon, ev sahibi ülke tarafından yapılan uygulamalar ile göçmenlerin ya da azınlıkta olan etnik grupların kendi kültürlerini benimsenmesi yönündeki baskı şeklinde ifade edilmektedir (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 7).

Literatürde ise nötr bir anlamda kullanılan asimilasyon, göç eden grubun ya da bireyin detaylı bir şekilde içinde bulunduğu topluma uyum sağlaması ve o toplumun özelliklerini edinmesi süreci olarak ele alınmaktadır. Asimilasyon sürecinde, göçmenler göçün ardından kendi kültürleri ve davranış biçimlerine uzaklaşma yaşayarak göç ettikleri ülkenin kültürünü ve davranışlarını benimsemektedir (Henkes & vd., 2011, s. 19).

Göç ve entegrasyon konusunda göçü bir alan olarak değerlendiren çalışmaların yanı sıra sosyolojik anlamda çalışmalarda gündeme gelmiştir. Bu bağlamda asimilasyonu içeren ilk entegrasyon kuramları, Chicago Okulu tarafından ortaya çıkmıştır. 1920’li yıllara hakim olan bu anlayışta üç ana modelden bahsetmek mümkündür. Bunlar;

- a. Göçmenlerin dahil edilmesine yönelik ekolojik modeller ve şehirlerin gelişmesi (kentleşme) (Wirth, 1928);
- b. Kuşaksal döngüler (Duncan, 1933);

- c. Göçmen olanlar ve olmayanların temas, rekabet, yerleşim ve asimilasyon ilişkilerinin gelişmesi ile ortaya çıkan ırk ilişkiler döngüsü (race relations cycle) (Park, 1950) şeklindedir (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 4).

Bu üç teori arasında Park'ın ırk ilişkileri döngüsü, klasik asimilasyon teorileri arasında en detaylı olan olarak öne çıkmaktadır. Göç ve entegrasyon konusunu bilimsel ele alan ilk kuram olarak da bilinen ırk ilişkiler döngüsü; göçmen gruplarla yerel halk arasında karşılaşma ve ilişki kurma, isteğe bağlı olan ya da zorunlu olarak asimilasyon, devlet tarafından kamusal alana katılma, iş gibi sınırlı kaynaklar için mücadele konularına eğilmektedir (Kaya, 2014, s. 12).

Chicago Okulu asimilasyon kavramını ele alırken, azınlık grupların göç ettikleri toplumun yaşamına katılması sürecine dikkat çekmektedir. Bu sürecin asimilasyon olarak değerlendirilmesinin yanı sıra etnisitenin büyük bir etmen olduğu sonucuna varılmaktadır. Özellikle asimile olma katmanları bakımından etnik grupların farklı derecede asimile olduğu sonucu çıkarılmıştır (Şan & Haşlak, 2012, s. 34-35).

Milton Gordon (1964) ise asimilasyonu kronolojik evreler şeklinde değerlendirmiştir. Bu evreler ile asimilasyonun ne derecede gerçekleştiğini alt süreçler şeklinde incelenmektedir. Gordon (1964) tarafından belirlenen alt süreçler (Henkes & vd., 2011, s. 21); kültürel asimilasyon, yapısal asimilasyon, özdeşleşme asimilasyonu, yurttaşlık asimilasyonu, evlilik asimilasyonu, (kabullenilmiş) durum asimilasyonu, (kabullenilmiş) davranış asimilasyonu şeklinde sıralanmaktadır.

Gordon'un ele aldığı asimilasyonun alt süreçleri, asimilasyon kavramının hangi aşamalarda gerçekleşmiş olabileceği konusunda bir fikir vermesi bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir. Ancak kavram olarak, göçmen ve ev sahibi toplumlarının ilişkilerinin yalnızca asimile olma yoluyla sonuçlanacağı öngörülmektedir. Buna karşın göçmenlerin ev sahibi toplumla ilişkileri uyum, marjinalleşme ve entegrasyon şeklinde gelişebilmektedir.

Entegrasyon ve asimilasyon kavramları birbiriyle çok yakın anlamda kullanılmakta, bazı durumlarda birbiri ile anlamsal olarak iç içe geçebilmektedir. Ancak bu iki kavram uygulama şekli bakımından farklılaşmaktadır. Entegrasyon kavramı, göçmenin göç ettiği ülkede girdiği ilişkilerden kurumsal alanlara kadar her alanda kendi kültürel ve etnik kimliği ile ilgili farklılıkları bilerek bunlara sahip çıkması olarak açıklanmaktadır. Ancak

diğer yandan göç edilen topluma yönelik bir uyum süreci bulunmaktadır (Henkes & vd., 2011, s. 34).

Milliyetçiliğin yükseldiği homojen toplumlarda asimilasyon baskısı oldukça yüksek görölmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası Nazi dönemi Avrupa'sında en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Ancak asimilasyon kavramı anlaşıldığı üzere özellikle etnik kültürlerin bastırılması değil, gruplar arasındaki sosyal farklılaşmaların azalmasına işaret etmektedir. Avrupa içerisinde göçmenlerin ve etnik grupların kendi kimliklerini tanınması ve etnik kültürlerini yansıtmalarına dair farkındalık artmaktadır. Bu bağlamda, etnik kimliğin yansıtılması, kültür, dil ve din etkenlerinin devamı gibi konularda ülkeler kendi politikalarını üretmektedir (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 5).

Asimilasyon, etnik ve kültürel kimlik özelliklerinin ev sahibi toplum kültürü içerisinde erimesi şeklinde ele alındığında, Polonya toplumunda örneklerini görmek mümkündür. Etnik gruplardan biri olan Tatarlar, dini kimliklerini devam ettirirler de kendi dilini unutarak asimile olmuştur. Bu bağlamda asimilasyon kavramı, Esser'in ayrımı doğrultusunda tek bir akım olarak değil, a) kültürel asimilasyon, b) yapısal asimilasyon, c) sosyal asimilasyon, d) kimlik asimilasyonu (Bosswick & Heckmann, 2006, s.5) gibi belirli boyutlarda gerçekleşmektedir.

Etnik ya da azınlık grupların asimilasyon sürecinde bazı faktörler etkili olmaktadır. Bu faktörler Erkal'a (2011, s. 134) göre; genel nüfus ile ilişkili küçük ölçekli gruplar, ev sahibi toplumda uzun yıllar ikamet, yerleşik dağılık grup, baskın grup ile aynı dini ya da dili paylaşmak, aynı biyolojik kökenden geldiğine inanma, gelinen ülkeye ya da bölgeye geri dönmenin önündeki engeller, eğitim düzeyi yüksek üyelerin olması, ekonomik olarak yüksek standartlara sahip olma, siyasal yaşama katılma şansı, eğitimde yüksek olanaklara sahip olma şansı, yukarı doğru sosyal hareketliliğin var olması, açık sınıf toplumunun varlığı, evlilik için sınır olmaması, ayrımcılık ile ilgili yetersiz deneyim, ticari işlemler, mülkiyet ile ilgili gerekli imkanların sağlanması, ait oldukları ülkeye yönelik ortak tehditler, cinsel ayrımcılık, yabancı düşmanlığının olmaması ve yeterli konut imkanları şeklindedir. Yukarıda bahsedilen asimilasyon faktörleri, aynı zamanda entegrasyonun oluşmasını sağlamaktadır.

Esser asimilasyon kavramının yalnızca etnik kültürün bastırılması ve yok edilmesi gibi tamamen olumsuz anlamlara gelmediğini savunmaktadır. Esser için asimilasyon daha

çok ev sahibi toplum ile göçmen ve etnik gruplar arasında oluşan sosyal farklılıkların azaltılması anlamını taşımaktadır. Bu nedenle Esser için asimilasyon kavramı yerine daha etkili bir kavram olan entegrasyon kullanılmalıdır. Entegrasyon kavramı bilim ve politika gibi pek çok konuyu tam olarak içine alan geniş kapsamlı bir kavramdır. Bu noktada, politika olarak entegrasyon, asimilasyon ve çokkültürlülük göçmenler ve etnik grupların toplumla olan ilişkisini ele almakla ilgilidir (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 6).

2.2.3. Çokkültürlülük

Çokkültürlülük kavramı, toplumların farklı kültürlerle bir arada yaşama deneyimini içeren bir toplumsal yapı olarak yüzyıllardır var olmaktadır. Bu yapı günümüzde, küreselleşme ve göç ile pek çok ülkenin en önemli konusu olarak gündeme gelmektedir. Dolayısıyla pek çok açıdan bir sorun olarak da algılanmaya başlanmıştır. Bu noktada, ulus devlet ve homojen toplum yapısının yükseldiği son yüzyıl, çok kültürlü toplum yapısına olan bakışı sorun çerçevesine yerleştirmiştir.

Çokkültürlülük kavramı ilk olarak 1941 yılında sözlükte yer almasına rağmen asıl anlam ve bütünlüğünü 1970 ile 1980 arası döneme borçludur. Bu dönemde Kanada ve Avustralya gibi çok uluslu devletlerde ortaya çıkan politikalar ile literatüre girerek, göçmen ve azınlık grupların bir arada yaşamasına katkı sağlayan politik bir özellik olarak yerini almıştır (Doytcheva, 2009, s. 15-16).

Çokkültürlülük, göçmen ve etnik grupların ev sahibi toplum ile ilişkisini ele alan en önemli politik ve entelektüel konulardan biri haline gelmiştir. Günümüzde, Amerika, Avustralya ve Kanada bu modeli benimseyen ülkeler olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle farklı etnik grupların yoğunlukta olduğu toplumlar için en uygun model olarak tavsiye edilmektedir. Çokkültürlülük temelde etnik grupların kabulünü esas alarak, asimilasyon yönünde (göçmen ve etnik grupların kendi kültürel pratiklerini ve değerlerini bırakması yönünde) yapılan baskının azalmasına yardımcı olmaktadır (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 7).

Çokkültürcülük politikaları, asimilasyon politikalarının sürdürülebilirliği kaybetmesi ve küreselleşmenin sağladığı teknolojik gelişmeler sayesinde yerini pekiştirmiştir. Özellikle

iletişim ve haberleşme yönünde teknolojik gelişmeler, göçmenlerin etnik kimliğini korunmasında önemli bir yere sahiptir (Şan & Haşlak, 2012, s. 44-45).

Çokkültürlülük, farklı anlamlarla ifade edilmesi nedeniyle net bir tanım üretmek konusunda sorun ile karşılaşmaktadır. Genel olarak bakıldığında çokkültürlülük için ortaya çıkabilecek kavramları (Mintzel, 1997, s.57'den aktaran Henkes & vd., 2011, s. 32) aşağıdaki gibi belirtmektedir;

1. Kültürel çoğulculuk olarak ifade edilen bu toplumsal olgu, göç ile gelen farklı etnik kimliklere, kültürel yapılar ve davranış biçimlerine sahip olan kişilerin bir arada yaşamasıdır.
2. Diğer yandan çokkültürlülük kavramı, ülke genelinde farklılıkların bir arada yaşaması amacı ile gerekli düzenlemelerin yapılması ve eğitimlerin verilmesini içeren bir pedagojik program şeklinde tanımlanmaktadır.
3. Son olarak ise ülke genelinde politik bir sistem olarak uygulanması bulunmaktadır. Genellikle eleştirilerin ortaya çıkmasında etken olan bu kullanımı, kültürel bireyselliklerin bir arada yaşamaları için oluşturulan politik programları içermektedir (Henkes & vd., 2011, s. 32).

Çokkültürlü toplumların farklı grupları ele alış biçimi, çokkültürlülük tanımının ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Dolayısıyla, çokkültürlülük kavramı felsefi bir arka plandan çok siyasi politikaların uygulanması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Son yıllarda, dünya genelinde heterojen kültür anlayışı çokkültürlülük ve çokkültürlü toplum kavramlarıyla birlikte tanımlanır hale gelmeye başlamıştır. Bu nedenle çokkültürlülük, yalnızca göç ülkesi haline gelen heterojen toplumları değil, göçe ihtiyacı olan ve heterojen toplum olma yolunda ilerleyen toplumları da ilgilendirmektedir. Hem göç almış hem de göç alacak ülkeler, kültürel, sosyal ve politik olarak sonuçlarını incelemeli ve bu inceleme sonucunu da kabul etmelidir (Bosswick & Heckmann, 2006, s. 7).

Çokkültürlülük kavramını kuramsal anlamda inceleyen ilk düşünürlerden biri olan Kymlicka, azınlık hakları yaklaşımı çerçevesinde toparlayıcı bir bakış açısı ile değerlendirmelerde bulunmuştur. Kymlicka'ya göre çokkültürlülüğün ortaya çıktığı 1970 ve 1980'ler, çokkültürlülük kavramı, liberal ve cemaatçi olmak üzere iki ana akım grup arasında daha çok cemaatçi grupları desteklemektedir. Bu nedenle, Kymlicka'nın

analizinde çokkültürlülük kavramının en önemli destekçisi kültürel çeşitlilik kavramıdır (Kymlicka, 2006, s. 468).

Kymlicka'ya göre bir toplumda çokkültürlü yapının oluşması için belirli unsurlar bulunmalıdır. Bu unsurlar, farklı ulusların bir arada yaşaması, göç ve yeni sosyal hareketler şeklinde sıralanmaktadır. Farklı ulusların bir arada yaşaması kapsamında ABD ve Kanada gibi çok uluslu devletleri örnek göstermektedir. İkinci kaynak olarak göç ile gelen göçmen gruplar, ulusal azınlıklardan farklı bir kategoride değerlendirilmektedir. Bu noktada, göçmenlerin kültürel ve etnik özelliklerinin asimilasyon politikaları ile değiştirilmesi anlayışı yerini kabulün hâkim olduğu çokkültürlülük anlayışına bırakmaktadır. Son olarak ise yeni sosyal hareketler ile gün yüzüne çıkan marjinal gruplar şeklinde belirtmektedir. Kymlicka'ya göre sosyal hareketler çerçevesinde karşılaşılan marjinal gruplar, uluslar içerisinde göz ardı edilen bazı gruplarda çok kültürlü toplumun oluşmasında etkili olmaktadır (Kymlicka, 1998, s.39-51'den aktaran Say, 2013, s. 143-144).

Kültürel çeşitlilik, toplumlar içerisinde etnik ve kültürel bakımdan farklılaşan grupları ele almaktadır. Bu bağlamda, Polonya gibi toplumlarda rastlanılan kültürel ve dil azınlıkları kültürel çeşitlilik arasında yer almaktadır. Polonya içerisinde yaşayan, etnik farklılık göstermesine rağmen aynı dili kullanan Tatarlar, kullanılan dil bakımından farklılaşan Silezyalılar ve Kashubiyanlılar Polonya'nın kültürel çeşitliliğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, Polonya kültürel çeşitlilik göz önüne alındığında Kymlicka'nın çokkültürlülük tanımına göre çokkültürlü bir toplumdur.

Rawls ve Walzer ise çokkültürlülük konusuna adalet kavramı bakımından ele alarak farklı bir bakış açısı getirmektedir. Rawls'a göre ülke bazında bireysel haklar ön plana alınırken, grup haklarını göz ardı edilmelidir. Rawls, çokkültürlülüğü adalet temelinde, eşitliğe dayalı bir özgürlük anlayışı ile açıklamaktadır (Rawls, 2005, s. 4). Dolayısıyla, ona göre adalet, insan hakları ve eşitlik ilkesi etrafında ilerlemektedir. Bu nedenle, çok kültürlü toplumlarda tüm bireyler eşit bir muamele gördüğü takdirde, dezavantajlı konumlarında adaletli bir konuma geçiş yapılmaktadır.

Walzer ise adalet kavramına daha çoğulcu bir yaklaşım ile bakmaktadır. Walzer'e göre adaletin eşit dağıtımı karmaşık bir şekilde olmalıdır. Karmaşık eşitlik olarak adlandırdığı adalet anlayışında, dezavantajlı ve avantajlı yanları kapsamında eşitlik dağıtımını oluşturulmalıdır. Bu adalete göre her birey avantajlı olduğu alandaki avantajını başka bir

alana aktaramamaktadır. Kısacası, Walzer'e göre çok kültürlü toplum karmaşık adalet ve sınıflandırmaları ile adaletli bir toplum haline gelmektedir (Walzer, 1983, s. 17-26).

Çokkültürlülük hakkında bir diğer görüş Doytcheva'nın (2009) siyasal örgütlenme biçimi açıklaması ile ortaya çıkmaktadır. Doytcheva çokkültürlülük kavramının doğuşunun Kanada ve Avustralya gibi ülkelerin kültürel çeşitlilik üzerine oluşturulan politikalar sayesinde olduğunu öne sürmektedir. Bu noktada Doytcheva, devletlerin ve politikaların göçmen ve azınlık grupların hak ve sorumlulukları üzerindeki etkisini de bir çokkültürlülük politikası olarak değerlendirmektedir (Doytcheva, 2009, s. 12-23).

Doytcheva'ya göre çokkültürlülük kavramı heterojen ve homojen olmak üzere tüm toplumlarda var olabilecek, daha çok yapısal çoğulculuğa dönüşümü önceleyen bir siyasi program olarak bulunmaktadır. Çokkültürlü toplum yapısı her dönemde her toplum içerisinde rastlanabilecek bir yapı iken bu yapının siyasi bir program olarak politika biçiminde gün yüzüne çıkması yenidir ve bu nedenle çokkültürlülük bir siyasi programdır (Doytcheva, 2009, s. 23-25).

Çokkültürlülük kavramına farklı bir değerlendirme ile yaklaşan Charles Taylor ise tanınma politikası bakış açısıyla, eşitlik (eşit haysiyet) ve farklılık kavramları etrafında bir çerçeve çizmektedir. Bu yönüyle daha felsefi bir yaklaşım olarak değerlendirilen Taylor, kimlik oluşumunu iletişim üzerine kurgulamaktadır. Taylor'a göre insanların kimliğini oluşturma süreci dil ile başlayan ve gelişen bir süreç olması nedeniyle kimlik toplumsal bir olgu olarak tanımlanmaktadır (Taylor, 2010, s. 53-54).

Taylor'un eşit haysiyet olarak adlandırdığı evrenselcilik politikası, kimlik kavramının temelini oluşturmaktadır. Ona göre, kişilerin eşit haysiyet sahibi olması, bireysel kimlik ve farklılıkların kabul edilerek eşit bir muamele görmesini sağlamaktadır. Eşit haysiyet politikasının tam karşısına yerleştirdiği politika ise farklılık politikası olarak geçmekte ve temelde farklılıkların kabul edilerek herkese özel muamele ile yaklaşımını içermektedir. Bu noktada, bu iki politika Taylor'a göre çatışma yaratmaktadır. Taylor, çokuluslu toplumlarda eşitlik anlayışının olmaması durumunda toplumda bölünmeler olduğunu düşünmektedir. Bu noktada, Taylor'a göre eşit hassasiyet ve farklılık politikalarının bir arada kullanılması çok kültürlü toplum yapısının oluşmasını sağlamaktadır (Taylor, 2010, s. 57-87).

Polonya içerisinde çok kültürlü toplum anlayışının gelişimi ulus devlet kavramı ile birlikte sekteye uğramaktadır. Toplumsal anlamda farklı kültürlerle bir arada yaşamaya

alışkın olmasına rağmen, ulus devlet kavramı homojen bir toplum hayalini geliştirmektedir. Ülke içerisinde var olan kültürel, etnik ve dini azınlıkların hak ve sorumluluklarının gözetilmesi bağlamında çeşitli çalışmalar yapılsa da bu çalışmalar, çokkültürcülük temelinde bir siyasi program kapsamında değildir. Çokkültürlülük politikaları, yerel ve bölgesel politikalar bağlamında destek görmektedir. Bu anlamda fon ve alan yardımı yapan belediyeler ve yerel yönetimler, göçmen ve azınlıkların kendi kültürlerini yaşatmaları ve aynı zamanda ev sahibi toplum ile kültür alışverişinde bulunmalarını sağlamaktadır.

2.2.4. Entegrasyon ve dil

Entegrasyon, hukuki yasaların kabulünü içeren uzun bir süreçtir. Bu noktada, göçmenler kadar göç alan ülkelerde hazırlıklı olmalıdır. Göçmenlerin etnik ve dilsel altyapıları göz önüne alınarak entegrasyon süreci detaylı bir şekilde incelenmelidir (Rizzo, 2017, s. 12).

Dil, göçmenlerin entegrasyon sürecinde, entegrasyonun başlaması için bir ön koşul olarak önemli bir yer tutmaktadır. Diğer yandan, bazı göçmen gruplar ve ülkeler ele alındığında, dil bir sonuç olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda, dil edinimi göç edilen ülkenin durumuna göre bir zorunluluk haline dönüşebilmektedir. Özellikle, göçmenlerin bulunduğu kültürde sosyal ve sistematik olarak entegre olması için dile ihtiyacı olmaktadır (Esser, 2006b, s. 11).

Dil kullanımı, Esser'in sosyal ve sistem entegrasyonu ayrımında sosyal entegrasyonun gerçekleşmesi için bir ön koşul olarak değerlendirilmektedir. Etkileşim ve kimlik aşamasında göç edilen toplumda hakim olan dilin kullanımı, bu aşamaların başarılı bir şekilde gerçekleşmesini sağlamaktadır. Özellikle etkileşim sürecinde karşılıklı iletişim ve arkadaşlığın kurulmasına önemli bir katkıya sahiptir. Diğer yandan, Polonya gibi ana dilin baskın dil olarak kullanıldığı ülkelerde, sistem entegrasyonunun sağlanması için dil kullanımı önemli hale gelmektedir. Belirli alanlarda, sistem içerisinde hareket etmek, sağlık, eğitim ve sosyal politika hizmetlerinden yararlanmak için dil bilmek mecburi bir hal almaktadır.

Dil ve entegrasyon konusu, göçmenlerin ve ev sahibi toplumun dilleri arasında bulunan dil bilgisi farklılıkları, dile yatkınlık, sosyal statü gibi etkenlere göre ya da dil ile

ilgili politikalar ve uygulamalara göre iki farklı başlık altında ele alınabilir. İlk bölümde dil ile ilgili politikalar ve uygulamalar, Avrupa Birliği, devletler ve kurumlar, ikinci bölümde göçmenlerin dil ile ilgili deneyimleri ve yetişkin dil öğreniminde dilin dil bilgisi farklılıkları ele alınarak dilin entegrasyona katkısı incelenmiştir.

Dil, Avrupa Birliği kapsamında hem göçmenlerin ev sahibi toplumun ulusal dilini öğrenmesi hem de azınlık grupların kendi dillerinin korunması şeklinde ele alınmaktadır. Avrupa Birliği üye ülkelerin dil politikaları 2001 yılında geliştirilen The Language Policy Division of the Council of Europe yasası ile kontrol altına almıştır. Bu noktada, dil öğrenimi ve dil eğitimi gibi konuları temel alarak farklı ülkelerde çeşitli portföyler oluşturulmaktadır (Parera & Delgado, 2015, s. 98).

Diğer yandan ev sahibi toplumun dilinin önemini korumak amacıyla, Council Directive 2003/109/EC kanunu (aile birleşimi) ile Avrupa Birliği dışında bulunan bireylerin dil edinme gereksiniminin altı çizilmiştir. Bahsi geçen aile birleşimi kanununun 2. paragrafı; Avrupa Birliği dışından gelen göçmenler, ev sahibi toplumun ulusal dili, kurumları ve tarihi hakkında temel bilgileri edinmesini zorunlu kılmıştır. Özellikle, kalıcı oturma iznine başvurularında kültür, sosyal ve tarihi konularla birlikte dilbilgisi gerekli hale getirilmiştir. Bu noktada, Rizzo'ya göre entegrasyon koşulları ile entegrasyon ölçüleri ayrı ayrı incelenmeye alınmalıdır. Entegrasyon koşulları kişilerin geçmesi gereken sınav yeterlilikleri gibi çeşitli koşulların belirlenmesi şeklinde değerlendirilirken entegrasyon ölçütleri göçmenler için dil kursları düzenlenmesi gibi hizmetleri içermektedir (Rizzo, 2017, s. 11). Dolayısıyla, göçmenler için entegrasyon koşulları oluşturulurken entegrasyon ölçütlerinin göz ardı edilmesi, göçmen bireyler için sorunlar doğurabileceği gibi ev sahibi toplumu da olumsuz etkileyebilmektedir.

Dil ediniminin büyük önem taşıdığı Polonya'da dil ve entegrasyon kursları belediye ve üniversite bünyelerinde hizmet vermektedir. Sosyal politika olarak bir dil kursu bulunmasa da EMIC gibi devlet desteği ile hizmet veren bazı göçmen odaklı dernekler bünyesinde Lehçe dil kursları verilmektedir. Diğer yandan üniversiteler, Polonya dili ve kültürü yaygınlaştırma politikası temelinde özel programlar dâhilinde dil öğrenmek isteyen kişilere dil eğitimi ve sertifika hizmeti sunmaktadır. Ancak, genel anlamda dil kursları, halen özel bir hizmet olarak özel kurumlar ve bazı devlet kurumları tekelinde ilerlemektedir.

Ulusal dilin bilinmesi, Avrupa genelinde vatandaşlık ve kalıcı oturma izni belgesi alımında temel şart olarak yer almaktadır. Özellikle, 2004 yılında Avrupa Birliği'nin doğu sınırının genişletme durumu ile birlikte oturma izni ya da vatandaşlık için başvuran kişi sayısında gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Avrupa ülkelerine girişte artan talep, dil ile ilgili yeni kuralların yaygın hale gelmesine neden olmuştur. Son yıllara kadar sadece kısa bir mülakattan oluşan dil testi yerini talebin artması ile birlikte yüksek seviyede başvuru alan ülkedeki ulusal dili bildiğini kanıtlayacak seviyede olan bir sertifikaya bırakmıştır. Ancak bu testler, yalnızca dil konularını olarak değil, göç edilmek istenen ülkenin kültürel, sosyal ve tarihsel konularını da içermektedir (Hogan-Brun & vd., 2009, s. 3).

Polonya yoğun bir göç dalgası ile karşı karşıya gelme de düzenli olarak göç almaktadır. Bu durum, göçmenlerin belirli bölgede yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Göçmen yoğunluğunun artmasına rağmen entegrasyon kursları ile ilgili geliştirilmiş bir Polonya politikası bulunmamaktadır. Ancak, Polonya içerisinde yer alan göçmenler, kalıcı oturma ve vatandaşlık haklarından yararlanmak için Polonya ulusal dilini bildiğine dair en az B1 seviye dil belgesi göstermekle yükümlüdür. Dil belgesi ile ilgili tek istisna ise göçmenlerin Polonya içerisinde bir eğitim kurumunda eğitim alması olarak geçmektedir. İlk, Orta ya da Yüksek öğrenimin herhangi birini Polonya'da alan bir kişi, diplomasını göstermesi halinde dil belgesi gerekliliğinden muaf tutulmaktadır.

Göçmenlerin dil öğrenimi, sosyal statüsü ve dilbilgisi farklılıkları konusunda dil edinimi ve telaffuz kuralları büyük bir önem taşımaktadır. Özellikle dilbilgisi yapısı bakımından göçmenlerin dilleri ve ev sahibi toplumun dilleri arasında ortaya çıkan ek, yapı ve dilbilgisi kuralları farkı bakımından, dil öğrenimi daha zor bir hale gelmektedir. Bunun yanı sıra dilin telaffuzunun zorluğu günlük hayatta kullanım açısından entegrasyonun erken ya da geç olmasını sağlamaktadır.

Dil ve kültür kavramları, Polonya toplumunda yaşayan göçmenlerin dil öğrenme motivasyonunu etkilemektedir. İngilizce ve benzer dillerin yaygın olarak kullanılmaması, gündelik hayatta Lehçe'nin daha etkin bir şekilde kullanılmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla Polonya'nın sosyal entegrasyon oluşumunda dilin etkisi büyüktür. Türkiye'den gelen göçmenlerin dil deneyimi ise dil bilgisi farklılıkları ve telaffuz zorlanmaları nedeni ile iletişimde zorluklara neden olmaktadır.

2.3. Türkiye'nin Dış Göç Süreci

Bu bölümde Türkiye'nin ve Polonya'nın göç süreçleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

2.3.1. Türkiye'den yurtdışına göç süreci

Türkiye, coğrafi konumu gereği yüzyıllar boyunca hem göç alan hem de göç veren bir ülke olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye'nin göç hareketleri Osmanlı Devleti'nden bu yana daha çok Batıya doğru gerçekleşmiştir. Bu bağlamda, göçte uluslararası katılımın ilk olarak 1960'lı yıllarda başladığı düşünülse de Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde de uluslararası göçler devam etmiştir (Sirkeci & Erdoğan, 2012, s. 298). Osmanlı Devleti döneminde dış göçler, işgücü göçü ve mesleki eğitim göçü şeklinde yapılmıştır. Cumhuriyet döneminde yapılan ilk göçler ise 1920'li yıllarda mübadele göçü olarak gerçekleşmiştir. Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol ile Yunanistan'dan Müslümanlar Türkiye'den Rumlar yer değiştirmiştir. 1958'lere gelindiğinde ise ekonomik sorunlarla karşılaşan Türkiye istihdam edilemeyen işgücünü Avrupa'ya yönlendirmiştir (Görmezöz, 2011, s. 42).

Bahsi geçen yönlendirilmiş işgücü göçü Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında ekonomik hedefler temel alınarak planlanmıştır. Beş Yıllık Kalkınma Planı hedefleri ise a) ekonomik bir sorun haline gelen işsizliğe çare bulmak, b) Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu kalifiye eleman yetiştirilmesini sağlamak, c) ülkeye döviz girişi ve yatırım ile dış ticaret hacmini arttırma şeklindedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 5).

1960'lı yıllarda Almanya ile imzalanan İşgücü Anlaşmasının etkisi 1973 yılında Avrupa'yı ve Türkiye'yi ekonomik olarak olumsuz etkileyen Petrol Krizi'ne kadar devam etmiştir (Görmezöz, 2011, s. 43). Ancak, Petrol Krizi ile birlikte Avrupa'ya göç devam etse de asıl hedef noktası Orta Doğu ülkelerine kaymıştır. 1990'lı yıllardan sonra ise Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla oluşan Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri ve Orta Doğu ülkelerine yeni tip işgücü göçü başlamıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin gönderdiği vatandaşlar sırasıyla en çok Avrupa, Arap ülkeleri, Avustralya ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla oluşan Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinde bulunmaktadır. Bu

bölgelere giden göçmenlerin çoğunluğu işgücü göçü amacıyla giden göçmenlerdir (İçduygu vd., 2014, s.173-174).

Türkiye'nin imzaladığı işçi programları kısa süreli ve çalışma üzerine kurulmuştur. Yapılan anlaşmalar, Avrupa ülkeleri ve Türkiye'nin göçe yönelik tutumlarını belirlemede önemli bir yere sahiptir. Bu doğrultuda Türkiye'den yapılan göçler ekonomik refahı yakalamak üzerine planlandığı için çoğunlukla erkekler göç etmiştir. Süreç içerisinde göç eden kişilerin %90'ına yakını yerleşimci bir tutum sergilemiştir (Sirkeci & Erdoğan, 2012, s. 298).

Türkiye, göç sonrası süreçte Avrupa'da yaşayan 5 milyona yakın Türk göçmenlerin ekonomik, siyasi ve sosyal anlamda güçlenmesini amaçlamıştır. Bu bağlamda, göçmenlerin kaldıkları ülke vatandaşlığına geçmesi teşvik edilmiştir. Teşvik kapsamında, Avrupa'daki Türk göçmenlere yönelik çifte vatandaşlık ve Mavi Kart olmak üzere iki uygulama yapılmıştır. Çifte vatandaşlık uygulaması ile başka bir vatandaşlığa geçmesi durumunda herhangi bir sorun yaşamaması için Türkiye'de bulunan hakları koruma altına alınırken Mavi Kart uygulamasıyla Türk vatandaşlığından ayrılan göçmenler ayrıcalıklı yabancı olarak ikamet, seyahat ve çalışma alanlarında Türk vatandaşları ile eşit haklar sağlanmıştır. Bu iki uygulamaya ek olarak askerlikte sağlanan kolaylıklar ile göçmenlerin işgücüne katılımını kolaylaştırması hedeflenmiştir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 5-6).

Türkiye, göçmenlere yönelik uygulamalarını 2010 yılında 5978 sayılı kanun ile Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın da kurulmasıyla geliştirmeye başlamıştır. Bu kurum kültürel ve tarihi mirası korumak amacıyla yurt dışında yaşayan Türklere yönelik farklı çalışmalar üretmiştir. Özellikle 2010'lı yıllarda yurtdışında yaşayan ikinci veya üçüncü kuşak Türklere tarihi ve kültürel mirası hatırlatmak amacıyla çeşitli geziler düzenlenmiştir. 2012 yılında ise yurtdışında yaşayan göçmenlerin oy kullanması için kolaylıklar sağlanmıştır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 7).

2.3.1.1. 1961-1974: Avrupa'ya göç

27 Mayıs askeri darbesi, 1950'lerin sonundaki ekonomik bunalım ve sonrasında gelen işsizlik dalgası Türkiye'yi birçok yönden etkilemiştir. Özellikle, 1950-1960 yılları arasında Türkiye'nin yaptığı ekonomik ve sosyal reformlar işsizlik sorununu artmasında

etkili olmuştur. Tarımda yapılan reformların yarattığı işgücünün mevcut ekonomik yapıda istihdam edilememiş olması ve artan nüfus yoğunluğu işsizlik sorununun daha da büyümesine yol açmıştır. Böylelikle Türkiye işgücü fazlasını uluslararası göçe yönlendirmiştir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 8).

Türkiye'nin bir çözüm olarak yaptığı işgücü göçü anlaşmaları ve 1961 Anayasası uluslararası göç sürecinde önemli bir adım olmuştur. Böylelikle Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında fazla işgücünün yurtdışına gönderilmesini de kapsayan ekonomik hedefler koyulmuştur (İçduygu vd., 2014, s.181-183). 1961-1973 yılları arasında Türkiye'nin imzaladığı ikili işgücü anlaşmaları Türk işgücü göçünün temellerini oluşturmuştur. Kazanç, tarafından yapılan uzmanlık tezinde Türkiye'nin 1961-1973 yılları arasında imzaladığı anlaşmalar: a) Türkiye - Almanya İşgücü Anlaşması (30 Ekim 1961), b) Türkiye - Avusturya İşgücü Anlaşması (15 Mayıs 1964), c) Türkiye - Belçika İşgücü Anlaşması (12 Temmuz 1964), d) Türkiye - Hollanda İşgücü Anlaşması (19 Ağustos 1964) e) Türkiye - Fransa İşgücü Anlaşması (8 Nisan 1965), f) Türkiye - İsveç İşgücü Anlaşması (10 Mart 1967) ve g) Türkiye - Avustralya İşgücü Anlaşması (5 Ekim 1967) şeklindedir (Kazanç, 2014, s. 60-61).

İkili İşgücü Anlaşmaları kapsamında Almanya'ya yapılan göçler, 1970'li yıllarda en yüksek yabancı işgücü grubu haline gelmiştir. Bu durumda en önemli etken diğer göç veren ülkelerin işgücü kıtlığı yaşamaları sonucu işçilerini geri çağırmasına rağmen Türkiye'den giden göçün devamlılığını sağlanması ile gerçekleşmiştir. 1960'larda nitelikli işgücü giderken yıllar içinde genel eğilim niteliksiz işgücü olarak değişmiştir. Dolayısıyla, Türkiye'nin dış göç süreci geçici olarak başlamış, kalıcı hale gelmiş ve kendi biçimsel özelliklerini kazanmıştır. Bu durumda üç etken; geçici giden işçilerin ailelerini de yanına almasıyla vatandaşlık almaları, 1980'li yıllarda Türkiye'den Avrupa'ya giden sığınmacı göçü, aile birleşmesi sonucu yeni çocukların doğması ve göç edilen ülkelerde Türk nüfusunun artışı etkili olmuştur (İçduygu vd., 2014, s. 192-193).

2.3.1.2. 1975-1980: kriz dönemi

1973 sonrasında ise petrol fiyatlarında yaşanan artış, küresel düzeyde ekonomik krize neden olmuştur. Bu kriz sürecinde Avrupa'daki ülkelerle imzalanan ikili anlaşmalar

feshedilerek göç akışının durdurulmuştur. Bu nedenle Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (198-73-1977) kapsamında gönderilmesi planlanan işçilerin hepsi gidememiştir (İçduygu vd., 2014, s. 195). Bu süreçte özellikle Batı Avrupa ülkelerinde göçmen nüfusun geri dönüşüne yönelik teşvik programları düzenlenmiştir. Ancak çoğu göçmen kalmayı tercih etmiştir. Diğer yandan, ev sahibi ülkelerin göçmenlerin geçici kalma ve tekrar giriş süreçlerini zorlaştırması ile göçmenler yerleşmeye yönelmiştir. Bu durumda Batı Avrupa’da kazanılan ekonomik refah ve yaşam standartlarının Türkiye’den farklı olması ve Türkiye’nin 1970’lerde yaşadığı siyasi ve ekonomik buhranlar göçmenlerin Avrupa’da kalmasında etkili olmuştur (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 9).

Diğer yandan petrol fiyatlarının yükselmesi, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde nitelikli işgücü ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu durum, Türk işgücü göçü ivmesini bu bölgelere çevirmesine yol açmıştır. Batı Avrupa’ya yapılan göçlerden farklı olarak müteahhitlik firmalarının Libya ve Suudi Arabistan gibi ülkelere de işgücü göçü götürmesiyle gerçekleşmiştir. Bu dönemde yapılan göçler genellikle bağlı olunan proje süresince belirlenen kısa süreli göçlerdir. Göç edenler çoğunlukla erkektir. Dolayısıyla ailelerin göçlere katılma oranı düşüktür. 1973 sonrası Türk işgücü göçünde Türk firmaları önemli bir yer oynamaktadır. İhale usulü çalışan şirketlerin hedef ülkeleri Arap ülkeleri, Rusya ve Türki Cumhuriyetler olduğu görülmektedir (Yiğit, 2011, s. 46).

1975-1990 yılları arasında Türk işgücünün Ortadoğu’ya yönelmesinde etkili olan işgücü anlaşmaları ise T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yayınlanan Uluslararası İşgücü Anlaşmaları adlı çalışmada; a)Türkiye - Libya İşgücü Anlaşması (5 Ocak 1975), b)Türkiye - Ürdün İşgücü Anlaşması (8 Temmuz 1982) ve c) Türkiye - Katar İşgücü Anlaşması (1 Nisan 1986) şeklinde belirtilmiştir (Aydın, 2014, s. 81-113).

2.3.1.3. 1990-2000’li yıllar: yeni işgücü

Soğuk savaşın bitmesiyle birlikte üretim, dünya genelinde uluslararası ekonomik ilişkiler, yabancı sermaye yatırımı ve uluslararası ticarete bağlı bir yapıya bürünmüştür. Bu nedenle işgücü piyasası da bu sistemin bir parçası haline gelerek uluslararası ekonomik pazardan etkilenmiştir. Dolayısıyla, Türk işgücünün yöneldiği bölgeler arasında da değişiklikler gözlemlenmiştir. Özellikle 1950-1990 yılları arasında Avrupa’ya doğru göç

eden Türk işgücü yönünü Rusya, Afrika ve Ortadoğu'ya doğru değiştirmiştir. Sanayi alanında gelişen Rusya yeni işgücü göçünün ana adreslerinden biri haline gelmiştir. Türkiye'nin yurtdışına gönderdiği işçi sayısı sırasıyla, Irak, Rusya, Türkmenistan, Suudi Arabistan, Azerbaycan, Afganistan, Almanya ve Kazakistan şeklinde dağılmıştır. Türkiye'de son yıllarda göçe verilen önem kurumsal düzlemde de artmıştır. Bu bağlamda kurulan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü göçe yönelik kurumsal çalışmalarda önemli bir yer tutmaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 10-11).

Bu bağlamda, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994) kapsamında da yurtdışına yönelik müteahhitlik firmalarına ve ticaret yatırımlarına destek yapılmış, Arap ülkeleri ve Sovyet Birliği ülkelere giden işçilerin sosyal hakları korumaya alınmıştır. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında ise Sovyetler Birliği ülkelerinde bulunan Türk göçmenlere yönelik çalışmalar yapılmıştır. Dolayısıyla bu dönemde Türkiye'nin dış göç algısında köklü değişimler olmuştur. Türk dış göçü yalnızca niteliksiz veya yarı nitelikli işçi göçünü değil işadamları ve proje kapsamlı nitelikli işçi göçlerini de içeren geniş bir yapıya dönüşmüştür (İçduygu vd., 2014, s. 204-209).

Beş Yıllık Kalkınma Planları Türk dış göçünün değerlendirilmesi ve göç politikalarının belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Türk dış göçünün yayıldığı coğrafyaların farklılaşması Türkiye'nin göç politikalarını ve dolayısıyla Beş Yıllık Kalkınma Planlarını da şekillendirmiştir. Bu kalkınma planları kapsamında son yıllarda Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş sürecine önemli bir yer verilmiştir. Bu bağlamda, Sekizinci Kalkınma Planı (2001-2006) yurtdışındaki Türk göçmenlerin genel durumlarını ve hukuki düzenlemeleri içerirken Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Avrupa Birliği'ne katılım süreci ve Türkiye'den yeni bölgelere giden göçleri ele almıştır (İçduygu vd., 2014, s. 210). Genel anlamda Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin tam üyelik sürecine yönelik endişelerine rağmen Türk göçü devam ederek Güney ve Doğu Avrupa'ya özellikle Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'a doğru kaymıştır.

2.4. Polonya ve Göç

Avrupa göç sürecine bakıldığında son yıllarda Doğu Avrupa ülkelerinin en fazla göç alan ülkeler olduğu görülmektedir. Avrupa'nın göç ile ilişkisi ise doğrudan işgücü sektörünün gelişmesi ile yakından ilgilidir. Bu noktada, Okólski Avrupa'nın göç ile ilişkisini; a) I. ve II. Dünya Savaşları sonrası toparlanma dönemi (1945-1947), b) Avrupa pazar ekonomisi ve vize bölgesinin ortaya çıkışı dönemi (1948-1973), c) Orta ve Doğu Avrupa'daki politik sorunlar, Güney Avrupa'nın katılımı dönemi (1974-1988), d) Avrupa'nın Avrupa Birliği çatısı altında toplanması, Komünist Bloğun dağılması dönemi (1989-2004) ve Avrupa Birliği'nin restore edilmesi ve göçmen entegrasyonu sorunları dönemi (2004-2007) olmak üzere beş ayrı dönem altında incelemektedir (Okólski, 2012, s. 31).

Göç Avrupa'yı ekonomik, siyasi ve sosyal olarak şekillendirmiştir. Bir Orta ve Doğu Avrupa ülkesi olarak Polonya, 1918'de devlet haline geldikten hemen sonra (İkinci Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşen süreçte) ilk kitlesel ve zorunlu göç deneyimini yaşamıştır. 1981'de ise son kitlesel göçünü vermiştir. Bu nedenle, yurt dışında büyük bir Polonya diasporası oluşmuştur (Drbohlav, 2012, s. 184-185).

Polonya'nın göç süreci detaylı olarak incelendiğinde İkinci Dünya Savaşı sonrası Komünist rejim etkileriyle göç hareketlerinin kısıtlandığı görülmüştür. 1970'lere gelindiğinde, Almanya-Polonya ilişkileri düzelmiş ve etnik motivasyonlarla göçe yönelik hareketlenmeler başlamıştır. 1980-1990'lı yıllarda ise Polonya ekonomisinde yaşanan sorunlar ve kırsalda artan işsizlik ile nüfus göçe yönelmiştir. Son olarak 1989-2004 yılları arasında Sovyetler Bloğu'nun dağılarak Büyük Avrupa hayali yolunda tamamlama adına göç hareketleri başlamıştır (Kaczmarczyk & Okólski, 2008, s. 600-604).

Polonya'nın aldığı göç grafiğinde, ilk önemli göç 1948-50 yılları arasında komünizm yanlısı 13 bine yakın Yunanlının Polonya'ya yerleşmesiyle gerçekleşmiştir. Bu dönemde, çalışma, eğitim ve turistik amaçlı Polonya'ya gelenlerin sayısı oldukça azdır. Çalışma amaçlı gelenlerin çoğu taşeron aracılığıyla gelen şirketlerin çalışanları ya da proje aracılığıyla gelen inşaat işçilerdir. 1989'dan sonra ise Polonya'nın göç ile olan ilişkisinde değişimler yaşanmıştır. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Sovyet Bloğu ülkelerinde göçün önü açılmıştır. Böylelikle Sovyetler Birliği ülkelerinden Polonya'ya gelenlerin sayısı bir yılda milyonlara ulaşacak kadar artmıştır. Dolayısıyla 1989 yılı Polonya'nın göç alma tarihinde bir dönüm noktası olmuştur (Okólski, 2009, s. 11).

1990'larda ise siyasi liberalleşme ve ekonomik gelişmeler sonucu Polonya'ya doğru çoğunluğu geçici olan ilk göçmen dalgası başlamıştır. Gelen göçmenler genellikle yeni açılan piyasalarda ekonomik mevkileri dolduran küçük girişimciler, Sovyetler Birliği ülkelerinden gelen ve Polonya ikincil işgücü piyasası tarafından emilen küçük esnaflar (trader) ve Batı ülkelerinden gelen kurumsal moderniteyi oluşturmaya yardım eden, bilgi aktaran profesyonellerden oluşmaktadır (Bijak & Korys, 2009, s. 197).

Göçmenlerin artması ile geliş yeri ve gelme sebepleri de çeşitlenmiştir. Bu dönemde özellikle Sovyetler Birliği ülkelerinden Polonya'ya turist olarak gelen ve kaçakçılık, hırsızlık veya tek seferlik işlerle para kazanmayı amaçlayan kişilerde de artış yaşanmıştır. Polonya'yı ilk defa ziyaret eden kaçakçılar genellikle kendi sahip oldukları ikinci el eşyaları Polonya'da satmış ve yeni eşyalar alarak kendi ülkelerinde satmak üzere dönmüştür. Dolayısıyla zaman içerisinde Polonya'nın ekonomik fırsatları hakkında daha fazla bilgi sahibi olur hale gelmişlerdir. 1990'larda sahte turizm olarak başlayan bu ticaret türü Polonya'ya göçün artmasında etkili olmuştur (Okólski, 2009, s.11).

Ticaret yolu ile Polonya'ya gelen göçmenlerin büyük çoğunluğu kendi ülkeleri ile Polonya arasında sürekli gidiş geliş yapmaktadır. Bu nedenle de işlerini herhangi bir izin olmadan devam ettirmektedirler. Aynı zamanda Polonya'da ilk sığınmacılar da 1992 yılında görülmüştür. 21. Yüzyıl ile birlikte küçük esnaflar ve girişimciler piyasa dışında kalmış ve onların yerini düzenli göçmenler almıştır. Sovyetler Birliği ülkeleri ile olan döngüsel göç hareketliliği Polonya'nın vize gerekliliği getirmesiyle birlikte sınırlanmıştır. Bu ülkelerden gelen düzensiz göçler düzenli hale getirilmiştir. Ancak Polonya bu ülkelerden gelen özellikle tarım ve ev içi işleri gibi alanlarda işgücü göçüne halen ihtiyaç duymaktadır (Bijak & Korys, 2009, s. 197).

Diğer yandan, Polonya'nın coğrafi konumu Batı Avrupa'ya geçiş ülkesi olarak görülmesine neden olmuştur. Dolayısıyla, Polonya, Yugoslavya, Arnavutluk, Türkiye ve diğer Asya ülkelerinden kayıt dışı göç almaya başlamıştır. Ancak zaman içerisinde gelen göçmenler Almanya'ya geçiş fırsatı beklerken Polonya'ya (özellikle Romanya ve Ermenistan vatandaşları) yerleşmiştir. Geçme fırsatı bekleyen yasa dışı göçmenlerin yanı sıra Almanya ile işgücü anlaşmaları son bulan ve gitmeleri istenen yabancı göçmenler de (Vietnam vatandaşları gibi) Polonya'ya yerleşmiştir (Okólski, 2009, s. 14).

Polonya verdiği işgücü göçleri, doğum oranlarındaki düşüş ve nüfusun yaşlanması ile belirli sektörlerde -Polonya vatandaşının yapmaya gönüllü olmadığı- yabancı işgücüne ihtiyaç duymaktadır (Fihel vd., 2018, s. 1325). Dolayısıyla, çalışma izni alan yabancılar yıllar içerisinde artmış ve resmi rakamlara göre 2006'da 12.000 kişiye ulaşmıştır. Ancak resmi veriler gerçek yabancı işgücü sayısını göstermemektedir. Buna rağmen Polonya'nın aldığı işgücü göçlerinin işgücü piyasasında çalışma oranları (%0.1) diğer Avrupa ülkelerine göre daha düşüktür. 2000'li yıllarda Polonya tarafından izinleri kabul edilmiş göçmenlerin %70'ini eski Yugoslavya, Arnavutluk, Türkiye ve diğer Asya ülkeleri oluşturmaktadır. 2008'in Şubat ayında yapılan çalışma ile birlikte işgücü nüfusunda Ukrayna, Rusya ve Belarus gibi ülkelere gelen göçmenler ön plana çıkmıştır. Polonya bu ülkelere yönelik 6 aya kadar süren mevsimlik, geçici ve basit işlerde çalışma izni gerekliliğini kaldırarak işgücü nüfusunu yakın ülkelere karşılamaya başlamıştır (Okólski, 2009, s. 15-16).

Polonya'ya göçü etkileyen bir diğer etken ise bikültürel evliliklerdir. 1989 öncesi dönemde yapılan evlilikler Polonyalı kadınların yabancı erkeklerle evlenerek yurtdışına gitmesi şeklinde ilerlemiştir. 2004 sonrası evlilik yolu ile göçler doğu ülkelerden kadın ve erkeklerin Polonya'ya yerleşmesi şeklinde gelişmiştir. Özellikle, Batı ülkelerden Polonyalı bir kadınla evlenerek Polonya'ya yerleşenlerin sayısında gözle görülür bir düşüş yaşanmıştır. Ancak Polonyalı erkeklerin Doğu ülkelerinden kadınlarla evlenme oranlarında artış görülmüştür (Okólski, 2009, s. 16).

Polonya'ya gelen göçler yapısal, siyasal ve sosyo-ekonomik süreçleri geçirmektedir. Bu nedenle Polonya'nın göç hareketlerini ve sonrasında yaşanan süreçleri incelemek diğer Avrupa ülkelerine göre daha zordur. Bu bağlamda, Polonya nüfus sayımı verileri yeni doğanlar, ülkeye yeni giriş yapan göçmenler (yurtdışından yeni gelen ve geçici oturma izni için başvuranlar) dışında Polonya'da yaşayan tüm bireyleri kapsayacak şekilde ele alınmaktadır. Aynı şekilde Polonya'dan göç edenlerde de geçici oturma izni alan Polonyalılar halen Polonya nüfusundan sayılmaktadır. Dolayısıyla Polonya dışında yaşayanların -ki Polonya'nın Avrupa Birliği'ne girmesiyle birlikte kısa süreli göçler atmıştır- Polonya nüfusunda sayılması Polonya'da göç verilerini anlamak açısından sıkıntı yaratmaktadır (Kaczmarczyk & Okólski, 2008, s. 600-604).

Polonya'nın göç yasaları ise üç aşamada ele alınmalıdır. İlk aşama, 1989'dan 1990'ların ilk yarısına kadar olan yasal sistemin doğuşu ve kurumsallaşmasını

kapsamaktadır. İkinci aşama, 1990'ların ikinci yarısından 2004'e kadar olan süreç yasaların Avrupa Birliği standartları ile uyumlu ve dengeli hale getirilmesini içermektedir. Son aşama ise 2004'ten günümüze gelen süreçte göç rejiminin sağlamlaştırması süreci olarak geçmektedir. Polonya'nın yasa yapma süreci daha çok dış baskılar ile şekillenmesi entegrasyon gibi önemli konulara eğilmekte yetersiz olmasına neden olmaktadır (Drbohlav, 2012, s.183).

Polonya göç kayıt sistemine göre sadece Polonya'da yerleşim izni (settlement permit) olan -ki bu izin ancak vizesi olan göçmenlerin üç yıllık oturma izni ile Polonya'da kalması sonucu elde edilir- göçmenler kaydedilmektedir. Polonya'da oturma izni almak veya yerleşim izni almak kalıcı aile bağları, ekonomik ilişkiler ile kalıcılığını kanıtlandığı takdirde verilmektedir. "Urzad ds. Repatriacji i Cudzoziemco'w, URiC", "Merkezi İstatistik Ofisi", Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı göçmenlere yönelik verilerin tutulmasında önemli bir rol oynamaktadır (Bijak & Korys, 2009, s. 197-198).

Polonya uluslararası istatistiklerinde yalnızca Polonya'ya giren ve çıkan kişiler uluslararası göç istatistiği olarak sayılmaktadır. Dolayısıyla gelenlerin vatandaşlığı değil geldiği ülke temel alınmaktadır. Aynı zamanda yalnızca 1 yıldan fazla kalanların verisini tutan Polonya'nın verileri diğer Avrupa ülkeleri verilerine göre daha kısıtlıdır. 2002 sayımında 1989-2002 arasında yaklaşık 85.000 kişinin yurtdışından geldiği veya Polonya'ya geri döndüğü bilinmektedir. Gelenlerden 69.700'ü Polonya vatandaşı iken 15.800'ü başka ülkeden gelenlerdir. Gelen 83,100 kişinin 67,300'ü başka bir ülkede bir yıldan fazla yaşamış geri dönen Polonyalı göçmenler iken 15,700'ü Polonya'ya yeni gelen ve bir yıldan fazla Polonya'da yaşayanlar olduğu göze çarpmaktadır. Ancak görüldüğü üzere bu sayımlar Polonya'da yaşayan kalıcı oturma izni olan göçmenleri ele almakta ve geçici sakinleri değerlendirilmemektedir (Bijak & Korys, 2009, s. 204-206).

Polonya'ya göç edenlerin genel göç etme nedenlerine bakıldığında %40'larda ailevi sebepler, %30'larda çalışma ile ilgili sebepler ve %20'lerde eğitim ile ilgili sebeplerin ön planda olduğu görülmektedir. Diğer yandan, Polonya'ya göç edenlerin çoğunluğu 40-46 yaş aralığındadır. Yaş verileri, Polonya'nın göç eden nüfusunun geri dönüşü hakkında bilgi edinmek için önemlidir. Polonya'ya göç eden göçmenlerin bir çoğu ticaret, eğitim gibi birincil sektörlerde çalıştığından iş piyasasında çalışan göçmenlerin oranı genel iş piyasası içinde %0.1'lik bir paya sahiptir. Tarım, servis sektörü ve ticaret gibi ikincil sektörlerde de

çalışan olmasına rağmen göçmen çoğunluğunun düzensiz göçmenlerden oluştuğu görülmektedir (Drbohlav, 2012, s. 188)

Yukarıda belirtilen veriler ışığında, Polonya'nın göç ile ilgili en önemli sorunu; uluslararası göç kayıtları sistemi değişen göç modeline uygun olmaması şeklinde belirtilebilir. Bu nedenle Polonya'nın aldığı göçmenlerin nüfusu konusunda halen belirsizliklerle karşılaşmaktadır. Aynı zamanda, Polonya'nın Avrupa Birliği'ne girişte yaşadığı uyum süreci göçe yönelik karşılaştırmaların zor olduğunu gösterebilmektedir. Bu durumda, Türkiye'den Polonya'ya göç verilerine ve göçün başlangıç yılına yönelik verilerin kesin olmadığı söylenebilir.

2.5. Türkiye'den Polonya'ya Göç

Okólski (2009, s.15) Polonya'nın aldığı göçleri a) Doğu Avrupa; Ukrayna, Belarus, Rusya, b) Batı Ülkeleri; Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, Amerika ve İtalya (daha çok Polonya'nın gönderdiği göçmenlerin geri dönmesi), c) Asya ülkeleri; Çin, Vietnam, Türkiye, Güney Kore ve Hindistan şeklinde üç bölgesel grup olarak sınıflandırmıştır. Türkiye'den Polonya'ya göçün temelleri 1970'li yıllarda kurulan ilişkilere dayandığı söylenebilir. Bu nedenle, Polonya'nın aldığı göçler arasında nüfus olarak az olmasına rağmen özel bir yeri olduğundan bahsedilebilir. Ancak, sayısal olarak az olması nedeniyle Türkiye kökenli göçmenlere yönelik çalışmalar kısıtlı kalmıştır. Korys & Żuchaj'a (2000, s.5) göre ise Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin verilerinin bilinmezliği çok fazla bilginin olmamasının yanı sıra Türkiye kökenli göçmenlerin araştırmacılara karşı güvensiz yaklaşımları ve daha kapalı bir tutum sergilemeleri nedeniyle olmuştur. Türkiye kökenli göçmenlerin araştırmacılara yönelik güvensiz yaklaşımları Polonyalı araştırmacılar için geçerli olmakla birlikte araştırmacı böyle bir tutumla karşılaşmamıştır.

Bu bağlamda, Polonya'da yaşayan Türkiye kökenlilere yönelik ilk çalışmalar Polonya'daki göçmen nüfusun çeşitliliğini ve sosyo-ekonomik statülerini belirlemek amacıyla Varşova Üniversitesi bünyesinde bulunan Göç Araştırmaları Merkezi tarafından yapılmıştır. 1999'da yapılan ilk çalışma 15 Eylül'den 15 Aralık'a kadar olan süreyi kapsamıştır.

Polonya’da yaşıyan Türklerin sayısının tarihsel süreçteki dağılımı ya da yasal olmayan yollarla Polonya’da kalanların sayısına yönelik tam bir çıkarım yapmak oldukça zordur. Ancak 2010 yılından bu yana Polonya’daki Türk göçmenlerin, yaş, kalış şekli, cinsiyet gibi demografik özellikleriyle birlikte sayısal verilerin yer aldığı bir internet sayfası bulunmaktadır. Bu sayfa, resmi olarak “Urząd do Spraw Cudzoziemców” (Yabancılar Ofisi) tarafından belirlenen verilerle oluşturulduğu için Türkiye kökenli göçmenlerin demografik bilgileri hakkında bilgi vermektedir.

Genel veriler ve yapılan çalışmaları göz önüne alındığında, Polonya’daki Türkiye kökenli göçmenlerin gelişi ile ilgili iki farklı dönemden bahsedilebilir. Bu dönemler aşağıdaki gibi 1970’li yıllarda ikili ilişkiler ve ticaret ile başlayan öncü ve 2000 sonrası, iş ve eğitim ile devam eden olmak üzere iki başlık altında incelenebilir.

2.5.1. 1970-2000 yılları arasında Polonya’ya Türk göçü

1970-2000 yılları arasında Polonya’da var olan Türkiye kökenli göçmenler hakkında tek bir çalışmanın olması bu alana yönelik çıkarımların sınırlı olmasına neden olmuştur. Buna rağmen Koryś & Żuchaj kapsayıcı bir çalışma yayınlamaya Polonya’ya yönelen Türkiye kökenlilerin göçünün temellerini açıklayarak alanyazına katkıda bulunmuştur.

Koryś & Żuchaj’a göre (2000, s. 4-7) Polonya’ya yönelik Türkiye kökenlilerin göçünün temelleri 1970’li yıllarda Polonya’da ortaya çıkan ekonomik sistem yetersizlikleri ve artan tüketim istekleriyle başlamıştır. Polonya vatandaşları pasaport düzenlemeleri sonucunda tekstil ürünlerinin ithalat için İstanbul’a yaptıkları düzenli yolculuklar yapmış ve Türk imalatçıları, satıcıları ile iyi ilişkiler kurmuşlardır. Bu ilişkiler ile Türkiye kökenli bireylerin Polonya’ya göçünün de önü açılmıştır. 2021 yılında bu ilişkilerin başladığı yer olan Laleli ismi halen Polonya tekstil ve mağazalarında yaygın olarak kullanıldığı gözlemlenebilir.

Polonya ile Türkiye arasında ihtiyaca yönelik kurulan ilişkiler 1980 sonlarında Sosyalist Bloğu’nun çöküşü ile başka bir boyuta taşınmıştır. Küçük ticari işlerle başlayan ilişkiler sayesinde Polonya’ya gelen Türkiye kökenliler küçük çaplı işler kurma, tekstil fabrikaları açma veya diğer girişimcilik çeşitlerine yönelmişlerdir. Ardından Sovyet Bloğu’nun çöküşü ve Polonya ekonomisinin özgürleşmesi ile bu girişimler çeşitlenmiş ve

artmıştır. Polonya’da ekonominin büyümesi ile tekstil gibi küçük çaplı ticaretlere yönelik talepler azalmıştır. 1998-2000 yılları arasında ise Polonya’ya yönelik Türkiye kökenli bireylerin göçünün ikinci dalgası yaşanmış ve bu kapsamda Türk işadamları gelmiştir. Bu göç dalgasında Polonya’ya giden Türkiye kökenli bireyler yaptığı işlerde çeşitliliği artırmak adına yeni iş kolları açmış ve bu sayede yeni Türkiye kökenli göçmenler Polonya’ya gelmiştir. Dolayısıyla, Polonya’ya yapılan ikinci dalga göç Türkiye kökenli bireylerin kurdukları ağlar aracılığıyla gerçekleşmiş ve Türkiye kökenli göçü zinciri oluşturmuştur. Bu doğrultuda Türk firmalarda ticaret alanlarını elektronik gibi mallarla değiştirmiş veya genişletmiştir. İlk gelenlerin işlerde seçiciliği Polonya’ya gelen diğer Türkiye kökenli göçmenlerin iş alanlarını da şekillendirmiştir. Başlarda küçük çaplı ticaret işleriyle gelenler 1990’ların sonunda başarılı işadamlarına dönüşmüştür. Dolayısıyla 2000 yılına gelindiğinde Polonya’daki Türkiye kökenli bireylerin nüfusu 1500 kişiye kadar çıkmıştır (Korys & Żuchaj, 2000, s. 6-7).

Polonya’daki Türkiye kökenli bireylerin nüfusunun karakteristik özelliklerine bakıldığı zaman 1970-2000 yılları arasında erkek göçmenlerin çoğunlukta olduğu, kadın göçmenlerin ise yöneticilerin aileleri ile birlikte geldiği görülmektedir. Yaş aralığı ise 25 ile 50 arasında yoğunluk göstermektedir. 28 yaş ve üstü erkek göçmenlerin çoğunluğu evliyken, eğitim seviyesinin yüksek olduğu belirtilmiştir. Bu durum, göçmenlerin dil bilme ve toplumsal hayata katılımlarını da etkilemiştir. Türkiye kökenli göçmenler İngilizce ya da Avrupa dillerinden birini iyi derece konuşabilmektedir. Diğer yandan tekstil ve gastronomi alanı ile ilgilenen Türkiye kökenliler ise genellikle ilk veya ortaokul mezunudur. Polonya’daki Türkiye kökenli göçmenler arasındaki bu eğitimsel farklılık Türkiye kökenli bireylerin kendi içerisinde bir kutuplaşma yaratmıştır. Özellikle iyi eğitilmiş olan Türkiye kökenli gruplar tekstil ve gastronomi ile uğraşan diğer Türkler hakkında olumsuz düşünmektedir. Dini açıdan Türkiye kökenli bireyler, Müslüman olmakla birlikte dini kurallara sıkı sıkıya bağlı değildir. Az sayıda Batı Türkiye’deki kırsal bölgeden gelen Türkiye kökenli göçmenlerin “domuz eti yememe, alkol içmeme, yalan söylememe, yardım etme ve zaman zaman ibadet etme” gibi davranışlara uygun yaşamaya çalıştığı görülmüştür. Ancak diğer Müslüman göçmenlere göre daha az camiye gittikleri gözlemlenmiştir. İyi eğitilmiş Türkiye kökenli göçmenlerin çoğunluğunun ise ateist olduğu bilinmektedir (Korys & Żuchaj, 2000, s.10-11).

1970-2000 yılları arasında Türkiye kökenli Polonya'ya göç etme nedenlerinin başında ekonomik durumlar yer almaktadır. Türkiye'den Polonya'ya giden göçmenlerin çoğunluğunun iyi eğitilmiş ve kalifiye eleman olması ekonomik durumun daha iyiye gitmesi amacıyla ön planda olduğunu göstermektedir. Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya'ya göç etmesinde Türkiye'nin sosyo-ekonomik durumu, yetersiz iş imkânları, Türkiye'nin göçmenlere yönelik sağladığı askerlik ile ilgili kolaylıklar gibi faktörler önemli bir etken olmaktadır. Diğer yandan, Türkiye'de yaşanan siyasi olaylar ile ilgili Polonya'ya göç yönelimi de ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Korys & Żuchaj'a (2000: 12-13) göre Polonya'nın Türkiye'den gelen göçmenlere çekici tarafları; a) Polonya'daki iş imkânlarının çokluğu, iş kurmak için sağlanan kolaylıklar, b) Türkiye'de alınan ücretten daha iyi bir ücret alma şansının olması, c) Polonya'nın sosyal ve siyasal yaşamda sağladığı özgürlük, d) Polonyalı biriyle evlenmek, e) Avrupa Birliği'ne üyelik ve Avrupa ülkelerine yakınlık, f) daha önce Polonya'ya gelen Türklerin oluşturduğu ağ (yeni gelenler için sağladığı iş, kalacak yer gibi imkânlar) ve g) Polonya'da yaşayan yakınlar sayesinde vize işlemlerinde kolaylık sağlaması şeklindedir.

Türkiye kökenli bireylerin Polonya'ya göçü için itici faktörler olmasına rağmen Türkiye kökenli bireylerin göçünün başladığı 1970 ile 2000 yılları arasında Polonya'nın ekonomik, sosyal ve siyasal anlamda henüz cazip bir ülke olmaması Türkiye'den yapılan göçlerin sınırlı olmasıyla sonuçlandırılabilir. Diğer yandan 1950'lerden sonra Almanya gibi Batı Avrupa ülkelerine yapılan göçten farklı olarak Polonya'ya yapılan göçlerin çoğunlukla iyi eğitilmiş kişiler tarafından yapıldığı yorumunda bulunabilir. Polonya'da ikincil sektör işlerde herhangi bir işçi açığının oluşmaması Türkiye'den Polonya'ya işçi göçünün yaşanmamasının temel sebeplerinden biri çıkarımı yapılabilir.

Bu bağlamda, 1970-2000 yılları arasında geliş aralıklarına göre iki tür Türkiye kökenli göçmenden (öncüler ve takipçiler) bahsedilebilir. Öncü göçmenler Polonya'ya yerleşmek için birden fazla defa gelmiş ve Polonya'da kalmak için oturma iznine başvurmuştur. Bu süreçte yerleşen Türkler Lehçe öğrenmiş, bir Polonyalıyla evlenmiş ve vatandaşlık için başvuru yapmıştır. Öncü göçmenleri takip edenler ise Polonya'da geçici olarak yaşamaktadır (Korys & Żuchaj, 2000, s. 18).

Polonya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya'nın sosyal normlarına uygun yaşamasında dernekler ve kültürel faaliyetlerin önemli bir yeri olduğu

gözlemlenebilir. Bu bağlamda Türk Polonya kültürünün kaynaşmasında Polonya vatandaşlarının kurduğu Türk-Polonya Derneği'nin Türkiye'nin tanıtımı ve kültürü ile ilgili çalışmaları etkili olmuştur. Diğer yandan, Varşova'da Türkiye kökenli göçmenler tarafından finanse edilen özel eğitim kurumları (Vistula Academy (1996 ve Meridian School (2002) Türkiye kökenli bireylerin hem çalışan hem de öğrenci olarak gelmesinin önünü açmıştır (Andrejuk, 2019, s.164).

2.5.2. 2000-2020 yılları arası Polonya'daki Türk göçmenler

2000'li yıllardan sonra Türklerin Polonya'ya göçü hızlanmış ve Polonya'nın Avrupa Birliği'ne girmesi, uluslararası şirketlerin sayısının artması ve eğitim gibi etkenler ile Türklerin Polonya'ya göç etme sebepleri çeşitlenmiştir.

Polonya devleti tarafından Türk göçmenlere yönelik özel bir teşvik olmamasına rağmen 2004'ten sonra gelen Türklerin çoğunluğunun iş amaçlı geldiği görülmektedir. Ancak, 2000 öncesinde de görüldüğü gibi çoğu kendi işini kurmaya yönelmektedir. Bu işler; iş kurma ve ticaret merkezleri, ofis kurma ve apartman yöneticiliği olarak çeşitlenmiştir. Bu bağlamda Polonya ekonomisinde daha da etkin rol oynayan şirketler için Polonya-Türkiye Girişimciler Birliği (2005) ve Polonya-Türk Ekonomi Odası (Polish-Turkish Economic Chamber) (2007) gibi kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Çoğu Türk şirketleri ve girişimleri Wólka Kosowska'daki ticaret merkezinde gelişmiştir. Aynı zamanda, Türkiye ile Avrupa Birliği üyelik müzakereleri kapsamında Türk aileleri ve Türk çalışanlarının Avrupa'da kalış ve çalışma haklarının korunması adına bir dizi kararlar alınmıştır. Polonya Avrupa Birliği'ne girmesiyle bu karara tabi ülkelerden bir halinde gelmiş ve Polonya'da yaşayan ve çalışan Türkiye kökenli göçmenler bu karardan olumlu etkilenmiştir (Andrejuk, 2019, s. 164).

2009 yılında ise Polonya ve Türkiye arasında ekonomik işbirliğini belirten ikili anlaşmalar imzalanmıştır. Bu anlaşmalar arasında “emeklilik ve sosyal güvenlik taşıma anlaşmaları” ile Polonya'daki Türk göçmenlerin gelecekleri güvence altına alınmıştır. Bu doğrultuda Polonya'daki Türk şirketleri ve girişimcileri için destek verilmektedir. Ayrıca Polonya'nın Avrupa Birliği'ne girişi Polonya'ya öğrenci olarak gelenlerin sayısında da artış yaşanmıştır (Andrejuk, 2019, s. 164). Dolayısıyla 2000 sonrası Türkiye Cumhuriyeti

vatandaşlarının Polonya'ya göç etme nedenleri, ekonomik, aile birleşimleri, bıkültürel evlilikler, eğitim ve siyasi başta olmak üzere pek çok alanı kapsayacak şekilde gelişmiştir. Göç nedenlerinin çeşitlenmesinin yanı sıra Polonya'ya göç eden Türkiye kökenli göçmenlerin sayısı da artmıştır. 2010 ile 2018 yılları arasında Polonya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin sayısında bir büyüme yaşanmıştır.

2018 yılında yapılan bir tez çalışması verilerine göre ise; 2017 yılında Varşova Büyükelçiliği tarafından 10.137 Türkiye kökenli göçmen kayıt altına alınmış ve bunlardan 4975 kişi adresini beyan etmiştir. Polonya resmi kurumlarına göre Türkiye kökenli bireylerin sayısı ise 3740 olarak belirtilmiştir. 2017 yılında Polonya yerel yönetiminde kaydı olan kişilerin erkek ve kadın dağılımında %79,59'unun erkek %20,42'inin kadın olduğu belirtilmiştir. Diğer bir dağılım ise yaş üzerinden yapılmış ve 20-39 yaş aralığındaki göçmen nüfusun %69,3'lük bir paya, 40-49 yaş aralığının 17,8, 20 yaş altının ise 11,12'lik bir paya sahip olduğu bildirilmiştir (Yentür, 2018, s. 52-55). Bu veriler ışığında, 2000'li yıllar sonrasında sonrası Türkiye kökenli göçmenlerin gençleştiği ortaya çıkmaktadır. 1970-2000 yılları arasında Türkiye kökenli göçmenler 25-50 yaş aralığında bir yoğunluk gözükürken 2017 yılında bu aralık 20-39 yaş aralığına gerilemiştir.

Ancak bu iki çalışmadan bağımsız olarak Urząd Do Spraw Cudzoziemców tarafından sunulan verilerde Türkiye kökenli göçmenlerin daha az sayıda olduğu görülmektedir. Daha önce belirtildiği üzere bu veriler Polonya'da yaşayan tüm Türkiye kökenli göçmenleri yansıtmamaktadır. Özellikle vatandaş olarak kalan Türkiye kökenli göçmenler, Urząd Do Spraw Cudzoziemców'un verileri içerisinde yer almamaktadır. Ancak yıllar içinde Polonya resmi kurumlarının değerlendirildiği sayıları görmek açısından önemli bir yere sahiptir. Verilere göre 2014 sonrası Türkiye'den gelen göçmenlerin sayısında önemli bir artış ivmesi olduğu görülmektedir.

Aynı zamanda Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya'da yaşadıkları bölgeler arasında da çeşitlilik artmış ve küçük Voyvodalıklarda bile yerleşmişlerdir. Ancak bu artışa rağmen bazı voyvodalıklar çekiciliğini korumuş ve Türkiye'den gelen göçmenlerin çoğunluğu bu bölgelerde yaşamaya başlamıştır. Türkiye'den gelen göçmenlerin belirli bölgelerde daha yoğun olmaları "göçmen ağları teorisi" bağlamında açıklanabilir. Polonya özelinde oluşan göçmen ağları, sosyal medya aracılığıyla Türkiye'den gelen göçmenlerin belirli bölgelerde daha yoğun olmasında etkili olmuştur. Diğer yandan "yeni klasik ekonomi mikro kuram"

çerçevesinde Polonya'ya göç etmeyi düşünen bireylerin göç maliyetlerini hesaplamaları, çalışma amaçlı gelen bireylerin işlerinin bulunduğu yerler ve alınan tavsiyeler gibi çeşitli etkenler göçmen için en uygun bölgenin seçilmesinde etkilidir.

Yabancılar Ofisi, USDC, Urząd do Spraw Cudzoziemców verilerine göre Türkiye'den gelen göçmenin çoğunluğuna ev sahipliği yapan bölgenin Mazovya Voyvodalığı olduğu görülmektedir. Bu durumda Mazovya Voyvodalığı bölgesinde ülkenin başkenti olan Varşova'nın olmasının yanı sıra Türkiye kökenli göçmenlerin oluşturduğu göçmen ağlarının da önemli bir etkisi vardır. Özellikle kebab gibi çeşitli yemek mekânlarının yer aldığı pasaj, cami, konsolosluk ve Türkiye kökenli işadamlarının yaşadığı bir bölge olması nedeniyle Varşova'ya yönelik göç yoğunudur. Polonya'ya ilk gelen ailelerin büyük oranı da bu bölgede ikamet etmektedir. Łódź bölgesinde bulunan göçmenlerin büyük çoğunluğu yabancılar ofisi olarak geçen verilerden oluşmaktadır. Türkiye'den gelen göçmenlerin kalış şekilleri, yaşları ve cinsiyetleri oturdukları bölgelere göre değişiklik göstermektedir.

2000 sonrası Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin çalıştıkları işlerde çeşitlenmiştir. Özellikle 2017 yılındaki verilere göre Türkiye kökenli göçmenler daha çok profesyonel, teknik veya bilimsel aktiviteler yapmaya başlamışlardır. Türkiye kökenli göçmenler arasında popüler olan diğer meslekler ise bilgi ve iletişim üzerine olan meslekler haline gelmiştir. Aynı zamanda gastronomi sektöründe çalışan Türkiye kökenli göçmenlerin sayısı da bir hayli fazladır. Dolayısıyla 2000 öncesi göç eden Türkiye kökenli göçmenlerde olduğu gibi 2000 sonrası Türkiye kökenli göçmenlerin çoğunluğu da kalifiye, birincil sektörde çalışmaktadırlar (Andrejuk, 2019, s. 167).

Türkiye kökenli göçmenlerin sayısı ve toplumsal alanda görünümünde yaşanan çeşitlenmeler, Polonya'daki yaşam alanları, kültürel farkındalık ve entegrasyon süreçlerinin de çeşitlenmesine yol açmıştır. Bu bağlamda, Türkiye kökenli bireylerin Polonya'da kurdukları dernekler, kültürel aktiviteleri ve kültürel birliklerin sağlam olması ile entegrasyon süreçlerinde 2000 öncesi ve 2000 sonrası arasında farklılıklar ortaya çıkarmıştır. Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya'ya entegrasyon süreçleri, Polonya'nın göç ve entegrasyon politikalarında değerlendirmek önemli bir yer tutmaktadır. Bu temelde, bir sonraki bölümde Polonya'nın göçmenlere yönelik politikaları ve entegrasyon uygulamaları incelenmiştir.

2.6. Polonya’da Göç ve Entegrasyon Politikaları

Polonya’da yaşayan göçmenlerin nüfusu, başta Avrupa Birliği vatandaşları olmak üzere diğer ülke vatandaşları ile birlikte nüfusun %3’ünü oluşturmaktadır (EUROPA, 2021). Dolayısıyla Polonya, Avrupa ülkeleri arasında henüz bir göç ülkesi olarak tanımlanabilecek kadar yüksek oranlarda göç almamaktadır. Bu nedenle, ülke içerisinde bulunan etnik yoğunluk tek tek gruplar olarak kendini göstermektedir.

Az sayıda göçmen nüfusu Polonya’nın entegrasyon politikalarını da etkilemektedir. Doğrudan ulusal bir entegrasyon stratejisine sahip olmayan Polonya, bu konudaki ilk adımını Avrupa Birliği’ne girişinden sonra atmıştır. Ülke olarak, göçmen “entegrasyon politikaları üretme amacı için aktivite önerileri” adlı yayında konuya dair çeşitli fikirler ve öneriler sunulmuştur. Polonya’da entegrasyon konusuna bakışın yetersiz olmasında en önemli etken göç ve göçmene olan bakış açısıdır. Bu noktada, Polonya’nın göç ve göçmene yönelik politikaları ve entegrasyon politikaları iki ayrı başlık altında incelenmiştir.

2.6.1. Polonya’nın göç, göçmen ve yabancı politikaları

Polonya’nın Yabancı Politikaları tarihsel planda dört aşamada değişiklik göstermiştir. Bu değişiklikler, Sovyet Birliği dönemi, Sovyet Birliği Sonrası, Avrupa Birliği’ne giriş ve 2015 yılında yönetimin Hukuk ve Adalet Partisine (PİS) geçişi olarak sıralanabilir. İlk olarak Sovyet Birliği döneminde Polonya, Sovyet Birliği’nin Doğu Bloğu çıkarlarına uygun bir dış politika belirlemiştir. Bu noktada, yabancılara yönelik uygulamalar ve politikalar kısıtlı ve yetersiz kalmıştır. Ancak, Sovyet Birliği döneminin son bulması ile yabancı politikasında değişiklikler ve iyileşmeler başlamıştır. Birliğin çöküşü ile birlikte Polonyalı siyasi partiler, Avrupa-Atlantik yönüne yönelerek Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO - 1999) ve Avrupa Birliği (2004) üyeliğine girmiştir. Polonya, Avrupa Birliği üyeliğine giriş sürecinde, jeopolitik konum olarak Doğu’ya yönelik politika geliştirme konusunda zorluklar yaşamıştır. Bu bağlamda, Ukrayna içerisinde demokrasi yanlısı bir tutum sergilerken, Belarus içerisinde muhalefetten yana olmuştur. 2004 sonrası dönemde ise Avrupa Birliği üyesi ve Schengen Bölgesi etrafından gelişme göstermiştir (Żukowski & Chełminiak, 2021, s. 183).

Polonya göç politikasında yaşanan son değişiklik Avrupa’da yaşanan sığınmacı ve göç krizi sonrası iç politikada (yabancı politikası ve yabancılara yaklaşımda) yaşanmıştır. İç politika değişikliği öncesinde göçmenlere yönelik entegrasyon önlemlerini tanıtan bir Strateji Belgesi (2012) kabul edilmiş ve göçmenlerin entegrasyonu ile ilgili çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Kabul edilen belge gelecek için pozitif bir imaj yaratsa da 2016 yılında yeni Polonya hükümeti Avrupa’daki göçmen krizi ve Polonya’ya gelen Ukraynalı göçmenlerin artışını göz önüne alarak bu belgeyi geçersiz (invalidate) kılmıştır (Czeranowska & vd., 2018, s. 5). Dolayısıyla, Polonya’nın göç ve yabancı politikaları homojen bir toplum tavrı ile ilerlemeye başlamıştır.

2018 yılının ortalarına kadar göç ve entegrasyon ile ilgili geçerli bir belgesi bulunmayan Polonya, 2018 ortalarından sonra Bakanlar Kurulu tarafından “Göç politikasının sosyo-ekonomik öncelikleri” (Socio-economic priorities of migrant policy) adlı yeni bir stratejik politika belgesi kabul etmiştir. Stratejik belge, yabancıların işgücü piyasasının önceliklerini temel alarak, ihtiyaç duyulan sektör ve mesleklerde işgücü kaynakları doğrultusunda ihtiyaçların karşılanması ve yurtdışında yaşayan Polonya vatandaşlarının desteklenmesini öncelemektedir. Belge kapsamında başka ülkeye göç etmiş Polonya vatandaşlarının ülkeye dönmesi ve iş kurları cesaretlendirilmiştir (http-4, 2021).

Günümüzde ise Polonya’nın göç stratejisi, kültürel ya da dinsel uzaklık, işgücü ihtiyacı ve Polonya etnik kimliği olmak üzere üç ana temel üzerinden ilerlemektedir. Bu bağlamda, dinsel ve kültürel uzaklık temelinde, göçmenlere karşı bir tavır sergilenmektedir. Özellikle 2015 yılında AB’nin AB Yer Değiştirme ve Yeniden Yerleştirme Programı’na (Mültecilerin, İtalya ya da Yunanistan gibi yoğun olduğu AB ülkelerinden daha az yoğun olduğu AB ülkelerine yerleştirilmesi) katılımın 2016 öncesi kabul kararına rağmen reddedilmesi bu muhalefetin en somut sonuçlarından biridir. Sonuç olarak İtalya ya da Yunanistan gibi ülkelere mülteci kabul edilmemiştir (Czeranowska & vd., 2018, s. 5-7).

Polonya’nın göç ve göçmen ile ilgili politikaları arasında uzun dönem ya da kısa dönem göç hedeflerini içeren bir göç politikası olmadığı görülmektedir. Buna karşın, iş piyasasında yabancı göçmenlere yönelik olumlu adımlar atılmaktadır. Bu adımların en büyük sebeplerinden biri Polonya’nın savaş sonrası dönemde Batı Avrupa ülkelerine göç vermesidir. Verilen göç nedeni ile işgücüne ihtiyaç duyan Polonya, bu açığını Doğu

Avrupa ülkelerinden tamamlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, Polonya göç veren bir ülke olmaktan göç alan bir ülkeye doğru kayış geçirmiştir. Bu durum, göçmen popülasyonunun farklı şehirlerde artmasına neden olarak göçmen entegrasyonu ile ilgili politika ve uygulamalar yeni ve bölgesel bir hale getirmiştir (Matusz & Aivaliotou, 2020, s. 6-12).

2.6.2. Polonya'nın göç ve entegrasyon politikaları

Göçmen entegrasyonu, Polonya'nın siyasal, medya ya da toplumsal alanında konuşulmayan bir konudur. Dolayısıyla, göçmen entegrasyonu halen toplumsal bir problem ya da politik bir problem olarak görülmemektedir. Bunun en büyük sebebi Polonya'nın verdiği göçlere daha büyük önem atfetmesidir. Bu nedenle, Polonya'da göçmenlerin entegrasyonu ile ilgili yapılan çalışmalar ve uygulamalar kısıtlı sayıdadır. Dolayısıyla, entegrasyon konusu, daha çok göçmen dernekleri, STK'lar, araştırma enstitüleri ya da uluslararası kuruluşlara (UNİCEF gibi) bırakılmaktadır (Stefańska, 2015, s. 7).

Polonya'da göçmenlerin entegrasyonu ile ilgilenen temel kurum İş ve Sosyal Politika Bakanlığı'dır. Bakanlık içerisinde Sosyal Yardım ve Entegrasyon bölümü, mülteciler ve koruma programı, çeşitli entegrasyon kursları sağlamaktadır. Diğer yandan, göçmen çocukların ve göçmenlerin eğitim, mesleki yeterlilik ve Lehçe dil eğitimi gibi konuları Ulusal Eğitim Bakanlığı, Bilim ve Yüksek Eğitim Bakanlığı; sağlık ve sağlık sigortası gibi konuları Sağlık Bakanlığı; vize, geri dönüş vizesi alan yabancılara sağlanan Lehçe dil (zorunlu değil) kursu ve potansiyel göçmenlere Polonya hakkında ön bilgi konularını Dış İlişkiler Bakanlığı, göçmenler ile ilgili aktiviteler ve derneklere maddi destek konularını Finans Bakanlığı ele almaktadır (Stefańska, 2015, s. 10-11).

Polonya'da entegrasyon ile ilgili en önemli adımlar 2012-2017 yılları arasında atılmıştır. Bu süreç içerisinde göçmenlere yönelik çalışmalar, stratejik belgeler ve Entegrasyon Platformu; göçmenlerin entegrasyonunu sağlamak için hem kurumsal düzeyde hem de sivil toplumda yer bulmuştur. Ancak, 2016 sonrası, Polonya'nın göç ve entegrasyon ile ilgili devlet bazında çalışmaları kısıtlı bir alanda tutulmuştur. Polonya'da entegrasyon politikasını tanımlayan ana belgeler; Kasım 2004 tarihinde kabul edilen, "Entegrasyon Politikası İçin Ortak Temel İlkeler" ve "Polonya'nın Göç Politikası – Mevcut Durum ve

Önerilen Eylemler” şeklindedir. Aralık 2014 tarihinde, Polonya Hükümeti, Polonya Göçmenlerin Entegrasyonu Politikası Varsayımları ve Kılavuzları adında bir eylem planı kabul etmiş ancak bu eylem planı içerisinde bulunan önerilerin birçoğu uygulamada yetersiz kalarak yeterli iyileştirme sağlayamamıştır (The Foundation Bureau of Social Initiative, 2017, s. 4).

Göçmen entegrasyonu ile ilgili en önemli belgelerden biri Bakanlıklar Arası Komite tarafından 2012 yılında kabul edilen “Polonya’nın Göç Politikası- Mevcut Durum ve Önerilen Eylemler” (Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane dzialania) belgesi şeklindedir. Belge, Aralık 2014 yılında geliştirilmiş ve bu sayede sorumlu enstitü, finansal kaynaklar ve uygulama için son tarih konuları özelleştirilmiştir. Belgenin entegrasyon konusunda yapılması gereken aksiyonları 2016 yılında tamamlanmasını beklenmesine rağmen bir sonuca ulaşılamamıştır. Bahsi geçen stratejik belge göçmenleri entegre olması kolay ya da zor, olarak sınıflandırmış ve Doğu’dan gelen göçmenleri hedef grup olarak belirlemiştir. Ancak, hedef grup tanımlamasında doğrudan bir etnisite ya da göçmen grup belirtilmemiştir (Stefańska, 2015, s. 8 9).

Polonya göçmen nüfusunda öncelikli grup arasında girmeyen Türk göçmenlerin, sayıca az olmasına rağmen 600 yıllık Polonya-Türkiye ilişkileri ve Polonya’daki Türkiye kökenli göçmenlerin sosyo-ekonomik konumu nedeniyle Polonya toplumu içinde özel bir yere sahip olduğu söylenebilir. Ancak, Türkiye kökenli göçmenler, AB dışından gelen göçmenler kategorisinde yer aldığı için vize, oturma izni, çalışma izni gibi çeşitli süreçlerden geçmekte hem sistem hem de sosyal entegrasyon süreçlerinden yoğun oranlarda etkilenmektedir.

Polonya’da göçmen entegrasyonu ile ilgili 2012-2017 yılları arasında atılan adımlar, Mart 2017 yılında Polonya İçişleri Bakanlığı tarafından geri çekilerek, kaldırılmıştır (The Foundation Bureau of Social Initiative, 2017, s. 3). Polonya’nın bu kararının, Avrupa’ya doğru yönelen yoğun göç dalgaları ile yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Polonya, gerek Ukrayna’dan (Rusya ile yaşanan silahlı çatışma sonucunda) aldığı göç gerekse Suriye iç savaşı sonrası artan mülteci sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durumda, Polonya göçmenlerin entegrasyonu ile ilgili stratejik planlarını geri çekerek bu alanda, bir adım geri atmıştır.

Polonya'nın göç ve entegrasyon bağlamında eğitim alanında yaptığı çalışmalar ücretsiz fırsatlar ve kültürel destekler olarak çeşitlenmektedir. Bu bağlamda, zorunlu eğitime tabi olan 6-18 yaş arasında göçmen çocuklara ücretsiz eğitim imkanı, sağlanmaktadır. Eğitim ile ilgili entegrasyon kapsamında; eğitim görülen okulda en az iki saat sürecek şekilde ücretsiz Lehçe dil dersleri (grup ya da bireysel olarak gelişebilir), Lehçe dil derslerini de içerisine alan haftada 5 saate kadar iki kurs verilmektedir. Bunların yanı sıra; göçmen çocuğun menşei ülkesindeki kültür ve eğitim dernekleri ya da diplomatik makamları tarafından geldiği ülkenin dili ve kültürüyle ilgili (en az 7 kişi olması şartıyla) kurslar finanse ve organize edilmektedir. Ancak, bu desteğin sağlanması için yerel yönetimlerden izin ve kararlarının alınması ve yerel olanakların (kurslar için eğitmen ve mekan gibi) bulunması gerekmektedir (The Foundation Bureau of Social Initiative, 2017, s. 5).

Göçmenlerin, herhangi bir işe başlaması için çalışma izni alması gerekmektedir ki çalışma izni prosedürleri oldukça uzun ve meşakkatlidir. İstihdam çalışmalarının iyileştirilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmaya başlansa da bu çalışmalar tüm göçmenleri kapsamamaktadır. Polonya'da yabancıların işgücü piyasasına katılımı ve erişiminin iyileştirilmesi için izlenen adımlar; mevsimlik istihdamda 6 ülke vatandaşlarına (Rusya, Ukrayna, Ermenistan, Gürcistan, Belarus ve Moldova) çalışma izni zorunluluğunun kaldırılması, Polonya kökenli olan kişiler ya da Polonya Kartına (Polish Card) sahip yabancılar için çalışma izni zorunluluğun kaldırılması ve belirli alanlarda öğrenci ve üniversite mezunu kişilerin Polonya vatandaşları ile eşit istihdamın sağlanması şeklindedir. Polonya'nın belirlediği gruplar içine girmeyen göçmenlerin iş gücü piyasasına katılımında dil bilgisi yetersizlikleri, uzun prosedürler, işverenler tarafından eşit olmayan muameleler ve yasal zorluklar ile karşı karşıya kaldığı bilinmektedir (The Foundation Bureau of Social Initiative, 2017, s. 5).

Polonya istihdam alanında entegrasyon çalışmalarını ikili ve çok taraflı uluslararası anlaşmalar ile desteklemektedir. Ancak bu anlaşmalar diğer Avrupa ülkelerine kıyasla daha düşük seviyelerdedir. Bu durumda Polonya yönetimi kadar Polonya'da göçmen vatandaşı bulunan ülkelerin yönetimleri de sorumluluk sahibidir. Stefańska anlaşmaları; a) sosyal güvenlik; b) vergilendirme; c) eğitim ve mesleki yeterlilik tanınması ve d) iş güvenliği ve sağlığı olmak üzere 4 kategoride ele almaktadır (Stefańska, 2015, s. 16). Türkiye ile

Polonya arasında 17/10/2017 tarihinde imzalanan sosyal güvenlik anlaşması, 31/01/2020 tarihinde resmi gazetede yayınlamış ve 01/06/2021 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sosyal güvenlik anlaşması 4 aşamada; a) muamele eşitliği, yardımlar; b) geçici görev ya da uluslararası taşımacılık personellerinin sosyal güvenlik durumu; c) işsizlik, aile, iş kazası, meslek hastalık ve analiz yardımları; d) anlaşma uygulaması ile çeşitli hükümler şeklindedir (http-5, 2021). Bu anlaşma iki ülke vatandaşlarına sosyal güvenlik alanlarında kolaylıklar sunmuştur. Dolayısıyla, Polonya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler çeşitli kolaylıklar ve erişimler elde etmiştir.

Polonya’ya uluslararası koruma ve mülteci statüsünde olmak için başvuran yabancılar diğer göçmenlere göre entegrasyon faaliyetlerinden daha fazla yararlanmaktadır. Entegrasyon politikalarının oluşturulmasında, Polonya uluslararası korumaya önem vermektedir. Dolayısıyla daha önceki stratejik planları da oldukça parçalı olan Polonya, daha çok uluslararası koruma statüsü kazanan yabancılar ya da mültecilere odaklanmaktadır. AIDA’nın (Asylum Information Database) (2020) Polonya ülke raporu Polonya’da sığınmacılar, mülteciler ve uluslararası koruma alan kişileri konu alan çalışmasında kişilerin geldikleri ülkeleri ve süreci incelemiştir. Yapılan incelemede 2020 yılında 2,803 koruma başvurusu yapılmış, başvurulardan 161’i mülteci, 222’si ikincil koruma statüsü alırken, 2,048’i reddedilmiştir. Bu sayıya göre reddedilme oranı %84 ile oldukça yüksektir (Rusiłowicz & vd., 2020, s. 1). Koruma başvurusu yapan ülkeler arasında Türkiye 6. sırada yer almaktadır.

Polonya’da mülteciler ya da koruma talep eden diğer ülke vatandaşlarını kapsayan entegrasyon programı ilk olarak 1998 yılında Bireysel Entegrasyon Programı adıyla tanıtılmıştır. 2004 yılından bu yana ise İş ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın “Sosyal Yardım Yasası” adı altında yürütülmekte ve 12 aylık bir uluslararası korumayı içermektedir. Koruma kapsamında, koruma ihtiyacı duyan kişilere, dil kursları, yaşam masraflarının sağlanması, sivil eğitim ve mesleki eğitim gibi çeşitli finansal destekler sunulmaktadır (EUROPA, 2021). Polonya’da entegrasyon politikalarının uluslararası koruma altında olan kişiler ve geri dönenleri incelemesi nedeniyle dil eğitimine önem verilmiştir. Lehçe dil eğitimi, göçmenlerin iş bulması, kalacak yerini ayarlaması gibi ekonomik entegrasyonun sağlanmasında etkilidir. Ancak, pratikte göçmenlere sağlanan maddi destek daha önemli bir etken olarak değerlendirilmiştir (Stefańska, 2015, s. 13-14).

AIDA (Asylum Information Database) (2020) Polonya'ya iltica etmek için uygulanan prosedürler değerlendirmesinde, entegrasyon ile ilgili en büyük problemin barınma olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda, Polonya Eğitim Bakanlığı'nın yabancı çocukların eğitimi ile ilgili yeterli ilgiyi göstermediği ileri sürülmüştür. Özellikle pandemi koşulları ele alındığında mülteci çocuklarının çevrimiçi eğitim koşullarını yerine getirebilecek araçların eksikliği, tek kişilik sınıflara erişim sorunları oluşmuştur. Dolayısıyla, okullar ile ilgili ulusal yasallaştırmaların gerektiği gibi uygulanmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır (Rusiłowicz & vd., 2020, s. 11-12).

Genel olarak Polonya'nın entegrasyon politikaları değerlendirildiğinde; Göçmen Entegrasyon Politikaları İndeksi raporları önemli bir yere sahiptir. MIPEX (Göçmen Entegrasyon Politikaları İndeksi) ülkelerin entegrasyon politikalarını; "iş market hareketliliği, aile birleşimi, eğitim, sağlık, politik katılım, kalıcı oturma, vatandaşlık hakkı ve ayrımcılıktan" oluşan 8 farklı kategoride ele almaktadır. Yapılan incelemede ülkelere entegrasyon politikaları ile ilgili belirli notlar vererek, göçmen hakları ile ilgili genel bir algı yaratılmaktadır. Bu bağlamda, 2014 yılından bu yana incelenen Polonya, MIPEX raporuna göre 2020 yılında 2014-2019 yıllarına göre 1 puanlık bir artış ile entegrasyon politikalarında iyileşme göstermektedir.

MIPEX Polonya'nın entegrasyon raporunda pozitif değişiklikleri; "farklılıkları göz önüne alan öğretmen eğitimi, dil desteği: iletişim ve akademik akıcılık ve sağlık eğitimi ile ilgili bilgi ve promosyon", negatif değişiklikler ise "kalıcı oturma izni için ekonomik kaynakların ve dil belgelerinin zorunlu hale getirilmesi" olarak belirlemiştir. Bu bağlamda Polonya'nın entegrasyon politikaları olumsuz olarak yorumlanmaktadır. 100 üzerinden 40 puan alan Polonya, Avrupa Birliği dışı ülke vatandaşları için zorluklarla doludur. Diğer Orta ve Doğu Avrupa Birliği ülkelerinde olduğu gibi Polonya'da da göçmenler temel haklara sahip olsa da temelde eşit fırsatlara sahip değildir. Bu noktada, Polonya'nın göçmenlere yönelik eşit haklar ve fırsatların sağlanması için çeşitli çalışmalar yapması gerekmektedir (Solano & Huddleston, 2020).

Polonya'nın entegrasyon politikaları ile ilgili bir diğer önemli konu devlet bütçesinden ayrılan fon miktarıdır. Bu bağlamda Avrupa Birliği, özel kurumlar ve ulusal kurumlarda çeşitli finansal fonlar bulunmaktadır. Avrupa Birliği tarafından sağlanan fonlar, "Sığınmacı, Göç ve Entegrasyon Fonları (AMIF)", "Avrupa Sosyal Fon (ESF)", "diğer

fonlar (Erasmus+, Avrupa Bölgesel Gelişim Fonu (ERDF), Avrupa En Yoksullara Bayram Fonu (FEAD), Avrupa Tarım Fonu ve Kırsal Gelişimi (EAFRD) ve Avrupa Denizcilik ve Balıkçılık Fonu (EMFF)) şeklindedir. Diğer fonlar ise “diğer toplum fonları (Sivil Girişimler Fonu) ve özel fonlar (Aktif vatandaş fonu ve Merhaba Girişimciler Programı) şeklindedir (EUROPA, 2021).

Polonya hükümetinin göçmenlere yönelik son tutumları oldukça katı ve takdire dayalı bir politikası sonucunda, İçişleri ve İdare Bakanlığı göçmen entegrasyonunu destekleyen STK’ların İltica, Göç ve Entegrasyon Fonu’na (AMIF) erişimini sınırlamıştır. Bu bağlamda, AMIF fonları yalnızca bölgesel yetkililerin başvurabileceği bir finansal destek olmuştur. Dolayısıyla, Polonya’da entegrasyon ile ilgili faaliyetler tamamen bölgesel ve yerel yetkililerin faaliyetine bağlı kalmıştır (Czeranowska & vd., 2018, s. 7). Polonya’da göçmenlere yönelik maddi destek ve fonların kesilmesinde en önemli etkenlerden biri Polonya halkı ve politikasının göçmenlere yönelik bakışıdır. Göçmenler ve mülteci sorunları, göçmenlerin Müslümanlaştırılması ve islamafobi’nin medya tarafından dile getirilmesi ile bu tutum yükselmiştir.

Polonya mülteci karşıtı politikaların ve kamuoyunun düşüncesinde Polonya parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinde kullanılan politik söylemler etkili olmuştur. Göç ve mülteci sorununun siyasi kampanyalarda kullanılması ile, kamuoyu görüşü de şekillenmiştir (Czeranowska & vd., 2018, s. 25-27). Göçmen ve mülteci kavramlarının yerine Müslüman ve Arap gibi kavramların kullanılması ve alt metin olarak terörizm, İslamcılar ya da fundamentalizm kavramlarının geçmesi halkta göçmen karşıtı söylemleri arttırmıştır. Bunun bir sonucu olarak 2017’nin ilk yarısında Savcılıkların yürüttüğü 863 davanın; %31’i milliyet, siyasi tercih, ateizm, ırk ve din ile ilgili hareketler, %29’u halkı nefrete teşvik eden totaliter sistemler/ideolojiler ve faşizm %21’i ırk, siyasi tercih, ateizm, milliyet ve din ile ilgili şiddet/tehdit şeklinde olduğu görülmüştür (Czeranowska & vd., 2018, s. 28-30).

Entegrasyon politikalarının işlevselliği, ülke politiğinin göçmenlere yönelik bakışı ve yaklaşımı ile yakından ilgilidir. Polonya’daki göçmen ve yabancılara karşı politik yaklaşım yerel halkın göçmenlere yaklaşımında eşitlikçi olmaktan uzaktır. Halihazırda var olan politikalar göçmenlere bakışı ayrımcı ve korku dolu hale getirmektedir. Bu nedenle, Polonya halkı göçmenleri bir tehdit olarak görebilmekte, ırkçılık, İslamafobi ve sosyal

güven sorunu doğabilmektedir (Solano & Huddleston, 2020). Polonya’da entegrasyon konusuna devlet kurumlarının ilgisiz olması STK ve yerel yönetimlerin entegrasyon projelerinin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda göçmen nüfusunun yüksek olduğu bölgelerde yerel yönetimleri, entegrasyon projeleri ve uygulamaları ile ilgilenmeye başlamıştır.

2.6.2.1. Polonya’nın voyvodalıklara göre entegrasyon uygulamaları

Polonya Yabancı ve geri dönüş yasasına göre yerel yönetimler, entegrasyon ile ilgili verilen kurslar, oryantasyon kursları, adaptasyon servisi ve aile destek merkezlerinin koordinasyonu gibi pek çok görevden sorumludur. Yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşların başlattığı projelerde %10-15’lik finansal katkı sağlamaktadır. Ancak, bazı voyvodalıklar ve şehir yönetimleri dışında entegrasyon göz ardı edilmektedir. Bu noktada, Varşova, Lublin ve Krakov gibi şehirlerin işbirliği içinde olduğu iki büyük projeler öne çıkmaktadır (Stefańska, 2015, s.17).

Yerel yönetimler ve STK’ların yanı sıra göçmen derneklerinin de entegrasyon ile ilgili çalışmaları bulunmaktadır. Ancak, göçmen kuruluşları ve dernekleri, göç ve entegrasyon politika üretimi ve yasa değişikliği konusunda STK’lar kadar aktif değildir. Öyle ki Polonya İçişleri Bakanlığı tarafından entegrasyon politikalarının şekillendirilmesi için yapılan ankete sadece bir göçmen kuruluşu katılmıştır (Ministry of the Interior, 2011’den aktaran Stefańska, 2015, s. 22).

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve çözümlenmesi ile geçerlik ve güvenilirlik hakkında açıklamaları yer almaktadır.

3. 1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin göç nedenleri ve göç sonrası süreçlerinin entegrasyon temelinde ele alındığı ve nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı bir çalışmadır. Nitel araştırma yöntemi Zapata-Barrero & Yalaz'a (2019a, s. 3) göre göç, entegrasyon, vatandaşlık gibi pek çok konuyu ele almak için kullanılmaktadır. Nitel araştırma modeli, göç ve entegrasyon çalışmalarına çeşitli araştırma modelleri ile katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla, göç konusunun karmaşık ve çok boyutlu yapısını ele almak için nitel araştırma modeli en uygun modellerden biridir. Bu nedenle, göç ve entegrasyon temelinde oluşturulan bu çalışmanın güvenilir ve kapsamlı olması amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Nitel araştırma yöntemi göç alanında meydana gelebilecek uyumsuzlukların ortaya çıkması için önemli bir paradigmadır (Zapata-Barrero & Yalaz, 2019b, s. 28). Bu çalışma, nitel paradigma temelinde, görüşme (interviews) ve katılımlı gözlem araştırma yöntemlerine dayalı etnografik bir çalışmadır. Bu bağlamda katılımcıların sosyal entegrasyonunu incelemek amaçlı gözlem yönteminden yararlanılmıştır. Göçmenlerin sınıflandırmasında ise alanyazında sık kullanılan etnik köken kategorilendirmesi (Zapata-Barrero & Yalaz, 2019b, s. 20) örnek alınarak Polonya'daki Türkler kategorisi kullanılmıştır.

Göç araştırmaları kapsamında alanyazında göç çok sahalı ve çok rotalı bir hareketlilik dizisi (Castles & Miller, 2009, s. 10) olması göç çalışmalarını da etkilemektedir. Bu çalışmada da benzer şekilde Polonya'daki farklı voyvodalıkları içine alan çok sahalı bir araştırma modeli uygulanmıştır. Bu bağlamda, Marcus'un (1995, s. 107-110) çok-sahalı etnografik araştırmayı inşa etmek için gerekli olduğunu öne sürdüğü "insanlar, şey, hikaye, çatışma, yaşam öyküsü ve metafor" takip edilmiştir. Çok-sahalı araştırma inşası için insanlar kapsamında, istikamet ve yerleşim yerleri; şeyler kapsamında ev, gıda, para ve eşya gibi maddi şeyler; metafor kapsamında dil kullanımı, resmi ve gayri resmi iletişim

şekilleri; hikaye kapsamında, göçmenlerin sözlü anlatıları, hikayeleri ve anıları; yaşam öyküsü kapsamında, göçmenlerin kişisel yaşam öyküleri ve son olarak çatışma kapsamında, göç alanında ortaya çıkan mülteci kavramı gibi çatışmalar ele alınmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubu, Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinden Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenleri ele almıştır. Araştırma amaçları kapsamında göçmenlerin ev sahibi toplum ile iletişim süreçleri, göçmenlerle, kendi grupları ve ev sahibi toplum ile ilişkileri, kültürel değerlerin yaşatılması, ev sahibi toplumunun kültürel değerlerinin benimsenmesi ve entegrasyon süreçleri büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle Polonya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler arasından farklı demografik, mesleki ve sosyo-ekonomik özelliklere sahip kişilerin seçilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, amaçlı örneklem yöntemi kullanılarak, katılımcıların kimlerden oluşması gerektiği yönünde derinlemesine bir planlama süreci geçirilmiştir. Araştırma plan ve yürütme aşamasında araştırmacı 2020-2021 yılları arasında 11 ay, Polonya'da ikamet etmiş ve Polonya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin entegrasyon süreçlerini, ev sahibi toplum ile ilişkilerini Polonya'da uzun süre yaşayan göçmenler ile kurduğu arkadaşlıkların desteği aracılığıyla gözlemlemiştir.

Araştırma kapsamında voyvodalıklar ve büyük şehirlerde yaşayan Türkiye kökenli bireyler, gruplar ve aile birlikleri göz önüne alınarak çalışılmıştır. Türkiye kökenli göçmenler Polonya'daki diğer göçmenlerden sayıca daha az olmasına rağmen kendilerine özgü niteliklerine dayanan farklılıklar nedeniyle araştırma amaçlarına uygun olarak seçilmiştir. Bu durum Polonya'ya göçün temelleri, göç sonrası entegrasyon süreçleri ve Orta ve Doğu Avrupa'ya göç eden diğer Türkiye kökenli göçmenlerle karşılaştırma olanağı vermesi açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Çalışma bölgesi olarak Polonya'da yaşayan Türkiye kökenli bireylerin sayısı ve hedeflenen çalışma grubuna ulaşılma durumu göz önüne alınarak Aşağı Silezya, Kuyavya-Pomeranya, Mazovya, Pomeranya, Büyük Polonya voyvodalıkları seçilmiştir. Küçük Polonya, Lodzkie ve Opole gibi voyvodalıklarda da Türkiye kökenli göçmenler olmasına rağmen hedeflenen demografik, mesleki ve sosyo-ekonomik kriterlere ulaşılması nedeniyle

daha önce yapılan çalışmalar göz önüne alınarak bu bölgelerde yaşayan Türkiye kökenli göçmenler kapsam dışında tutulmuştur. Yukarıda belirtilen bölgelerde yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin tüm voyvodalıklarda yaşayan göçmenleri temsil ettiği düşünülmektedir. Bu bağlamda, Polonya’da yaşayan Türkiye kökenlerin sayıları ve demografik özelliklerine ilişkin resmi rakam 2022 yılı Şubat ayında 5099’u erkek 1442’si kadın olmak üzere 6541 olarak sunulmuştur. İstatistiklere göre en çok Türkiye kökenli göçmen 2610 kişi ile Mazovya Voyvodalığında, en az ise 23 kişi ile Varmiya-Mazurya Voyvodalığında bulunmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye kökenli göçmenlerinin nüfusu ele alınarak 30 kişi ile yüz yüze yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır.

Çalışma kapsamında 30 Türkiye kökenli göçmen ile derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşmeler düzenlemiştir. Katılımcılardan 15’i Türkiye kökenli göçmenlerin yoğunlukla yaşadığı Varşova, 2’si Torun, 4’ü Bydgoszcz, 3’ü Wrocław, 3’ü Poznan, ve 3’ü Gdansk şehrinde ikamet etmektedir. Katılımcıların tamamı birinci kuşak Türkiye kökenli göçmenlerden oluşup, en uzun yaşayan göçmen 32 yıl Polonya’da kalmıştır. Katılımcıların cinsiyet dağılımı ise 5 kadın 25 erkek şeklindedir. Cinsiyet dağılımında Polonya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin cinsiyet dağılımı göz önüne alınmıştır.

Katılımcıların kalıcı olarak ikamet ettikleri bölgeler ele alındığında, yarısının Varşova şehri sınırları içerisinde yaşadığı görülmektedir. Ardından Bydgoszcz, Wrocław, Gdansk, Poznan ve Torun gelmektedir. Katılımcıların yaşadıkları yerlerin seçilmesinde Türkiye kökenli göçmenlerin şehirlerdeki sayısı, Covid-19 kuralları ve amaçlanan kitleye ulaşım koşulları etkili olmuştur.

Görüşme yapılan Türkiye kökenli bireylerin yaş dağılımının çeşitli olduğu görülmektedir. Katılımcıların beşte birini 26-30 yaş aralığı oluşturmaktadır. Bu yaş aralığında erkeklerin sayısı 5 iken kadınlar yalnızca 1 kişi ile temsil etmiştir. 36-40 yaş ve 59 ve üzeri yaş aralığı genel katılımcı sayısının altı da birini oluşturmaktadır. Her iki grupta da erkek katılımcı sayısının kadın katılımcı sayısından yüksek olduğu görülmektedir. Kadın katılımcıların daha az olmasının sebebi Polonya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerde kadın nüfusunun daha az olması ile ilişkilendirilmiştir.

Erkek katılımcılar evli ve bekâr dağılımında yakın bir eğilim görülürken kadın katılımcılar daha çok bekârdır. Katılımcılar arasında boşanmış bireyler bulunsa da daha

sonra evlendikleri ya da sevgileriyle birlikte yaşadıkları için boşanmış kategorisinde değerlendirilmemiştir. Bu durumda katılımcıların yarısının bekâr/herhangi bir ilişki içinde olmayan bireyler olduğu gözlemlenmektedir.

Evli katılımcıların büyük çoğunluğu Polonya kökenli bireylerle evlilik birliği kurarken yalnızca iki erkek katılımcı Türkiye kökenli bir göçmenle evlidir. Kadın göçmenlerden birinin Polonyalı biriyle 30 yıllık evli olması dikkat çekmektedir. Bikültürel evliliklerin ilk kadın göçmenlerinden olan katılımcı, görüşme yapılanlar arasında da tek evli kadın olarak yer almaktadır.

Katılımcıların büyük çoğunluğunu oluşturan 11 kişi lisans mezunu iken üçte biri yüksek lisans mezunudur. Katılımcılar arasında ilkökul mezunu bulunmazken, eğitim almayan bir kişi, ortaokul mezunu 1 kişi bulunmaktadır. Katılımcılar arasında eğitim durumu doktora olan tek kişi ise kadın katılımcıdır.

Evli ve birlikte yaşayan bireylerin 5'i çocuk sahibi değilken 4'ü 1 çocuk sahibidir. Göçmenler arasında Polonya kökenli biriyle evli olan kişiler arasında 2 çocuğu olanlar fazlayken Polonya kökenli biriyle birlikte yaşayanların çoğunluğu çocuk sahibi olmamayı tercih etmiştir. Katılımcı çocuklarının büyük çoğunlu hem Lehçe hem de Türkçe bilirken, bu grubun çoğunluğunu 9 çocuk ile bikültürel birliktelikler oluşturmaktadır. Türkiye kökenli biriyle evli olan göçmenlerde ise 2 çocuk sadece Türkçe konuşurken 3 çocuk hem Lehçe hem de Türkçe bilmektedir. Bikültürel evlilik yapan katılımcıların çocuklarında ise bir dil bilenlerin hepsi sadece Lehçe dilini bilmektedir.

Göçmenlerin iş durumuyla ilgili verilere bakıldığında katılımcıların yarısının bir şirket ya da firmada ücretli olarak çalıştığı görülmektedir. Erkekler arasında 12 kişi ücretli bir işte çalışırken sadece 2 kadın göçmen ücretli bir işte çalışmakta biri de iş değiştirme sürecinde çalışmıyor konumunda yer almaktadır. Göçmenlerin neredeyse üçte biri kendi işinde çalışmaktadır. Diğer yandan bir katılımcı üniversitede öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Gelir düzeyi verilerinde ise katılımcıların neredeyse yarısı orta gelir düzeyine, dörtte biri yüksek gelir düzeyine sahiptir. Kadınların gelir dağılımına bakıldığında çalışan iki katılımcıların iyi kategorisinde maaş aldığı ve bir katılımcının öğrenci olarak düşük gelir seviyesine sahip olduğu göze çarpmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Veri toplanması sürecinde verilerin çeşitliliğini sağlamak amacıyla Polonya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin içinde bulunduğu yaşam biçimi, bireylerin ve grupların özellikleri temel alınmıştır. Yöntem olarak ise veri toplanan grubun çeşitliliği göz önüne alınarak görüşme ve gözlem gibi yöntem biçimleri kullanılmış ve araştırma süreç içerisinde araştırmacının gözlemleri ve deneyimleri doğrultusunda geliştirilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların bireysel görüş ve fikirlerine yönelik veriler derinlemesine görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Diğer yandan, gözlem tekniği ile Polonya’da yaşayan Türkiye kökenliler arasında yaşayarak göçmenlerin sistem ve sosyal entegrasyon süreçleri konusunda veri toplanmıştır. Araştırma süresi boyunca, araştırmacı kimliği açıkça belirterek göçmenler arasında gözlemine gerçekleştirmiştir.

2020 – 2021 tarihleri arasında Polonya’nın Varşova, Bydgoszcz, Poznan, Gdansk, Wroclaw ve Torun şehirlerinde görüşme ve gözlemler gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı görüşme ve gözlem sürecinde konumu bakımından tüm şehirlere yakınlığı göz önüne alınarak Torun şehrinde ikamet etmiştir. Bu süreçte Polonya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmen nüfusu konusunda Polonya devletinin göçmen verileri temel alınmıştır. 11 aylık araştırma süreci içerisinde araştırmacı Nicolaus Copernicus Üniversitesi, Adam Mickiewicz Üniversitesi ve Varşova Üniversitesi Göç Merkezi kurumlarında görev yapan akademisyenlerle iletişime geçerek Polonya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler, Polonya’nın entegrasyon politikaları, uygulamaları hakkında temel bilgiler almıştır. Akademisyenler aracılığıyla, Polonya kaynaklarına ve Polonya’da 30 yıla yakın yaşayan göçmenlere ulaşılmıştır. Göçmenlerle kurulan ilişkilerde Polonya’da 6 yıldır yaşayan Ayça ile temas kurulmuş ve bu sayede Polonya genelinde Polonya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerle iletişim sağlanmıştır. Aynı zamanda, görüşme sırasında tanışılan, Polonya siyasi yaşamında adaylık ve görevleri bulanan katılımcının yönlendirmeleri ve tavsiyeleri ile Türkiye kökenli göçmenler ile ilgili Polonya devletinde bulunan resmi bilgiler toplanmıştır. Kurulan ilişkiler, Polonya’da faaliyet gösteren Türk derneklerine ulaşmada yardımcı olmuştur. Söz konusu kişiler, veri toplama sürecinde göçmenler ve çalışma konuları hakkında yönlendirici bilgilendirmeler yaparak, çalışmanın gelişmesinde etkili olmuştur.

Çalışmanın etnografik bir türde olması nedeniyle, göçmenlerin evleri, iş yerleri, özel günleri gibi alanlara girişte, referanslarla olumlu bir etki yaratarak, sürecin daha kolay ilerlemesini sağlamıştır. Katılımcılarla yüz yüze görüşme için aracılar, telefon ya da sosyal medya üzerinden bilgilendirme yapılarak randevu alınmıştır. Görüşme yeri ile ilgili kararlar Covid-19 tedbirleri kapsamında değerlendirilip genelde katılımcılara bırakılmıştır. Buna rağmen, birçok katılımcı sağlanan güven ortamıyla birlikte ev ve iş yeri gibi özel alanları açmaktan çekinmemiştir. Katılımcıların tanıdıkları kişilere de aracılık yaparak Covid-19 pandemi kuralları çerçevesinde aynı ortamlarda görüşmeler yapılmıştır. Bu noktada, katılımcılara ulaşım aşamasında kartopu tekniğinden yararlanılarak, çalışma grubu olarak belirlenen 30 kişiyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Verilerin toplanmasında görüşme ve gözlem yöntemleri kullanılarak yapılan çalışmalar aşağıdaki gibidir:

Görüşme: Çalışma süresinde göçmenlerin evleri, dernekler, iş yerleri, Türkiye kökenlilerin açtığı restoranlar ya da kafelerde derinlemesine görüşme formu ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşme formunun şekillenmesi sürecinde daha önce yapılan göç ve entegrasyon çalışmaları, Batı Avrupa'da Türkiye kökenli bireyleri temel alarak yapılan çalışmalardan faydalanılmıştır. Hazırlanan sorular üzerinde katılımcıların cevaplarına göre sözlü düzenlemeler yapılmıştır. Görüşmenin tamamı araştırmacı tarafından Polonya'da yaşayan Türkiye kökenli 30 kişi ile yüz yüze yapılmış ve katılımcıların imzaladığı görüşme onay belgesi doğrultusunda ses kayıt cihazı ile kayıt edilmiştir. Görüşmelerden birinde ses kaydı ile ilgili yaşanan teknik bir arıza nedeniyle görüşmenin ilk yarısı alınan notlarla kaydedilirken ikinci yarısında ses kaydı alınmaya devam edilmiştir. Görüşme sırasında katılımcıların Türkçe kelime kullanımı ve gramer konularında sorunlar yaşadığı gözlemlenmiş, bazı kelimeler İngilizce ve Lehçe ifade edilmiştir. Araştırmacının bahsedilen iki dile de hâkim olması çalışmada herhangi bir tercüme ihtiyacı doğurmamıştır. Katılımcılar, gerçek isim kullanma konusunda herhangi bir sorun görmediklerini belirtmelerine rağmen kişisel verilerin korunması gerekçesiyle isimlerini çağrıştıracak ancak ortaya çıkarmayacak takma isimler, yaş ve cinsiyet bilgileriyle birlikte kullanılmıştır. Bu bağlamda, katılımcıların kısa biyografileri ve takma isimleri EK-1'de verilmiştir. Görüşmeler ortalama 1 saat 9 dakika sürerken en uzun görüşme 32 yıldır Polonya'da yaşayan eski milli basketbol oyuncusuyla yapılmıştır. Görüşme esnasında sırasıyla demografik bilgiler, göç ve göçmene dair boyutlar, kimlik/aidiyet ile ilgili boyutlar, sosyo-

ekonomik, siyasi boyutlar şeklinde 4 aşamada farklı sorular yönlendirilmiştir. Katılımcıların sorulara yönelik tepkileri göz önüne alınarak aynı konuyu içeren bazı sorularda kısaltmalara gidilmiştir. Görüşme sırasında bazı katılımcılar Polonya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin sayısının az olduğunu ve bu nedenle araştırmanın niye yapıldığını sorgularken, bazı göçmenler kendilerinin iltica gibi sebeplerle gelmediği için göçmen olarak tanımlanmadığını ifade etmiştir. Katılımcılara göçmen tanımı açıklanarak katılmayı isteyip istemedikleri sorulmuş, soruyu tüm katılımcılar olumlu yanıt vermiştir. Görüşme sırasında tüm katılımcılar görüşme onay belgesini imzalamıştır. Aynı zamanda, bazı katılımcılar Polonya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler için böyle bir çalışmanın eksikliğinden bahsederek çalışmaya manevi tüm desteklerini göstermiştir.

Gözlem: Gözlem süresince, Polonya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin iletişim ortamlarını oluşturan, kafeler, kebab dükkânları, restoranlar, dernekler ve evlerde gözlemlerde bulunulmuştur. Gözlem boyunca sosyal entegrasyon kapsamında; piknik, kutlama, resmi kutlamalar ve kültürel etkinliklere katılım sağlanarak, Türkiye kökenli göçmenlerin bir araya gelişi, Polonyalı katılımcılarla ilişkileri; sistem entegrasyon kapsamında; Türkiye kökenli göçmenlerin dil pratikleri, oturma ya da resmi belge süreçleri ve resmi kurumlarla ilişkileri incelenmiştir. Gözlemi genel görünümü ile ortaya koymak adına sosyal ilişkiler, ev yaşantısı, kültürel yaşam tarzıyla ilgili çeşitli fotoğraflar çekilmiş ve çalışmanın analiz kısmında değerlendirilmiştir. Diğer yandan, gözlem amacıyla Türkiye kökenli göçmenlerin yoğun olarak kullandığı sosyal paylaşım sitelerinde kurulan gruplara üye olunarak, paylaşım, yardım ve ihtiyaçlar ile ilgili entegrasyon temelinde gözlemlerde bulunulmuştur.

Genel olarak, görüşme sırasında Türkiye kökenli göçmenlerin, göçmen kavramına yaklaşımı, kendilerini göçmen olarak saymamaları ve yetersiz sayıda olduklarını düşünmeleri nedeniyle araştırmacı çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Polonya’daki Türkiye kökenli göçmenler üzerine yapılan araştırmanın yeni ve alışılmadık olması, araştırmacının sosyal medya üzerinden ulaştığı katılımcılarda kuşku yaratırken, katılımcıların tavsiye ettiği kişilerde, kuşku gözlemlenmemiştir.

Veri, toplama süresince araştırmacının karşılaştığı zorluklar;

- Görüşme yapılan voyvodalıkların Polonya’nın farklı bölgelerinde olması ve Covid-19 nedeniyle yaşanan zorlu ulaşım şartları,

- Katılımcıların tamamına yakının çalışıyor olması nedeniyle görüşme günlerinin hafta sonu ya da resmi tatillere göre kısıtlanması.
- Göçmenlerin kendilerini, göçmen olarak tanımlamaması ya da aracı olmadan ulaşılan katılımcılarda güvensizlik oluşması
- İltica gibi zorunlu nedenlerle gelen göçmenlerin Türkiye’den gelen bir araştırmacıya karşı güvensizlik duyması şeklinde sıralanmaktadır.

3.4. Verilerin Çözümlemesi

Katılımlı gözlem ve derinlemesine görüşme sonucunda elde edilen bilgiler, internet siteleri, sosyal medya paylaşım sitelerinde paylaşılan bilgiler ve fotoğraflar betimsel ve içerik analizi tekniklerinden yararlanılarak çözümlenmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2008, s. 89), betimsel analizi derin analiz gerektirmeyen daha çok tanıtıcı bilgiler sunma olarak açıklarken, içerik analizini verilerin detaylı bir şekilde incelenmesini şeklinde açıklamıştır. Bu bağlamda, katılımcıların demografik bulguları betimsel analiz, görüşleri ve sosyal medya paylaşım sitelerindeki paylaşımları, internet siteleri ve araştırmacının gözlemleri içerik analizinden yararlanarak çözümlenmiştir. Ses kayıt cihazı ile kayıt atına alınan görüşmeler, görüşmeyi yapan araştırmacı tarafından bilgisayar ortamında Microsoft Word programına aktararak saklanmıştır. Araştırma süresi boyunca araştırmacının çektiği fotoğraflar, yaptığı gözlemler ve kayıt ettiği sosyal medya paylaşım sitelerinde yapılan paylaşımlar bağlama uygun noktalarda yorumlanmıştır.

3.5. Geçerlik-Güvenirlik

Nitel araştırmada, geçerlik ve güvenilirlik araştırmanın kalitesi ve niteliği açısından önemli bir yere sahiptir. Araştırmanın kesinliğini sağlamak amacıyla, Guba ve Lincoln (1994’den aktaran Arastaman & vd., 2018, s.48) çalışmasında sosyal kuramcılık-yorumculuk paradigmasını benimseyerek, içsel geçerlilik, dışsal geçerlik ve nesnellik olmak üzere 3 geçerlik olduğuna dikkat çekmiştir. Bu bağlamda, içsel geçerlik; araştırmada elde edilen bulguların gerçekte olan uyumu, dış geçerlilik; araştırma bulgularının genellenebilirliğini ve nesnellik; araştırmacının dışarıdan, tarafsız ve mesafeli olarak yaklaşmasını içermektedir. Creswell ve Miller, (2000) sosyal kuramcılık-yorumculuk

temelinde, araştırmacının gözlem süresi belirlemeden sürekli yapması ve katılımcılar ile sürekli irtibat halinde olması şeklinde iki tekniğe dikkat çekmektedir. Diğer yandan, Maxwell (1992), nitel araştırmanın geçerlik ve güvenilirlik kazanması için yorumlayıcı geçerlik, genellenebilirlik, değerlendirmeci geçerlik, betimsel geçerlik ve kuramsal geçerlik olmak üzere beş farklı ölçüt belirlemiştir. Bu bağlamda, Gruba ve Lincoln'un (1982'den aktaran Başkale, 2016, s.24) belirttiği ölçütler temel alınarak aşağıdaki çalışmalar gerçekleştirilmiştir;

- Verilerin inanırılığını sağlamak amacıyla araştırmacı önyargılarını azaltarak, katılımcılar ile hem görüşme öncesi hem de görüşme sonrası etkileşimde kalmış ve elde edilen bulguları veri kaynaklı üçgenleme ile sürekli karşılaştırmıştır.
- Araştırmacı, verilerin aktarılabilirliğini sağlamak amacıyla, ortamın ayrıntılı tanıtımı, katılımcıların ayrıntılı tanıtımı, Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin genelini kapsamak amacıyla çalışma grubu, bazı şehirler ve demografi özellikleri dâhil etme ve dışlama kriterlerine başvurmuştur.
- Araştırmacı, verilerin güvenilirliğini ölçmek amacıyla, denetleme, veri kaynaklı ve teori üçgenleme, literatür incelemesi ve araştırma yöntemlerinin ayrıntılı tanıtımı yapmıştır.
- Araştırma boyunca araştırmacı objektif olmak amacıyla önyargılarını iletişim ve karşılıklı güven aracılığıyla azaltmıştır.

Araştırmanın inandırıcılığını arttırmak için Miles ve Huberman'ın (1994) belirttiği ölçütler temelinde araştırmanın iç geçerliğini temin etmek üzere;

- Katılımcılar ile uzun süreli etkileşim aracılığıyla bir arada yaşayarak, katılımcılara karşı oluşabilecek kültür, dil ya da görüşlere yönelik önyargılarını kırmış ve zamanla güven sağlayarak, doğru ve eksiksiz yanıtlar alınması sağlanmıştır.
- Araştırma bulguları, ortama ve katılımcıya bağlı olarak anlamlı bulunmuş ve katılımcı ve ortam temelinde tanımlanmıştır.
- Araştırmacı, veri toplama sürecinde bulguların kendi içinde anlamlı ve tutarlı olması için gerçek yaşamla sürekli karşılaştırma yapmıştır.
- Araştırma bulgularından varılan sonuçlar, katılımcılar ile paylaşılarak, bulguların gerçekliğe uygunluğu teyit edilmiştir.

- Araştırmada sonuç ve genellemelerin elde edilen bulgular ile tutarlı olmasına dikkat edilmiştir.
- Araştırma sürecinde, açık olmayan olaylar ve olgular belirlenerek, araştırma içerisinde kullanımına dikkat edilmiş, inanırlık amacıyla teyit, gözlem ve görüşme verileri kullanılmıştır.
- Araştırmacı, kendini eleştirel bir gözle sorgulayarak, araştırma boyunca denetlemiş ve inanırlığı sağlamıştır.

Araştırmanın aktarılabilişirliğini sağlamak ve genellenebilirliğini arttırmak amacıyla Miles ve Huberman'ın (1994) belirttiğı ölçütler temelinde dış geçerliğı temin etmek üzere;

- Araştırmacı, araştırma çalışma grubunu, araştırma süreçlerini ve araştırmanın geçtiğı ortamı başka çalışmalarla karşılaştırma yapılabilmesi için ayrıntılı bir şekilde tanımlamıştır.
- Araştırma çalışma grubu, Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenleri genellemeye izin verecek şekilde Poznan, Varşova, Gdansk, Wroclaw, Torun ve Bydgoszcz olmak üzere beş şehir ve 30 kişi olarak belirlenmiş, demografik bilgiler ve kuramsal çerçevenin seçiminde ortaya çıkabilecek sınırlayıcı etkenleri engellemek amacıyla çeşitlendirilmiştir.
- Araştırmada elde edilen bulgular, benzer ortamlarda yapılan araştırmalarda test edilebilmesi için açıklanmıştır.
- Araştırma sonuçları, araştırma sorusu, kullanılan kuramlar ve araştırma amacıyla tutarlı bir düzlemde değerlendirilmiştir.

Nitel araştırmalarda, güvenilirlik araştırma sonuçlarının maksimum düzeyde tutarlı olması amacıyla önemlidir (Yıldırım & Şimşek, 2008). Bu bağlamda, Miles ve Huberman'ın (1994) iç güvenilirliğı sağlamak amacıyla öne sürdüğü ölçütler temelinde;

- Araştırma soruları açıkça belirtilmiş ve araştırmanın geçirdiğı aşamalar ile tutarlı hale getirilmiştir.
- Araştırmacı, araştırma süresince, katılımlı gözlem yönteminden yararlanmış ve araştırma kimliğini açıkça belirtmiştir.
- Araştırmada veriler, soruların temelinde açık ve amacına uygun şekilde elde edilmiştir.

- Veri analizi sürecinde, önyargı, varsayım ve gerçekliği yansıtmayan veriler ayıklanmıştır.

Miles ve Huberman'ın (1994) dış güvenilirliği sağlamak amacıyla öne sürdüğü ölçütler temelinde;

- Araştırmacı, araştırma sürecini, yöntemini ve geçilen aşamaları detaylı bir şekilde tanımlamıştır.
- Veri toplama, bulguların analizi, yorumu ve elde edilen sonuçlarda araştırmacının neler yaptığı açık bir şekilde ifade edilmiştir.
- Araştırmada elde edilen veriler, sonuçlarla net bir şekilde ilişkilendirilmiştir.
- Araştırmacı, araştırma sürecinde izlediği yöntemleri belirgin ve ayrıntılı bir şekilde tanımlamıştır.
- Araştırma kapsamında ortaya çıkan farklı düşünceler ve alternatif açıklamalar göz önüne alınmıştır.
- Araştırma sürecinde elde edilen verilerin asılları, gerektiğinde incelenebilecek biçimde saklamıştır.
- Araştırmacı görüşme süresince, katılımcılara kimliğini açık bir şekilde belirterek iletişimini sürdürmüş, önyargı ve varsayımların araştırmaya yansımaları konusunda açık olmuştur.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma sırasında toplanan nitel bulgular ve yorumlar yer almaktadır. Araştırma amaçları ve Esser'in entegrasyon süreçleri çerçevesinde gruplandırılan boyutların demografik özellikler bakımından bir farklılık olup olmadığı ele alınmıştır. Gruplandırılan boyutlar entegrasyon modeli çerçevesinde değerlendirilmiştir:

- A. Sistem ve Sosyal Entegrasyona İlişkin Bulgular: Polonya dilini bilme, yaşam tarzı, ev sahibi toplum hakkında düşünceler ve Polonya devletinin göçmenlere yönelik çalışmaları.
- B. Ev Sahibi Toplum ile Sosyal Entegrasyon Süreçleri: kimlik ve aidiyet, Polonyalılarla kurulan ilişkiler, ilişki ortamları, özel günler, etnik kimlik ile kurulan ilişkiler, boş zaman ve medya.
- C. Etnik Köken Gruba Yaklaşım: Türkiye kökenli göçmenlerle bir araya gelme, dernek üyeliği, derneklerin kültür temsili, internet kullanımı (sosyal medyada etnik köken grupla iletişim), Türkiye kökenli göçmenlerin entegrasyonu.
- D. Ev Sahibi Toplumun Entegrasyona Etkileri: Ev sahibi toplumun etnik ve dini kimliğe bakışı, yabancı karşıtlığı, entegrasyon çalışmaları, siyasal yaşama katılma ve ev sahibi ülke ile etnik köken ülke arasındaki siyasi ilişkiler.

4.1. Sistem ve Sosyal Entegrasyona İlişkin Bulgular

Sistem ve sosyal entegrasyona ilişkin bulgular, Polonya dilini bilme, yaşam tarzı, ev sahibi toplum hakkında düşünceler, Polonya'da haklardan eşit yararlanma ve Polonya devletinin göçmenlere yönelik çalışmaları temelinde ele alınmıştır.

Ev sahibi toplumun dilini bilme: Çalışmada, yalnızca bir erkek katılımcının ev sahibi toplumun dilini bilmediği, çoğunluğun ise C1 ve C2 seviyeye tekabül eden çok iyi derecede bildiği görülmüştür. Kadın katılımcıların tamamı Lehçeyi bilirken, en yüksek seviyenin iyi derece olan B2 şeklindedir. Erkek katılımcıların çok iyiden sonra en popüler cevabı başlangıç ve orta seviye şeklinde olmuştur. Bu bağlamda Lehçe dil bilme seviyelerinde cinsiyet bakımından anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Lehçeyi çok iyi bilenlerin çoğunluğu 51-60 yaş arasında yer alırken, katılımcıların en yaşlısı iyi derecede Lehçe bildiği görülmektedir. 18-30 yaş aralığından olan katılımcıların

çoğunluğu orta derecede, 31-40 yaş aralığında olanların çoğunluğu başlangıç seviyesinde, 41-50 yaş arası çoğunluğu iyi derecede Lehçeyi bilmektedir. Bu noktada, katılımcıların dil bilme oranı ile yaş aralığı arasında anlamlı bir farklılık olduğu göze çarpmaktadır. Bu bağlamda, gençlerin Polonya'ya yeni yerleşmeye bağlı olarak başlangıç seviyesinde dil bilmesinde etkili olduğu gözlemlenmiştir. Ancak iyi derecede dil bilme ile kalış süresi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Katılımcılar arasında Polonyalı biriyle evli ya da birlikte yaşayan kişilerin büyük oranda çok iyi Lehçe bildiği görülmüştür. Polonya'da yaşayan göçmenlerin dili nasıl öğrendiğini anlamak için katılımcılara nasıl öğrendiği sorulmuştur. Başlangıçta, üçü kendi kendime ikisi Polonya dili ve edebiyatı bölümü aracılığıyla üçü eşinin yardımıyla üçü kurs ile ikisi hayatın içinde ikisi de çocukları sayesinde öğrenmeye başladığını belirtmiştir. Ancak tüm katılımcılar dil gelişiminde Polonyalı eşin ya da arkadaşın etkisi olduğunu ifade etmiştir. Dili çok iyi derecede bilen ve konuşan Mert dil öğrenme süreçlerinde bıkültürel aile iletişimlerinin önemine değinerek şu sözlerle açıklamıştır.

Mert (28, Erkek): Lehçeyi ben ilk başta çok ağırlık verdim çünkü çok öğrenmek istiyordum bunu benim eski hanım tecrübesiyle öğretmen olduğu için çocuklara nasıl öğreteceğini tahmin edersem herhalde iyi biliyordu. Bana böyle bir akşam deftere mesela yazıyordum ya diyelim ki neyi atıyorum taban, demek ben yazıyordum günde 5 kelime akşam yazıyordum. O günde o 5 kelimeyi öğrenmek için iki gün o 5 kelimeyi öğreniyordum...

Benzer bir şekilde dili iyi ve orta derecede konuşan Kadir dil öğrenme sürecinde başarılı olmayı Polonyalılarla iç içe olma ile açıklamıştır. Araştırmacı benzer şekilde Lehçe öğrenme sürecinde Polonyalılarla iç içe olmasının büyük katkısını görmüştür.

Kadir (25, Erkek): İş yerinde ya da dışarıdan, sokakta konuşarak, mecbur kaldık. Mecburen öğrendik. Hayır, kursa gitmedim doğrudan iletişim yoluyla. Mecburen burada sigara isterken bile eğer bilmiyorsan Lehçe vermiyor yani benim oturduğum yerlerde öyle. Cins insanlar yaşıyor.

Polonya dilini iyi ve çok iyi şekilde bilen Ayça ve Orhan dil öğreniminde dil bölümü okumanın yanı sıra Polonya dili ile çalışmanın da önemini vurgulamaktadır.

Ayça (35, Kadın): ...Polonya Dili edebiyatı mezunuyum, Türkiye’de Ankara Üniversitesinde burada da tabi yaşayarak iyice insan öğreniyor...

Orhan (51, Erkek): Filoloji bitirdim, çok uzun yıllarda bugüne kadarda Lehçe’ye çalıştım sürekli Lehçe ile çalıştım.

Polonya dilini başlangıç seviyesinde bilen Tankut dili neden öğrenemediklerini dilin zorluğu ve dile yönelik ilgisizlikle açıklamaktadır. Bu durum, Lehçeyi bilmeyen diğer katılımcılarda da gözlemlenmiştir.

Tankut (31, Erkek): ...Yani açıkçası öğrenmemek için elimden geleni yaptım, okul bize o kadar kurs veriyordu eğitim veriyordu hiçbir şekilde öğrenmedim. Etrafımdan bir sürü Polonyalı arkadaşım var onlarda da hiçbir şekilde öğrenmedim. İşime yaramayacağını düşünüyordum aslında hata bu, şimdi pişmanım keşke daha çok zaman harcasaydım diye düşünüyorum şu an...

Polonya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin günlük hayatta kullandıkları diller daha çok İngilizce, Türkçe ve Lehçe üzerinden yoğunlaşmaktadır. Katılımcıların günlük hayatta kullandıkları diller ile ilgili verilere bakıldığında ise Lehçe ve Türkçeyi eşit derecede kullandığını bildirenlerin sayısı oldukça yüksektir. Diğer yandan katılımcılardan 8’i de günlük hayatlarında İngilizceyi daha çok kullanmaktadır. Dil kullanımında çalışılan iş, arkadaş grubu, aile bireyleri ve çevre gibi çeşitli faktörler etkili olmaktadır.

Katılımcıların gündelik hayatta dil kullanımında ev sahibi toplumun dilini bilme seviyelerinin etkisi olduğu görülmektedir. Lehçeyi başlangıç seviyesinde bilen katılımcılar günlük hayatta daha çok İngilizce kullanırken, çok iyi bilenler daha çok Lehçeyi kullanmaktadır. Diğer yandan iki katılımcı Lehçeyi başlangıç seviyesinde bilmesine rağmen çalıştıkları iş nedeniyle Lehçeyi da kullanmak zorunda olduklarını belirtmektedir. Katılımcılar arasında irtica talebiyle göç eden tek kişi ise günlük hayatından daha çok Kürtçe konuştuğunu belirtmiştir.

Lehçeyi çok iyi bilen Hayri ve Mert gündelik hayatta Lehçe kullanma deneyimlerini aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

Hayri (27, Erkek): Rüyalarımı bile Lehçe görüyorum, uykumda sayıklarım eşim söylüyor Lehçe sayıklıyorum. 10 senede toplandı İngilizce okuyorum yani Türkiye’de dahil hem orada özel üniversite hem burada her yerde tamamen İngilizce okudum, British’ten sertifikam falan var ona rağmen Lehçe...

Mert (45, Erkek): Türkçeyi ben hiç konuşmuyorum, sadece Polonyaca i (Lehçe’de ve demek) günde iki defa da Zazacayı. Çünkü ana dilim olduğu için anamla konuşuyorum, arıyorum ya, Türkçeyi de senle konuşuyorum bir de öğrenci geldiği zaman konuşuyorum. Neden? Çünkü mecburiyetten dolayı birincisi işyerinde olduğum için zaten müşterilerimin yüzde yüzü pardon yüzde %99 Polondur. %1’i de diyebilirim ki işte yabancı turistler ya Alman’dır ya İtalyan’dır yani bunlar, o yüzden bunları saymamam gerekiyor ama yüzde yüz diyebilirim ki Lehçe konuşuyorum...

Günlük hayatta hem Lehçe hem de Türkçe kullanan katılımcılarda dil kullanımı sırasında çok dilli bilenlerde kod değişimine rastlanmaktadır. Bu durum kelimelerin birbiri yerine kullanılması şeklinde 20 yıldır Polonya dilinde çalışan Orhan ve Polonya dili ve edebiyatı mezunu olan Ayça tarafından şu şekilde ifade edilmiştir.

Orhan (51, Erkek): Polonya olduğumuz sürece Lehçe konuşmak zorundayım, dersleri de Lehçe veriyorum. Evde kendi aramızda eşimde Türkçe çok iyi seviyede biliyor o da herhalde artık A2, A1 belgesi var ama A2 oldu. Türkçe konuşuyoruz biz. Yahut da diyelim ki zaman içerisinde garip bir dil oluşuyor arada öyle, karışık, yarı Türkçe yarı Lehçe gibi mesela, zupa ister misin, zupa çorba demek, böyle bir ara dil oluşuyor.

Ayça (35, Kadın): ...Gündelik olarak Lehçe kullanıyorum. Polonyalı arkadaşlarım da var Lehçe kullanıyorum... Değişiyor bazen Lehçe bazen Türkçe çünkü ben mesela Türkçe konuşurken bazen şunu fark ediyorum. Unutmuşum mesela bunun Türkçesi aklıma gelmiyor neydi? İmbir diyorum mesela tamam ama bunun Türkçesi neydi? Takılıyorum aklıma.

Lehçe, Türkçe ve İngilizceyi aynı anda kullanan Halil ve Oğuz ise bu durumun nedenlerini farklı alanlarda farklı dil kullanma zorunluluğuyla açıklamıştır.

Halil (46, Erkek): Üç dil şu anda gidiyor aslında yani Türkçe, İngilizce, Lehçe tabi ki normal gündelik hayatta Lehçe, her zaman, Türkçe iş kontaklarıyla ilgili olunca tabi Türkiye'ye bazı işler var işimiz nedeniyle Türkçe var. İngilizcede zaten uluslararası bir firmada çalıştığım için, yazışmalar konuşmalar İngilizce. Yani üç dilde hepsi aynı anda gidiyor.

Oğuz (29, Erkek): Üçünde kullanıyorum ama genel eşimle Lehçe, işim İngilizce ve de Türkçe işte Türk arkadaşlarımla konuşuyorum.

Katılımcılardan 17 kişi, en rahat ettiğiniz dil sorusuna Türkçe cevabını vermiştir. Bu durum, göçmenlerin ev sahibi ülkede geçirdiği zaman ve durum bağlamına rağmen anadilin önemli bir ifade aracı olduğu göstermiştir. Diğer yandan Polonya'da Lehçeyi çok iyi seviyede bilen katılımcılar en rahat ettikleri diller için Türkçe ve Lehçeyi birlikte değerlendirmiştir. İş ve kullanım açısından Türkçe ve İngilizceyi daha rahat bulanlar ise 4 kişidir. Katılımcılardan Tankut ve Orhan Lehçe seviyelerinde farklılık olmasına rağmen Türkçede daha rahat ettiklerini aşağıdaki gibi belirtmiştir.

Tankut (31, Erkek): ...Tabi ki anadilimde yani Türkçe de en iyi onda kendimizi rahat ifade edebiliyoruz ama şöyle bir şey var Polonya'da biz artık Türkçe kullanmamaya çok alıştığımız için İngilizcemiz ana dilimiz olmasa da birisi İngilizce konuştuğunu bildiğimiz zaman kendimizi rahatlamış hissediyoruz çünkü derdimizi çok daha iyi anlatabileceğimiz biliyoruz yani.

Orhan (51, Erkek): Tabi ki ana dilim Türkçe de. Yabancı dilde hangi dilde olursa olsun, çok da otomatikleşseniz soyut düşünüyoruz dilde, hiçbir dilde düşünmüyoruz gerçi ama yabancı dilde bazı şeyler otomatikleşene kadar çok kullanılana kadar hep düşünmek lazım, bir şeyi hazırlamak için. İyi konuşanın şeyi şu bir noktaya kadar düşünmeden artık çok fazla tekrar ettikleri için bir yabancı dilde kendilerini ifade edebilirler fakat bu mental olarak çok yorucu bir şey...

Katılımcılar arasında Polonya'da uzun süre yaşayan Mert ise daha çok rahat ettiği dilin Lehçe olmasını aşağıdaki gibi açıklamıştır.

Mert (45, Erkek): ...Şimdi şöyle bir şey ben şu anda 4 dili konuşabiliyorum ana dilim Zazaca ikinci dilim Kürtçe olduğu için 3. Dilim benim Lehçedir, 4. Dilim Almancadır. Ben bu 4 dilde,

en çok kullandığım dil şu anda Lehçe olur, Lehçe olur. Polonya’da yaşadığım için Polon dilini konuşuyorum ee dedim gibi ancak ailemle ancak sizin gibi böyle dostlarla konuşma o da ancak o kadar yani Zazaca kendi ana dilimi konuşuyorum ya da Türkçe o zaman kullanıyorum yani. Yani Lehçe.

Katılımcılar arasında İngilizce de daha rahat ettiğini söyleyenler arasında bulunan Arif ise bu durumu arkadaş çevresine ve kullanma oranına bağlamaktadır.

Arif (29, Erkek): Ya şöyle söyleyeyim yani Türkçeyi sadece şu anda ailemle konuşuyorum ama İngilizceyi birçok arkadaşım ile konuşuyorum yani birçok milletten arkadaşım oluyor ve haliyle artık kendimi ifade edebileceğim dil İngilizce diyebilirim yani. Daha rahat ifade edebiliyorum, tam kendi dilim gibi ifade edemem ama kendi İngilizce konuştuğumda bir derdimi İngilizce anlattığımda kendimi çok daha rahat hissediyorum.

Yaşam tarzı: Görüşmeye katılanların Polonya’daki yaşam tarzına yönelik bilgileri yaş, cinsiyet gibi etkenlere göre farklılaşıp farklı olmadığına yönelik sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Polonya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler yaşam tarzı, aile hayatı, yaşadığı bölge ve şehir gibi alanlarda farklı deneyimlere sahiptir. Bu durumda, katılımcıların aileleriyle birlikte yaşama durumu, Türkiye’den birlikte geliş ve Polonya’da aile kurma olmak üzere iki farklı şekilde gerçekleşmektedir. Katılımcılar arasında evli ya da birlikte yaşayanlar 16 kişiyken 14 kişi tek başına gelmiş ya da tek başına yaşamaktadır. Polonya’ya tek başına gelen ancak sonrasında Türkiye’den biriyle evlenen Alp aile yaşantısını şu şekilde açıklamaktadır.

Alp (45, Erkek): Evet, yaşantımız, ben işe geliyorum, iş yani çalışıyorum, hanım evde çocuklarla, işte ev işleriyle ilgileniyor. İşte çocuklar okula götürür, getirir, alır. Evin alışverişini ile diğer şeyleri ile ilgilenir. Ben de daha çok iş, iş hayatı, iş hayatı yoğun oluyor, seyahatlerim olur, iş seyahatleri gerek Polonya içinde gerek Avrupa’da, işte ziyaretlerimiz oluyor, fuarlarımız oluyor. Kumaş fuarları, mobilya fuarları, mesela Hollanda’da, Almanya’da, Belçika’da müşterilerimiz var, onları ziyaret ediyoruz. Öyle yani.

Polonya’da yaşama kararında ülkenin diğer ülkelerle karşılaştırmaları, farklılıkları ve benzerlikleri önemli bir rol oynamaktadır. Katılımcılar, Polonya’da yaşama kararında çoğunlukla iş, maddi durum, ortam ve aile gibi çeşitli etkenler etrafından karar verse de Polonya’da yaşamı diğer Avrupa ülkelerinin önüne koymaktadır. Bu durumda en önemli neden, kültür ve aile ilişkileri gösterilmektedir. Araştırmacı da, Polonyalılarla iletişimleri, aile ziyaretleri ve kültürel etkinliklerde Polonya ile Türkiye arasındaki aile yaşantısı, iletişim ve kutlama gibi alanlarda yakınlığı gözlemlemiştir. Benzer şekilde göçmenler, Türkiye’deki aile ilişkilerine benzerliğe dikkat çekerek, Polonya’da yaşamın daha iyi olduğunu ileri sürmektedir. Polonya’da 20 yıla yakın kalan Alp, 10 yıldır Polonya’da çalışan Ahmet ve nispeten Polonya’ya yeni yerleşmiş Bekir, Polonya’nın Türkiye ile olan kültürel benzerliklerini aşağıdaki gibi açıklamaktadırlar.

Alp (45, Erkek) ...Hani ben Polonyalıları seviyorum, Polonyalılarla iyi geçiniyorum, hatta şirketimizin ortaklarından birisi de Polonyalı, 6 senedir beraber çalışıyoruz, güzel yani. Diğer taraftan Polonya, bir kültürü var Polonya’da. Polonya halkının aile kültürü iyi, yerleşmiş inanç sistemleri, kültürleri var. Daha dindarlar yani, Polonyalı papanın da etkisi var...

Ahmet (36, Erkek): ...Yani ne kadar Avrupa Birliği ülkesi olsa da o kadar Avrupalı değil esasında Polonyalılar genel olarak. Ama bunun bizim için güzel yanlarından bir tanesi esasında geleneksel Polonya ailesi ile geleneksel Türk ailesi birbirine baya benziyor. Yani bir tanesi Katolik diye biri de Müslüman bir aile esasında ama aile içinde olanlar işte bu ailelerin bağlantıları falan falan birbirine çok yakın esasında, diğer Avrupa ülkelerinde böyle bir şey yok yani, hemen yanımızda Almanya var...

Bekir (28, Erkek): ...Yani bütün Avrupa’yı kıyaslarsak bence Polonya aile yapısı olarak Türklere yakın olan Türkiyelilere daha yakın olan insanlar, yaşam tarzı olarak da belli farklılıklar var elbette ama birbirimize benziyoruz. Avrupa’nın geri kalanı ile ilgili şöyle bir farklılık var Avrupa insanı gibi soğuk değiller aslında içlerine girdiğin zaman, Bir Almanla veya bir Fransızla bu kadar iyi ilişkiler kuramıyorsunuz en azından bir Türkiye vatandaşı olarak öyle söyleyeyim.

Katılımcılar, Polonya ve Türkiye’nin kültürel özellikleri kadar, Polonya’daki ekonomik ve siyasi duruma da dikkat çekmektedir. Katılımcılardan üniversite öğrencisi

olan Burak ekonomik durumun göç etme ve kalış ile ilgili düşünceleri etkilediğini aşağıdaki gibi aktarmıştır.

Burak (26, Erkek): ...Neden Polonya'yı tercih ettim, yalan söylemiyim aralarında en düşük olanı parası olarak Polonya'dır. Polonya Zlotisi o zamanlar daha düşüktü birazda kızlar falan ortam yalan söylemiyim, ortamı eğlence ortamı, arkadaş ortamı daha yakın.

Katılımcılar arasında bir diğer önemli nokta ise Polonya toplumunun göçmenlere yaklaşımı şeklinde olmuştur. Polonya toplumu homojen yapısıyla göçmenlerle yeni karşılaşan bir toplum olarak ırkçılık, dışlama, asimilasyon ve entegrasyon gibi konularda çeşitli sorunlarla yüzleşmektedir. Bu durum katılımcılar tarafından hem olumlu hem de olumsuz olarak algılanabilmektedir. Bu durumu 20 yıla yakın süredir Polonya'da yaşayan Mert ve Halil aşağıdaki gibi açıklamıştır:

Mert (45, Erkek): ...Bunların insanları daha açık insan olarak diyorum insanları şu şekilde açık yani Almanya'da bugün bir Alman baktığım zaman çok kendini daha yüksek daha büyük yani gördüğü için yani diğer bir başka bir ülkenin insanını ikinci sınıf üçüncü sınıf olduğuna görüyor. Polonlar ise öyle değil, ırkçılık haricinde mesela Polonya... Polonlar kendi içlerinde daha da açık birbirlerine karşı böyle daha rahat yaşıyorlar, kendi ülkelerinde yani ülkelere Alman kadar bağlı değiller, kesin o %100'de ama rahat bir yaşamları var yani bence Almanlara göre...

Halil (46, Erkek): 4 sene İngiltere'de kaldım. Farkları, şöyle söyleyeyim benim en çok fark ettiğim, büyük farklardan biri ilk geldiğimde daha çok bunu karşılaştım, yabancı kültüre açık değillerdi ben geldiğimde Polonya'ya özellikle. Yani bir yabancıyla Polonyalı olmayanlarla yaşama konusunda tecrübeli değillerdi belki de o büyük farktı...

Göçmenlerin Polonya'yı tercih etme sebepleri de yukarıda belirtilen karşılaştırmalarla ilişkili olarak ilerlemektedir. Katılımcılar başlangıçta neden Polonya'yı tercih ettiklerini, Erasmus, ekonomik nedenler, aile birleşimi, yatırım, eğitim, iltica ve iş şeklinde açıklamaktadırlar. Ancak devam eden süreçte Polonya toplumu ve kültürü, yaşam şartları, aile yaşantısı ve eğitim gibi etkenlerle bu göç kalıcı hale gelmektedir. Ahmet ve Bekir Polonya'ya gelişinde temelli bir göç düşünmediği ve başka Avrupa ülkelerine geçişi

planladığımı ancak sonradan temelli kalmaya döndüklerini söyleyerek bu durumu aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir.

Ahmet (36, Erkek): ...İlk Türkiye'den ayrılmak istiyordum mümkün olduğu kadar çabuk ve Avrupa'ya geldiğimde de çok param yoktu o zaman cebimde şey, hani Polonya hem şey sınavsız eğitim veriyordu hem de ucuzdu. Hani aklımdaki şey şuydu giderim eğer baktım ki hiç olmuyor binerim uçağa geri gelirim çok da para kaybetmiş olmam gibi bir şeydi esasında yani. Polonya benim ilk seçtiğim ülke değildi sadece denk geldi sonra sevdim kaldım.

Bekir (28, Erkek): ...Aslında burada değildi, amacım burada kalmamaktı eğitimimi tamamlayıp devam etmekte, dil eğitimimi burada tamamlayıp Avrupa'nın başka bir yerine gitmekti ama dediğim gibi şartları Korona süreci de buna etken oldu tabi ki, bir yıldır uğraşıyoruz, burada kaldım öyle söyleyeyim. Polonya için hatta şöyle bir espri var derler ki kimse kalmak istemez ama kimse de ayrılamaz gelen herkes kalıyor ne yazık ki.

Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya'yı tercih sebebi kadar buldukları şehir ve oturdukları bölgelerde önemlidir. Daha önceki istatistiklerde görüldüğü üzere Türkiye kökenli göçmenler yoğunluk olarak başkent Varşova'da yaşamaktadır. Bu durumda Polonya'ya daha önce göç etmiş Türkiye kökenli göçmenlerin kurdukları işler ve ilişkilerin payı büyüktür. Diğer yandan işgücü ihtiyacı ve eğitim nedeniyle de oldukça popüler bir şehirdir. Ancak son yıllarda Polonya'ya akan Türkiye kökenli bireylerin göçü farklı şehirlere kaymış bu anlamda çeşitlilik kazanmıştır. Bu bağlamda, katılımcıların kaldığı şehirler ve şehir değiştirip değiştirmediklerine ilişkin veriler değerlendirilmiştir. Genel olarak katılımcıların ilk gittikleri şehirlerde yerleştiği ya da önceden göç edilecek şehrin belli olduğu gözlemlenmiştir. Çok azı göç ettikleri şehirlerden iş ya da daha iyi imkânlar nedeniyle Polonya içinde şehir değişikliğine gitmiştir. Deniz ve Oğuz şehir değiştirmeme sebebini aile üyelerinin memleketi olması ile açıklamaktadır.

Deniz (57, Kadın): Hep Varşova'dayız yani. Eşim buradaydı bir de uçak buraya Varşova'ya indiği için çünkü aktarma zor oluyordu o yüzden. Hem de dediğim gibi eşim Varşova'da olduğu için burada kaldık.

Oğuz (29, Erkek): Varşova, şehir olarak değiştirmedim yok, uzun süre gittiğim sadece Varşova'da yaşadım. Daha doğrusu Lodz'da okudum ama devamlı yine Varşova'da yaşayıp oraya gidiyordum, sabah akşam. Eşim buradaydı, işi vardı gücü vardı işte değiştirmesini istemedim yani.

Katılımcılar arasında şehir değiştirme nedenlerini iş ve yatırım gibi ekonomik nedenlerle açıklayanlarda bulunmaktadır. Bu bağlamda Zeki, Ziya ve Alp şehir seçiminde işin önemli bir etken olmasını aşağıdaki gibi belirtmiştir.

Zeki (60, Erkek): ...Firmanın yatırımı bu şekilde olduğu için.

Ziya (55, Erkek): ...İş olanakları burada daha yüksek.

Alp (45, Erkek): ...21 yıldır buradayım, Swarzedz'de. Bulduğumuz, bölge bizim iş ile alakalı üreticilerin çok olduğu, benim geldiğim zaman özellikle, bir bölgesi olduğu için burayı adres seçtik. Swarzedz şehri 150 200 yıllık bir mobilya üretim merkezi, ihracat yapan, taa Afrikalara kadar mobilya gönderen bir şehir burası, ilçe...

Polonya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin gelişinde önemli bir neden olan eğitim şehir tercihinde de kendini göstermektedir. Şehir tercihinin eğitim temelinde alan ve göç hikâyelerini bu şekilde kuran katılımcılar da bulunmaktadır. Yanı sıra, katılımcılardan çocuklarının eğitimi temelinde şehir belirleyenler de vardır. Bu noktada, Simay kendi eğitimleri doğrultusunda yaşayacakları şehri seçerken Mustafa çocuklarının eğitimini göz önünde bulundurduğunu belirtmiştir.

Simay (26, Kadın): Şu an Torun'da yaşıyorum ama bir sene önce Bydgoszcz'da yaşıyordum. Master dolayısıyla Bydgoszcz'daydım şu an doktora nedeniyle buraya geldim...

Mustafa (50, Erkek): Varşova, Varşova'yı seçmemdeki sebep dediğim gibi iki oğlum var, onların eğitimlerini alabilecekleri en iyi okul Varşova'da bulduğumuz için buradayız ha Poznan'da bulsaydık Poznan'a giderdik ama Varşova'dayız yani en büyük kriterimiz oydu eşimle benim, çocuklarımızın en iyi Polonya'da alabilecekleri devlet okulu haricinde özel olarak bahsediyorum yanlış anlaşılmasın o yüzden Varşova'dayız.

Katılımcılardan Özhan ve Kadir ise şehir tercihini etnik kimlik ve getirdiği kolaylıklar temelinde açıklamaktadır.

Özhan (33, Erkek): Yok hayır, sadece Varşova'da kaldım... Yani hem aile ferdinin burada olması hem de ne biliyim burada olmam sebebi hani biraz daha burayı tercih etmem biraz Kürt Türk ya daha doğrusu Türkiye'den gelenler daha çoğunlukta olmasından dolayı tercih ettim yani bu konuda bunu söyleyebilirim.

Kadir (25, Erkek): Varşova... Çünkü Türk iş insanları burada. Yabancı olarak başka birinin yanında iş bulmak zor olduğu için mecburen Varşova'da kalmak zorundayım.

Diğer yandan göç etme nedeni değişmesine rağmen şehre bağlılık, şehirde kalıcı olarak bulunmada etkili olmaktadır. Bu durum Türkiye kökenli göçmenler arasında da gözlemlenmiştir. Katılımcılardan Arif ve Ayhan yaşadıkları şehre olan bağlılıklarını aşağıdaki gibi açıklamıştır.

Arif (29, Erkek): Bydgoszcz. Hayır, hiç değiştirmedim... Temel sebep şöyle söyleyebilirim sana Bydgoszcz tamam diğer Polonya şehirlerine göre küçük olabilir ama en azından yaşam standartları için her istediğimi bulabileceğim bir şehir. Kalabalık değil ama her istediğime ulaşabileceğim bir şehir o yüzden Bydgoszcz'u seviyorum.

Ayhan (56, Erkek): Varşova'nın hemen kenarında yaşıyorum Varşova diyebiliriz. Yok, asla ben Varşovalıyım kendimi öyle görüyorum. İlk geldiğim kent Varşova'ydı üniversite nedeniyle burayı sevdim, buraya alıştım birde imkânları açısından başkent olması nedeniyle Varşova Polonya'daki en büyük ve en iyi şehirdir diye düşünüyorum. Alışkanlığımda var elbette çevremde burada o yüzden Varşova.

Göçmenler aynı etnik köken, aile üyeleri, diğer göçmenler ile bir arada yaşama eğilimi göstermektedir. Ancak, bu durum Polonya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler oturma bölgesine karar vermesinde etkili değildir. Türkiye kökenli göçmenler ilk sıraya güvenlik, iş yerine yakınlık, bütçeye uygunluk ve merkezi olması gibi etkenleri koymaktadır. Katılımcılar arasında da belirtilen eğilimler açık bir şekilde gözlemlenmiştir.

Diğer yandan, çocukları olan katılımcılar eğitim alanına yakınlık, bikültürel evlilik yapan katılımcılar eşinin ailesine yakınlık gibi nedenlerle oturma bölgesini belirli bir çerçevede sınırlandırmaktadır. Katılımcılardan Bekir ve İlhan oturduğu bölgelerde güvenliği ön plana tutmaktadır.

Bekir (28, Erkek): Kesinlikle güvenlik, bilmediğimiz ülke ve de bilmediğimiz bir şehir aslında her ne kadar uzun süre burada kalıyorsanız da bilmiyorsunuz, onun için güvenlik açısından bize en uygun olan yeri seçmeyi istiyoruz. Şöyle yabancıların ağırlıkta olabileceği, ister istemez Polonya’da ben karşılaşmadım ama ırkçı saldırılar olabiliyor, tabi bunlar mesela Türkiye’den gelenler için değil Arap kökenli veya Hindistanlı gördükleri kişilerle alakalı bir sorun yaşıyorlar... Yine büyükelçiliğe yakın olması tabi.

İlhan (38, Erkek): Güvenli olması başka bir şey değil, bir de işyerine yakın olması.

Katılımcılar güvenlik kadar iş yerine yakınlığı da ön plana koymaktadır. Bu durumu Alp ve Kadir aşağıdaki gibi açıklamıştır:

Alp (45, Erkek): Özellikle iş yerine yakın olması, ulaşımın kolay olması.

Kadir (25, Erkek): İşe ve merkeze yakın olması.

Göçmenler için en önemli konulardan biri de yabancı karşıtlığı ve ırkçılıkla karşılaşma riskidir. Polonya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerde bu duruma karşı önlem almak amaçlı yabancılarla aynı ortamlarda oturmayı tercih etmektedir. Bu durumu farklı şehirlerde oturan Ahmet ve Umut aşağıdaki gibi açıklamıştır:

Ahmet (36, Erkek): Şey var birincisi böyle yabancılarla başımın belaya girmeyeceği bir yer olmasını tercih ediyorum her zaman olaylara karışmak istemiyoruz. İkincisi şey yani işime ve genel olarak sosyal hayatımı geçirdiğim yerlere yakın olması istiyorum...

Umut (24, Erkek): Birinci olarak burayı tercih etmemin nedeni, Mokotow bölgesi buradaki en nezih semtlerden bir tanesi, ikinci olarak da buradaki evler biraz daha yeni. Benim birazcık yeni

ev takıntım vardır, genellikle eskiden zarar gelir mantığıyla çünkü birkaç depreme şahit olduğumdan dolayı yeni evlerden dolayı onları o yüzden tercih ettim.

Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenler arasında gözlenen en önemli durumlardan biri Türklerle aynı ortamda yaşamama isteğidir. Araştırmacı bu durumu, aynı şehir içindeki görüşme bölgelerinin birbirinden farklı ve uzak olmasıyla gözlemlemiştir. Katılımcılar arasında da Türkiye kökenli göçmenlerden uzak bölgelerde yerleşme eğilimi olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumu, Ayhan nezih bir ortam arayışı içinde olduğunu belirterek açıklamıştır.

Ayhan (56, Erkek): Ona her zaman için çok önem verdim, hep iyi mahallerde iyi semtlerde oturdum. Çocuklarımın çünkü iyi bir çevrede yetişmesini istedim. Okul ve mahalledeki arkadaşlık çevresi çok önemli olduğundan kültür seviyesi yüksek olan mahallerde oturdum, şu anki oturduğum yerde o şekilde. Birde Türklerin olmadığı mahalleleri seçtim, çünkü buradaki o zamanlarda Türk profili oldukça düşüktü, düşük olduğundan onlarla yakın olmak istemedim. O kişilerle zaten Türkiye'de de olsam anlaşamayacağım kişiler olduğundan burada onlarla kontak kurma gibi bir ihtiyaç hissetmedim.

Göçmenlerin ev ve bölge seçiminde eşlerinin etkisi de büyüktür. Katılımcılar arasında Hayri ve Oğuz ev seçiminde kriterlere de dikkat çekse de temelde eş ve sevgili durumunu dikkate almıştır.

Hayri (27, Erkek): Oturduğum bölgeyi seçerken özellikle eşimin, kız arkadaşımın işine yakın olmasını tercih ettim çünkü kendisinin iki çocuğu var ve kendisi çocukları sabahları okula götürüp oradan iş yerine geçiyor...

Oğuz (29, Erkek): Evde hazırды yani ben hiç şey yapmadım. Eşimin vardı zaten kendisinin orada devam ediyoruz hani kendi sonuçta kira değil ya boşu boşuna değiştirme gereksinimi duymadık.

Görsel 4.1. Polonyalı eşyle birlikte yaşayan Orhan'ın oturma odası

Katılımcılar arasında eğitim, maddi nedenler, sosyal çevre ve evin büyüklüğü gibi kriterleri de değerlendirenler bulunmaktadır. Oturma bölgesi seçiminde ortaya çıkan çeşitlilik, Türkiye kökenli göçmenlerin bir bölgede yaşamalarını da engellemektedir.

Polonya'da Yaşam: Göç sonrası göçmenlerin yaşam şartları ve buldukları ülkelerden memnuniyet önemli bir yere sahiptir. Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya'ya yerleşmesinde ve kalıcı olarak kalmasında da Polonya'nın yaşam şartları, sosyo-ekonomik koşulları ve kültürel yakınlık önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum, katılımcılar arasında da gözlemlenmiştir. Katılımcılar genel olarak Polonya'daki yaşamdan memnun olmasına rağmen bazı katılımcılar Polonya'dan memnun olmadığını ve daha gelişmiş bir ülkeye göç etmeyi planladığını belirtmiştir. Diğer yandan, Ayhan, İlhan ve Halil Polonya'daki yaşamdan memnun olduklarını aşağıdaki gibi ifade etmiştir.

Ayhan (56, Erkek): Memnunum, bir buraya alışma durumum söz konusu, ikincisi artık burayı da bir ikinci yurt olarak benimsemiş haldeyim, daha sonra ise güvenli bir ülke herhangi bir terör olayına burada maruz kalmadık, savaş gibi bir risk hemen hemen hiç yok...

İlhan (38, Erkek): Şükür ya, yani keyfimiz yerinde, kazancımız yerinde, çocuklarımız mutlu sağlığımız yerinde biz Anadolu çocuğuyuz biz mahalleden geldik o yüzden hani çok şeyim yok. Benim babam gardiyan yani. O yüzden şükretmeyi bildiğimiz için çok mühim değil, o yüzden duyduğumuz şeyler muhakkak oluyor ama 13 yıl geçti artık. Ben burada iki üç yıl kalanlarla kıyaslandırılacak bir kültürel altyapıya sahip değilim artık çünkü ben birçok özlemimi vesaire birçoktan geçtim artık. Yani hani mantı aramıyorum ben artık ben pierogi (mantı benzeri bir yiyecek) yiyorum artık yani...

Halil (46, Erkek): Tabi ki, yani. Tabi ben her zaman şunu düşünüyorum Polonya'daki beni en çok memnun eden şeylerden biri hayatın sistematik olarak da kaos olmadığı şekilde işliyor olması. Hani Türkiye'ye gittiğim zaman beni en çok rahatsız eden şeylerden biri o karşılaştırma yapabiliyorum hani o bir kaotik ortamda gibi geliyor bana Türkiye'ye gidince. Burada kurallar var ve insanların kurallara uyuyor olması beni çok aslında rahatlatıyor hani ben de o yüzden daha rahat yaşıyorum burada daha rahat ediyorum.

Arif ise Polonya'daki yaşamdan daha önce memnun olmasına rağmen zaman içerisinde fikrini değiştirmiştir.

Arif (29, Erkek): Memnundum, yani şu anda pek fazla memnun değilim açıkçası. Yani giderek dindarlaşıyor giderek dış dünyaya kapalı bir toplum haline geliyor. Şey hissediyorum hani sanki Polonya giderek geriye doğru gidiyormuş gibi hissediyorum. Ondan kaynaklı o yüzden pek memnun değilim açıkçası...

Bazı katılımcılar ise Polonya'nın sağlık sisteminin yetersizliğine dikkat çekerek memnun olmadıklarını belirtmiştir. Simge, Polonya'daki yaşamdan memnun olmadığını belirtirken, Hayri, genel olarak memnun olsa da sağlık sisteminden şikayetçi olduğunu açıklamıştır.

Simge (39, Kadın): Hayır, Bir kere sağlık çok önemli sağlık sigorta yani az önce bahsettiğim durum sağlık sisteminin çok kötü olması benim buradaki hatta yakınımnda bir belki bir sene sonra falan geri dönmeyi düşünüyorum ya da başka bir yere geçmeyi...

Hayri (27, Erkek): Son derece memnunum, genel olarak her şeyinden memnunum sadece Allah kimseyi hastaneye düşürmesin burada, sağlık hizmetleri dünyanın en kötü sağlık hizmeti. 50 sene önceki Türkiye diyebiliriz, tetonaz aşısını bir tane hastanede bulabildiğim sadece, bir gecede 3 hastane gezdim... Özel sağlık sigortam olmasına rağmen...

Katılımcılar arasında Polonya'daki yaşamdan memnun olsa da Türkiye'deki hayatını özleyen göçmenlerde bulunmaktadır. Uzun süre Ankara Polonya Büyükelçiliğinde çalışan

ve Polonya kültürüyle iç içe yaşayan Orhan, Polonya kültürüyle deneyimine rağmen Türkiye'yi özlediğini aşağıdaki gibi belirtmiştir.

Orhan (51, Erkek): Yani özlem hariç, biraz çünkü çok uzun yıllar biz evlendikten sonra da eşim... Türkiye'ye geldi. Türkiye'de yaşadık, Ankara'da yaşadık onu yolda konuşmuştuk, şey biraz daha fazla bağlıyız oraya, alıştık çok uzun zamanlar geçirdik. Özlem haricinde sorun yok ama dediğim gibi insan tipine göre değişiyor ben, Pakistan'a gitsem bir yaşamın bir yolunu bulurduk herhalde...

Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerde geri dönüş konusu ise yaşa göre değişiklik göstermektedir. Yaş aralığı 18-40 olan katılımcılar, daha çok Polonya'da kalmayı ya da başka bir Avrupa Ülkesine gitmeyi planlarken 40 yaş üzeri bireyler, emekliliklerini Türkiye'de geçirmek istemektedir. Bu bağlamda, geri dönmeyi düşünen Alp ve Ziya bu isteklerini aşağıdaki gibi açıklamıştır.

Alp (45, Erkek): ...Ya bir gün döneceğiz, o düşünce her zaman var. Bizim şöyle, bizim aile ile alakalı belki, bizim kendi ailemizden, çevremizden yurtdışında olan insan çok yok. Bazı insanların sülalesi Almanya'da, belki memlekette o kadar insan yok. Bizim hem eşimin hem kendimin ailesi çevresi herkes, yakınları olarak Türkiye'de. O yüzden bir gün dönmeyi düşünüyoruz, döner miyiz bilmiyoruz. Çocuklar eğer, üniversiteyi burada okursa o iş zor olur, burada evlenirlerse buralı birisi ile evlenirlerse belki biz çocukları burada kalabilirler belki, belki de kalmayabilirler, çok şey yapmıyorum.

Ziya (55, Erkek): Düşünüyorum belli bir emeklilik aşamalarında düşünüyorum. Burada ölmek istemiyorum.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu ise Türkiye'ye geri dönmeye sıcak bakmamaktadır. Bunun temel sebepleri, insanlar, ekonomi, siyaset ve kadınların eşit hakları şeklinde sıralanmaktadır. Hayri ve Mert geri dönme konusunda düşüncelerini aşağıdaki gibi belirtmiştir.

Hayri (27, Erkek): ...Asla, yaşamam. Çünkü insanların birbirine saygısı yok ve dürüst ticaret anlayışı yok, kıskançlık var, komşuluk öldü eskisi gibi değil...

Mert (45, Erkek): Valla şöyle bir şey geri dönmek hiç öyle şu an bir niyetim yok, düşünmek kendimizi. Sonra, ben şimdi Türkiye'ye geldiğim zaman doktora gitmesini bile beceremem yani ancak ha olur ilerde insan insanın başına ne gelir ne gelmez insan onu bilmez ama şu anda biraz zor herhalde ancak ölürüz yani ölümümüz gelir...

Ev sahibi toplum hakkında düşünceler: Göçmenlerin ev sahibi toplum hakkında geliştirdikleri düşüncelerin entegrasyon için önemi daha önceki bölümlerde tartışılmıştır. Göçmenlerin ev sahibi toplumla kurdukları ilişkiler, aile bağları bir araya gelme pratikleri ve birbirleri hakkındaki düşünceleri sosyal entegrasyon süreçlerinden biridir. Bu bağlamda Polonya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler ev sahibi toplumla kurduğu ilişkiler temelinde, katılımcıların Polonyalılar hakkında ne düşündüğü, Polonyalıların ve Türkiye kökenlilerin birbirini nasıl gördüğü, arkadaşlık tercihleri, arkadaşlık ve akrabalık ilişkileri, komşuluk deneyimleri gibi konular ele alınmıştır.

Polonyalılar hakkında genel düşünce: Göçmenlerin ev sahibi toplum hakkında düşünceleri iki grup arasındaki ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. İlk izlenimler ve göçmenlere yaklaşım gibi pek çok ilişkiyi barındıran bir alan olması bakımından katılımcıların Polonyalılar hakkındaki düşünceleri entegrasyonun en önemli aşamalarından biridir. Katılımcıların Polonyalılar hakkında düşüncelerine bakıldığında genel olarak olumsuz bir yaklaşım görülmemektedir. Ancak, bazı katılımcılar, Polonyalıların soğuk ya da bariyerleri olduğunu düşünmektedir. Bu anlamda Ayça ve Nihat Polonyalılar hakkında iyimser bir imaj çizmişlerdir.

Ayça (35, Kadın): İyi insanlar, genel olarak iyi insanlar. Ben seviyorum Polonyalıları, yeri geldi çok da yardımcı oldular. Bazen hepsi çok da yardımcı olmasa da Polonyalıları seviyorum ben genelde.

Nihat (22, Erkek): Bence kadınları daha güçlü ve ekonomik olarak özgürlüğüne sahip insanlar. Erkek toplumu bence baya boş insanlar yani gerçekten yani. İş açısından da her türlü konuda kötü, özellikle ekonomi boyutunda bayanlar daha iyi.

Ayhan ve Tankut ise aynı soruyu insan olma boyutuyla ilişkilendirerek olumlu bir açıdan ele almışlardır.

Ayhan (56, Erkek): Polonyalılar hakkında olumlu düşünüyorum fakat hiçbir ulus yoktur ki tamamen iyidir veya tamamen kötüdür, her ulusun kendine göre iyi ve kötü yönleri vardır. Önemli olan iyi yönlerini görmek biraz da bunlar beklentiyle ilgili, bu konuyu daha sonra açıklarım.

Tankut (31, Erkek): Ya benim için ben daha doğrusu genel olarak insanları iyi ve kötü olduklarını düşünüyorum. O yüzden Lehlere, ya da Türklere ya atıyorum Almanlara özel bir söyleyebileceğim bir şey yok...

Katılımcılar arasında İlhan ve Kadir ise Polonyalıları soğuk bulmakta ancak, İlhan bunu nedenselleştirmektedir.

İlhan (38, Erkek): Soğukturlar, yani tarihine bakmak yeterli ya. Sizin üstünüzden de bir demir perde ülkesi geçse sizde soğuk olurdu.

Kadir (25, Erkek): ...Genelde iyiler yani ben Türk bölgelerinde olduğum için Türklere ve yabancılara alışkınlar. Ama Polonyalılar genelde insanları kendi içine sokmayı sevmiyorlar. Girmek zor ama girdikten sonra da çok samimiler ve iyiler. Aynen hiç ortaları yok Polonyalıların gerçekten de.

Burak ve Gökhan ise genel olarak Polonyalılar ya da Polonya erkekleri hakkında nispeten kötü bir yorum yaparak olumsuz bir düşünceye sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Burak (26, Erkek): Yüzde sekseni kötü diyim, %20'si iyi diyim benim gördüğüm ya iyi niyetli kötü niyetli anlamında o anlamda.

Gökhan (22, Erkek): Samimi insanlar seviyorum Polonyalıları anlayışlılar. Türklere nazaran kibarlar. Erkeklerinin kafası çalışmıyor. Pratik zekâları çok az var. Açıkçası yok yani. Gerçekten yok...

Polonya devletinin entegrasyon politikaları: Entegrasyon politikaları ve uygulamaları göçmenlerin ev sahibi topluma entegrasyon sağlamasına katkı sunmaktadır. Bu bağlamda, görüşmeye katılanların Polonya'nın entegrasyon uygulamalarını nasıl gördüğüne dair veriler aşağıda açıklanmıştır. Katılımcılara Polonya devletinin ne tür imkânlar sağladığı sorulmuştur. Neredeyse tamamı Polonya devletinin özel bir imkân sağlamadığını belirtmiştir. Söz konusu, imkânlar sağlık, eğitim, çalışma, dil öğrenme, sosyal güvenlik, toplumsal hayata katılım gibi çeşitli alanlarda kendini göstermesi beklenmektedir. Ancak Alp, Polonya devletinin göçmen çocuklara yönelik oluşturulan dil desteği hizmetinden faydalandığını aşağıdaki gibi açıklamıştır.

Alp (45, Erkek, Polonya Vatandaşı): Hiçbir imkân sağlamadı, Polonya hükümeti, sunmadı. İlk geldiğimiz zamanlarda yoktu böyle bir şey. Şu an şöyle bir şey var, kendi öz Türkçesi göçmen olanlar, burada çocuklar üzerinden şey yapıyorlar. Haftada iki saat Polanca dili öğrenme dersi veriyorlar okulda, buranın valiliği karşılar ekstra ücretini öğretmenin, o var. Gittikleri okulda daha çok, öğretmenler başvuruyor valiliğe, bu çocuğun ekstra ders alması lazım, haftada iki saat iki ders daha, Lehçe dersi veriyor öğretmenler. Yetersiz tabi, neden, yetersiz yani... Yani hep sen yapmaya çalışsan da sırf senden olmuyor bazı şeyler, olması lazım o da Polonya'da, belki vardır bilmiyorum yani bizi bir gün kimse kapımızı çalmadı, yani böyle bir devlet tarafından ya işte bizim böyle bir şeyimiz var. Hatta biz daha kendimiz daha çok gayret gösterdik, özellikle ilk geldiğimiz, ilk sekiz on senesinde, Türkoloji'ye gelen öğretmenlerle beraber ortak programlar yaptık...

Alp'in dil öğrenme ile ilgili dile getirdiği eksiklikler, Simay tarafından farklı açıklanmıştır.

Simay (26, Kadın): Oturum kartımı almaya gittiğim zaman oradaki kadına söylemiştim ben Lehçe öğrenmek istiyorum diye, o da bana bu Polonya devletinin düzenlediği programı (EMIC) söyledi gerçekten çok yardımcı oldu. Bu programında facebook sayfası var oradan takip edebiliyorsun, Polonya günü Ukrayna günü yemekleri yapıyorlar. Polonya yemekleri yapıyorlar Polonya kültürünü tanıtmak için, Polonya şarkıları ile etkinlikler düzenliyorlar. Onlara katıldım ara ara onlar çok yardımcı oldu...

Katılımcılar arasında İlhan gibi çocuk yardımlarına dikkat çekenler olduğu gibi, Kadir gibi sağlık sistemine dikkat çekenlerde bulunmaktadır.

İlhan (38, Erkek, Polonya vatandaşı): Ne zaman, vatandaşken şu anda her imkâna sahibim ama daha öncesinde hani yabancı olarak eğer değerlendireceksek ay, yabancılar da aslında hemen hemen her şeyi alıyor işte burada mesela Türkler için verilen 500 Zloty var, 500 Zloty veya 500 Zloty artı ikinci çocuğa da verilen. Bunu yabancılar da alabiliyor, yani yabancıysanız sadece alamadığımız oturum kartına sahipseniz olmayan hakkınız sadece seçimler yani onun haricinde herhangi bir hak sıkıntınız yok...

Kadir (25, Erkek, Süreli Oturum): Hiçbir imkân sağlamadı. Ses kaydı olmasa daha neler söyledim ama. Burada hastaneye gideceğime evde usulca ölürüm daha iyi. Gerçekten çok kötü. Murat Ağabeyi götürdük hastaneye 30 saat acilde bekledi çocuk...

Halil Polonya devletinin göçmenlere yönelik imkânlara bakışında, kendi tutumunu ön plana koyarak, tüm işlemleri sorunsuz hallettiğini ifade etmiştir.

Halil (46, Erkek, Polonya vatandaşı): ...Bir Polonya vatandaşı gibi bütün haklarımı kullandığımı düşünüyorum. Herhangi bir problem de yaşamadım yani ney gerekiyorsa, ben hallettim. Belki de benim yaklaşımından kaynaklanıyor da olabilir yani ben fazla mesela bir işi yaparken o işin kurallarını anlamaya çalışıyorum ve onu uygulamaya çalışıyorum o yüzden hani herhangi bir şey yaptığım zamanda özellikle mesela devlet dairesi olsun başka bir yer olsun hiçbir sorunla karşılaşmadım her işimi çok kolay yaptım, problemsiz hallettim...

Hayri kendi imkânlarını oluşturmasına rağmen, Polonya devletinin herhangi bir zorluk çıkarmadığını bu nedenle de Polonya devletine yönelik bağlı olduğunu belirtirken, Nihat hiçbir yardım almadığı gibi vergilerinin karşılığını da almadığını düşünmektedir.

Hayri (27, Erkek): Polonya devleti bana özel bir imkân sağlamadı, Türk vatandaşı olduğum için de bir imkân sağlanmadı. Ben kendi imkânlarımı kendim yarattım ama Polonya hükümeti elinden geldiğince benim önümü açtı, bana eğitim hakkı verdi, ücretini kendim ödemiş olmama rağmen bana eğitim hakkı verdi. Eğitimi tamamladıktan sonra insanlar beni dostça aralarına aldılar...

Nihat (22, Erkek): Pek bir şey sağlamıyor aslında biz kendimiz sağlıyoruz vergilerimizle beraber. Her şeyi kendimiz ödüyoruz. Bir ayrıcalığı yok. Biz sağlıyoruz onları. Ben hiç yararlanmadım. Hastaneye bile gitmedim. Yani geç işliyor burada olaylar. Çok yavaş insanlar çalışıyor o yüzden kötü yani. Hastanelerde sıralar falan sıkıntılı biraz daha zayıf.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu Polonya devletinin sağladığı imkânların yetersiz olduğunu düşünmektedir. Araştırmacı göç sürecinde, Polonya devletinin entegrasyon çalışmaları ile ilgili bir projeyle karşılaşılmamış ve bu durumdan bir göçmen olarak yararlanmamıştır. Ancak göçmenler arasında bu durum ile ilgili iki farklı temel görüş ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, katılımcılardan Oğuz imkânların yetersiz olduğunu düşünürken, Yağız yeterli olduğunu düşünmektedir.

Oğuz (29, Erkek): ...Ya bence ya hatta kötü çünkü genelde biraz da politik olabilir belki de oturum izni falan uzun sürüyor insanların. Ben Lehçe bildiğim için yine söylüyorum benim kolay geçiyor çünkü kendi işimi kendim halledebiliyorum. Evraklar, ne istediğini her şeyi verince zaten her şeyim benim kısaca geliyor ama çoğu sıkıntı yaşayan insanlar gördüm yani o yüzden çok zaten istemiyorlar da destek vermek diye tahmin ediyorum yani.

Yağız (72, Erkek): Bana mı? Yeter bir şey beklediğimiz yok ki. Yani biz insan ney ister ki ne bileyim her şeyimiz iyi. Mühim olan işte sağlığımız yerinde olsun başka bir şey düşündüğümüz yok yani.

Polonya devletinin göçmenlere yönelik çalışmaları: Polonya devletinin çalışmaları ve beklentileri anlamak amaçlı göçmenlere yönelik çalışmaların yeterli bulup bulmadıkları ve Türkiye kökenli göçmenler için neler yapılması gerektiği sorulmuştur. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu Polonya devletinin göçmenlere yönelik doğrudan bir çalışması olmadığı ya da devletin göçmen istemediğini düşünmektedir. Katılımcılar genel olarak, Polonya devletinin bu tutumunu olumsuz bir durum olarak değerlendirirken, Polonya'ya göçmen alınmasını istemeyen ve Polonya devletinin politikalarını olumlu değerlendirenlerde bulunmaktadır.

Burak ise Polonya devletinin politikalarının yetersiz olduğunu çalışma izni oturma izni, kalıcı oturum gibi işlemlerin uzunluğuna yönelik memnuniyetsizliği üzerinden açıklamıştır.

Burak (26, Erkek): Hiç yeterli bulamıyorum, hatta bu kadar eksik bir ülke yani altı aya adamlar düşünüyor, biz bu adam burada 6 senedir yaşıyorum oraya bir form dolduruyorlar size her yıl aynı formu dolduruyoruz yani ismim hani tamam ismimizi, soy ismimizi zaten biliyorsunuz burada 6 sendedir ben buradayım... Her şey kâğıda dayalı hiçbir şey internette değil, vergi ödemek için değişik bir gidiyorsunuz vergi ofisine İngilizce “yes, no”yu bilmiyor adamlar, ya da biliyor, söylemişler tembih etmişler, İngilizce konuşanı hapse atıyorlar öyle bir ortam ya...

Burak’ın yanı sıra Bahri’de bürokratik sürecin uzunluğunu sorun olarak görmekte, bu durumu voyvodalıklar ve personel eksikliği şeklinde değerlendirmektedir.

Bahri (35, Erkek): Şöyle bu eyaletten eyalete geçebiliyor mesela göçmenlerin oturum, oturum izni alma işlemleri bazı eyaletlerde normal bir şekilde bazı eyaletlerde hızlı bazı eyaletlerde yavaş işliyor, yani gerekli yeterli personel sağlama isteğine de bağlı bazı eyaletlerde caydırma politikası izleyip izlemediğine de bağlı...

Katılımcılardan, Deniz ve Hayri Polonya devletinin göçmenlere yönelik politikalarda haklı bir tutum sergilediğini düşünürken, Polonya siyasetinde yer alan Haydar Polonya devletinin göçmenlere yönelik politikasını siyasi tecrübesi çerçevesinde nedenselleştirmiştir.

Deniz (57, Kadın): Vallaha ben bu konuda biraz şeyim göçmenleri pek buraya zaten gelmesini de pek istemiyorum. Polonya’nın iyi yaptığına, doğru yaptığına inanıyorum ben. Çünkü tamam onlarda insan, şey ama eee görüyorsunuz Avrupa’da ne kadar çoklar ve ne kadar sorun oluyor. Tamam, ben de Müslümanım ama oraya gelenler biraz fazla Müslüman. O yüzden hani kendilerini Avrupa’ya ya da o ülkeye adapte etmiyorlar...

Hayri (27, Erkek): Polonya devletinin göçmenlere yönelik çalışmalarını doğru buluyorum sadece, yeterli bulmuyorum çünkü bulmak istemiyorum, göçmen istemiyorum. Göçmen aslında kötü bir şey değildir, hepimiz göçmeniz beyin göçü de bunun içine dâhil ama ben genel olarak göç yanlısı ve bir ülkede başka milletlerin özellikle Arap ülkelerinden gelenleri karışmasını doğru bulmuyorum. Polonya göç için çok güzel bir siyaset uyguladı ben kendimde gurur duydum...

Haydar (59, Erkek): Őu andaki hűkűmetin politikasına gűre o insanlara öncelikle yerinde hizmet vermek çok dođru bir politikası var ama çok geniŐ ve kapsamlı ve Avrupa Birliđi űlkeleri dāhil bu politikayı yeterince anlatamadılar. Ben anlayabiliyorum çünkü örnek olarak Suriyeli bir aileyi Polonya’ya getirdiđimizi dűŐnelim, tamamen kűltűr farklı din farklı iklim koŐulları farklı geri dönmesi için belli bir sűre buraya getirmek hem onlara eziyet hem de maddi olarak masrafları kat ve kat artıyor. Onun için Polonya’nın geliŐmiŐ bir yerinde onlara yardım edelim bir politikası vardı onun tamamen detaylarını okudum ve Őahsen bir gűzel grdűđűm projesi, uygulamaya geçemediler ya da çok cılız geçtiler çünkü orada űrdűn’deki göçmen kamplarında bir sűrű Polonyalı alıŐıyor ve orada aktif olarak görev alıyorlar...

Polonya devletinin göçmenlere yönelik yaklaŐımı ve politikaların göçmenler tarafından bilinmemesi Tűrkiye kökenli göçmenlerde de gözlemlenmiŐtir. Kenan politikaları yeterli buluyor musunuz sorusuna böyle bir çalıŐma var mı? Őeklinde cevap vererek, politikalara yönelik grűŐlerini aŐađıdaki gibi ifade etmiŐtir.

Kenan (37, Erkek): "Göçmenlere yönelik çalıŐmaları var mıymıŐ?", diye soracağım. Benim bildiğim varsa bile hani göçmenler her devlet için ucuz iŐiŐidir. Tűrkiye’de Suriyeli, Polonya’da Ukraynalı ya da baŐka. Ama biz beyaz yakalı olduğumuz için hani ucuz iŐi gzűyle bakmıyorlar bize. Soyulacak kaz vergilendirilecek gelir olarak bakılıyor...

Ayça ise yapılan çalışmalarda spesifik göçmen gruplara yönelik çalışmaları ve politikaların yetersizliğine ve ayrımcılığa karşı dikkat çekmektedir.

Ayça (35, Kadın): AraŐtırmadım ama bence yeterli bulmuyorum. Belki Slav grupta olup Ukrayna’dan göçmenlere çok yardımcı oluyor ama Tűrklere ben ekstra, Tűrkleri sevdiklerini bile dűŐűnműyorum açıkçası. Yabancılara zellikle Tűrkler için konuŐuyum öyle olduđunu dűŐűnműyorum... Dinden dolayı kısacası, dinsel açıdan olduđunu dűŐűnműyorum. Böyle bir önyargıya sahipler dinsel açıdan.

Diğer yandan, İlhan Polonya’da uyum ve entegrasyona yönelik politikaların eksikliğine dikkat çekerek bu konuda yeterli çalışmaların yapılmadığını ancak bu durumun Polonya için mantıklı olduğunu ifade etmiştir.

İlhan (38, Erkek): Hayır, dediğim gibi yani, dil konusunda, entegrasyon konusunda çalışmaları zayıf. Göçmen politikaları çok da şey yapmak için değil yani hani göçmenleri çokta motive etmek veya buraya göçmen doldurmak gibi bir amaçları yok yani... Ülkenin homojenik yapısını koruma açısından mantıklı.

4.2. Ev Sahibi Toplum ile Sosyal Entegrasyon Süreçleri

Ev sahibi toplum ile sosyal entegrasyon süreçleri, kimlik ve aidiyet, Polonyalılarla kurulan ilişkiler, ilişki ortamları, özel günler ve etnik kimlik ile kurulan ilişkiler temelinde incelenmiştir.

Kimlik ve aidiyet: Polonya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin kendilerini tanımlamaları, hangi topluma ve kültüre ait hissettikleri, gündelik hayat pratiklerinde ev sahibi ülke ve köken ülke kültürlerinin etkisi ve sosyal entegrasyonun aşamalarını anlamak açısından büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda katılımcılara “nerelisiniz, kendinizi nasıl tanımlarsınız?” ve kendinizi tek kelime ile tanımlarsanız ne dersiniz?” şeklinde iki soru sorularak katılımcıların kimlik boyutları değerlendirilmiştir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu ilk soruya Türküm cevabını verirken, ikinci soruda kişisel özelliklerini sıralamışlardır. Katılımcılar arasında etnik köken dışında “insanım” cevabını verenlerde oldukça fazladır. Bunun yanı sıra, etnik kökeni, dini ya da memleketi bakımından cevaplayanlarda vardır. Katılımcıların soruya iki cevap verdiği durumlar olmaktadır. Katılımcılar arasında kadınlardan yalnızca biri kendini iki farklı kimlik ile tanımlarken erkeklerde bu sayı yediye çıkmaktadır. Mert, kendini Polonyalı olarak tanımlayan tek katılımcı iken Orhan kendini Sünni olarak tanımlayan tek katılımcıdır. Deniz ise kendini kişisel ifadelerle tanımlayarak, etnik, dini ya da memleketi içeren bir kimliği ifade etmemiştir. Katılımcıların çoğunluğu bu soruyu tek kelimeyle ifade ederken, bazı katılımcılar kendini açıklamıştır. Bu bağlamda, Alp, kendini üç kimlik ile tanımlarken Bekir kendi etnik kökeninden çok geldiği ülkeyle anılmak istediğini belirtmiştir.

Alp (45, Erkek): ...Geldiğimiz ülke Türkiye, Türküz, kendimizi Türk ve Müslüman olarak tanımlıyorum. Aynı zamanda, Polonya vatandaşıyım. Bizde çifte vatandaşlık var hem Polonya hem Türkiye, Polonya’yı da seviyoruz.

Bekir (28, Erkek): ...Türkiye için konuşursak ben Türkiye’de özellikle bir etnik kökenin vurgulanmasını çok yanlış buluyorum çünkü artık öyle bir almış ki herkes asil ırk diyebileceğimiz bir şey arıyor, onun için Türkiyeliyim diyorum ben yani.

Görsel 4.2. Alp’in iş yerinde kullandığı Polonya-Türkiye bayrağı

Bekir’in aksine Burak kendini doğrudan etnik kimliği üzerinden tanımlamış ve bununla gurur duyduğunu belirtmiştir. Kimliğin toplumsal hayatta Polonyalılarla ilişkisinde önemi göz önüne alındığında katılımcıların Türk kimliğine yönelik bağlılığı başarılı bir entegrasyon süreci geçirmesiyle ilişkilidir. Köken ülke etnik kimliğine bağlı olan göçmenler, ev sahibi toplumu öteki olarak konumlandırmakta ve entegrasyon sürecinde, uyumdan kaçınmaktadır.

Burak (26, Erkek): Türküm yani net, sonuna kadar gurur duyuyorum, işte Atatürk’ün izinden de gitmeye çalışıyoruz gidebildiğimiz kadar, çok şükür. Türküm doğruyum çalışkanım sözünü yapmaya çalışıyorum yani yapabildiğim kadar.

Hayri kendini tanımlarken, Polonya’da yaşamaktan mutlu ibaresini kullanarak kendini ev sahibi ülke bakımından açıklamıştır. Dolayısıyla, ev sahibi ülkeye bağlı kimlik anlayışı köken ülkeye olan bağlılığı azaltmakta ve zamanla asimilasyona kaymaktadır.

Hayri (27, Erkek): ...Polonya Cumhuriyetinden yaşamaktan memnun ve mutlu, kendisiyle barışık birisi olarak tanımlarım...

Kenan ise dini kimliğinin olmadığını ancak geleneklerine bağlı olduğunu belirterek, Polonya toplumunda Türkiye kökenli birinin kültürel özelliklerini koruması ve yaşatmasında etkili bir kimlik bildirimini ortaya koymuştur.

Kenan (37, Erkek): ...Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir Türküm. Eğitim düzeyim Türkiye ortalamasının üstünde. Açık fikirliyim. İnanmıyorum. Bir dini inancım yok. Öyle ama geleneklerime de bağlıyım. Yani Türk kültürüne ya da ne biliyim Türkiye'ye haklarına o konularda muhafazakâr sayılabilirim.

Kenan'ın aksine Mert, Polonya kimliğini benimseyerek kendini Polonyalı olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla Mert için sosyal entegrasyon sürecinde karşılaşılabilecek öteki ve kimlik algısı Kenan'dan farklı işlemektedir.

Mert (45, Erkek): Ben tabii isim olarak artık yazılmış oraya ben 18 sene önce Polonya'ya önce gelmiş 18 senedir Polonya'dayım... Yani tanımlamak böyle bir şeydir ben yani burayı genellikle artık kendi memleketim gibi seviyorum yani buralıyım diyebilirim.

Katılımcılar kendilerini tek kelime ile tanımlama konusunda ise daha çok kişisel özelliklerini sıralamıştır. Daha sonra soru açıklanmış ve katılımcıların kendilerini kimliksel olarak tanımlamaları istenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların, kendilerini tanımlama sorusuna verdikleri cevaplarla eşleştiği görülmüştür. Bu noktada en çok dikkat çeken cevap Arif'in verdiği cevap olmuştur. Arif, köken ülkesine ve etnik kimliğe bağlılığı net bir şekilde aşağıdaki gibi ifade etmiştir.

Arif (29, Erkek): ...Türk olmak diyebilirim buna. Ama şey değil Türkiye'den gelen Türk değil Türk olarak Türk. Çünkü ben Türk olmayı çok seviyorum.

Alp, Arif gibi Türk kimliğini ve ek olarak Müslüman kimliğini ön plana çıkarırken, aile bireylerine kültürel bağlılığın aktarımını aşağıdaki gibi açıklamıştır.

Alp (45, Erkek): ...Müslümanız, Türküz, Müslümanız, o kimliğimizi muhafaza etmeye çalışıyoruz. Çocuklara işte nereden geldiğimizi kim olduğumuzu anlatmaya çalışıyoruz, uğraşyoruz, dillerini ana dilimizi, Türkçeyi öğreterek. Çocuklarım çok iyi Türkçe konuşur yani bunun önemli olduğunu düşünüyorum...

Bahri ise kimliği, insan boyutuyla ele alarak, Türk ve Müslüman kimliklerini kendi çerçevesinde değerlendirmiştir.

Bahri (35, Erkek): ...Yani tek kelimeyle çok zor bir insanın kendini, eğer bu yani tek kelimeyle indirgemek gerekirse adımız olur kendi kimliğimiz... Türk ama yani ufku açık bir Türk, fanatik olmayan bir Müslüman öyle söyleyebiliriz yani.

Katılımcılardan bazıları kendilerini ikinci defa tanımlamaları istendiğinde farklı bir cevap oluşturmuştur. İki farklı cevap verenlerden biri olan Özhan, bir önceki soruda kendini Kürt olarak tanımlarken tek kelimeyle tanımlanması istendiğinde “hümanist” cevabını vermiştir. Bu durumda, katılımcının soruyu algılayışı büyük önem taşımaktadır.

Katılımcılara, kimlik ve aidiyet algılarının günlük hayatta kullanımını anlamak amacıyla kendilerini tanımladıkları cevaplar temelinde, “Müslümanlık, Polonyalılık, Türk vb’liğ’in en önemli geleneği göreneği nedir? Siz hangilerini uyguluyorsunuz” ve “bu gelenek ve görenekler sizin için neden önemlidir?” soruları sorulmuştur. Bahsi geçen sorular katılımcıların günlük hayatta entegrasyon süreçlerine ne denli katıldığı ve hangi alanlarda etnik kimliğe yaklaştığını anlamak açısından değerlidir. Katılımcıların bu sorulara cevapları, kimlik sorusuna verilen cevaplar çerçevesinde çeşitlik göstermekte ve katılımcıların büyük çoğunluğu gelenekleri uyguladığını iletmektedir.

Kimlik olarak Türk ya da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğunu belirten katılımcıların gelenek ve görenek olarak gördüğü değerler birbirlerinden farklılaşmaktadır. Bu bağlamda, Arif Türklüğün en önemli gelenek ve göreneğini dürüstlük ve adalet çerçevesinde değerlendirirken Alp kültürel boyutlarını ön planda tutmuştur.

Arif (29, Erkek): Bence dürüst olmak. Adaletliyiz biz. Dürüstlük ve adalet ikisini de uyguluyorum. Yani en basitinden çalıştığım işte dürüst olmaya çalışıyorum en azından biri bana maaş ödüyorsa bunun karşılığını onlara vermeye çalışıyorum.

Alp (45, Erkek): ...Aile bizde önemli anne baba çocuk ilişkisi, anneye babaya saygı, çocuklara sevgi, aile içerisindeki yaşam standartları, davranışlar yeme içme adabı erkânı, giyinme, toplumda oturma kalkma, saygı, sevgi. Türklerin özellikleri bir Türk ne yer ne içer, ne giyer, nasıl giyinir, nasıl konuşur, nasıl davranır veya nasıl olması gerekir mümkün olduğu kadar, hem kimliğimizi kendi yaşantımızda da yansıtmaya çalışıyoruz...

Alp'in bahsettiği saygı Mustafa tarafından aile büyüklerine, gelenek ve göreneklere saygı şeklinde detaylı bir şekilde açıklanmaktadır.

Mustafa (50, Erkek): Türklüğün en önemli geleneği göreneği bir kere atayı tanımak atayı bilmek, sevmek saygı duymak. Örf adet ananelerine bağlı olmak, efendime söyleyeyim yani bunlar benim için daha önemli yani. Büyüklerimize küçüklerimize hani bize de hep böyle öğretildi, doğrusu da oymuş zaten öğretildiği için ben de çocuklarıma öğretmeye çalışıyorum...

Hakan ve Kadir ise Türklüğün en önemli gelenek ve göreneğini misafirperverlik olarak aktarmaktadır.

Halil (46, Erkek): Şimdi, şöyle bizim önemli geleneğimiz misafirperver olmamız değil mi, bence...

Kadir (26, Erkek): Yani gelenek göreneği bizimki misafirperverliktir yani en önemli göreneğimiz budur...

Kendini Türk olarak tanımlayanların aksine Deniz gelenek ve göreneğin kendisi için önemli olmadığını aşağıdaki sözlerle ifade etmiştir.

Deniz (57, Kadın): Yani dediğim gibi benim gelenek görenek fazla böyle tutucu bir gelenek göreneğim yok. Normal nasıl bir yaşam varsa bizde öyle yaşıyoruz. Yoksa yani hani dini olarak bir şeyimiz yok...

Kendini memleketiyle tanımayan Tankut ise gelenek ve görenek konusunda sadece memleketini değil, şehrin bulunduğu yöreyi temel almaktadır.

Tankut (31, Erkek): Yani aslında doğu Anadolu'daki diğer illere göre çok da farklı değil, ben biraz sadece bunun muhabbetini çok yaptığım için etrafımdaki arkadaşlar beni o şekilde tanıdıkları için onu çok kullanıyorum...

Zeki ise gelenek ve göreneğin önemini, aile ve yurtdışında yaşama çerçevesinde açıklamıştır.

Zeki: ...Yurtdışında da hele yurtdışında yaşıyorsanız bu bir şeye sarılmak zorundasınız. Bizim sarılacağımız tek kavram Türklük kavramıdır. Yani biz önce kendimizi Türk kabul ederiz. Türk görüyoruz ondan sonra diğer şeyler geliyor yani.

Göçmenlerin kendilerini ev sahibi ülkede yabancı hissedip hissetmediği entegrasyon ve kimlik boyutunun en önemli aşamalarından biridir. Polonya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler ev sahibi ülkede, entegrasyon politikalarının yeterince olmamasına rağmen görece entegre olarak kendini yabancı hissetmemektedir. Bu durum araştırmacı tarafından, katılımcılar ile yapılan görüşmelerde ve katılan etkinliklerde Polonyalılarla kurulan ilişkiler, yaşam şartları, yemek, kültür, trafik gibi faktörlere uyum sağlamalarıyla da gözlemlenmiştir. Özellikle 20 yıla yakın yaşayan göçmenler alıştığını ve kendini yabancı hissetmediğini açıkça belirtmiştir. Benzer şekilde, henüz yeni göç etmiş katılımcılarda, yabancı hissetmediğine dair görüş paylaşmıştır.

Yirmi yıldır Polonya'da yaşayan Alp (Türkiye kökenli biriyle evli) kendini Polonyalılarla ilişkileri nedeniyle yabancı hissetmediğini belirtirken, on beş yıldır Polonya'da bulunan Mustafa (Türkiye kökenli biriyle evli) sistemsel olarak tüm yeterlilikleri yerine getirdiği için yabancı hissetmediğini belirtmektedir.

Alp (45, Erkek, Türkiye kökenli biriyle evli): Polonya da yabancı olmak, bir anlama gelmiyor açıkçası, kendim alıştım Polonya'da yaşamaya, Polonyalılarla da ilişkilerimiz iyi, çok fazla bir yabancılık hissetmiyorum kendi şahsıma, Sadece işte eşim, yabancılık hissediyor galiba, biraz daha az iletişimde olduğu için insanlarla.

Mustafa (50, Erkek, Türkiye kökenli biriyle evli): Ya benim burada yabancı olmak, bir anlama gelmiyor tabi yabancıyım ama dediğim gibi yani burada çalıştığım için bu Polonya

hükümetinin, devletine sigorta ödediğim için şirket vergimi, gelir vergimi ödediğim için burada para kazanıp, buranın parasını burada harcadığım için istediğim şekilde hareket edebildiğim için hani bir farklılık görmüyorum açıkçası...

Türkiye kökenli biriyle evli olan Mustafa ve Alp'in yanı sıra Polonyalı biriyle evli olan Haydar (15 yıl) ve Zeki (30 yıl) Polonya'da yabancı hissetmediklerini aşağıdaki gibi aktarmıştır.

Haydar (59, Erkek): ...Ben hiçbir zaman kendimi yabancı olarak görmedim. Polonyalılar da sağ olsunlar beni yabancı olarak görmediler o yüzden bu soruya ben çok rahatlıkla cevap veremiyorum çünkü ben kendimi bir yabancı olarak değil bir Polonyalı olarak görüyorum...

Zeki (60, Erkek): Valla benim için bir anlamı gelmiyor. Ben aslında kendimi de pek yabancı gibi görmüyorum burada. Uzun senelerdir olduğum için. Tabi ki bir fark olaylara biraz daha mesela buranın politikasıyla biraz daha fazla ilgilenmiyorum yani. Yani günlük şeylerin dışındayım. Tutuyorum kendimi.

Benzer şekilde Polonyalı biriyle evli olmayan Cemre (10 yıldır) ve Ziya'da (30 yıla yakın) kendini yabancı hissetmediğini aktarmıştır.

Cemre (39, Kadın): Ben kendimi artık hiç yabancı gibi hissetmiyorum ama yabancı olmak, kadın gelen bir yabancı olarak benim için gurur verici ben burada yani bir yabancı olarak 10 senedir ayakta kalabildiğim için çok mutluyum ve çok gururluyum.

Ziya (60, Erkek): Vallaha çok bir anlama gelmiyor yani benim için çünkü böyle çok derinden hissettiğim bir anlam yok...

Polonya'ya henüz göç eden Nihat (4 yıldır) ve Simay'da (2 yıldır) benzer bir şekilde kendini yabancı hissetmemektedir. Dolayısıyla göçmenlerde kalış yılı ve yabancı hissetme ile doğrudan bir ilişki gözlemlenmemiştir.

Nail (22, Erkek): Benim için hiç bir farkı yok. Ben kendimi güvende hissediyorum burada yabancı hissetmiyorum. Onlardan farklı görmüyorum bence aynılar yani pek 3-5 tane değişik kültürel şeyleri vardır kültürleri yani.

Simay (26, Kadın): Polonya’da yabancı olmak ilk konuşmada yabancı gibi oluyorsun herkesle, ama çok yakın arkadaşlıklarım var çok derin ve onlarla artık yabancı gibi hissetmiyoruz artık.

Ahmet ise yabancı hissetmemesine rağmen yabancı olduğunun bilincinde olduğunu, kendini rahat hissetmesinin sebebini bulunduğu şehirle ilişkili olduğunu düşünmektedir.

Ahmet (36, Erkek): ...Konforlu hissediyorum yani kendimi pek yabancı gibi hissetmiyorum ama bu şehirde böyle yani. Yani bana kötü değil özel olarak bana kötü değiller de genel olarak devlet daireleri kötü yani. Hani Polonyalıya da aynı şekilde rezalet davranıyorlar, bana da rezalet davranıyorlar hele ben dil bilmediğim için daha doğrusu dil biliyorum da hani bir Leh gibi iyi bilmediğim için o zaman daha da zor oluyor yani falan filan.

Kendini yabancı görmeyenlerin aksine Polonyalı biriyle evli olan Halil (19 yıldır) kendini yabancı olarak hissetmekte ve bunun sebebini Polonyalılarından farklı olmasına bağlamaktadır.

Halil (46, Erkek): ...Aslında yabancı olmak, şöyle söyleyeyim yani şu ana kadar hep doğru güzel şeylerden bahsettik Polonya hakkında ama tabi hani mesela uymayan şeylerde var mesela mantalite bazı işin yapılma şekilleri aslında, hani yanlış demiyorum sadece farklı hani yabancı olmak ne işte onu hissedebilmek hani onu hissettim ben. Yabancı olursan onları göremiyor ama mesela onu ben mesela gördüğümde onu neden böyleler Allah kahretsin hep bunlar böyle demedim ben. Ben onları öyle kabul ettim, o şekilde davranmaya çalışıyorum mesela ben hep söylerim yanımda çalışana birine ben işimi anlattığım zaman mesela Türk’e anlattığımdan farklı anlatırım...

İlhan Polonya’da yabancı olmayı görünüş ve o ülkede doğma ile ilişkilendirerek, dil bilme ve vatandaşlık gibi önemli adımlara rağmen yabancı olduğunu aşağıdaki sözlerle iletmiştir.

İlhan (38, Erkek): Yabancı olmak her yerde aynı, Polonya’da veya Almanya’da olmanın bir alakası yok yani ben vatandaşım çok iyi Lehçe konuşuyorum hala yabancıyım, hala yabancı olacağım hayat böyle devam ediyor onu değiştirmenin çok imkânın yok yani. Tenin farklı,

yürüyüşün farklı, konuşman farklı, aksanın var, Almanya’da da bu böyle Avustralya’da da bu böyle çok fark etmiyor yani.

Özhan ise Polonya’da yabancı olmanın ikinci sınıf olmak anlamına geldiğini belirtmiş. Ancak bu durumun genel olarak başka bir ülkede yabancı olmakla ilişkilendirmiştir.

Özhan (33, Erkek): İkinci sınıf anlamına geliyor. Dedim ya, adı üstünde göçmen yani ya da Kürtçede ki karşılığı müsteman yani Kürtçedeki karşılığı da odur, toprağı olmayan, toprağı olmadığı için yarını olmayan istediği kadar devlet güvencesi olsun ama yarın herhangi bir anormal bir problem olduğunda ilk gönderilecek olan bizleriz...

Katılımcıların çoğunluğu Polonya’da yabancı hissetse bile bunun sebeplerini Polonyalılarla ilişkiler ya da Polonyalıların tutumuna değil dil, kültür, görünüş gibi nedenlere bağlamaktadır. Bu durum, Polonya’ya entegrasyon süreçlerinin daha hızlı ilerlemesinde etkilidir.

Polonyalılarla kurulan ilişkiler: Polonya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin Polonyalılarla gerek aile bağı gerekse toplumsal anlamda kurdukları ilişkiler sosyal entegrasyonun temelini oluşturmaktadır. Diğer yandan, Polonyalılarla kurulan olumlu ilişkiler, sistemsel entegrasyonu da etkilemektedir. Özellikle dil bilmeyen göçmenler Polonyalı yakınları aracılığıyla sistemsel anlamda ihtiyaç duyulan süreçlerin hızlı ve sorunsuz işlenmesini sağlamaktadır. Diğer yandan, Polonyalılarla kurulan iletişim günlük yaşamda, kültürel olarak entegrasyon; dini ve milli günlerin kutlanması, sinema, tiyatro gibi kültürel alanlara katılım ve televizyon izleme gibi pek çok alanı etkilemektedir. Bu nedenle katılımcıların Polonyalılarla kurdukları iletişim ve ilişkiler, kültürel alanlara, dini bayramlarda kiminle vakit geçirdiği, entegrasyon süreçlerini anlamak açısından önem kazanmaktadır.

Katılımcıların Polonyalılarla ilişkilerini ve nasıl oluştuğunu anlamak amacıyla “Türkiye’den gelenlerin Polonyalılarla ilişkisi nasıldır?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar, kişinin deneyimi çerçevesinde şekillenmektedir. Katılımcıların demografik bilgilerinin çeşitli olmasına rağmen Türkiye kökenlilerin Polonyalılarla

ilişkileri hakkında ortak bir fikre ulaşılmıştır. Bu bağlamda, Ahmet Türkiye kökenlilerin, Polonyalılar ile ilişkilerini Türkiye kökenlilerin profili çerçevesinde değerlendirmektedir.

Ahmet (36, Erkek): Bu tamamen Türkiye'den gelenlerin tipine bağlı yani şeyine bağlı nasıl diyim karakterine bağlı ya da profiline bağlı doğrusu şu Türkiye'den gelenin profiline bağlı esasında bazısı zaten peşinen ön yargıya geliyor. Peşinen Polonya'yla ilgili ön yargı ile geliyor böyle bir insanın zaten bu halkla düzgün bir iletişim kurma ihtimali yok yani. Hani çok iyi olduğunu da düşünüyorsa düzgün iletişim kuramaz çok kötü olduğunu da düşünüyorsa düzgün iletişim kuramaz yani, o yüzden profil çok önemli...

Bekir ise Türkiye kökenlilerin daha çok Türkiye kökenliler ile iletişim içinde olması nedeniyle arada bir ilişki olmadığını belirtmiştir.

Bekir (28, Erkek): Ya bizim Türkiye'den gelenler genelde çevrelerini yine Türkiye'den gelenler üzerine kuruyorlar pek Lehlerle iletişim kurmuyorlar, bunda aslında dil öğrenememe sebeplerinden birisi olabilir. Genelde kurmuyorlar yani tanıdıklarım, görüştüğüm genelde Lehlerden uzak duruyorlar artık önyargı mı diyim, yoksa bazı duymulardan mı diyim, ırkçılıktan korktukları için mi bilmiyorum ya böyle bir şey var ne yazık ki.

Bekir'in aksine Burak aradaki iletişimsizliği Polonyalılara bağlamaktadır.

Burak (26, Erkek): Değişiyor mesela, iyi insanlar tanışılırsa ki çok zor %20'lik kısımdan bahsediyorum, iyi olabilir ama %80'lik kısımla tanışılırsa pek hoş şeyler olmuyor yani, buluşma hastanede bitebiliyor, bizim arkadaşımın bar kavgasında parmağı koptu mesela hastaneye gittik...

Cemre ve Kenan ise Polonyalılar ve Türkiye kökenlilerin ilişkilerini Polonyalıların tutumu ve tavrı açısından değerlendirmiştir.

Cemre (39, Kadın): Genel olarak iyi bence, çünkü Türkiye'yi gerçekten bilen yani sadece Almanya'daki Türkleri görüp, Türkler budur ya da Türkiye şöyledir ya da haberlere bakıp da. Bunun haricinde gerçekten Türkiye'yi bilen ya da gelen Türklerle iletişim halinde olmaya çalışan... O yüzden genelde insanların ilişkileri benle Lehlerle Türkleri iyi görüyorum.

Kenan (37, Erkek): Şimdi bizim ilişkili olduğumuz Polonyalı kesim genelde okumuş insanlar. Hani o yüzden yine az çok kendilerini dünya konusunda aydınlatmış insanlar. Yine ufak tefek önyargıları var tabi. Ama hani bizim ilişkilerimiz iyi Polonyalılarla.

Katılımcılara Türkiye kökenlilerin Polonyalılarla ilişkilerinin boyutunu anlamak amacıyla “Türkiye’den gelenlerin diğer göçmenlerle ilişkisi nasıl” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların bu soruya cevapları diğer göçmenlerle aynı ortamda bulunmasına göre değişiklik göstermiştir. Genel olarak bakıldığında katılımcıların diğer göçmenlerle ilişkileri iyi, kötü ya da fikri olmadığı yönünde değerlendirmiştir. Bu bağlamda, Haydar diğer göçmenlerle ilişkilerini kişisel tecrübeleri bağlamında aşağıdaki gibi açıklamıştır.

Haydar (59, Erkek): ...Ben ilk geldiğim dönemde, sonradan vazgeçmekle birlikte, Arap kökenliler çünkü esmer olduğu için herhalde bir benzerlik olduğu için ilk gülümsemem, farklı gülümsemem onlara oldu sonra, İngilizce konuşan turistlere oldu bir şekilde ortak bir paydamız olduğunu gösterdi onların benimle...

Kadir ise Haydar’ın bahsettiği iyi ilişkileri aşağıdaki gibi açıklamıştır.

Kadir (25, Erkek): Daha iyi. Çünkü Polonyalılar İngilizce konuşmayı sevmiyorlar. İngilizce biliyorlar ama konuşmak istemiyorlar. Ama diğer göçmenler birbirleriyle İngilizce konuştukları için otomatik olarak daha iyi anlaşıyorlar.

Mustafa ise genel anlamda Türkiye kökenlilerin diğer göçmenlerle ilişkisinin Türkiye kökenlilerle ilişkisinden daha iyi olduğunu belirtmiştir.

Mustafa (50, Erkek): kendi içinde olduğundan daha iyi, Türkler Türklere çok yaklaşmazlar...

Diğer göçmenlerle ilişkileri kötü değerlendiren Bekir, daha çok Polonya’da son yıllarda artan Ukrayna nüfusuna yönelik olumsuz tutumları ele almıştır. Dolayısıyla, Türkiye kökenli göçmenlerin, kendilerini ev sahibi sayarak, başka bir göçmen grubu öteki olarak konumlandığı söylenebilir.

Bekir (28, Erkek): Bir kere Türkiye’den buraya gelenlerde, buradaki diğer göçmenlere karşı özellikle Ukraynalılara karşı çok sert olduklarını görüyorum. Yani bunun nedeni var mıdır yok mudur bilmiyorum ama biliyorsunuz Ukrayna çok fazla Ukraynalı var burada, Ukrayna vatandaşları, Belarus vatandaşları buraya vizesi hiçbir sorun olmadan sadece pasaportlarını alıp gelebiliyorlar, bu da belki bizim gibi Türkiye’den gelenler bürokratik süreçlerin ne kadar zor olduğunu bildiğimiz için belki de bize dokunuyor olabilir.

Diğer yandan Bahri Türkiye kökenli göçmenlerin diğer göçmenlerle ilişkisini din birliği üzerinden açıklamıştır.

Bahri (35, Erkek): Diğer göçmenlerle ilişkisi şöyle çıkar ilişkisi ortak noktalarda buluşurlarsa mesela din bir ortak nokta, camide buluşabilirler beraber ramazan ayında beraber entegre olabilirler, Avrupa ülkelerinden gelen göçmenlerle birlikte çalışıyorlarsa, Avrupa’daki imkanlardan yararlanabilirler ufukları genişler hem kendi ufukları genişler yani hem hayata bakış açıları değişir öyle.

Genel olarak bakıldığında Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya’da yaşayan diğer göçmenlerle iyi anlaşığı görülmektedir. Ancak dikkat çeken en önemli unsur Polonya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin diğer göçmenlerle ilişkileri kısıtlı ve iş gibi belirli alanlarda gerçekleşmesidir. Katılımcılardan Bahri’nin söz ettiği dini birlik ile ilgili herhangi bir bulguyla karşılaşılmamış, katılımcılar arasında dini birlik nedeniyle Müslüman gruplarla bir yakınlaşma görülmemiştir. Ancak Haydar’ın belirttiği üzere dış görünüş gibi fiziksel özellikler ya da iki grubunda göçmen olmasının getirdiği ortak konular nedeniyle bir yakınlıkla karşılaşmıştır.

Diğer yandan, katılımcıların Polonyalıları nasıl gördüğü ve Polonyalıların Türkiye kökenlilere yaklaşımı da sosyal entegrasyonu etkilemektedir. Dolayısıyla, katılımcılara Polonyalıların göçmenleri, Türkiye kökenlilerin ise Polonyalıları nasıl gördüğü sorusu sorularak, bu konuda bir üstünlük ya da aşağılık hissi oluşup oluşmadığı araştırılmıştır. Katılımcıların bu iki soruya verdiği cevaplar oldukça çeşitli bir yelpazede ilerlemiştir. Katılımcılar çoğunlukla, Polonyalıların kendilerini ülkede yaşayan göçmenlere göre daha üstün ya da eşit gördüğünü belirtmiştir. Ancak genel algı, Polonyalıların kendini üstün gördüğü yönünde oluşmuştur. Bu bağlamda, Kadir ve Nihat Polonyalıların kendilerini diğer

gruplardan ya da göçmenlerden üstün gördüğünü düşünmektedir. Kadir, üstün görmelerinin sebebini kendi toplumları içinde olması ve anayasa gibi özelliklere bağlarken, Nihat bunu tarihsel olaylara bağlamaktadır.

Kadir (25, Erkek): Polonya anayasasına göre Polonyalılar Polonya’da dokunulmazdır. En mükemmel cevap bu. Her şeyden herkesten üstündür. Tarihsel geçmişlerinden dolayı muhtemelen. Beyaz ırklar. Onlardan dolayı yani...

Nihat (22, Erkek): Daha üstün görüyorlar da bence ayrıcalıklı bir şeyleri yok. İşte biz Polonyalıyız burası bizim gibi kelimeler kullanıyorlar. Bununda etkisi bence geçmişteki ezilmelerden olabilir.

Nihat’ın aksine Zeki Polonyalıların kendilerini üstün görmelerini dinsel farklılığa bağlamaktadır. Diğer yandan Ziya ve Mert ise göçmenlerin geldiği ülkeye göre bir sınıflandırma yapmaktadır. Bu durumda ise Polonya’nın gelen göçmenlerin Avrupa Birliği’nden gelen ya da gelmeyen olarak ayırması ve ekonomik anlamda ortaya çıkan fark etkili olmaktadır. Avrupa Birliği’nden gelen göçmenlerin ekonomik durumu ve Polonya’daki tüm haklardan eşit yararlanması Ziya’nın belirttiği geldikleri ülke temelinde ortaya çıkan farklı bakışı yaratmaktadır.

Zeki (60, Erkek): Tabi ki üstün. Polonyalılar kendilerini daha üstün görüyorlar. Dinsel açıdan farklılık olduğu zaman yani diğer dinlere karşı daha şeyler. Aslında kültürlü bir millet Polonyalılar. Kültürlü olabilir ama kendi kültürleri bir onları kapatıyor bir yere...

Ziya (55, Erkek): Üstün görüyorlar. Ama şöyle bir şey var yani. Göçmen derken eğer bir Almanı göçmen görüyorsanız Almanya karşı üstün görmüyorlar. Ama bir Hintliye, Pakistanlıya veya Türke karşı ya da Iraklı, İranlıya karşı üstün görüyorlar. Yunanlıya karşı görmüyorlar. Hatta kompleksleri bile var yani. Bir İtalyan’a bilmem neye karşı hayranlıkları var. Ama genelde yani Avrupa’ya karşı daha tolereler. Diğer coğrafyalara karşı değil yani.

Mert (45, Erkek): Biraz şimdi gruplara yönelik şimdi şöyle bir şey geldiği ülkelere bağlı. Şimdi bugün Leh kendi Ukraynalı geldiği zaman kendi ırktan kendi yani ırktan derken dinden olduğundan dolayı kendini daha da güvenli hisseder. Ama bir Müslüman ülkeden geldiği zaman

kendini daha da böyle yani sanki ona bir şey yapacaklarmış gibi kendini biraz daha yani uzak tutar ondan. Yani bir tutmuyor biliyor musun yani aynı kefeye koyacak şey değil yani.

Ahmet ise genel olarak Polonyalıların kendilerini üstün gördüklerini ve küresel dünya çerçevesinde çok kültürlü ya da toleranslı olabileceğini düşünmektedir.

Ahmet (36, Erkek): Ya bir kısmı açık ya bir kısmı şey değil, hani Avrupa Birliği'nde yaşıyoruz zaten çokkültürlü bir şeydeyiz ve ülke geliyor geliştikçe yabancılar gelecek bu doğal bir süreç gibi görüyor. Ve bazıları gerçekten farklı kültürlerle çok meraklı yani burada bir aile tanıyorum yaşları 45-50 falan böyle Türkçe öğreniyorlar, Türkiye'ye defalarca gitmişler sadece Türkiye değil bir sürü ülkeye yani gitmişler...

Diğer yandan Burak Polonyalıların genel olarak kendilerini aşağı gördüğü düşünmektedir. Bu durumu ise ekonomik açıdan nedenselleştirmektedir.

Burak (26, Erkek): Ya üstün gören de var ama genellikle düşük görüyorlar nedeni de ekonomik durum mesela burada aileler çocuklara para vermiyor mesela, bizde ben çok şaşırılmışım, buraya ilk geldim bir kızla konuşuyordum, kız dedi ki bana babam dedi bana dedi aylık dedi 100 Zloty para veriyor dedi... Öyle bir yani çok böyle kendini alçak gören de var ama hakikaten çok ekonomik durumu kötü olup ırkçı olup kendini üstün gören de var o insana göre değişiyor, %50 %50 diyim ona...

Katılımcıların Türkiye kökenli göçmenlerin Polonyalıları nasıl gördüğüne yönelik soruda ise hem aşağı hem de eşit cevabı oldukça yüksektir. Ancak Arif Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya'yı ve Polonyalıları tanımadığını ileri sürmüştür.

Arif (29, Erkek): Aslında şöyle söyleyeyim sana eminim yüzde 90'ın hiçbir fikri yok bu ülke hakkında. Yani bir nevi belki okullarının yapmış olduğu Erasmus anlaşmasının neticesinde buraya geliyorlar yani daha önce araştıralım nasıl, ne kültüründe neler var dilleri nedir? Toplumda yaygın mesela atıyorum davranışlar nelerdir vesaire var mı bu konuda fikirleri olduğunu düşünmüyorum ki benimde yoktu yani. İkili ilişkilerin zayıf olmasından kaynaklanıyor...

Tankut ise Türkiye kökenli göçmenlerin profilleri çerçevesinde değerlendirmelerde bulunmuştur.

Tankut (33, Erkek): Türkiye'den gelenler işte biraz geldikleri bölgeye göre çok değişiyor, Türkiye'nin tabii doğusundan batısından, kuzeyinden güneyinden yani ben o bölgelere ayırım yapmıyorum ama bazı bölgelerinden gelenlerin burada insanlara bakış açısıyla başka bir bölgeden gelen insanların bakış açısı çok farklı olabiliyor...

Diğer yandan, Ayça ve Simay, Türkiye kökenli göçmenlerin Polonyalıları eşit gördüğünü düşünmektedir.

Ayça (35, Kadın): ...Bence eşit ya çok böyle küçümseyen görmedim. Ben de yani ha ben de diyorum bazen çok yavaşlar diye ama küçümseme anlamında değil yani iş yaparken aa ne yavaşlar diyorum. Eşit yani.

Simay (26, Kadın): Bence Türkiye'den gelenler Lehleri eşit görüyor (uz) bence. Çünkü ilk karşılaştığımızda onlar da birazcık İngilizce konusunda zorlanmalar oluyor ve bize daha yakın geliyor, bizim gibi diyerek, daha eşit gördüğümüzü düşünüyor. Birde çoğu şeyimiz benzediği için, yemek kültürleri, pazarları ve yaşlı teyzeler bizim teyzelerimiz gibi cana yakın...

Halil ve İlhan ise Türkiye kökenli göçmenlerin Polonyalıları aşağı gördüğünü, kendilerini üstün gördüğünü ekonomik, kültürel ve tarihsel, konumsal açılardan açıklamıştır.

Halil (46, Erkek): ...Şöyle söyleyeyim iş için gelenler var mesela benim eskiden patronumdan bahsedeyim burayı 3. Dünya ülkesi olarak görüyorlardı eskiden, yani aşağıda görüyorlardı Polonya'yı. Ama şimdi gelen giden geldikçe gittikçe bu bağlantı arttıkça görüyorlar ki aslında Polonya eşitledi geçti yukarıda çıktı...

İlhan (38, Erkek): Biz burnu kalkık milletiz ya aşağı görüyoruz. Yani bireysel olarak tabii böyle bir şey söyleyemem ama yani çevremden aldığım inanç Türklerle, çok iş için bir arada bulundum...

Genel anlamda, Polonyalıların göçmenlere yaklaşımında ev sahibi ülke olma nedeniyle hissedilen üstünlük ve insani açıdan eşit olma duygusu hâkim olduğu düşünülmektedir. Ancak bu durum Polonyalılar ve Türkiye kökenlilerin ilişkisini etkilememektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu Türkiye kökenlilerin Polonyalıları küçümsediğini çeşitli nedenlerle açıklarken, eşit olarak görüldüğünü düşünenlerde fazladır. Ancak bu durum katılımcıların kendi hayatları çerçevesinde değil, diğer Türkiye kökenlilerde gözlemledikleri bir durumdur. Katılımcıların diğer Türkiye kökenli göçmenlerde gözlemediği aşağı görme hissine rağmen, Polonyalıları aşağı görme ile ilgili bir bulguya rastlanmamıştır.

Ev sahibi toplum ve Türkiye kökenli göçmenlerin birbirine yaklaşımının yanı sıra kurulan arkadaşlıklar entegrasyon konusunda önemli bir boyuttur. Bu bağlamda katılımcıların, arkadaşlarının kimlerden oluştuğu, arkadaş seçme kriterleri ve ihtiyaç halinde kiminle iletişime geçtiğini anlamak amacıyla sorular sorulmuştur. Dolayısıyla katılımcıların kimlerle arkadaşlık kurduğu, sosyal entegrasyon sürecinin hızlı ya da daha yavaş olmasına katkı sağlamaktadır. Genel anlamda bakıldığında katılımcılar arasında yalnızca bir etnik kökene dayalı arkadaşlık ilişkilerinin kurulmadığı görülmüştür. Ancak çevre ya da iş gibi nedenlerle yalnızca bir etnik köken arkadaşlıkları da oluşmuştur. Buna rağmen katılımcıların hepsi, hem köken ülkesi hem ev sahibi toplum hem de diğer göçmenlerle iyi arkadaşlıklar kurduklarını belirtmiştir. Farklı etnik kimlikler ve kültürlerden arkadaş edinen Bekir farklı kültürlerden arkadaşlarını aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

Bekir (28, Erkek): Leh, genelde Lehler, Hindistanlı var, Türkler var şu anda çalıştığım işten dolayı, hani Ukraynalı Belarus, Rus İspanyollar var daha çok.

Bekir, arkadaş seçimlerinde Türkiye kökenli olması, Müslüman olması ya da Polonyalı olması gibi kriterlerin önemsiz olduğunu belirtirken Alp iş arkadaşlarının Polonyalı olmasına rağmen arkadaş seçiminde Türkiye kökenli olmanın sağladığı kolaylığa dikkat çekmektedir. Kadir ise iş çevresinde Türkiye kökenlilerin yoğun olması nedeniyle Türkiye kökenlilerle arkadaşlık kurduğunu ve daha iyi iletişimin bu arkadaşlığı sürdürdüğünü ifade etmiştir.

Alp (45, Erkek): İş arkadaşları var, çok fazla da arkadaşımız yok, Türkler var. Dostluk babında yani çok yakın arkadaş daha burada Türkler diyebiliriz. Tabi bunların etkisi var, bunu sen seçmiyorsun kendiliğinden geliyor, çünkü Polonyalılarda şöyle bir şey var yani, bizim Türkler çok çabuk kaynaşırız, yani bunlarla kaynaşmak biraz daha süreç alır, uzun süreli, uzun sürüyor yani. Uzun sürdüğü için de bunu geliştirmekte daha zor tabi. Bir restorana gittiğin zaman Türk restoranına işte bizim Türk aşçılar var orada, Selamın Aleyküm gardaş ben Türkiyeliyim dediğinde, türküm dediğinde o hemşerim hoş geldin der hemen sana bir ayrıcalık tanır, bura öyle Polonyalı için olmaz.

Kadir (25, Erkek): Ağırıklı Türkler. Ben Türk çevresiyle çalışıyorum. 1 senede burada 8 ay kadar yurttan kaldım. Orda da çok fazla Türk vardı. O yüzden Türk arkadaşım çok fazla. Bir de bir ana dilimiz kendi dilimizi konuşuyoruz. Daha iyi anlaştığımız için Türklerle takılıyorum. Zaten işten sonra çok fazla vaktim yok. Sosyalleşmek için Türklerle takılmayı daha çok seviyorum.

Kadir'in aksine Deniz Polonyalıların içinde yaşaması ve Türkiye kökenli bireylerden uzakta olması nedeniyle yalnızca Polonyalılarla görüştüğünü aşağıdaki sözlerle açıklamıştır.

Deniz (57, Kadın): Arkadaşlarım dediğim gibi komşularım var yani öyle özel bir arkadaşım yok. Burada ben de şeyim. Pek böyle girişken bir insan değilim ama dediğim gibi yani görüşmeye çalıştığım insanlarla işte görüşüyorum. Yani gittiğim zaman, şey yaptığım zaman evlerine gidiyoruz onlar bize geliyor. Tabi şu anda maalesef kimse gelemiyor ama. Öyle yani özel bir arkadaşlarım yok yani. Arkadaşlarım Polonyalılar evet.

Katılımcılar arasında arkadaş edinme konusunda çekinceleri olduğunu belirten Hayri Türkiye kökenlilerle arkadaş olmamayı tercih ettiğini belirtirken, Mert arkadaşlık kurma konusunda Polonyalılara güvenmediğini ifade etmektedir.

Hayri (27, Erkek): ...Evet, etken, istisnai durumlar dışında genç beyinler güzel arkadaşlarımız dışında ben Türklerden uzak durmaya çalışıyorum çünkü dedikodunun günah olduğuna inanıyorum beni dedikoduya sürükleyecek, gıybete sürükleyecek nitelikte bir millet, o yüzden Türklerden uzak duruyorum günaha girmemek için. Aynı zamanda vaktim değerli, vaktimi

güzel şeyler için kendi hayatımla harcamak istiyorum, bir şeyler üretmek istiyorum. Üretici ve girişimci bir mizacımla var ama Türkler beni bu bağlamda engellerle motivasyonumu bozarlar. Zaman kaybederim, hiçbir şey kazanmam ama çok şey kaybedebilirim o yüzden Türklerden uzak duruyorum, bence tabii.

Mert (45, Erkek): Benim burada olduğum zaman tabii ki arkadaş falan burada fazla arkadaş edinmek istemiyorum, çünkü bunların arkadaşlığına çok güven olmaz. Sen bununla ancak oturup bira içtiğin zaman arkadaş de, bira bittikten sonra arkadaş yok. Şimdi Türkiye’de artık Türkiye arkadaşları da artık biraz da güven olmazda daha doğrusu ben bunların zaten birkaç böyle tanıdığım var yani hanımdan dolayı yani aileden, yani biz arkadaş biz aileyiz...

Diğer katılımcıların aksine Tankut arkadaşlık kurmada dil etmenine dikkat çekmektedir. Dil bilme seviyesinin düşük olması ev sahibi toplum ile ilişkilerde etken iken İngilizce ile çalışmasına rağmen Türkçenin iletişimde daha önemli olduğunu aşağıdaki gibi ifade etmektedir.

Tankut (33, Erkek): Müslüman olması kesinlikle önemli bir etken değil, Türk olması da önemli bir etken değil ama Türkçe konuşması önemli bir etken çünkü yani aynı espriye bile gülebildiğim insanla daha farklı anlaşıyorum ama onun haricinde yani çok iyi Türkçe bilen bir alman veya da Polonyalı olabilir hiç fark etmez, yani dil önemli benim için.

Katılımcıların arkadaş seçimleri ve arkadaş seçimlerinde göz önünde bulundurdıkları kriterler maddi ve manevi ihtiyaçlarda kiminle iletişime geçileceğini de belirlemektedir. Dolayısıyla katılımcılara maddi ve manevi ihtiyaçlarında daha çok kiminle iletişim halinde olduğu sorularak, arkadaş seçimlerinin iletişimde etkili olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, katılımcıların maddi ve manevi ihtiyaçlarında doğrudan aileleriyle ya da etnik köken gruplarla iletişime geçtiği görülmüştür. Etnik kökene olan yönelimin yanı sıra ev sahibi toplumla kurulan ilişkilere bağlı olarak Polonyalılarla iletişime geçtiğini belirten katılımcılar da bulunmaktadır. Aile ile iletişimi ön plana koyan Umur neden aileyle iletişime geçtiğini aşağıdaki gibi açıklamıştır.

Umur (24, Erkek): Ailemla görüşüyorum bu konuda herkes, ilk başta ailesini görüşür gibime geliyor tabii ki bu ailenin durumuna bağlı olarak onun haricinde arkadaşlarımla...

Ayhan ise maddi ve manevi destek almak için her grupta görüştüğünü belirtmiştir.

Ayhan (56, Erkek): Güvendiğim arkadaşlarım, memleket olarak öyle bir memleketçilik yaklaşımı içerisinde değilim ben insan olduğuna bakarım, eğer insansa, o kişiyle zaten kontak içerisindeyimdir sürekli olarak ve onun yardımını talep ederimi buluşuruz konuşuruz maddi olarak yardımlaşırız, bu iyi ilişkiler içerisinde oluyoruz ara sıra.

Alp ve Ahmet ise Türkiye kökenliler ile daha rahat paylaşım içinde olduğunu ifade etmiştir. Alp'in arkadaşlarının daha çok Türkiye kökenlilerden oluşması sorunlarının daha çok Türkiye kökenlilerle paylaşmasını sağlamıştır. Ahmet ise farklı gruplardan arkadaşları olmasına rağmen maddi ve manevi ihtiyaçlarını Türkiye kökenlilerle paylaştığını belirtmiştir.

Alp (45, Erkek): Maddi ihtiyaç yine, bugüne kadar çok fazla maddi ihtiyacım olmadı, bir iki sefer olduğunda yine Türklerle tabi, Türk arkadaşlarla. Burada manevi ihtiyacımızı karşılayacak çok bir şey yok, pozisyon yok, yani bir diyanetin yok, camisiydi, şuydu buydu, öyle bir imkân Poznan'da yok Arapların bir camisi var, Poznan'da oraya da çok yani böyle nadir gideriz yani veya ben kendim giderim, Cuma namazına veya bir bayram namazına o da çok nadirdir yani...

Ahmet (36, Erkek): ...Yani şöyle bir şey var insan esasında gerçekten manevi olarak zor durumda olduğunda ana dilini konuşan birisini arıyor etrafında. Yani diğer dile ne kadar hakim olduğunun bir önemi yok, insanın ana dili başka bir şey. Benim gerçekten manevi bir şeye ihtiyacım olduğunda ana dilimi konuşan birisiyle, yani genellikle Türkiye'de birkaç arkadaşım var genellikle onlarla iletişim kurmaya çalışıyorum...

Diğer yandan, Ayça ihtiyaçları olması halinde Polonyalılarla iletişim kurduklarını belirtmiştir.

Ayça (35, Kadın): ...Bir sıkıntıya düşmedim çok şükür ama genelde Polonyalı diyebilirim. Evet, genelde Polonyalı onlara genelde sorarım çünkü bazen evrak işleri falan olduğunda bazen insan bilemiyor, anlamadığı bir şey oluyor...

Ziya ise maddi ihtiyaçlarından Polonya devletinden yararlandığını ifade etmektedir. Ziya'nın Polonya devletine duyduğu güven ve sisteme olan entegrasyonu maddi ihtiyaç konusunda akla gelen ilk aktör olmasına neden olmaktadır.

Ziya (55, Erkek): Burada ya sosyal devletten faydalanabiliyorsunuz o konuda. Ya bankalardan kredi çekebilirsiniz manevi maddi gibi şeylerde. Maneviyatta genelde arkadaşlarımızdan veya yakın çevreden destek alıyorsunuz.

Genel anlamda, katılımcıların maddi ve manevi ihtiyaçlarda Türkiye kökenliler, Polonyalılar ya da diğer göçmenlerle kurdukları ilişkiler arkadaşlık bağıyla şekillenmektedir. Ancak katılımcılar arasında arkadaş bağından bağımsız olarak Türkiye kökenlilerle iletişim kurmak istemeyen ya da özellikle dil ve anlaşılma gibi nedenlerle Türkiye kökenlileri tercih ettiklerini söyleyenler olmuştur. Bu durum katılımcıların ev sahibi topluma olan yakınlığını da şekillendirerek sosyal entegrasyonun daha hızlı ya da yavaş gelişmesine neden olmaktadır. Bu noktada, maddi ve manevi sıkıntılarını Polonyalılarla paylaşan katılımcıların sosyal entegrasyonu sağladığı gözlemlenmiştir. Diğer yandan maddi ve manevi ihtiyaçların paylaşılması tek başına bir sosyal entegrasyon göstergesi olmaktan uzaktır. Dolayısıyla maddi ve manevi ihtiyaçlarını Polonyalılarla paylaşmayan katılımcılar için sosyal entegrasyonu sağlamamış tanımı uygun değildir.

Bu noktada, katılımcıların Polonyalılarla kurdukları ilişkileri anlamak amacıyla "Polonyalılarla iyi arkadaşlık kurmak hakkında ne düşünüyorsunuz?" yönünde bir soru yöneltilmiştir. Belirtilen soru bağlamında maddi ve manevi ihtiyaçları paylaşmada Polonyalılarla iyi arkadaşlık ilişkileri değerlendirilmiştir. Genel anlamda maddi ve manevi ihtiyaç paylaşımı konusunda sorun yaşayan bireylerin Polonyalılarla iyi arkadaşlık kurma konusunda yaşadığı zorlukla bağlantılı olduğu görülmüştür. Ancak bu durum genel olarak tüm katılımcıları kapsamamaktadır. Dolayısıyla, Polonyalılarla iyi arkadaşlıkların yaş, cinsiyet, eğitim ve ekonomik gelir gibi demografik farklılıklarla doğru orantıda bir ilişkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla, katılımcıların Polonyalılarla iyi arkadaşlık kurma konusunda deneyimleri olumlu ve olumsuz olmak üzere iki yönde şekillenmektedir. Katılımcıların tamamına yakını ise Polonyalılarla iyi arkadaşlık kurma deneyimi yaşayarak, bu konuda olumlu ve olumsuz fikirlerini aktarmıştır. Olumlu fikir beyan eden katılımcıların kalış

süresi, yaş ve cinsiyet ile ilgili anlamlı bir farklılığa rastlanmazken olumsuz fikir beyan eden bireylerde kalış süresinin etkili olduğu gözlemlenmiştir.

Polonyalılarla iyi arkadaşlıklar kurma konusunda olumlu düşünce belirten Alp ve Ayça Polonyalılarla iyi iletişimlerini çerçevesinde değerlendirmelerde bulunmuştur. Bakıldığında Alp'in maddi ve manevi ihtiyaçlarını Türkiye kökenli göçmenlerle paylaşması ya da Ayça'nın Polonyalılarla paylaştığını ifade etmesi Polonyalılarla iyi arkadaşlık kurma konusunda fikirlerinden bağımsız ilerlemiştir.

Alp (45, Erkek): Valla iyi düşünüyorum, kurulmalı, var bizim de arkadaşlarımız, beraber oturup yemek yiyebildiğimiz, muhabbet edebildiğimiz, arkadaşlarımız var Polonyalı, güzel insanlar, paylaşmak lazım yani kendini toplumdaki soyutlayarak bir yere varamazsın. Yaşadığın yerlerle kaynaşman lazım yani dilini, kültürünü öğrenmen lazım, onlara saygılı olman lazım, sonuçta sen farklı bir kültürden geliyorsun...

Ayça (35, Kadın): Bence tavsiye ederim herkese çünkü herkese, gerçekten Polonyalılarla arkadaş olduğuma hiç pişman olmadım. Hep yardımcı oldular belki şansına hep iyi insanlar denk geldi ama yani hiç şu ana kadar ay Polonyalı ama şöyle dediğim olmadı hep yardımcı oldular. Yedik, içtik onları ben kahvaltıya, yemeğe çağırdım, onlar beni çağırdı.

Bahri ise iyi arkadaşlık kurma ile ilgili Polonyalıların ilk süreçte soğuk davrandığını ifade etmektedir.

Bahri (35, Erkek): Evet, o ilginç bir konudur. Polonyalılarla iyi arkadaşlık kurmak biraz şansa bağlı çünkü Polonyalılar bir adım geride durur yani sizin iki adım atmanızı bekler. İkna olursa, başta soğuk görünebilir ama mesafelidir. Mesafeli olmaları, olumsuz bir şey değil bence olumlu bir şeydir. Zordur Polonyalılarla yakın arkadaşlık kurmak Polonyalılarla ticaret çünkü bu kültürlerinin derin bir tabakası görünmeyen yeri yani kolay ulaşılamayan bir tabakası, ticaret yapmak iş yapmak aile kurmak zordur. Yani onları tanıyan, onların bir adım geride olduğunu bilir bizim iki adım atmamız gerektiğini bilir hemen şans vermez...

Diğer yandan, Burak Polonyalılarla iyi arkadaşlık kurmanın zor olmasını arada oluşan güven problemiyle açıklamaktadır.

Burak (26, Erkek): Zor, zor çok zor. Çünkü güven, güven burada çok zor, güvenmek bir arkadaşına güvenmek hakikaten çok zor hele bir Polak'a güvenmek çok zor. çünkü yani nasıl söyleyeyim çok yarı yolda kaldım, Polaklar tarafından o yüzden yani tamam bir kişi olur bak, bir kişi yarı yolda bırakır, iki kişi yarı yolda bırakır 3 kişi ama 4. Mesela düzgün olur değil mi .1 bıraktı, 2 bıraktı, 3 bıraktı, 4 bıraktı 5 bıraktı, 6, 7, daha bırakmayı görmedim o yüzden güvenemiyorum, güven de en büyük sıkıntı, o yüzden çok zor diyorum buna...

Katılımcıların Polonyalılarla iyi arkadaşlık kurma konusunda ortaya çıkan sorunlar ya da iyi ilişkiler Polonyalılarla komşuluk sürecini de etkilemektedir. Bu noktada, Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya'ya sosyal entegrasyon değerlendirmesinde komşuluk ilişkilerinin büyük bir yeri vardır. Katılımcıların ev sahibi toplumla kurdukları iletişim dinamiklerini anlamak amacıyla komşuların kimden oluştuğu ve ne tür konularda iletişim kurdukları sorulmuştur. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu ise Polonyalılarla komşuluk yapmaktadır. Türkiye kökenlilerle yurt ya da üniversite evleri dışında komşu olan katılımcı bulunmamaktadır.

Polonya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin çoğunluğu Polonya toplumu içerisinde kendine yer bulmaktadır. Polonyalılarla komşu olma ve onlarla iletişime geçme, alışveriş, ödünç alıp verme gibi kalıplar üzerinden şekillenirken günlük konuşmalar ve selamlaşmalar iletişimin temelini oluşturmaktadır. Katılımcıların kendilerini ve komşularını tanımlamada kullandığı terimler ben ve öteki olma hali hakkında oldukça çarpıcı bilgiler aktarmaktadır. Bu bağlamda, etnik köken gruplardan uzaklaşma ve Polonyalı topluma yaklaşma Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin en önemli özelliklerindedir. Bu durum literatür içinde yeni bir kapı açmaktadır. Araştırmacı, Poznan'da görüşmeden görüşmeye giderken, iki Türkiye kökenli göçmenin karşılaşmasındaki tutumlarında da benzer bir durum gözlemlemiştir. İki katılımcı, birbiriyle soğuk selamlaşmış ve daha sonra iletişime geçmek istemediklerini açıkça belirtmişlerdir. Katılımcılar arasında da karşılaşılan Türkiye kökenli komşular olması durumunda Türkiye kökenli olduğunu saklama durumu etnik köken ile iletişimi Türkiye'den göç etmeden önce edinilen arkadaş, iş arkadaşlığı ve sosyal çevre aracılığıyla arkadaşlık arasında kısıtlamaktadır. Katılımcılardan üç kişi göç sürecinde Türkiye kökenli göçmenlerle komşuluk yaptığını ama birbirleriyle iletişim kurmadıklarını belirtmiştir. Dolayısıyla komşuluk ilişkileri göçmenlerin Polonyalılarla Polonyalıların Türkiye kökenlilere entegrasyonu şeklinde ele alınmıştır.

Genel anlamda yurt ya da pansiyonlarda yaşayan katılımcılar ortak alanlarda diğer göçmen gruplar, öğrenciler ya da görevlilerle karşılaştığını ve iletişim kurduğunu belirtirken evde yaşayan katılımcılar Polonyalı komşular ile iletişim halinde olduğunu iletmiştir. Katılımcılar arasında yeni taşınanlar bulunduğu için komşuluk ilişkilerini eski evlerindeki deneyimleri çerçevesinde de değerlendirmiştir. Bu bağlamda katılımcıların komşuluk ilişkileri Polonyalılar, Türkiye kökenliler, diğer göçmenler çerçevesinde ele alınarak iletişim süreçleri ve biçimleri değerlendirilmiştir.

Polonyalı komşularla yaşayan Ahmet Polonyalıların komşuluklarını diğer Avrupa ülkeleri ve Türkiye ile kıyaslayarak, genel anlamda komşuluk ilişkilerinin çok iyi gelişmediğini belirtmektedir. Diğer yandan Ayça, Polonyalılar ile ödünç alıp verme, iletişim gibi süreçleri yaşadığını aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

Ahmet (36, Erkek): ...Ya Polonya'da genel olarak pek şey yok, yani komşuluk ilişkisi yok, genel olarak Avrupa'da yok. Polonya'da göreceli olarak daha iyi hatta ama hani arada gidip de bir şey istersen falan çok ters davranacaklarını falan düşünmüyorum yani genel olarak yardımcı olmaya çalışırlar ya da bir şeye ihtiyaçları olduğunda gelip sorabilirler yani esasında. Çok değil, kötü değil yani esasında ama çok bizim ülkemiz gibi değil yani mümkün değil, hiç, hiç alakası yok...

Ayça (35, Kadın): Komşularım Polonyalı zaten şu an daha önce de yurttta kaldığımda Polonyalıların kaldığı yurttta kalmıştım. Torun'da da Polonyalıların yurdunda kaldım hep komşularım Polonyalıydı. Çok iyi, onlarda bizim gibi ben onları kahvaltuya çağırırdım onlar beni yemeğe alır, hediye verirsem o da bir şey alır yani, ben hep iyi insana denk geldim açıkçası...

Ayça'nın bahsettiği ilişkileri Türkiye kökenli biriyle evli olan Alp, tabak gönderme ve dolu gelmesi üzerinden değerlendirmiştir. Bu durum, Türkiye'deki komşu ilişkileri üzerinden Polonyalıları bir değerlendirme şeklinde kendini göstermektedir. Dolayısıyla, entegrasyon sürecinde etnik köken ülke ile bir karşılaştırma söz konusudur.

Alp (45, Erkek): Komşularımızın hepsi Polonyalı, ilişkimiz sadece selamlaşma, bazen işte öyle mangal falan yaptığımızda götürüyoruz veriyoruz. Onlarda şey yapıyorlar, tabak gidince boş

gelmiyor, yani onlarda bir okolata falan ocuklara Şey yapıyorlar getiriyorlar, Öyle ilişkimiz fena değil, ama tabi böyle misafirlik falan bugüne kadar olmadı.

Polonyalılarla komşuluk yapan Haydar ise ilişkilerinin olumlu olmasını, Polonya’da seçim sŐrecinde aldığı desteğin değeri Őzerinden değerlendirmektedir.

Haydar (59, Erkek): ...Yani bilemiyorum başka Şeyde ama biz komşularla beraber bazen toplanıyoruz hatta bu sene Şey yapmasak burada komşularla bir komşular toplantısı yapacağız. Artı ben seçim olduğu dŐnemlerinde yani bizim Deutchabank’ın direktŐrŐ vardı biri vardı herkes geldi, o afiŐlere ŐnkŐ param olmadığı için o hazır afiŐler satılıyordu seçim afiŐleri ya da o tahtalar alıp kesip yapıŐtırıyorsun. Tabi o kadar bŐte olmadığı için kesip yapıŐtırma bu da ekip işi yani ve yani bankanın genel mŐdŐrŐ geldi yapıŐtırdı, eşi bir Şeyler falan hazırladı, gece gittik yapıŐtırdık, birkaç saat uykuyla işe gitti...

Halil ise Polonya’da komşuluk seçiminden çok ev seçimi Őzerine bir sŐre geçirdiğini ancak dil ve yakınlık sebebiyle yakın ilişkiler kuramadığını belirtmiştir.

Halil (46, Erkek): Valla burada komŐuyu seçmekten çok evi seçiyoruz burada komşuluk biraz da Şey, ŞÖyle söyleyeyim be Şu an yaşadığım evden bahsedeyim, komşularım diyelim merhaba, merhaba dzien dobry, dzien dobry merhabamız vardır ama samimiyetimiz yok. Yani Öyle gŐrŐŐtŐĐŐmŐz, TŐrkiye’deki komşuluk Şeyi burada pek görmedim... Ama Polonyalılarla ne kadar dili ne kadar ŐĐrenirseniz ŐĐrenin ben Öyle dŐŐŐnŐyorum yani benim Şeyim o bir yerde o takılıyorsunuz kalıyorsunuz. Onlar ŐnkŐ böyle konuŐtuĐu zaman ben biraz kendimi geri çekiyorum, ŐnkŐ onlar kadar konuŐamıyorum belki de o engelliyor o komşuluk Şeyini...

Bahri ise komşuluk deneyimini Polonyalıların komşuluk ilişkilerini kabulŐ ile ilişkilendirerek, kendi kŐltŐrŐnŐ beklememe Şeklinde açıklamaktadır.

Bahri (35, Erkek): İyi çok yakın değil ama iyi, çok yakın olmasına da zaten gerek yok. Bazıları sadece selam veriri ama mahallede ne olup ne olmadığını gŐzler, balkondan bakar. Arabanın sinyali açık kalmıŐsa gelir söyler, size sadece selam veren biri söyler o da o da mesafeli. Burada komşuluk biraz mesafelidir ama yani 1 yıl yaşayıp da selam vermeyen var 30 yıl yaşayıp da selam veren ama gŐzŐyle gŐzleyen var vardır. Anahtar bırakırız biz, yani çok o yŐzden diyorum çok yakın olmamıza gerek yok. TŐrkiye’deki gibi geleneklerin olmasına gerek

yok mesela burada bir şey paylaşılsa yemek memek paylaşılsa boş tabak dönebilir önemli değil yani. Türkiye'deki kültürün, Türkiye'deki davranışların beklenmesi burada hiçbir anlamı yok burada kültür böyle biz sonradan dâhil oluyoruz. Buradaki insanları böyle kabul etmek lazım, mesafeliler ama mesafeli olmalı komşulukların olmadığı anlamına gelmez. Ben komşuma anahtarımı bırakabiliyorum bir hafta 2 hafta tatile gidince. Çocuğumu alıyor götürüyor ben onun çocuğuna bakıyorum ama çok yakın değiliz ama yani komşuluk derecesi biraz var...

Genel anlamda Simge ise Polonyalıların komşuluk ilişkilerini ailesinin deneyimi üzerinden olumsuz bir ilişki örneği ile açıklarken Yağız olumlu bir örnekle anlatmıştır. Bu iki örnek Polonyalılarla komşuluk ilişkilerinin örüntülerini açıklaması bakımından önemli bir yere sahiptir.

Simge (39, Kadın): ...Çok soğuk onu da anlatıyım, ev sahibim aslında sıcak bir kadın şeyde mesela ben Türkiye'deyken mesaj atıyorum ne istersin falan diye her seferinde bana helva getirir misin helva getirir misin diyor. Geçen yaz annemler buradaydı, annemde reçel yapmış, ev reçeli, dediler ki işte çıkalım şey yapalım. Ben dedim ki çıkmayın bak mesaj atıyım o gelsin, yok yok dediler üst katta kapısını çalalım, gitmişler kapıyı çalmışlar, açmış kapıyı öne çıkmış arkadan kapıyı kapatmış. Bizimkiler tabi böyle bir şok olmuşlar yani hani ben dedim ki yapmayın yani hani belli yani onların öyle yapmayacakları, öyle yani o çok şey değiller yani, bizde ki gibi hadi komşu bir çay içelim bir kahve içelim bir aşağıda buluşalım şeyleri yok yani. Komşuyla mı, yok hayır yok öyle bir şey.

Yağız (72, Erkek): Kimlerle Polonyalılarla tabi. Türk olmadı. Polonyalıların birbirleriyle ilişkileri iyidir yani ben dediğim gibi işte çıktın evden asansöre bindin iniyorsun mesela muhakkak seni tanıyorlarsa sorarlar nasıl ufaklık...

Katılımcılar arasında Türkiye kökenli bireylerle komşuluk deneyimi bulunan Ayhan ve Hayri herhangi bir iletişim olmadığını belirtmiştir. Bu durum, etnik kökenle iletişim konusunda Polonya'da yaşayan Türkiye kökenli toplumun önyargılı yaklaşımını gün yüzüne çıkarmaktadır. Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenler diğer Avrupa ülkelerindeki Türkiye kökenli göçmenlerden farklı olarak bir arada yaşamayı değil, birbirinden uzaklaşmayı tercih etmektedir. Bu durumun nedenlerini Hayri ve Ayhan aşağıdaki gibi açıklamıştır:

Hayri (27, Erkek): Herkesle komşuluk yaparım, Polonya'nın bayrağına diline saygı duyan Polonya'da olduğunun bilincinde olan herkesle komşuluk yaparım. Polonyalılarla yani. Burada varmış 3 tane Türk de ben bilerek hiç şey yapmıyorum, Natelia'ya da söyledim eşim Türk falan deme sakın diye, fazla salça olmasınlar...

Ayhan (56, Erkek): Komşularımızla tabi ki, komşularımız kimse onunla komşuluk yapıyoruz fakat, tesadüfen bir Türk komşu taşındı, bir kere bile görmedim ama sürekli sesini duydum, çünkü sürekli küfürle konuşuyordu, orada kendisinin tek başına olduğunu düşünüyor, çünkü balkonda dışarıda, yüksek sesle etrafı rahatsız edici bir şekilde konuşuyordu o yüzden kendisiyle de asla bir kontak kurmadım zaten kirasını da ödemedi kaçmış...

Burak ve Simay ise diğer göçmenlerle bir arada yaşama deneyimlerini ve komşuluk ilişkilerini olumlu açıdan değerlendirmiştir. Bunun yanı sıra yabancıların bir arada yaşadığı yurt ya da apart tarzı binalarda iletişimin daha olumlu olduğu belirtilmiştir.

Burak (26, Erkek): Benim kaldığım yer, hostel gibi yurt hostel karşıtı tek, böyle nasıl söyleyeyim studio her yer, ayrı mutfağınız şeyiniz var orada mesela yanda bir tane Amerikalı kız kalıyor, sağımda bir tane Türk çift kalıyor burada yaşıyorlar. Üst katlarda genellikle İspanyol hani çok karma bir yurttayım ama bundan önceki yaşadığım yerde genellikle herkes Polak'tı. Öyle söyleyeyim...

Simay (26, Kadın): Benim komşularım, bulunduğum kattakiler Polonyalı diğer kattan bir Hintli komşum var. Bizim katta bir tane Ukraynalı komşum var. Polonyalı bir arkadaşım var bana uzak mesafede oturuyor ama gidip geliyoruz, onun evine çok gidiyorum o da bana geliyor. Bir şeye ihtiyacım olduğu zaman o bana yardımcı oluyor...

Komşularla kurulan ilişkiler komşulara bakış açısıyla yakından ilgili bir şekilde ilerlemektedir. Bu durum katılımcıların ilişki oluşturma biçimi, konuşulan konular ve geçirilen süreye de etki etmektedir. Genel anlamda komşuluk ilişkileri Türkiye'de ya da diğer Avrupa ülkelerinde yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin alışlagelen ilişkilerini andırmadığı ve doğrudan ev sahibi toplumla alakalı olduğu görülmüştür. Benzer şekilde araştırmacı Polonyalı komşularıyla selamlaşma ve iletişim kurma gibi deneyimlere sahip olsa da birbirini ziyaret ve ödünç alıp verme gibi ilişkiler kurmamıştır. Bazı katılımcılar ise

Polonyalı komşularla ilişkileri Türkiye'deki kültürün devamı olarak nitelendirmektedir. Polonyalı komşular ile iletişim konusunda Arif ve Ziya Polonya'da yaygın olan selamlaşma kültürü ifade etmektedir.

Arif (29, Erkek): Yani apartmanda gördüğüm komşularım falan onlara böyle dzien dobry, do wiedzienia, dobra noc tarzı iyi günler, iyi geceler, iyi akşamlar tarzı şeyler söylüyorum yani Türkiye'deki kültürümüzü devamı şeklinde.

Ziya (55, Erkek): Lehlerle yani dediğim gibi. Yani burada bir gelenek zaten karşılaştığınız zaman karşılıklı bir merhabalaşma oluşuyor. Onun dışında çok derin bir komşuluk ilişkim yok.

Bekir ise selamlaşma dışında geliştirdikleri ilişkileri ve yardımlaşmaları farklı detaylarla ele almaktadır.

Bekir (28, Erkek): Evet, çok şey konuşuyoruz, özellikle şu an Türkiye ekonomisinden çok konuşuyoruz, soruyorlar çünkü Türkiye'ye çok fazla gidip geldikleri için Zlotynin değerinden dolayı, hatta Avrupa'da yapabilecekleri en ucuz tatili Türkiye'de yapıyorlar hatta Polonya içerisinde bile bu kadar ucuz tatil yapamıyorlar şu an için. Bunları çok fazla soruyorlar, ekonomi işte ne olacak diye onlar için iyi tabi...

Bekir gibi Deniz'de Polonyalı komşularıyla görüşüğünü ve çeşitli amaçlarla vakit geçirdiğini belirtmiştir. Ancak diğer komşuların arasında olan yakınlığı hissetmediğini ve bu durumu çocuk sahibi olmaması nedeniyle ilişkilendirdiğini belirtmiştir. Bu durum Deniz'in göçmen olması ile ilgili herhangi bir iletişim sorunu yaşamadığını düşünmesi ve Polonyalılarla ben ve öteki ilişkisinin hangi boyutta kurulduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Deniz (57, Kadın): ...Sitenin dışından komşularımız var. Öyle herkes böyle bahçeye çağırma, sosyete yapmak, herkes bir şey getirir. Kimisi salata yapıyor. Kimi işte pasta getiriyor, bilmem ne. Yani zaten onların çoğu çalışıyorlar. Çoğu büyük şirketlerde çalışıyorlar, komşularımın çoğu. Onlar genelde aralarında hemen kendi işleriyle ilgili konuşuyor erkekler işte. Kadınlar da işte kendi işleriyle. Onlar herkesin çocuğu var yani biraz o bakımdan benim biraz şey oldu.

Çocuklu olanlar daha çabuk anlaşıyorlar... Benim çocuğum olmayınca kimse beni çağırıyor. Beni pek çağıran olmaz yani. O yüzden biraz o bakımdan da şey oldum yani yalnız kaldım...

Deniz'in aksine Haydar ise Polonyalılar ile mükemmel bir ilişki kurduğunu ve pek çok konuyu sorunsuz bir şekilde konuştuğunu ifade etmiştir.

Haydar (59, Erkek): Ya zaten bir şey ben burada yabancı hissetmiyorum kendimi, burada kendi evimdeyim aynı zamanda Türküm yani ben orada rahat, ben burada kendi evimdeyim yani yabancı değilim öyle hissetmiyorum. Onlarla olan diyalogumuza bağlı, o anki güncel konulara bağlı çok farklı oluyor ama ben birkaç tane komşuyla her müsait olduğumuzda en azından beraber gidip yürürüz, sohbet ederiz, bira içeriz veya bazen araca binersen dönüp gelir konuşur yani şanslıyım olduğum komşular yani çok iyi hissediyorum...

Diğer yandan, İlhan Polonyalılarla komşuluk ilişkilerinin Haydar'ın aksine mecburiyet boyutundan değerlendirmektedir.

İlhan (38, Erkek): Mecburen ara ara, yan komşu sigara kokusu geliyor diyor yani. Kargo gelecek alır mısın? Yani yan komşularıyla çok bir şeyim yok ama yani komşudan dediğim gibi birde yan komşuyla çok konuşmam ama komşum var normal konuştuğum öyle söyleyeyim.

Polonyalı komşularıyla iletişim kurmayan Kadir bu durumu komşularını görmemesine bağlarken Oğuz kendi tercihi çerçevesinden görüşmediğini belirtmektedir.

Kadir (25, Erkek): Görmüyoruz ki iletişim kuralım. Kuracak bir alanım olsa kesin kurarım. Fırsatı kaçırmam hayatta.

Oğuz (29, Erkek): İhtiyaç olmuyor hani ben de sevmem zaten Türkiye'de de sevmiyordum insanların çok fazla iç içe olmasını hani ben kendi özel hayatım olmasını tercih ederim. Burada da aynı şekilde devam ettiriyorum yani tercih etmiyorum.

Katılımcılara Türkiye'den gelen komşularla iletişim sorulduğunda ise genellikle komşuluk yapmadıkları için komşuluk ilişkilerinin olmadığı sonucu ile karşılaşmışlardır.

Komşuluk yapan kişiler ise nereli olduğunu ya da ne amaçla Polonya'da olduğunu bilmemektedir. Bu durumu, Ahmet arkadaşları çerçevesinde ifade etmektedir.

Ahmet (29, Erkek): Yok, Türk komşum hiç olmadı, Türk arkadaşlarım var da Türk komşum olmadı. Var esasında birbirine yakın, baya yakın yaşayan arkadaşlarım var, işte onlar da genellikle şey işte aile böyle çoluk çocuk birlikte takılıyorlar falan yani işte onlar için daha kolaylık olduğu için.

Ahmet'in bahsettiği çocuklu ailelerle iletişim Gdansk'ta yaşayan Bahri'nin deneyimleriyle örtüşmektedir.

Bahri (35, Erkek): Var birkaç tane yaşadığım mahallede 2 tane çocuklu Türk aile var. Türkiye'den gelen bana uzak olan arkadaşım olarak da var komşu dersek hani yakın aynı mekide de var, var. Tabi, tabi onlarla kendi aramızda görüşüyoruz. Yani onların, hatta onlar için iyi oluyor, onların dil eksikliğinden dolayı çok yakınları arkadaşları olmadığı için birbirimize uğramaya çalışıyoruz. Kendi kültürümüzü ayakta tutuyoruz, çocukların Türkçe konuşması için yine arada buluşuyoruz bu da çok önemli.

Diğer yandan Hayri ise Türkiye kökenli komşuları olmasına rağmen etnik kimliğini saklayarak yakın ilişkiler kurmaktan kaçınmaktadır.

Hayri (27, Erkek): Benim yaşadığım yerde üç tane türkün olduğunu biliyorum 20 metre aramızdaki bloklarla ama ben hiçbir zaman benim de Türk olduğumun burada bilinmesini istemiyorum. Kendileriyle de denk gelmemeye çalışıyorum, denk geldiğimde de zaten hiçbir şekilde kesinlikle kazayla bile Türkçe kelime kullanmamaya çalışıyorum ki muhatap olmamak için. İlgilenmiyorum.

Etnik kimlikle kurulan ilişkiler: Komşuluk kadar bikültürel evlilikler, aile ilişkileri, Polonyalıların ve etnik kökenden üyeleriyle bir araya gelme ve buluşma dinamikleri de önemlidir. Bu bağlamda, katılımcıların bu yöndeki pratiklerini anlamak amacıyla akrabalarınızla nerelerde bir araya geliyorsunuz sorusu sorulmuştur. Polonya'da akrabası olmayan katılımcılara ise Türkiye kökenliler ile en çok nerede bir araya geliyorsunuz şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Genel olarak, Polonyalı akrabalar ve Türkiye kökenli

arkadaşlarla buluşma ortamları birbirinden farklılaşmaktadır. Türkiye kökenli arkadaşlarla dışarıda görüşme daha yaygın iken Polonyalı aile ve akrabalarla evde bir araya gelme daha olası olmaktadır.

Bu bağlamda Polonyalı akrabaları ile bir araya gelen Halil aile ve akrabalar ile aile içi kutlamalar, dini bayramlar ve özel günler çerçevesinde bir araya geldiklerini ifade etmektedir.

Halil (46, Erkek): Daha çok bu bayramlarda ve şeylerde düğünlerde, doğum günlerinde... Ben mesela bizim baldızın çocuğunun ben de vaftiz babasıyım, benden rica ettiler benim için problem yok dedim ama biliyorsunuz yani ben Müslüman'ım şeyde siz uyuyor mu onlar sordular problem olmadı yani kilise problem yapmıyor. Ve ben orada yani şey yapmıyor yani bir şey farklı bir şeye isimlendiriyor, normal vaftiz babası demiyor ama aynı şeydesiniz, kabul etti kilise kabul etti ben de dedim benim için bir şereftir ne olacak yani benim için sorun değil.

Mert ise aile ve akraba buluşmalarının daha çok evde yapıldığını ve genellikle tatil günlerinde gerçekleştiğini belirtmektedir. Bu durum Polonya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin iş günleri içerisinde aile buluşmalarına yer vermediği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Mert (45, Erkek): Evde, ya da burada. Ya evde, şimdi biz, zaten hayatımız böyle işte, her an iş, şu anda ancak işte bir yazın bir havalar sıcak olduğu zaman bazen genellikle işte bu şehrin dışında, baya etrafında göller var. Genellikle göllere gidiyoruz, bazen imkân olduğu zaman iş konusunda diyelim, biri burada olursa mesela, bazen olur da eskiden mesela işçi çalıştırıyorduk, bir haftalığına denize gidiyorduk, dağlara gidiyorduk yani böyle biz genellikle böyle en yakın aile olarkten, ee diğer zaman zaten yok bir Pazar günleri olduğu zaman bir onların dairesine gidiyoruz yemek yiyoruz, bir çay içeriz, bir kahve içeriz yani aile arasında öyle oturma yani öyle diyim yani. Toplanacak yer, zaten nere olacak ya evdir ya iştir, zaten herkes kendi işinde, işte biliyorsun yani...

Deniz ise çok sık görüşmediklerini belirtse de bunun sebebini iş ve birbirinden uzak oturma olarak göstermekte ve birbirlerini sevdiklerini eklemektedir.

Deniz (57, Kadın): Vallaha işte onlar zaten piyasa da 200 km neredeyse oturuyorlar. Köyde oturuyorlar. Biz hep biz gidiyoruz. Eskiden beri kayınvalidem, kayınpederim onlar pek böyle gelmeyi sevmiyorlar da işte. Yani kayınvalidem böyle arabaya binmeyi pek sevmiyordu. O yüzden hep biz gittik. Hala da biz gidiyoruz. İşte arada onlar, onların çocukları işte torunları tabi büyüdüler işte arada bir Varşova'ya gelen olursa, bize uğrayabilecek olursa, biz geliriz diyorlar işte bizi ziyarete geliyorlar, gelebilirlerse...

Polonya'da akrabası olmayan kişiler de ise Türkiye kökenli arkadaşlarla bir araya gelme durumu üzerinde durulmuştur. Katılımcılara Türkiye kökenli göçmenlerle nerede bir araya gelinmesinin sorulma nedeni, Polonya'da aile ve akrabası olmayan bireylerin etnik köken gruba yakınlaşma durumunu anlamaktadır. Bu duruma göre aile ve akrabası olmayan katılımcıların Türkiye kökenli bireylerle daha çok dışarıda ya da evde görüşüldüğünü ortaya çıkarmaktadır. Ancak evde görüşmeler yalnızca yakın ilişkilerde görülmekte, görüşme mekânı olarak daha çok Türk restoranları ön plana gelmektedir. Araştırmacı, görüşmelerde ise hem etnik kökene yönelik yiyecek ve içecekler hem de Polonya'da yaygın olan yiyecek ve içeceklerin kullanıldığını gözlemlemiştir. Diğer yandan Varşova ve Wrocław gibi Türkiye kökenlilerin yoğun olduğu ve dernek oluşumlarının olduğu şehirlerde piknik gibi etkinlikler düzenlenmekte, Türkiye kökenli göçmenler bu vesileyle bir araya gelmektedir.

Görsel 4.3. Ayça'nın evinde Türkiye kökenlilerin düzenlediği arkadaş toplantısı

Alp ve Mustafa Türkiye kökenli göçmenlerle buluşma yeri olarak daha çok Türk restoran ya da kafelerinin olduğunu belirtmektedir. Bu durum, Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin sosyalleşmesi, iletişim kurması ve bir arada vakit geçirmesi açısından mekânların büyük bir önemi olduğunu ortaya koymaktadır.

Alp (45, Erkek): Ya işyerinde ya evde veyahut da restoranda, tabi tabi, misafirlğe gidiyoruz, yemek olur ya mangal yapıyorsun beraber, ya yemeğe çağırıyorsun...

Mustafa (50, Erkek): Kovid'den önce alışveriş merkezlerinde, Türk restoranlarında.

Türkiye kökenli göçmenlerin mekânları ve restoranları kadar Polonya'da Türkiye kökenli göçmenleri temsil eden derneklerinde önemi büyüktür. Bu bağlamda düzenlenen piknik, kültürel etkinlikler ve diğer aktivitelerde Türkiye kökenli göçmenlerin bir araya gelme alanlarından biridir. Bu bağlamda, Kadir, Ziya ve Ahmet düzenlenen etkinliklerin önemine dikkat çekmiştir.

Kadir (25, Erkek): Genelde az önceki gibi kafelerde. POTİAD'ın etkinliklerinde. Onun gibi yerlerde. Etkinliklerde ya da şeylerde. Yok. Ama burada bir sürü insan Türkler burada aile gibi.

Ziya (55, Erkek): Spor aktivitelerinde yani genelde işte kültürel aktivitelerde yani buradaki derneklerin yaptığı çalışmalarda ya da pikniklerde. Akşamları bir yerlerde buluşuyorum. Restoranlarda falan bir araya geliyoruz.

Ahmet (36, Erkek): Yok, tamamen yani. Ya genellikle işte yazın falan piknik miknik gibi şeyler bizim Türkler çok yapıyor yani, şey parkta bahçede buluşma gibi şeyler, dışarıda. Çünkü genellikle çoluk çocuk var onları salıyorlar ortaya sonra kendileri takılıyorlar yani genel konsept bu, hani bizim takıldığımız şey bu...

Burak ve Cemre ise dernekler ve restoranların yanı sıra evlerde ya da Polonya'da yaygın olan hobi bahçeleri gibi özel alanlarda buluşmalar gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Bu durum göçmenlerin birbirlerine yakınlıkları ile ilgili bir durum olarak diğer katılımcılarda değişkenlik göstermektedir.

Burak (26, Erkek): Genelde onların evinde ya da benim evimde yani ya da bir restorana gidiyoruz nargile falan içiyoruz öyle.

Cemre (39, Kadın): Hayır. Genelde ev, Türk arkadaşlarımızla mı genelde evde, ya da burada hani hobi bahçesi gibi yerleri alıyorlar çok büyük bahçeli evler olmadığı için o tür bahçelerde ama en büyük çoğunluk tabi ki evde.

Görsel 4.4. *Haydar'ın Türkiye kökenli ve Polonyalı aile ya da arkadaşlarıyla buluşmak için kullandığı hobi bahçesi*

İlhan ve Özhan ise Polonya'da yaşayan Türkiye kökenli akrabalarıyla ev ya da vakit geçirebilecekleri alanlarda buluştuklarını aşağıdaki gibi belirtmiştir. Bu durum, Türkiye kökenli ailesi olan bireylerin ilişkilerinin diğer Türkiye kökenli göçmenlere göre daha iyi olduğunu göstermektedir.

Özhan (33, Erkek): İster istemez aile bireyleri olduğu için kan bağıyla diyebilirim, ya da birbirimizi anlayabildiğimiz için dil üzerinden birbirimizi daha rahat anlayabildiğimiz için genelde yani ortak bir noktada yani bir kafede olsun veyahut evde olabilir yani bir araya geliyoruz.

İlhan (38, Erkek): Kardeşim var sadece benim. Burada, bundan önce de onun evinde veya benim evimde yani. Ee tabi, bayram her bayram toplaşyoruz, toplanırız zaten. Tantuni yaparız akşam yemek yeriz yani hep beraberiz ya.

Boş zaman ve Medya: Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin boş zaman aktiviteleri, sosyal entegrasyon sürecinin nasıl şekillendiğini göstermesi bakımından

oldukça önemlidir. Bu bağlamda, katılımcılara “Sinema, tiyatro ve konser gibi etkinliklere gidiyor musunuz? Hangi sıklıkta ve kiminle?”, “Boş günlerinizde neler yapıyorsunuz?” ve “Televizyon izliyor musunuz? Hangi programlar?” soruları sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplar ise oldukça çeşitli olmasına rağmen üç ana başlık altında toplanmıştır. Katılımcılardan bazıları Polonya’daki etkinliklere katılmadığını ve televizyon izlemediğini belirtmiş, bazıları etkinliklere katıldığını ancak sınırlı olduğunu, bazıları ise etkinliklere katıldığını ve televizyon kanallarına baktığını ifade etmiştir. Katılımcılardan Arif, Bahri ve Cemre boş zaman aktivitelerinde dışarı çıktığını arkadaşları ve aile üyeleriyle geçirdiğini aşağıdaki gibi ifade etmiştir.

Arif (29, Erkek): Genelde dışarıya çıkıyorum işte arkadaşlarımla buluşuyorum. Ya da zaten pek fazla da zaten boş gün olarak boş günüm olmuyor çünkü hafta içi çalışıyorum haftasonu da daha ziyade yemek hazırlama vesaire yapmam gereken işleri yapıyorum. Vakit bulursam da dediğim gibi arkadaşlarımla buluşuyorum. Aslı arkadaşım, aynı zamanda Tomek var iş yerinden arkadaşım onla da buluşuruz

Cemre (39, Kadın): yani yapılabilecek her şeyi yapıyorum, yazsa hava güzelse göle yüzmeye de gidiyoruz, pikniğe de gidiyoruz ben kendim uzun yürüyüşlere de çıkıyorum bazen alışverişe gidiyorum bazen arkadaşımın ne zamandır gitmedim bir ziyaret ediyordum, arkadaşımın bir biniyorum onların ailesine, ben de geleyim mi diyorum kendi kendime gidiyorum...

Bahri (35, Erkek): Boş günlerimde, doğadan faydalanmaya çalışıyorum ailemle vakit geçiriyorum, kızlarımla çocuklarımla vakit geçiriyorum çünkü benim için daha artı bir motivasyon var onlara dilimi kültürümü yani sevgimi zamanımı daha çok aşılaman lazım, dinimi, dilimi unutmamaları için yani aramızdaki bağın hep güçlü kalması için.

Arif, Bahri ve Cemre’nin aksine Ayça ve Ayhan seyahat ettiklerini belirtmiştir. Araştırmacı katılımcıların ifade ettiği seyahatlerin çoğunluğunun Türkiye kökenli göçmenlerle buluşmak amaçlı olduğunu gözlemlemiştir.

Ayça (35, Kadın): Hafta sonu boş günlerim yani genelde eğer işte Wrocław’daki, Varşova’daki, Lodz’a falan gitmediysem samimi arkadaşlarım orada çünkü. Bazen hafta sonu onlara Kovid’den önce gidiyordum onlara böyle ayda bir kere falan Varşova’ya giderdim,

Kovid öncesi diyim ben o zaman ayda bir kere illa ki Varşova'ya Wroclaw'a gider gezerdim onlarla...

Ahmet (36, Erkek): Yani biraz uzunsa en büyük şey seyahat, yani hemen fırsat bulunca seyahat yani ya Türkiye'ye gidiyorum yani Türkiye'ye de gidemiyorsam da Avrupa içinde seyahat ediyorum...

Benzer şekilde, Ayhan, Kadir ve Alp boş günlerinde Türkiye kökenli göçmenlerle iletişim kurduklarını belirtmektedir.

Ayhan (56, Erkek): Boş günlerimde sevdiğim şeyleri yapıyorum, bisiklete biniyorum hava güzelse, müzikle uğraşıyorum, dizi izliyorum Türkiye'den kopmamak için, müsaitse arkadaşlarımla buluşuyorum. Yani, genelde ailemle.

Kadir (25, Erkek): Arkadaşlarımla oturuyorum burada. Tam karşıda, Türklerle.

Alp (45, Erkek): ...Çalışmadığımız zaman, bir yere yemeğe gideriz, dönere falan geçirmeye de arkadaş var restoranı oraya gideriz, arkadaş çevremiz genelde kebabçılar. Polonya'daki Türklerin çoğu gıda sektörü için iş yapanların, ya kebabçıda çalışıyor ya kebab dükkanı var ya döner dükkanı var çoğunluk öyle ya inşaat ya da tekstilciler...

Görsel 4.5. Türkiye kökenli göçmenlerin tatil gününde bir araya geldiği yemek toplantısı

Dolayısıyla, boş zaman aktivitelerinin etnik köken grupla bir araya gelme de önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Diğer yandan, katılımcıların büyük bir çoğunluğu boş zamanlarını Polonyalı arkadaşları ve aile üyeleriyle geçirmektedir. Bu durumu, Mert, Halil ve Bekir aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

Mert (45, Erkek): Valla bol bol televizyon seyrediyorum. Hanımım, bir çocuğum olsa çocuğumla aynı evde geçiririm (Ya evde de şöyledir evde iki tane televizyondur, bir tanesi zaten ikisi de aslında Polonya kablolar alınır takmadır yani bir tanesi böyle internetlidir, canım sıkıldığı zaman internete Youtube'da yani, Türk filmleri seyrediyorum. Zaten başka ben hep eski filmleri seyrediyorum, seviyorum Yılmaz Güney filmlerini mesela, o eski nedir, sen belki o filmleri görmedin, Erol Taş'ın yemek yediğin filmleri, yani ben o filmler beni ilgilendiriyor. Zaten bugünkü çağı yaşıyorum eski çağ ben çünkü çağdan memnun değilim, eski çağlar daha güzel. Çocuğum genellikle %99 Leh kanallarını seyrediyor, Türk kanallarını seyretmiyor... Bizim medyalar çok cehalet şeyi gösterdiği için ben diyorum ben çocuk hiç şu anda şu an için diyorum Türk kanalını seyretmesin yani iyi görmüyorum...) Boş zamanımı sıcak olursa bir tur atar, yeriz kalkar kahvaltı ederiz bir tur atarız, benim burada sevdiğim küçük bir şehir var biraz turistik yerdir, oraya gidiyorum dondurma yerim. Oraya gidiyorum benim hoşuma gidiyorum, park güzeldir, her Pazar oradayım boş olduğum zaman.

Halil (46, Erkek): Boş günlerim valla yaratmaya çalışıyorum ama olduğu zaman aslında şöyle söyleyim ben televizyon seyretmeyi (genelde Türk kanallarından bahsedersen spor kanallarına bakıyorum başka bakmam hiç. Polonya kanalları da çok nadir, çok nadir bakarım o da arada sırada Polonya'da ne olduğunu öğreneyim dinleyim şey yapayım diye o şekilde yani) film seyretmeyi çok seviyorum ondan sonra, ailecek yürüyüşe çıkarız, spor yapmaya çalışıyorum ama son zamanlarda bu şeyden pandemi nedeniyle biraz zorlanıyoruz ama onun haricinde yani genelde ailemle geçiriyorum boş zamanlarını, severim.

Bekir (28, Erkek): ...Korona öncesi genelde biz ormanlara gidiyordum haftasonları, yürüyüş yapıyorduk, burada çok güzel ulusal ormanlar var işte ulusal parklar var ormanlar var genelde yürüyorduk. Genelde kız arkadaşım ve ufak bir köpeğim var onunla geçiriyorum.

Benzer şekilde, Ziya, Tankut ve Simay boş günlerini Polonyalı arkadaşlarıyla geçirdiğini ifade etmektedir. Araştırmacı, Wrocław'daki dernek, Bydgoszcz'daki arkadaş toplantısı, Varşova'daki arkadaş partisi ve Torun'daki arkadaş görüşmeleri ışığında Türkiye

kökenli göçmenlerin çoğunluğunun Polonyalı arkadaşları ve aile üyeleri ile piknik, parti, yemek yeme ve dışarı çıkma olarak geçirdiğini gözlemlemiştir. Bu durumda, katılımcıların yeni gelmesi ya da yaş ile ilgili anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Bu durum, 30 yıla yakın süredir Polonya'da olan Ziya, 6 yılın yakın Polonya'da ikamet eden Tankut ve henüz 2 yıldır Polonya'da olan Simay tarafından aşağıdaki gibi açıklanmaktadır.

Tankut (31, Erkek): ...Çok çalışmadysak yani birkaç tane arkadaşınızla bir araya gelip, bir yerlerde oturup sohbet muhabbet... dediğim gibi en yakın arkadaşlarımla geçiririm, bir tanesi ev arkadaşım zaten bir ev arkadaşım gibi bir iki tane daha arkadaşım var, beraber vakit geçiririz genelde. Hiç olmadı yani Polonyalı arkadaşlarımızda oluyor veya da ortak Polonyalı arkadaşlarımız, çağırıp böyle bir ortak bir etkinlikte yapabiliyoruz yani.

Ziya (55, Erkek): Boş günlerimde genelde işte arkadaşlarla buluşuyoruz sonra dışarı aktivitelerde bulunmaya çalışıyoruz. Sinema, kültür onlarla vakit geçiriyoruz.

Simay (26, Kadın): Boş günlerimde genellikle yürüyüş yapıyorum park alanlarında iki saatlik uzun uzun yürüyüşler yapıyorum, sulu boyayla resim yapıyorum onun dışında Leh arkadaşlar da bir kafede veya onların evinde veya ben de ya da sinema gibi küçük etkinliklere katılıyorum. Onun dışında pek bir şey yok.

Dolayısıyla boş zaman aktiviteleri, Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenler için gerek ev sahibi toplumla gerekse etnik kökenle iletişimde önemli bir yer tutmaktadır. Bu noktada, dil, akrabalık ilişkileri ve duygusal yakınlık büyük bir yere sahiptir. Dolayısıyla, aile üyeleri ve yakın arkadaşları Polonyalılarından oluşan göçmenler daha çok Polonyalılarla vakit geçirirken, aile üyeleri ve arkadaşları Türkiye kökenlilerden oluşan göçmenler Türkiye kökenli göçmenlerle vakit geçirmektedir.

Ayça (35, Kadın): Stand-üplara da gidiyorum bazen burada çünkü küçük barlarda, pubların altında stand-up şeyleri oluyor paralı böyle, mesela orada. Lehçe ama hem dinliyim gelişsin diye hem de canlı bir şey. Kabareleri oluyor bunların Kabare şovları çok meşhur mesela. Polonyalı arkadaşlarımla gidiyorum zaten Lehçe olduğu için ama şey mesela konserlere Türk arkadaşlarımla gittiğim oldu.

Benzer şekilde, Bekir ve Cemre etkinliklere Polonyalılarla gittiklerini etkinlik tercihlerinde de dil sorunu yaşamadıklarını aşağıdaki gibi belirtmiştir.

Bekir (28, Erkek): Evet, çok gidiyorduk, Varşova'ya taşınma sebeplerimizden biri de buydu aslında, yani gidiyordum, evet çok fazla gidiyordum özellikle benim kız arkadaşım burada teatr musical derler orada oranın eski dansçıydı, hem tanıdık arkadaşlardan dolayı hemde bildiğimiz için gidip geliyorduk çok fazla. Yani genelde, iki haftada bir mutlaka gidiyorduk...

Cemre (39, Kadın): Gidiyorum, eskiye göre daha fazla gidebiliyor olmak sevindiriyor, şöyle gidip Lehçe'yi en azından %70'ini anlarım dolayısıyla izleyebileceğim tiyatro ya da film sadece Amerikan film yoksa gidemem gibi bir sınırlama ortadan kalkmış oluyor dolayısıyla bütün aktiviteleri değerlendirmeye çalışıyorum. (Kiminle?) Polonyalı arkadaşlarımla, Türk arkadaşlarımla.

Bu bağlamda, dil göçmenlerin etkinliklere katılmasında önemli bir etken halini almakta ve Lehçeyi bilmeyen göçmenler, dil sorunu nedeniyle etkinliklere kısıtlı oranda katılmaktadır. Ancak buna rağmen, katılınan etkinliklerde Simay ve Simge daha çok Polonyalı arkadaşlarıyla gitmeyi tercih ederken, Oğuz göçmenlerle Arif ise müsait olan herhangi bir arkadaşıyla gitmeyi tercih ettiğini belirtmiştir.

Simge (39, Kadın): ...Operaya gideceğimiz zamanda şeyde buradaki Leh, Polonyalı arkadaşlarımla gidiyorum, onlara bırakıyorum ben çok anlamıyorum çünkü genelde onlarda Lehçe oluyor, ona da gideyim değişiklik.

Simay (26, Kadın): Genellikle İngilizce olmasına özen gösteriyorum. İki senedir ilk defa sinemaya gittim Mulan'a o da İngilizceydi. Bir konsere gitmişim, Lehçe bir konserdi arkadaşım davet etmişti, ama müzik olduğu için sorun olmadı dil.

Oğuz (35, Erkek): Sinemaya sık sık gidiyorum da tiyatroya burada gitmedim. Lehçe biliyorum ama hiç ilgimi de çekmedi, Türkiye’de de gitmiyordum hani Türkçe bilmeme rağmen birkaç kere gitmişliğim var sadece, sinemaya sık sık gidiyorum evet. (Kimlerle?) Eşimle arkadaşlara ne biliyem diğer göçmenlerle, Polonyalıyla gitmedim göçmenlerle gidiyorum evet doğru sadece göçmenlerle gidiyorum...

Arif (29, Erkek): Hiç birine gitmedim çünkü pardon bir defa gittim sinemaya gittim Polak bir film vardı Lehçe, pardon işte film İngilizceydi altyazısı İngilizceydi o şekilde bir filme gittim yılbaşı zamanıydı...Türkiye’de gitmeyi seviyorum ya çünkü dili farklı oluyor, atıyorum tamamen İngilizce oluyor altyazısı Lehçe oluyor vesaire evet. O an arkadaşlarım kim müsaitse, birçoğuna sorarım yok özel bir tercihim.

Diğer yandan Özhan ve Ahmet sosyal aktivitelere katılımında dil faktörünün önemini etkinliğe katılma ya da etkinliği seçme yönünden aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

Özhan (33, Erkek): Yani dil bilmediğim için gidemiyorum en azından.

Ahmet (36, Erkek): Yani şey birincisi şey dil seçeneği olması lazım yani sadece Lehçe ise biraz zor oluyor mesela bir tiyatroyu sadece Lehçe anlamak zor gerçekten çünkü kullandıkları dil genellikle şey oluyor zor bir dil oluyor yani falan. Ya da mesela bir defa unutup Figara’nın düğüne gitmiştim, dil orijinal İtalyanca, altyazı Lehçe yani anlamak imkansızdı neredeyse çünkü durmadan konuşuyorlar falan öyle şeyler var. Hani genel olarak dil bir faktör oluyor ondan sonra sevdiğim türde oluyor.

Genel anlamda katılımcıların sosyal aktivitelere katılımında büyük bir sorun yaşamadığı ve arkadaş seçimlerinde ve özel günlerde olduğu gibi Polonyalılarla vakit geçirme oranının daha yüksek olduğu belirtilebilir. Bu noktada, sosyal aktiviteler, sosyal entegrasyonda olumlu bir etki yaratmakta ve göçmenler için ev sahibi topluma uyum sağlaması ve iletişim kurması açısından önemli bir aracı olmaktadır. Ancak bu durumda, katılımcıların dil bilgisi, Polonyalılara bakış açısı ve arkadaşlık ya da aile ilişkileri büyük bir yere sahiptir.

Polonya’daki Türkiye kökenli göçmenlerin medya kullanımı ise üç eğilim ile kendini göstermektedir. Katılımcılar, Türkiye kanalları, Polonya kanalları ve uluslararası

kanallardan birini ya da birkaçını izlemekte veya televizyon izlememektedir. Bu durum, Polonya kanallarını izleyen Mert, İlhan, Gökhan, Ayça ve Bekir aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

Mert (45, Erkek): ...Polonyalı kanallar, Türk kanallarını ben Türk çanağım vardı, Türk çanak takmıştım. Türk kanallarını seyrediyordum sonra baktım hepsi dizi oldu ben de nefret ettiğim şey dizidir. Diziler de genellikle baktım çoğu diziler siyaset üzerinden yapılmaya başlayınca baktım çanağı aldım çöpe attım, çöpün önüne bıraktım dedim biri gelsin gene götürsün...

İlhan (38, Erkek): TVN, TVN Turbo, Lehçe televizyon izliyorum zaten... Ben hiç Türk kanalı izlemem. Onlar sadece Türk, ha güldür güldürü izliyoruz ya arada ha o var evet yani ama kanal olarak değil yani Youtube'den açıp izliyoruz.

Gökhan (22, Erkek): Televizyonu şahsi olarak açıp izlemiyorum ama evde açık olduğunda tabi ki haberleri takip ediyorum yani. Mümkün olduğunda Lehçemi geliştirmek içindiziler, film tarzı şeyler gördüğümde anlamaya çalışıyorum...

Bekir (28, Erkek): Evet, yani anladığım kadarıyla izlemeye çalışıyorum en azından burada ne kadar yabancı olsak da politik gündemden uzak kalmayı sevmiyorum, ilgimi çekiyor aslında onun için televizyon izlemeye özen gösteriyorum en azından günde bir yarım saat bir saat bir gündemi yakalayacak kadar. Burada bir devlet kanalı var TVP diye, TV Polska bizde ki TRT gibi ya da onun mualif kanalı var TVN gibi onları izliyoruz genelde...

Ayça (35, Kadın): TVN... Evet Polonya kanalı bu, bir tane daha vardı ay unuttum onun adını. Genelde radyo falan dinliyorum da ben. Tabi tabi Polonya kanalı. Radio Pik var mesela Bydgoszcz için... Hatta buraya ait, yerel. Değişiyor programına göre genelde böyle siyaset, tarih. Tarih ve siyasi şeyleri dinliyorum. Yani siyasi derken gündem olan.

Polonya kanallarını izleyenler kadar Alp ve Simay Türkiye kanalları izlediklerini, Orhan ise hem Türkiye hem de Polonya kanallarını izlediklerini ifade etmiştir.

Alp (45, Erkek): ...Genelde Türk kanal, Türkiye televizyonlarını seyrediyoruz. Maç Seyrediyorum. Aile ile gidiyorlar. Leh çok seyretmiyoruz, Türkiye'de ben genelde şeyi severim, haber kanalları severim, dizi seyredirim maç seyredirim bunlar şeyi çok severler,

güldür güldürü, çok güzel hareketleri seveler... Çanak anten ben de 20 senedir var, normal Türk kanallarını. Youtube'dan youtuberları seyrediyorlar,

Simay (26, Erkek): Televizyon izlemiyorum, televizyonum da yok ama bilgisayardan Türkçe kanallar açıyorum bazen canlı izlemek için. Yılbaşına girerken de bilgisayardan Lehçe bir kanal açmıştım geri sayım için.

Orhan (51, Erkek): Televizyon izliyoruz, buraya geldikten sonra Türk kanallarına bakıyoruz haberler açısından, Fox var, benden çok eşim meraklı bir oradan bir haber kaynağımız oluyor onun dışında da bazı yarışma programlarına eşim müptela. Bunu seyrediyoruz ve Polonya'dan da Polonya haberleri almak için ve bazı gene seçtiğimiz programlar var yarışma türü diyebiliriz, genel kanalları seyrediyoruz haberler için orada çok büyük bir seçme yapmıyoruz...

Orhan'a benzer şekilde Umut ve Zeki de hem Polonya hem uluslararası hem de Türkiye kanalları seyrettiğini belirtmektedir.

Zeki (60, Erkek): İzliyorum. Hem Türk hem Polonya hem de uluslararası kanallar... Mesela basket, futbol maçları Türk kanallarında işte Polonyanın maçı varsa Polonya kanallarında, ortak film seyrediyorsak da film kanallarında beraber seyrederiz.

Umut (24, Erkek): Evet izliyorum, genelde Türk kanalları izliyorum onun haricinde ise Polonya kanallarında genellikle siyasal kanallar izlerim ne kadar hani izlemek bize çok bir şey kalmasa da buranın siyasal yapısı biz burada olduğumuz için bizi de etkileyen şeyler özellikle yeni durumlardan dolayı özellikle Kovid'den dolayı, Kovid'in durumları ülkede neler olduğunda dolayı, seçimler hani nasıl etkilenecek gibi şeyler dikkatimi çeker yani.

Arif, Tankut ve Ayhan ise Türkiye kanallarını internet üzerinden izlediklerini belirtmiştir. Arif, Polonya kanallarını dil açısından anlamadığı için izlemediğini, Ayhan ise Türkiye'den yalnızca belirli programları izlediğini ifade etmiştir.

Arif (29, Erkek): Hiç izlemiyorum evde televizyonum var ama izlemiyorum çünkü tamamen Lehçe kanallar anlamıyorum açsam da onun dışında zaten Youtube'dan videolar seyrediyorum. Türkiye'de yayınlanmış olan atıyorum diziler vesaire şeklinde...

Tankut (31, Erkek): Polonya televizyonu mu? Yani Polonya televizyonunu çok izlemiyoruz çünkü dediğim gibi zaten dile çok hakim değiliz, dile hakim olmayınca da televizyon izlemenin çokta bir anlamı kalmıyor. Ama televizyon olarak kendi yerel kanallarımızı izliyoruz, kendi Türk televizyonumuz var. Ya internet üzerinden izliyoruz biz, internet üzerinden izlediğimiz yani bazı programların tekrarını falan Youtube da izleyebiliyoruz...

Ayhan (56, Erkek): Türk televizyon mu, televizyon olarak televizyon izlemiyorum ama internette izleyicisiyim. Bir de açık oturumların bazılarını izliyorum...

Kadir, Oğuz ve Özhan ise televizyon izlemediklerini aşağıdaki sebeplerle ilişkilendirerek açıklamıştır.

Kadir (25, Erkek): 2 yıldır televizyon görmüyorum. Öyle söyleyim.

Oğuz (29, Erkek): Yok, televizyon hiç izlemiyorum, hiç bakmıyorum.

Özhan (33, Erkek): Polonca televizyon yok, yani ben genel olarak televizyon çok izlemiyorum ama bazen müziklerini dinliyorum.

Diğer yandan, Bahri ve Haydar çocukları bakımında açıklamakta ve çocuklarının dil öğrenmesi için Türkiye kanalları açtıklarını aşağıdaki gibi ifade etmektedirler.

Bahri (35, Erkek): Haberleri izliyoruz, televizyon çok nadir, televizyonu haberleri izlemek için kullanıyoruz... Kendi yaşlarına uygun hem elimden geldiği kadar Türkçe çizgi film. Bir Türkçe bir Lehçe....

Haydar (59, Erkek): Yok televizyon kanallarını izlemiyorum bazen, birisi bakarken istemeden bakarsam o kadar. Bizde televizyon seyrettiğimi neredeyse yok. Şimdi çocuklar, küçükken önce tabii ki şey o masalları ninniler Türkçe, Türkçe kökenli filmleri ya da balıkçı Hasan şarkıları hala Fatoş çok güzel söyler, orada bir küçük köy var uzakta hala Fatoş o aileye söyler onu...

Dolayısıyla, televizyon programlarında, etnik köken izleyenler kadar Polonya kanallarını izleyenlerde bulunmaktadır. Bu noktada, dil önemli bir etken olmasına rağmen asıl etken, göçmenlerin ev sahibi topluma ilgi duyması şeklinde kendini göstermektedir.

4.3. Etnik Kökene Yaklaşım

Bu bölümde etnik köken gruba yaklaşım, etnik kökenle bir araya gelme, dernek üyeliği, derneklerin kültür temsili, internet kullanımı (sosyal medyada etnik köken grupla iletişim) ve Türkiye kökenli göçmenlerin entegrasyonu temelinde incelenmiştir.

Etnik köken grupla bir araya gelme: Göçmenlerin göç sonrası iletişim kurma biçimleri, bir araya gelme yerleri ve geldikleri gruplar entegrasyonun şekillenmesinde etkilidir. Bu noktada, göçmenlerin ev sahibi toplumla bir araya gelme durumları kadar etnik köken grupla bir araya gelme durumu, bir araya gelme mekanları ve nedenleri de önemlidir. Etnik köken grupla bir araya gelme, göçmenlerin sosyal entegrasyon süreçleri sonuçlarında hangi duruma evrildiklerini göstermek açısından da değerlidir. Dolayısıyla, Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin etnik köken grupla bir araya gelme süreçlerini öğrenmek amacıyla "Türkiye'den gelenler tarafından düzenlenen etkinliklere katılıyor musunuz, bunlar ne tür etkinliklerdir?" sorusu sorulmuştur. Katılımcıların konuya ilişkin cevapları ve Türkiye kökenli göçmenlerin bir araya gelme dinamikleri gözlemleri çerçevesinde piknik, kültürel etkinlik ve Varşova Büyükelçiliği, üniversiteler ve Polonya devlet kurumları tarafından düzenlenen resmi etkinlikler yaygındır. Ancak katılımcılar ev, festival, bayram, yemek gibi çeşitli ve yaygın olmayan etkinliklerden de bahsetmektedir.

Genel olarak bakıldığında Türkiye kökenli göçmenlerin düzenlediği geleneksel piknik etkinliklerinin birçok katılımcı tarafından bilindiği görülmüştür. Dolayısıyla etnik köken grupla bir araya gelme mekânları ve nedenleri arasında düzenlenen pikniklerin yeri büyüktür. Piknikleri bilenlerin katılımı ise yapılan şehrin farklı bir yerde olması, günlük hayat ve doğrudan davet edilmeme gibi nedenlerle düşüktür. Ancak genel anlamda katılımcıların Türkiye kökenli göçmenlerin düzenlediği etkinliklere en az bir kez katılımı olmuştur. Bu durum, araştırmacı tarafından Gdansk şehrinde piknik etkinliğine katılım ve düzenleme ekibiyle görüşme aracılığıyla gözlemlenmiştir. Hava şartları nedeniyle iptal olan

piknikte, Gdansk, Gdyna ve Sopot bölgesinde olan Türkiye kökenli göçmenler bir araya gelerek, birlikte vakit geçirme planlamıştır.

Ahmet, Ayça başta piknik olmak üzere bu tür etkinliklere katılmadığını belirtmiştir. Bu durumun nedenleri ise Ahmet için Türkiye kökenli göçmenlerin profili olurken Ayça için pikniğin farklı şehirlerde olması şeklindedir.

Ahmet (36, Erkek): Çok nadir, çünkü şey her türden insan Türk oluyor orda, çoğu zaten Türkiye'den kaçmamım nedenlerinden biri kültürel olarak kendimi oraya pek artık ait hissetmediğimden sonra oradaki aynı konseptteki adamlarla gelip burada muhatap olmak istemiyorum yani, garip garip gerici ya da, ırkçı gibi söylemleri olan insanlarla muhatap olmak istemiyorum...

Ayça (35, Kadın): Katılmıyorum çünkü Varşova'da oluyor hep. Varşova'da olan etkinliklere hep arkadaşlarım çağırıyor ama gidemiyorum ya işim oluyor yakında değil yani Varşova şimdi...

Özhan ve Oğuz Türkiye kökenlilerin düzenledikleri etkinliklere Ayça ve Ahmet gibi katılmadığını bunun temel sebebi olarak doğrudan bir teklifin gelmemesi ya da etkinliğin mangal yakma gibi belirli bir alanla kısıtlanması şeklinde belirtmiştir.

Özhan (33, Erkek): Çok değil, sadece kendi arkadaş grubumuz bir etkinlik düzenlerse katılıyorum aksi takdirde hayır....

Oğuz (29, Erkek): Ya genelde duyarsam düşünüyorum da hiç böyle katıldım mı yok katılmadım ya. Duyuyorum birkaç kere de davet almadım direk, hani davet alsam belki düşünürüm de hani sadece bazen Face'te falan görüyorum o şekilde gitmedim hani...

Simay Türkiye kökenli göçmenlerin düzenlediği etkinlikler hakkında çok az bilgi sahibi olduğunu belirtirken Simge az da olsa bilgisi olmasına rağmen yaşadığı şehirde olmaması nedeniyle katılmadığını aşağıdaki sözlerle ifade etmiştir. Diğer yandan Simay'ın belirttiği gibi etnik kimlik gruplarının olmadığı durumlarda dini ve kültürel yakınlık bir birliktelik doğurabilmekte ve ortak etkinlikler düzenlenebilmektedir.

Simay (26, Kadın): Hiç öyle bir etkinliğe katılmadım. Öyle bir etkinliği bilmiyorum ama Faslı bir arkadaşım var oda burada çalışıyor kendisi de Müslüman olduğu için burada iftar yaptık. İkimiz yaptık ama Türk bir tanıdığım olmadığı için onunla yapamadık.

Simge (39, Kadın): Hiç öyle bir etkinlik olduğunu bilmiyorum. Ha onlara katılamıyorum çünkü onlar yani şeyden biliyorum, Varşova'da Wroclaw'da falan oluyor ama buralarda olmadığı için yok onlara katılamıyorum yani...

Türkiye kökenli göçmenlerin düzenlediği etkinliklere en az bir kere katılanlar ise etkinliklerin nasıl işlediği ve etkinlikte neler yapıldığı hakkında detaylı bilgi vermektedir. Ancak tüm katılımcılar etkinliklerden eşit derecede memnun kalmamakta ve hatta memnuniyetsizlik nedeniyle bir daha katılmama kararı alabilmektedir. Bu durumu Alp aşağıdaki gibi ifade etmektedir.

Alp (45, Erkek): Etkinlik olmuyor ki olursa, çağırırlarsa katılıyoruz, ya bu sene pikniğe çağırdılar etkinlik, oda çok organize bir şey değildi, o şey var ya Facebook'ta Wroclaw'da bir çocuk var sanki onlar yaptı, evet onlar böyle her şehirde bir şey buluşma organize ediyorlar. Bir etkinlik olmuyor ya, Varşova Konsoloslukta bile bir etkinlik olmuyor, varsa bile biz duymuyoruz yani bu açıdan bu şeyden bizim konsoloslukta zayıf...

Ayhan ise Alp gibi eskisi kadar katılım sağlamadığını belirtmiş ve bunun nedenini etkinliğin azalması ile açıklamıştır.

Ayhan (56, Erkek): Türkiye'den yok, öyle bir etkinliklere katılmıyoruz sadece şey hariç, eskiden Polonya Türkiye İş adamları Derneği'nin düzenlemiş olduğu bahar şenliği vardı açık hava da yapılırdı ona katılıyorduk. Daha sonra seyrek yapılmaya başlandı, maddi nedenlerden olsa gerek bir de pandemi çıktı zaten o zaman sona erdi...

Alp ve Ayhan'ın aksine etkinliklere düzenli bir şekilde katılan katılımcılar da bulunmaktadır. Mustafa ve Nihat katıldıkları etkinlikleri kermes, kültürel, tanıtım, piknik ve resepsiyonlar olarak sıralarken Tankut, Türkçe dili öğretiminde etkin bir yere sahip olan Yunus Emre Enstitüsü'nde görev almak alma şeklinde bir katılımdan bahsetmektedir. Dolayısıyla, Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenler etnik grup üyeleriyle bir arada

yaşama deneyimini yaşamaması ve bu durumdan kaçınmasına rağmen Türkiye kökenli göçmenlerin düzenlediği etkinliklere katılımı devam ettirmektedir. Bu durum bir zıtlık yaratıyor gibi görünse de Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenler kültürel ve sosyal iletişim ve temsili bu etkinliklerle karşılamaktadır.

Mustafa (50, Erkek): Polonya Türk işadamlarının organize ettiği etkinliklere katılıyorum. Büyükelçiliğimizin düzenlediği organizasyonlar.

Nihat (22, Erkek): Bazen katılıyorum kermeslere falan yiyecek olan yerlere veya. Sanat dalı, eğlenme. Daha çok böyle Türkiye'yi tanıtan şeylere veya Türk mutfağını onlara gidiyorum olursa, elçilik tarafından bir de POTİAD.

Tankut (31, Erkek): Ya ben bu etkinliklerde çok görev de aldım çünkü bağlama çaldığım için burada Yunus Emre Enstitüsü'nde Polonyalı, bir korumuz var Polonyalı şarkıcılardan oluşan yani Polonyalı singerlerden oluşan onlara Türk halk müziğini öğretip, müzik yapıyoruz onlarla. Birkaç tane konserimizde oldu, bu tarz böyle kültürel etkinliklerde ben yani yapabildiğim kadar, gidebildiğim kadar, vakit ayırabildiğim kadar görev aldım ve bundan sonra da elimden geldiğince yardım etmeye çalışacağım...

Katılımcılar arasında Türkiye kökenli göçmenlerin bir araya gelmesi için etkinlikleri düzenleyenlerde bulunmaktadır. Bahri (Gdansk), İlhan (Wroclaw), Haydar (Gdansk), Kadir (Varşova) düzenledikleri etkinlikleri, içeriklerini ve kimlere hitap ettiklerini aşağıdaki gibi açıklamaktadır. Dolayısıyla etkinliklerin detaylı ve farklı alanlara yayıldığı gözlemlenmektedir. Ancak bu durum diğer katılımcıların ulaşamadığı bir şehirde olması ya da etkinlikler hakkında bilgi sahibi olunmaması nedeniyle katılımın düşmesiyle sonuçlanmaktadır.

İlhan (38, Erkek): Piknik organize ediyorum tam adamına soruyorsunuz ben burada yani buradaki Türklerin organizatörüyüm yani yıllardır. Her sene piknikler yapıyoruz, yaz döneminde Wroclaw'da onun haricinde Polonya'daki Türkler grubunu yönetiyorum orada yapıyorum. Varşova'da toplantılar yapıyorum, Poznan'da toplantılar yapıyorum, insanlarla gidiyorum, dernek açtık, derneğin içinde şu anda tüm resmi bayramları kutluyoruz. Bunlar haricinde Türk kültürünü tanıtmakla ilgili, Türk akşam filmleri, Türk kına günleri, kütüphanemiz var, insanları buraya gelmesi için Türk kahvaltısı gerçekleştirdik bu korona yine

patlamadan önce bir dizi liste proje verebilirim. Bunların hepsi gerçekleşecek şeyler. Hem Türkler için hem yani şöyle söyleyeyim hem Türkler için hem de Türk kültürüne ilgi duyan Polonyalılar için aynı zamanda da Türk kültürünü onlara tanıtılabilecek her türlü faaliyette zaten bir araya geliyoruz...

Haydar (59, Erkek): ...Ya daha doğrusu bir yakın döneme kadar daha çok büyük etkinlikleri ben düzenliyordum çok övünerek söyledim bir şeyi Polonyalıların başlattığı dünyanın harika köşesi (Türkiye'nin harika dünyası) yarışması süreç içinde tabi yaklaşık 15 sene sürdü ama 11 yılını bir fiil ben organize ettim birinci rolde. Fikir benim değil, Polonyalı ruhu şad olsun dostumun, onlar yaptı ve her yıl yaklaşık ilkokul on binlerce çocuk Türkiye hakkında bilgisi oldu, 400 tane çocuk katıldı onun annesi babası kız kardeşi ve Türkiye hakkında şiirler, resimler, değişik, değişik kategorilerde... Eyaletin eğitim müdürlerinin, müfettişlerin olduğu bir şeydi, katılım bazen 1000 kişi falan oluyordu ödül törenine tabi gazeteler alıyor diyor sonuçta Türkiye'yi çok güzel tanıtmaya katkıda bulduk...

Bahri (35, Erkek): Etkinlik evet düzenlemeye çalışıyorum, eğer olursa katılmaya da çalışıyorum çünkü bu sadece kendim bireysel olarak değil, buradaki topluluğumuz olarak da bir misyonun bir parçası olması lazım bir arada tutmamız lazım, insanın varlığımızdan yaptıklarımızdan kültürümüzden bilincine sahip olmaları lazım, elimden geldiği kadar düzenlemeye çalışıyorum. Yazın açık hava etkinlikleri olabiliyor, piknik olur mangal olur top oynanıyor maç izleniyor, bir yerde buluşuluyor futbol oynuyoruz, voleybol oynuyoruz, plajda buluşuyoruz kışın çocuklarla birlikte çocukların beraber Türkçe konuşup beraber vakit geçirmelerini sağlamaya çalışıyoruz...

Kadir (25, Erkek): Kendimiz düzenliyoruz. İş aktivitelerimiz oluyor. Onun dışında kültürel aktivitelerimiz oluyor işte. İş aktivitelerimiz oluyor işte. Milli günlerimizi birlikte kutluyoruz. Ondan sonra mesela 29 Ekimde piknik hazırlığı yapacağız. Gelecekteki pikniğimizi oraya yaklaşık 10 bin Türk katılıyor. Onun dışında işte kadınlar günüdür, işte farklı farklı özel günlerde burada işletmelerin çok güzel işletmelerin bir çoğu Türklere ait. Oralarda etkinlikler düzenliyoruz. Bu şekilde. Şimdi şöyle Polonya'nın düzenlediği mesela bazı etkinlikler var. Shop kermesleri gibi. Burada mesela Türk ürünlerini tanıtırız. Elçiliğimiz bize POTİAD'a derki Türk ürünlerini getirin. Biz tüm ülkeler gelir orda hayır kermesidir o ürünlerini satar. Gelirlerini de kimsesiz çocuklara bağışlanır. Mesela bu tür etkinliklerde Türk ürünlerini tanıtırız... İş aktiviteleri yaparız. Buradaki Türk öğrencileri, Polonyalıları ya da Türk işletmelerle tanıştırır. Böylece iş etkinliği düzenlemiş oluruz. Ya da afterworkler yapıyoruz...

Katılımcıların belirttiği etkinlikler göz önüne alındığında Türkiye kökenli göçmenlerin etkinlik düzenleme ve katılımında aktif olduğu görülmüştür. Ancak, katılan programın seçilmesi, eskiden katılan programlara katılımı tereddüt ve bireysel davet bekleme katılımcıların katılımı bireysel ağlarının etkili olduğunu göstermektedir. Bu da Türkiye kökenli göçmenlerin kendi arasında bir hiyerarşi ve kutuplaşma doğurmaktadır. Açık olarak bir rekabet görülmesi de katılımcıların farklı gruplar hakkındaki düşünceleri ve birbirinden uzak kalma durumları bu kutuplaşmanın en net göstergelerinden biri olarak kendini göstermektedir.

Dernek üyeliği: Göçmenlerin ev sahibi toplum içerisinde etnik köken grubu temsil eden bir derneğe üyeliği, etnik köken kimliği benimseme, temsil ve grupsal bir varoluşun en önemli göstergelerindedir. Bu bağlamda Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin Türk derneklerine üyeliği ve aktifliği göçmenlerin etnik kimlikle ilişkisini anlamak açısından önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda Polonya'da Türkiye kökenlilerin açtığı aktif 3 dernek vardır. Derneklerden 2'si Varşova 1'i ise Wrocław'dadır. Görüşmelerde geçen konuşmalara göre Poznan ve Gdansk'ta da dernek açılması ile ilgili girişimler ve planlardan bahsedilmiştir. Bunların dışında 2020 yılında faaliyetlerini durduran Polonyalıların ve Türkiye kökenli göçmenlerin beraber yürüttüğü bir başka dernek bulunmaktadır. Polonya'da yaşayan göçmen sayısına kıyasla dernekleşme açısından aktif olan grup bir araya gelme, faaliyet üretme, iletişim ve Türkiye'yi temsil gibi pek çok durumu da belirtilen dernekler üzerinden gerçekleştirmektedir.

POTİAD ve TURKPOL Varşova merkezli dernekler olarak birbiriyle ilişki içerisinde ve ortak faaliyet geliştirme, yürütme gibi işbirlikleri içerisindedir. Genel anlamda ise POTİAD iş ve ticaret gibi ekonomi temelli bir işbirliği görevi görürken, TURKPOL daha çok kültürel, sosyal ve entegrasyon temelli çalışmalara imza atmaktadır. Özellikle 2021'in ikinci yarısında geliştirilen faaliyetler ile Polonya'ya yeni gelen göçmenlere uyum seminerleri düzenlenmiş, Türkiye'den gelen devlet yetkilileriyle iş birlikleri ve toplantılar yapılmıştır. İki derneğinde aktif olarak kullandığı sosyal medya sayfaları bulunmakta ve bu sayfalar aracılığıyla Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerle ya da Polonya'ya göç etmeyi planlayan kişilere Polonya hakkında ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda bilgi aktarımı yapılmaktadır. Wrocław'daki Türk Dili ve Kültürü Derneği ise çalışmalarında

daha çok kültürel ve dil temelli bir politika benimsemiştir. Dil öğrenimi, kültürel geceler ve Polonyalılarla kaynaşma çalışmaları ve etnik köken grubun sorunlarına yardım gibi pek çok işlevi üstlenmektedir. Türk Dili ve Kültürü Derneği ile bağlantılı olarak açılması planlanan Gdansk'taki dernekte benzer bir çalışma yürütmeyi planlamakta ve temelde tanıtım ve yardım kavramlarını ön plana çıkarmaktadır. Türkiye kökenli göçmenlerin dernekleşme çabası, kurumsal düzlemde tanınma ve sosyal entegrasyonu tamamlama açısından önemlidir. Bu durumda, ev sahibi ülkenin göçmen derneklerine yaklaşımı ve imkânlar oldukça önemli hale gelmektedir.

Görsel 4.7. *Wrocław'daki Türk Dili ve Kültür Derneği Girişi*

Göçmenlerin etnik kimliğin var edildiği derneklere üye olması faaliyetlere katılım, sosyal entegrasyonun kimlik boyutunu ilgilendirmektedir. Dolayısıyla entegrasyonun sonucu ile ilgili segregasyon, marjinalleşme, çoklu entegrasyon ve asimilasyondan hangisine daha yakın olmasıyla da ilişkili hale gelmektedir. Bu bağlamda, katılımcılara herhangi bir derneğe üye olup olmadıkları sorulmuştur. Bu soruda katılımcıların dernek üyeliği kadar dernek üyeliğine yaklaşımına da bakılmış ve bu konudaki düşünceleri değerlendirilmiştir. Katılımcıların dernek üyeliği ve üyeliğe yaklaşımına bakıldığında ise genel eğilimin üye olmamak yönünde geliştiği gözlemlenmiştir. Bu durum, etkinliklere katılım ile bir zıtlık yaratsa da dernek üyeliğinin oturma izni, vatandaşlık gibi sistemsel

süreçlerde negatif bir algı yaratabileceği düşüncesi üyeliğin gerçekleşmesini geri plana atmaktadır.

Herhangi bir derneğe üye olmayan Tankut dernekler ile ilgili bilgi sahibi olmadığını ve bu nedenle üye olmadığını belirtmiştir.

Tankut (31, Erkek): Burada öyle yok, herhangi açıkçası dernek falan olduğunu da bilmiyorum, varsa da benim bir haberim yok, dediğim gibi sadece Yunus Emre Enstitüsü'nde yani dış ilişkileri bakanlığı onaylı bir müzik yapıyoruz o kadar yani.

Simge ve Mustafa ise Varşova'da faaliyet gösteren POTİAD'ı bilmelerine rağmen mesafe, yetersiz etkinlik ve ilgisizlik gibi nedenlerle üye olmadıklarını belirtmiştir.

Simge (39, Kadın): Yok aslında, Polonya'da olmak istediğim şeyler vardı, yani böyle dernekler ama Lehçe çok büyük bir sıkıntı olduğu için şey de olmadı. Türk'te de Türk Polonyalı İş Adamları Derneği var ama ona o da çok uzakta olduğu için, herhangi bir yere üye değilim yani.

Mustafa (50, Erkek): Buradaki dernek tekstil sektörüne hitap ediyor (POTİAD). Çok zayıf etkinlikleri var, bahar bayramın, tabi ki görsellerle Türk mutfağının tanıtan girişimler yok.

Ahmet ise üye olmadığını ve bunun temel sebebini Polonya vatandaşlığı öncesi Polonya devletiyle sorun yaşamamak adına bir kaygıyla üye olmadığını belirtmektedir.

Ahmet (36, Erkek): Yok, yani çünkü Polonya hükümetinden korkuyorum, üye olduğum bir şeyin ilerde başıma bela olmasını istemiyorum, Polonya hükümeti gerçekten biz özellikle işte bu Avrupa ülkesinden olmayan insanlar, Polonya hükümeti için genel olarak potansiyel suçluyuz. Bir de benim politik aktivitelerim olduğu için Türkiye'de ve bu kesinlikle Polonya hükümetinin bundan haberi var. Başım belaya girsin istemiyorum, buradaki Türk derneğine de üye olmuyorum, çünkü onların sevmediği bir şey olursa benim başım belaya girebilir. Bu anlamda Polonya'da kendimi rahat hissetmiyorum, yine bu hükümetin işleri yani başka bir şey değil...

Diğer yandan Ayça ve Mert görüşme sırasında bir derneğe üye olmamasına rağmen belirledikleri kriterlere uygun olan bir derneğe üye olabileceklerini belirtmişlerdir.

Ayça (35, Kadın): Değilim ama olmayı düşünüyorum. Olacağım. Yardım amaçlı gelenlere, Polonya Türk kültür derneği gibi bir şey bulursam üye olmayı düşünüyorum ilerde. Wroclaw'da var ama burada olduğum için üye olmanın bir anlamı yok. İlerde iki üç yıl sonra belki denk gelirse.

Mert (45, Erkek): Değilim. Şimdi dernek var dernek var. Derneğin eğer pozitif şeyleri varsa, burada olsa katılırim niye olmasın ki. Mesela ben bir dernek isterdim, isterdim bir dernek kurayım köyüm ile ilgili...

Son olarak Nihat herhangi bir derneğe üye olmamasına rağmen çeşitli konularda destek verdiğini belirtmiştir.

Nihat (22, Erkek): Değilim ama desteklerimiz oluyor. Çocuklara yardım ve kanser olan kimsesiz çocuklara hayvanlara yardımcı oluyoruz.

Diğer yandan bazı katılımcılar derneklere üye olmuş ve çeşitli faaliyetler yürütülmesinde görev almışlardır. Bu durumu, Ayhan aşağıdaki gibi detaylı bir şekilde açıklamaktadır. Ayhan'ın bahsettiği okul, Polonya toplumunu derinden etkileyen bir sel felaketinin birleştiriciliği ve Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya toplumuna bağlılığının bir göstergesi olarak oldukça önemli bir yere sahiptir.

Ayhan (56, Erkek): Evet, Polonya Türkiye İşadamları Derneğine üyeyim, ilk kurucuları arasındayım ve ilk genel sekreteriyim. Şu anda etkin olarak derneğin faaliyetlerine katılmıyorum işlerim nedeniyle ama bayrağı devralan başka arkadaşlarım var genç arkadaşlar bunu sürdürüyorlar... Burada da 23 Nisan'ı biz ta o zamanlar, şey olarak ilan etmiştik, Polonya Türkiye Dostluk günü olarak ilan ettik ve bu bizim kendi kendimize ilan ettiğimiz bir şey değil, Polonya Devleti'nin de resmi takvimine girmiş bir gündür... Bir de onu söyleyeceğim, derneğimizin burada yapmış olduğu çok büyük bir olay var, 1997 yılında Polonya'da çok büyük bir sel felaketi yaşanmıştı Wroclaw'da... Bizde dernek olarak para toplayalım dedik aramızda, ne yapabilirizi düşündük epeyce bir para toplandı... Eğer bunu bir okula verirsiniz ya da Milli Eğitim Bakanlığı'na verirsiniz, bakanlık bunu şey yapar dendi. Bizde bunun üzerine Milli

Eđitim Bakanı ile buluştuk, çeki kendisine teslim ettik, o da dedi ki ben bunu Wrocław'daki bir okula tahsis edeceğim en acil hangisi onarılmayı bekliyorsa, o dedi onarılısın, okay denildi, onarıldı okul. Ondan sonra jest olarak da oranın adını Mustafa Kemal Atatürk meslek lisesiydi o zaman daha sonra okul kapandı ğrenci olmadığından dolayı, başka bir okula ismini tekrardan aktardılar o şekilde devam ediyor...

İlhan ve Kadir ise dernek yönetiminde üst düzey görevlerde yer almaktadırlar. Görevleri kapsamında üretilen projeler ve yapılan çalışmalar ile ilgili detaylı bilgileri aşağıdaki gibi aktarmaktadırlar.

İlhan (38, Erkek): Polonya Türk dil ve Kültür derneğinin ana sponsoruyum, firma olarak bu merkezin açılması için tüm maddi desteği sağlamış kişiyim... Yani Türk derneği, Türk derneği diyelim çünkü burası Türk-Polonya Kültür ve Dil Derneği olarak geçiyor, ya insanların bir yerinden tutabilmek, insanlara bir nebze yardımcı olabilmek, onlara ışık gösterebilmek, yüzlerine gülümseme koymak, benim herhalde hayatımdaki kişisel amaçlardan bir tanesi olduğu için çok örtüşüyor...

Kadir (25, Erkek): ...Tabi ki de yeterli değil her zaman daha iyisi de olabilir, olacak da. şimdi derneklerin kuruluş amaçları çok farklı... POTİAD bir iş derneği iş etkinliklerine daha fazla yaparsa daha iyi olacak ama mecburen. Bunları arttırmalılar. Kültürel etkinliklerde yapıyor ama POTİAD çünkü bir kültürel etkinlik dediğin zaman ortaya çok büyük bir maddiyat ortaya çıkıyor. Bahsettiğimiz o pikniğin bile maliyeti 100 bin Zloty buluyor ya da milli günlerimizin her birinin masrafı en az 50-60 bin Zlotyden fazla oluyor. Arttırmalıyız ama fakat işte maliyetlerde söz konusu yani en ufak etkinlik en az 10 bin Zlotyden başlıyor...

Bahri ise herhangi bir derneğe üye olmamalarına rağmen dernek kurma işlemleri ile ilgili deyimlerini ve süreci aşağıdaki açıklamaktadır.

Bahri (35, Erkek): şöyle, o tür çalışmaları burada yapmak isteriz ama onun için hazır topluluk güvenebileceğimiz topluluk olması lazım, grup olması lazım. Planlarımız arasında var, burada uzun yıldır düzenli kalıcı yaşayanlar arasında, Wrocław'dakilerle řu an işbirliği içindeyiz taze bir dernekle, burada bir şube açmayı düşünüyoruz, etkinliklerin burada olması için. Burada bir yasal kimliğimiz olmadan çok etkinlik düzenliyoruz ama yasal kimlik yani dernek kimliği olması için de değişik şartların yerinde olması gerekiyor...

Derneklerin kültür temsili: Göçmen dernekleri göçmenler, ev sahibi ülke kurumları ve ev sahibi toplum arasında bir köprü görevi görmektedir. Dernekler, göçmenlerin yaşam tarzları, temel hakları, kültürel temsiliyetleri, bir arada yaşama pratikleri ve dini gereklilikleri gibi pek çok konuyu içeren kapsamları ile ev sahibi toplumda resmi bir kurum olarak var olma çalışması olarak da görülebilir. Bu nedenle derneklerin kültür temsiliyeti ve kaynaşmaya etkisi oldukça önemlidir. Derneklerin etnik kökene yönelik çalışmaları ve köprü görevini tam bir şekilde yapması göçmenlerin ev sahibi topluma entegrasyonunda etnik kültüre yaklaşma ile ilgili veri sağlamaktadır. Dolayısıyla katılımcılara Polonya’da var olan Türk derneklerin kültür temsili ve kaynaşmada etkisi var mıdır? diye sorulmuştur. Katılımcıların cevapları ise derneklere üye olanlar ve olmayanlar, dernek faaliyetlerini bilenler ve bilmeyenler olarak birbirinden farklılaşmaktadır.

Bu bağlamda katılımcılardan Özhan ve Simay derneklere üye olmadıkları ve etkinlikler hakkında çok detaylı bilgi sahibi olmadıklarını aşağıdaki gibi ifade etmektedir.

Özhan (33, Erkek): Yani bilmediğim için herhangi bir yorum geliştirmem çok objektif olmayabilir ama örnek veriyorum şayet öyle bir şey olmuş olsaydı ben iki yıldır buradayım, tamam asosyal olabilirim ama o kadar da değil, ilk defadır duyuyorum demek ki yok öyle bir çalışmaları öyle bir çabaları yok.

Simay (26, Kadın): Bu tarz dernek var mı bilmiyorum maalesef ama olsa etkisi kesinlikle olur, olsa kesinlikle katılmak isterim.

Diğer yandan, Ayhan ve Ahmet bildikleri etkinliklerin önemli ve etkili olmasına rağmen yeterli olmadığını düşünmektedir. Bu noktada, Ayhan ve Ahmet derneklerin faaliyetleri ve çalışmalarının olduğunu ancak daha iyisinin yapılabileceğini belirtmiştir.

Ayhan (56, Erkek): Oluyor fakat yeteri derecede maalesef olmuyor, bütün iyi niyetlere rağmen olamıyor çünkü insanlara şu anda ulaşmanın en kolay ve etkili yolu medya aracılığıyla, internet ortamında biliyorsunuz son zamanlarda oldukça etkin oldu buradaki en büyük görevi, yapan şeyin Türk dizileri olduğunu biliyorum, inanıyorum ve görüyorum da bunu. Türk dizilerinin yaptığı tanıtımı hiç kimse yapamadı şu ana kadar, çoğu insanın kafasındaki Türkiye imajını kıran Türkiye’ye sempati duymalarını sağlayan özellikle orta yaşlı grubunun üzerindeki gruba önemli katkıları olan bir sektör bizim dizi ve sinema sektörümüz...

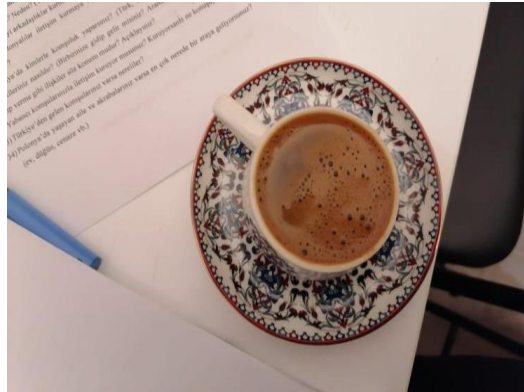
Ahmet (36, Erkek): ...Çok az, çok az. Zaten burada bir tane dernek var yani mesela Wroclaw için konuştuğunda bir tane dernek var ve yeni henüz pek bir aktiviteleri yok işte Türk dili ile ilgili bir kurs açtılar falan böyle. İşte işte bazı Türk yemeklerini getirip onlarda satıyorlar falan hem derneğe faydası oluyor, hem de kültürel olarak da bir şey yani Türk tatlarını tanıtmış oluyorlar falan. Ama bunlar yeterli değil doğal olarak yani...

Gökhan ise çalışmaların hem kültür tanıtımında hem de kaynaşmada etkisi olduğunu düşünenler arasında yer almaktadır. Özellikle kültür temelli çalışmaların Polonya halkına Türkiye kültürünün tanıtılmasında etkisi olduğu konusunda benzer fikirler sunmuşlardır.

Gökhan (22, Erkek): Tabi ki yani özellikle piknik tarzı etkinliklerde gerek Türk kültürü olsun gerek Türk yemekleri olsun bu tarz şeyler bence gayet tanıtılıyor. Çünkü katılımcılar hep ya işadamları tarafından gerçekleştiriliyor ya da bir konuda olsun insanlar tarafından gerçekleştirildiği için yaş, deneyim gibi unsurlara bakılarak katkı sağladığı tabi ki oluyor.

Derneklerde görev alan Kadir ise derneklere yönelik çalışmaların kültür tanıtımı ve kaynaşmada etkisi olduğunu aşağıdaki gibi aktarmaktadırlar.

Kadir (25, Erkek): Var mesela bizim etkinliklerin çoğuna Polonyalılarda katılıyor. Ya da şöyle oluyor iş insanların eşleri Polonyalı arkadaşlarını çağırıyor. Yani Türkiye'yi tanımış oluyorlar bir şekilde. Faydalı olduğunu düşünüyorum. Seviyorlar çünkü Polonyalılar ücretsiz şeyi seviyor. Bizde etkinliklerde ücretsiz dağıtıyoruz her şeyi.

Görsel 4.8. Wroclaw'daki Türk Dili ve Kültür Derneği'nde ziyaretçilere ikram edilen Türk kahvesi

Kadir gibi dernekle ilişkili olan Haydar yapılan etkinlikleri, Türkiye'nin kültürel ve devlet olarak Polonya'da tanıtımına nasıl katkı sağladıklarını aşağıdaki sözlerle açıklamaktadır.

Haydar (59, Erkek): Tabi ki, çünkü daha önceki konuşmamda bahsettiğim gibi ben buraya geldiğimde resmi dilde Türkiye, Türkiye olarak yazılmıyordu burada, Arap Devletlerinden Türkiye, tamamen bu tabir kullanıyordu. Ve bu konuda beni buraya, belki de buraya getiren bu kelimeye benim takılışım. Bunu değiştiren kişi benim, şu anda Türkiye yazıyor resmîyette... Siyasi çalışmalara artı bir de şu var iktidar partisinden eyalet meclisine üye olmak şey olmak ben gidip de böyle bir teklifte bulunmadım. Onlardan geldi böyle bir teklif zaten gidip de teklif etme cesaretini bulamazdım, muhtemelen de kabul etmezlerdi bunun iki tane nedeni var birincisi iktidar partisinde olmaları, iktidar partisi bir, iki Polonya'nın siyasi ve ekonomik yaşamı Gdansk'tan kurularak başlamış...

İnternet kullanımı: İnternet, son yirmi yıl içinde göç eden bireylerin etnik köken ülke ile iletişim ve yaklaşım konusunda en çok başvurulan ortamlardan biri haline gelmiştir. Bu nedenle, internet ve sosyal medya hesapları göçmenlerin iletişim, yardımlaşma, haber alma, etnik köken ülkedeki işlemlerini (sistemsel, banka vb) ve bir araya gelme amacıyla en sık başvurdukları kullanım alanları haline dönüşmektedir. Dolayısıyla, katılımcıların etnik kökenle olan ilişkisi ve iletişimini anlamak amacıyla internet kullanımı, amaçları ve sosyal medya hesaplarında Türkiye kökenli göçmenlerin açtıkları grup tarzı platformlara üye olup olmadıkları sorulmuştur. Bu bağlamda, tüm katılımcıların etnik köken ülke ile ilişkisinin internet üzerinden devam ettiği gözlemlenmiştir. Bu ilişki hem, aile ile görüntülü görüşme hem banka hesaplarının kontrolü hem de toplum ile içerikleri takip etme şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Bu durumu İlhan ve Cemre sosyal medya, Türkiye ile iletişim, iş, yardım, Türkiye'deki diziler ve sosyal hayat amacıyla kullandıklarını ifade etmişlerdir.

İlhan (38, Erkek): Evet, her gün mecburen. Aileyle iletişim kurmak, bilgiyi bulmak, her türlü faaliyet aslında içinde yer alıyor.

Cemre (39, Erkek): Evet, kullanıyorum fazlasıyla, evde zaten her zaman var yani iş içinde kullanılıyor, şirketin sistemine bağlanmak için evden çalıştığımız için onun için kullanılıyor, cep telefonunda 7/24 açık, kendi aramızda yani bir şekilde günlük haberleşme gerektiriyorsa, normal haberleşme aracı olarak normal arama ya da normal SMS den öte internet üzerinden olan kanalları tercih ediyoruz... O nedenle sıkça kullanıyorum ve tabi ki de yurtdışında yaşayan biri olarak ailesi arkadaşları Türkiye’de olan biri olarak iletişim içinde sıklıkla kullanıyorum.

Genel olarak Türkiye kökenli göçmenlerin kullanım amaçları benzer olan sosyal medya grup ve sayfalarına üye olma oranlarının yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Ancak arada sosyal medya kullanmadığını belirten, ya da doğrudan üye olmaktan kaçındığını belirten katılımcılarda bulunmaktadır. Zeki ve Ayhan interneti kullansalar da sosyal medya hesabı kullanmamaktadırlar.

Zeki (60, Erkek): İnternet kullanıyorum. Sosyal medya yok kullanmıyorum.

Ayhan (56, Erkek): Tabi, yaşamımız internet zaten. Yazışma programları haricinde kullanmıyorum, Facebook Instagram o gibi şeyleri kullanmıyorum, eşimde kullanmıyor ben de kullanmıyorum...

Ayhan ve Zeki’nin aksine Yağız sosyal medya hesapları kullanmasına rağmen Türkiye kökenli göçmenlerin gruplarına üye olmadığını belirtirken Hayri üye olduğu gruptan yakında çıkmayı düşündüğünü ifade etmektedir.

Yağız (72, Erkek): Tabi, internet dediğim gibi bir işim için ki iletişim haber yani iletişim haber yani işim için ve dediğim gibi kendimi bilgilendirme haber kanalları için, haber için. (Türk gruplar) hiç alakam yok yani.

Hayri (27, Erkek): Evet, 24 saat. Yüzde 40 özel yüzde 60 ticari amaçla. Polonya’daki Türkler grubuna üyeyim ama yakın zamanda ayrılacağım.

Alp, Türkiye kökenli göçmenlerin açtığı gruplara ticari amaçlarla üye olduğunu belirtmektedir.

Alp (45, Erkek): ...Polonya'da 4-5 tane var, Polonya'daki Türkler, Poznan'daki Türkler, Wroclaw'daki Türkler, Frankfurtlu Türkler, Berlin'de Türkler. Biraz ben sosyal medyayı iş amaçlı da kullanıyorum, bizim, Facebook'tan, Instagram'dan biraz reklam amaçlı kullanıyorum özellikle sattığımız kumaşları, mobilyaların resimlerini paylaşıyor tanıtıyoruz, faydası oluyor yani...

Diğer yandan Bekir gruplarda ticari faaliyetlerin artması, gruplarda soruların bir ücret karşılığı cevaplanmak istenmesi gibi çeşitli tutumlardan hoşlanmadığı için bu gruplardan uzaklaşmak istediğini belirtirken Burak gruplardaki sorular ve cevapların amacından sapmasından şikâyet etmektedir.

Bekir (28, Erkek): ...Evet, onlara üyeyim ama dediğim gibi onlarda da şöyle bir durum var şu an işi tamamen ticarete döktükleri için aslında pek kullanmamaya çalışıyorum çünkü aşırı derecede bilgi kirliliği var. Bir şey sorduğunuz zaman tamamen ticari olarak size görüşler sağlıyorlar işte atıyorum ehliyet alacağım diyelim, normalde grubun gereği yorum yaparlar ama grubun yöneticisi destek için mesaj atıyor mesela, bu bilgilerin dahi karşılığı isteniyor ben buna karşıyım...

Burak (26, Erkek): ...Üyeyim, Polonya'daki Türkler sayfasına üyeyim, genellikle çok saçma sapan sorular soruyorlar. Yok, vizem bitti ne yaparım kardeşim ekmek al, kardeşim Żabka'ya gideceksin oradan vize alacaksın diyen mi dersin saçma sapan yorumlar oluyor ama genel olarak Yurtdışındaki Türkler sayfalarında mesela YTB diye yurtdışı Türkleri başkanlığı mıydı neydi onlarla biraz onların etkinliklerini falan takip etmeye çalışıyorum...

Bekir ve Burak'ın aksine Kenan ve Gökhan sosyal medyada Türkiye kökenli göçmenlerin açtığı gruplarda çeşitli sorular sorduklarını ve konu dâhilinde yardım aldıklarını belirtmiştir.

Kenan (37, Erkek): Kullanıyorum. Her gün her saat. Gündemi takip ediyorum. (Türk grupları) Evet üyeyim. İş arıyorum. Ondan sonra şu konuda yardıma ihtiyacım var bu tarz şeyler. Ben de paylaştım. Mesela Polonya'da Hollanda'ya taşıma yapan bilen var mı ya da böyle.

Gökhan (22, Erkek): Evet hemen, hemen her sosyal medyayı kullanıyorum. Evet. Ben açıkçası ilk geldiğim dönemde çok fazla sorum olduğu için sürekli bir şeyler soruyordum ama bu yıl Lehçe bildiğim için sorularımı kendim yanıtlıyorum...

İki görüşün karşısında gruplara üye olan ancak aktif olmaya Umut dışarından bir gözlemlerle Türkiye kökenli göçmen gruplarının soru sormak amaçlı olumlu bir işlev gördüğünü aktarırken Mustafa, soruların kalıplaşmış olduğunu ve grupların işlevinden çıktığını belirtmektedir.

Umut (24, Erkek): ...Evet üyeyim, ben birkaç paylaşım yaptığım olmuştur insanlara yardım etmek amacıyla özellikle bu bilmiyorum bizim gurbet yolu dediğimiz bir yol vardır, gurbet yolunda hani nerede neler olacağını nerelerde durulur ben çok fazla gidip geldiğim için arabayla bunun gibi bir düzenleme yapmıştım...

Mustafa (50, Erkek): ...Her önüne buldukları gelen Polonyalı Türk sayfalarına hep aynı şeyleri yazıyorlar, Polonya'ya nasıl gelirim, Polonya'da nasıl kalırım, Polonya'da nasıl para kazanırım efendime söyleyeyim yani Polonya'da evlenirsem öyle mi vatandaş olurum böyle mi bilmem ne yaparım. Yani o kadar artık kalıplaşmış aynı soruları soruyorlar ki artık oraya üye insanlarda o sorulara cevap vermekten artık bıkmış durumdadır. Dediğim gibi aslında o grupların kuruluş amaçlarının çok dışında maalesef insanlar tarafından kullanılıyor.

Bahri ise sosyal medyada bir grubun kurucusu ve yöneticisi olduğunu belirterek, temelde Gdansk, Gdynia, Sopot ve çevresindeki Türkiye kökenli göçmenlerle iletişim ve bilgi alışverişini sağlamayı amaçladığını aşağıdaki gibi ifade etmektedir.

Bahri (35, Erkek): ...Etkinlik de şöyle bölgesel anlamda yapabiliyorum bu civarda yapabiliyorum. Gdansk Gdynia Sopot bölgesine. Şöyle, üyeyim yani, bu bölgedeki grubu ben kurdum yani insanları iletişim halinde olması için entegre olması için birbirimize yardımcı olması için. Polonya'da bazı genel gruplara da üyeyim, takip etmek için.

Türkiye kökenli göçmenlerin entegrasyonu: Göçmenlerin etnik köken gruba yaklaşımında ele alınması gereken son nokta Türkiye kökenli göçmenlerin ev sahibi topluma entegre olup olmaması ile ilgilidir. Entegrasyona ilişkin tüm boyutları

değerlendirdikten sonra varılacak olan bu sonucun, göçmenler arasında nasıl değerlendirildiği oldukça önemlidir. Bu bağlamda katılımcılara “Türkiye’den gelen göçmenlerin Polonya’ya entegre olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların bu konudaki fikirleri ise olumlu ve olumsuz olmak üzere iki farklı şekildedir. Bu bağlamda Alp ve Özhan Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya’ya entegre olmadığını düşünmektedir. Alp bu durumu, Polonya’nın entegre politikası olmamasına Özhan ise dil ve sosyal yaşamda etnik köken grupların açtığı mekanlara bağlamaktadır.

Alp (45, Erkek): Düşünmüyorum, Türkiye’den gelen çok yok zaten, ülkenin de öyle bir politikası yok, herkes kendi gücüyle, ne yapabiliyorsa ne öğrenebiliyorsa onu öğreniyor, o var başka bir şey yok yani Polonya’nın öyle bir entegre politikası olmadığı için de herkes bağımsız. Buraya gelen bekarlar, bekar olanlar biraz kaynaşıyorlar, entegre demeyelim de kaynaşıyorlar. O da işte kız arkadaş oluyor, sevgilisi oluyor o tür ortamlarda daha çok kaynaşıyorlar, Türkiye’den bir aile geldiyse buraya entegrasyonu çok zor...

Özhan (33, Erkek): Hayır çünkü entegrasyon dediğim ya onların toprağında onların dilinde onların sosyal yaşamında yaşıyoruz sözüm ona entegrasyon bunu gerektiriyor ama biz ben burada mesela birkaç tane kahve kültürü gördüm. Kahve, bildiğiniz Türkiye’nin mantığıyla açılan oyun oynanan kahve var, evet evet oyun oynanan, birkaç tane hem de bir tane de değil. Yok, Türkler. O kahvelerin burada olma amacı aslında Türkiye’den gelenlerin entegrasyonu kabul etmedikleri anlamına geliyor, yani Varşova’ya bağlı hani kasaba gibi kasaba olarak sayılıyor...

Nihat ve Halil ise entegre olan ve olmayan olmak üzere iki grup içerisinde dil ve eğitim gibi nedenlerle entegre olamayanlar olduğunu vurgulamaktadırlar. Dolayısıyla entegre olma tek bir boyut temelinde etnik köken ile ilişkilendirilemeyecek kadar kompleks bir yapı olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların da belirttiği gibi dil bilmek, eğitim, yaş ve diğer pek çok etken entegrasyonun sağlanmasını etkilemekte ancak buna rağmen tek başına sağlayamamaktadır. Bu noktada, göç edilen toplumun ve devlet kurumlarının bu konuda destekleyici çalışmalar ve politikalar üretmesi gerekmektedir.

Nihat (22, Erkek): Tamamıyla değil bence yani çok az bir kısım onlarda ticari boyutta olanlar veya iyi iş yapan insanlar falan. Veya daha iyi eğitim alan insanlar. Diğer geri kesim pek yani kendi insanlarıyla takılıyor. Entegre olamıyorlar.

Halil (46, Erkek): Genel olarak hepsinin zannetmiyorum, yo olduğunu düşünmüyorum ya hepsinin konuştuğum insanlarda genelde o önyargılı şeyi görüyorum yani entegre olmayan mantaliteyi görüyorum...

Gökhan'da entegre olma ile ilgili da iki farklı gruptan bahsetmekte ve bir grubun entegre olduğunu düşünürken bir grubun entegre olmadığı kanaatine varmaktadırlar. Bu bağlamda, Gökhan dil ve yaş açısından, Mustafa eğitim açısından açıklamaktadırlar. Diğer yandan Kadir entegre olmayı Polonya'daki şehirler temelinde ele almaktadır. Kadir'in bakış açısında Türkiye kökenli göçmenlerin nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu şehirlerde ve bölgelerde bir segregasyon olduğuna dikkat çekmektedir.

Gökhan (22, Erkek): Değişir yani bu bulunduğu gruba, bulunduğu yaşa bu tarz etkenlere göre değişir. Odaklı yani oranlayacak olursak kesin olarak uyum sağlayan grup bence yüzde 30'u geçmez. Yüzde 70 belki mesela burada 20 yıldır yaşayıp uyum sağlayamayan insanlar kesinlikle vardır. Bence en önemli yaş, cinsiyet evet tabi ki var ama bence en önemli unsur dil. Yani bu ülkede sadece İngilizce bilerek yaşanılmaz. Öyle bir ülke değil burası maalesef. Ana dili bilmek gerekiyor.

Deniz ise Türkiye kökenli göçmenlerin genel olarak entegre olduğunu düşünmektedir. Entegre olmayanların ise genel olarak geri dönmeyi seçtiğini düşünerek, kalanların eğitim, yaş ve dil gibi belirli kriterlerle de entegre olduğunu aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

Deniz (57, Kadın): Yani zaten gelenlerin çoğu işte dediğim gibi öğrenci çoğu da koyup gidiyor. Bazısı kalırsa kalıyor. Beğenen beğenip kalıyor. Vallaha yabancılar zaten dediğim gibi adamlar zaten beğeniyorlar, çoğu duyduğum kadarıyla hani...

Orhan ve Yağız ise Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya toplumuna entegre olduğunu düşünmektedir. Entegre olmayı Yağız eğitim temelinde, Orhan Türkiye kökenli göçmenlerin göçmenlik bilincinde olması ile ilişkilendirerek açıklamaktadır.

Orhan (51, Erkek): Evet entegre olmuş örnekler var, çoğunlukla entegre oluyorlar. Gizli bir şey olabilir, bilinç altında Polonyalılara karşı bir nahoş bakış ama şunun bilincindedir, bu ülkede misafirler ve Türkler bu konuda bilinçlidir. Daha doğrusu çarkları çabuk koyabilirler, iyi ilişkiler kurarlar ama kendi Türklerle Türk arkadaşlarıyla vesaire de dolayısıyla şey Türklerin büyük çoğunlukla çok kötü bir şey yaşamadıklarını düşünüyorum...

Yağız (72, Erkek): Benim bildiklerim oldu yani, çünkü dediğim gibi benim bildiklerimin seviyesi hem kültürel hem tahsil seviyeleri tamam mı yüksek kalite, Avrupa hatta bunların çok önündeydi yani hala da öndedir eminim. Onlar bir problem yaşamadılar bilakis model oldular yani buldukları çevrelerde. Tıpkı benim burada olduğum gibi yani, dolayısıyla...

Cemre ise entegre olma da hem Polonya toplumuna ve kültürüne bakışın hem de Türkiye'deki yaşamın aranmamasının önemli olduğunu düşünmektedir.

Cemre (39, Kadın): Eğer, şunu da özlüyorum bunu da özlüyorum kahretsin onu da istiyorum ama geri dönmek istemiyorum yani lanet olsun niye beyaz peynir yok diye ağlamaya devam etmek istiyorsa entegre olamaz ama ben genele baktığım zaman evet herkesin entegre olduğunu düşünüyorum yani çünkü bir şekilde insanlar dediğim gibi şimdi biraz daha kolay o nedenle şimdilerde çok daha mümkün ve olduklarını düşünüyorum yani...

Araştırmacı bu durumu, katılımcıların evlerinde Polonya'da yaygın olan ürünlerin Türkiye'de kullanılan ürünler yerine geçmesi şeklinde gözlemlemiştir. Örnek vermek gerekirse, Ayça grip olduğunda Türkiye'de yaygın olarak bilinen nane limon yerine Polonya'da tercih edilen ballı baharatlı karışımı kullanmaya başlamıştır.

Görsel 4.9. Polonya’da hastalıklarda kullanılan ballı bitki karışımı

Dolayısıyla Türkiye kökenli göçmenlerin entegrasyon hakkındaki düşünceleri ve entegrasyon olmada gördükleri eksiklikler hem etnik grup hem de ev sahibi ülkeyi bir arada içermektedir. Katılımcılardan Zeki’nin Türkiye kökenli göçmenler için kullandığı “Entegre olamıyorlar yani, sadece yaşamayı öğreniyorsun” cümlesi Türkiye kökenli göçmenlerin entegrasyon süreçleriyle ilgili oldukça geniş bir bilgi içermektedir. Ancak bu noktada sorulması gereken bir toplumda yaşamayı öğrenmek entegre olmak mıdır? Esser’in sistem ve sosyal entegrasyon temelinde entegrasyon tanımına göre bir toplumda sistemsel olarak görev ve sorumlulukları yerine getiren bir göçmen sistemsel olarak entegre olmasına rağmen sosyal açıdan entegre olmuş sayılmamaktadır. Bu noktada, yaşamayı öğrenmekten kasıt yalnızca sorumlulukları yerine getirmek ise “yaşamayı öğrenmek” nispeten sistem entegrasyonunu içeren bir doğrudur. Ancak katılımcının yaşamı, bulunduğu ortam ve dil bilgisi göz önüne alındığında sosyal açıdan entegrasyon sürecinde başarıyla ilerlediği görülmektedir. Dolayısıyla, bu cümlede yaşamayı öğrenmek Zeki ve pek çok Türkiye kökenli göçmen için başlı başına bir entegrasyondur.

4.4. Ev Sahibi Toplumun Entegrasyona Etkileri

Bu bölümde ev sahibi toplumun entegrasyona etkileri, ev sahibi toplumun etnik ve dini kimliğe bakışı, yabancı karşıtlığı, entegrasyon çalışmaları, siyasal yaşama katılma, Türk derneklerine yaklaşım ve ev sahibi ülke ile etnik köken ülke arasındaki siyasi ilişkiler şeklinde ele alınmıştır.

Ev sahibi toplumun etnik ve dini kimliğe bakışı: Polonya toplumu homojen yapısı ve yabancılarla diğer Avrupa ülkelerine kıyasla daha az karşılaşması göçmenlere, yabancılara ve ötekine karşı bakışını etkilemektedir. Bu bağlamda Polonya için öteki kavramı, koyu tenli, coğrafi konum olarak Doğu ülkelerinden gelen, Müslüman ve tarihsel planda sorun yaşanmış ülkeler olarak sıralanmaktadır. Öteki kavramının pratik hayatta karşılığı ise iki öteki karşılaştırmasında değişiklik göstermektedir. Tarihsel planda sorun yaşanan Almanya ile günümüzde mülteci krizi ile gündeme gelen Suriyeli sığınmacılar arasında karşılaştırma yapıldığında Suriyeli sığınmacılar daha öteki konumuna yerleştirilmektedir. Bu durumda, din birliği, fiziksel görünüm ve kültürel uzaklık gibi pek çok sebep etken olmaktadır. Ancak 2015 sonrası, ev sahibi toplumun ötekine yaklaşımı Polonya’da değişen yönetim anlayışı ile birlikte dini hale gelmiştir. Bu durum, ana akım medya kanallarının yaklaşımı ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla göçmenlerin dini pratikleri ve yaşam koşulları ile ilgili ev sahibi toplumun göçmenlere bakışı ve göçmenlerin bu alanda kendilerini nasıl hissettikleri önemlidir.

Katılımcıların Polonyalıların dini ve etnik kimliğe bakışı ile ilgili düşüncelerini anlamak amacıyla ayrımcılık yaşama durumu ve Polonyalıların Müslümanlara bakış açısı ile ilgili görüşleri sorulmuştur. Katılımcıların bu konuda genel deneyimi ayrımcı bir yaklaşım ile doğrudan karşılaşmadıkları yönünde olmuştur. Benzer şekilde araştırmacı araştırma sırasında hiçbir ayrımcılığa uğramamış, araştırmasını sorunsuz bir şekilde devam ettirmiştir. Buna rağmen Polonya’daki Müslümanlara karşı bakış açısının genel anlamda olumsuz olduğu düşünülmektedir. Katılımcıların ayrımcı söyleme bakış açısı da bu çalışma için önemli bir yer tutmaktadır. Katılımcılar ayrımcılık ile ilgili etiketlenme ve hedef gösterilme gibi bazı deneyimler yaşamasına rağmen bu deneyimleri ayrımcılık olarak değerlendirmemektedir. Dolayısıyla katılımcıların ayrımcılık ile ilgili görüşlerinde Polonyalılarla ilişkileri, yakınlıkları ve sevgileri önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda 13 katılımcı ayrımcılığa maruz kaldığını ya da sözlü bir rahatsız etme durumu olduğunu iletmiştir. Ancak genel anlamda, ayrımcılık hakkındaki düşüncelerin kişisel olduğunu vurgulayarak genel Polonya toplumuna bir sorumluluk yüklememektedirler.

İlhan ve Hayri sözlü iletişim sırasında ayrımcı bir söylemle karşılaştığını ifade ederken, bu durumun nadir ve genele vurulacak bir durum olmadığını ifade etmektedir.

Katılımcıların ayrımcılığı bireysel algılaması ev sahibi toplum üyeleri ile kurdukları iyi ilişkiler ile ilgilidir. Katılımcıların diğer Polonyalıları ile iyi deneyimleri konunun bireysel planda değerlendirilmesine yol açmaktadır. Hayri'nin ayrımcılığı bireysel algılamasına rağmen Polonya toplumunda oluşan dini ve etnik algı etkisi ayrımcılığın temelini oluşturmaktadır. Öteki konumlandırmasında bireylerin dini inanışlarından bağımsız olarak Müslüman olarak algılanması toplumda ayrımcılığa neden olmaktadır. Ancak katılımcıların ayrımcılığa yaklaşımı Polonya'nın öteki algısı ile kendini ilişkilendirmekten kaynaklanmaktadır.

İlhan (38, Erkek): Oldu, oldu, oldu ama yani bireysel şeyler yani, Türkiye'de de aynı durumla karşılaşabilirdim. Ya tam kirlisin diye oldu, ten rengine laf ediyor, geçerken laf söylüyor o tür yani hani, her ülkede var yani, her ülkede var yani.

Hayri (27, Erkek): Oldu ama sinirle söylenmiş genellenmiş şeyler ben ciddiye almadım. Allah denildi namaz işareti yapıldı, dinden genelde.

Hayri gibi Alp'te dini nedenlerle öteki algısının neden olduğu ayrımcılık algısıyla karşılaşmıştır. Alp'in kızı okul sırasında Polonya okullarında verilen din dersine katılmaması okulda bir yalnızlaşma ve arkadaş gruplarından dışlanma ile sonuçlanmıştır. Ancak bu durum Alp'in diğer çocuklarında yaşanmamaktadır. Dolayısıyla, Polonya toplumunun din ile ilgili düşünceleri çocukların eğitim hayatında kendini dışlama olarak göstermiştir.

Alp (45, Erkek): Ben şahsen kalmadım, kızımız okuldayken kalmıştı bir sefer, o da çok nadir yani. Kızım, söylem derken daha çok dışladılar, bir oyunlarına almayarak işte, bizim din derslerine katılmıyordu, burada okullarda bizim ders var, anaokulundan itibaren papaz geliyor derslere, biz o derslere katılmıyorduk, katılmasını istemiyorduk o kadar, o derslerde dışarıda kalıyordu daha çok. Çok aşırı bir şey yok, özellikle anaokulunda sıkıntı yaşamadı, özel olduğu için. Devlet okuluna gidince iki sene orada biraz sıkıntılar oldu, çok fazla içlerine almadılar, çocuk, oğlanlarda sıkıntı yaşamadık/ oğlanlar da girmiyor din derslerine.

Müslümanlara bakış açısı Alp kadar Kadir'i de etkilemiştir. Ancak Kadir bu durumun kişisel bir durum olmadığını ve doğrudan Müslüman algılanma ile ilgili olduğunu

düşünmektedir. Dolayısıyla genel bir ayrımcılık algısı olduğunu düşünmesi bakımından diğer katılımcılardan farklı deneyimler yaşamıştır.

Kadir (25, Erkek): Tabi ki de. Yani, Türk olduğumdan dolayı değil Müslüman bir yerden geldiğimizden dolayı böyle söylemlere maruz kaldığımız oluyor da. Yani pis Müslümanlar falan filan ya da siz Müslümansınız ya da alkol içerken siz Müslüman yerden gelmiyor musunuz? Niye içiyorsunuz? diyip. Pavyonda oldu bu olay...

Mert ise Kadir gibi ayrımcılığın bireysel bir deneyim olmasından çok toplumsal bir algıyla ilgili olduğunu düşünmektedir. Ancak arka planda Kadir'den farklı olarak siyasi değişim, Müslümanlara karşı bakış açısı gibi major değişimleri asıl neden olarak görmektedir. Bu durum, Kadir ve Mert'in Polonya'da kalış süresi ile ilişkilidir. Mert 20 yıla yakın süredir Polonya'da yaşaması nedeniyle değişiklikleri hissetmekte ve arkasındaki nedenleri toplumsal gözlem yoluyla fark edebilmektedir. Ancak Kadir 4 yıllık süreçte aynı süreç içerisinde olmanın verdiği değerlendirmeye bunu bir genel ayrımcılık olarak değerlendirmektedir.

Mert (45, Erkek): Ya ırkçılık oldu bu 2000 genellikle 2015 2016'dan sonra bu hükümet, sağcı bir hükümet şu anda buranın başında yani burayı yöneten bütün kendisi yani bu şu anki hükümetin kendisi yabancılara yönelik kendisi saldırı yapmıştır değil ki vatandaşları. E vatandaşlar bundan tabi ki biraz şey aldı güç aldı biraz da efendime söyleyeyim yani daha da kendini sağlam buluyor, ya da artık ya onlara bir şey yapılmayacak diye. Burada bana fazla o kadar etki olmadı ben şahsi şeyime ama Türk öğrencilerine oldu son Türk vatandaşlarına oldu. Baya burada saldırılar oldu e bana da dil yani konuşma şekillerinde oldu yani baya birkaç defa, böyle sert konuşmalar şunlar bunlar çok oldu yani...

Polonya siyasi hayatından aktif olarak görev alan ve seçimlere katılan Haydar, ayrımcılığı farklı bir boyutta deneyimlediğini ifade etmektedir. Haydar için ayrımcılık yaptığı iş nedeniyle başta etnik kökene yönelik bir ayrımcılık gibi görünse de bunun sınıfsal ayrımcılık olduğu yönünde şekillenmiştir. Bu durumda Polonyalı eşinin ve çevredeki diğer Polonyalı bireylerin iletişime kattığı olumlu ilişkinin etkisi büyüktür. Dolayısıyla Haydar, ayrımcılığı kişisel olarak yaşasa da zamanla evrensel bir boyut içerisinde ele almıştır.

Haydar (59, Erkek): Ya, olmadı, yani şöyle söyleyeyim olmadı derken, ben ilk geldiğim dönemlerde hayatımı idame ettirmek için işportacılık yaptım ve çok kötü muamelelere maruz kaldığım için, bana yapıldığını düşündüm ama evde bir gün eşimle konuşurken eşim bana dedi ki sen Türkiye’de hiç pazarcılık yaptın mı?... Dolayısıyla hangi tabaka insanın olduğu önemli yani bir tinercinin diyelim ya da alkollükle ilgili psikolojik sorunları olan evsiz birisinin yaptığı şeyi Polonyalı olarak kabul edebilirsiniz veya bireysel kabul edebilirsiniz... %90 Türk olduğuyla hiçbir ilgisi yok, onun sadece ki o ortamdaki insanların şeyi bazen kendi aile düşünlerinde daha büyük sorunlar oluyor yani iki aile var orada, düşün ve de.

Umut ve Simge ise dil temelli bir ayrımcılık ile karşılaştığını belirtmiştir. Polonya gibi ulus devlet algısının yüksek olduğu homojen toplumlarda dil bilme, entegrasyon ve dışlanma çizgisini belirleyen önemli bir etkidir. Bu durumda dil bilmeyen katılımcılar dili bir etken olarak göstererek ayrımcılığa uğradığını hissetmektedir. Yapılan ayrımcılıklar Umut’un karşılaştığı gibi doğrudan olabileceği gibi Simge’nin karşılaştığı gibi bir ima ve dışlama yönünde de olabilmektedir. Dolayısıyla Lehçe diline hâkim olmayan göçmenler toplum içerisinde hareket, bakış ya da sözlü söylemlerde bir ayrımcılık ile karşılaşabilmektedir.

Umut (24, Erkek): İlk geldiğim senelerde Türkçe konuşurken tramvayda birkaç olay yaşadım onun haricinde kendi hayatıma arabayla ondan sonra kendimi biraz daha izole ettikten sonra herhangi bir problem yaşadığımı söyleyemem. Genellikle neden Türkçe konuştuğumu, buranın Polonya olduğuna ve buranın diline konuşmamız gerektiğine dolayı biraz ırkçılık problemleri yaşadığımı söyleyebilirim.

Simge (39, Erkek): Yani evet, ama yani bu normal hayatta değil de iş, iş hayatında yani. İş yerinde zaten çok yabancıları sevmiyorlar yani o yüzden orada çok şey değil, kendini mesela bizim ben toplantıda olsam bile Lehçe konuşuyorlar ya da yani mesela ben hani İngilizceye geçelim falan ki herkes İngilizce bildiği halde İngilizceye geçelim dediğim zaman böyle araya sürekli şeyler giriyor...

Son olarak, Özhan ise ayrımcılığı ev sahibi toplum içerisinde bakış ile ilişkilendirmiştir. Göçmen olmanın verdiği ezilmişlik hissi, dil bilmeme ve ev sahibi toplumun genel fiziksel özelliklerinden farklılaşma nedeniyle meraklı ya da yargılayıcı bakışlar nedeniyle ayrımcılık yaşadığını belirtmiştir.

Özhan (33, Erkek): Ben şahsen olmadım ama çok nadir de olsa bakışlarıyla onu ifade ettiler. Yani, çok olmamakla birlikte tabi ki bunu söylüyorum hani genel toplum için değil ama kimi nadir insanlar da bunu yaptı.

Polonya toplumu içerisinde ayrımcılık yaşadığını ya da hissettiğini düşünen göçmenler kadar ayrımcılıkla karşılaşmadığını düşünenlerde bulunmaktadır. Ayrımcılık Polonyalıların bakışı ve göçmenlerle ilişkisine göre değişiklik gösterebilmektedir. Bu durumda, fiziksel özelliklerin Polonya toplumu tarafından yargılanan bireylere benzer olmaması (dini, yerel kıyafetlerin giyimi) davranış biçimi ve dil gibi etkenler önemli hale gelmektedir. Bu durum Bekir ayrımcılık ile ilgili kişisel bir deneyim yaşamadıklarını ancak bu tarz bir durumla karşılaşan kişileri duyduğunu iletmektedir. Bekir duyduğu ayrımcılıkların temelinde ise görünüş ya da etnik kökenin baskın bir özellik olarak sergilenmesinden kaynaklandığını düşünmektedirler.

Bekir (28, Erkek): Değil, kendim yaşamadım ama yaşayanları duydum evet. Yani genelde sözlü olarak ne işiniz gibi burada böyle şeylere maruz kalıyorlar ama dediğim gibi ben böyle bir şey yaşamadım. Yani aslında bu birazda dışarıya ne kadar rahatsızlık vermenize bağlı, gittiğiniz ortamda kimliğinizi vurgulamak istiyorsanız ya da bunu bastırıyorsanız aslında problem yaşarsınız ben buna bağlıyorum, Türkiye’den geldim ama bunu her ortamda bastıra, bastıra dile getirmenin mantıklı olmadığını düşünüyorum...

Ayhan ise kendisi yaşamasa da başkalarının yaşadığı ayrımcılığı islamofobi temelleri ile açıklamaktadır. Ayhan, islamofobinin Polonya toplumunda yaşayan ve entegre olmuş Müslüman toplulukları etkilemediğini ifade etmektedir. Bu durum, Polonya’da göçmen karşıtlığının bir sonucu olarak kendini göstermesinden dolayı, doğrudan Müslüman Polonyalı gruplar göçmenler kadar ayrımcılık yaşamamaktadır.

Ayhan (56, Erkek): Asla olmadı, duyduğum oldu, Avrupa’daki son yıllarda yaratılmış olan İslamofobi nedeniyle bu akım Polonya’daki bazı uç fraksiyonları da etkiledi, ister istemez toplumun uç kesimlerinde, aşırı kesimlerde yer alan insanları kilisenin de desteği ile vermiş olduğu gizli destekle bu İslamofobi biraz kışkırtıldı, bunun neticesinde o uç gruplar bunu da

fırsat bilerek uygun bir ortam sağladıklarını düşünerek, ortam olduğunu düşünerek çeşitli saldırılarda bulundular...

Ayhan'ın aksine Tankut Polonya'daki şehirlerin yabancı oranları ve halk ile bir arada bulunma süreleri ile ilişkilendirmektedirler. Tankut'un kendi aracının olması ve toplu taşıma araçlarını kullanmaması Polonyalılarla karşılaştığı alanları okul, iş ve arkadaşlık gibi kurumsal ve kişisel olmaya itmektedir. Dolayısıyla ayrımcılığa maruz kalabileceği alanlar kısıtlanmakta ve ayrımcılık ile karşılaşma oranını diğer göçmenlere göre kısıtlamaktadır. Bu durumda, Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin ekonomik durumu ayrımcılık ile karşılaşma olasılığını etkilemektedir.

Tankut (31, Erkek): Yani Varşova'da o çok olmuyor, diğer küçük şehirlerde daha fazla oluyor ben oralarda yaşamadığım için bilmiyorum çok ama duyuyorum. Varşova'da şöyle yani ben buraya geldiğimden geldikten çok kısa bir süre sonra araba aldım... Toplu taşıma kullanmadığım için insanlarla çok fazla iç içe dışı olmuyorum yani mesela şimdi ırkçılığa maruz kalacak bir durum içerisinde hiçbir zaman bulunmadım.

Gökhan ise dış görünüş olarak Polonyalıları benzedikleri için ayrımcılığa maruz kalmadıklarını düşündüklerini aşağıdaki sözlerle aktarmışlardır.

Gökhan (22, Erkek): ...Şahsi olarak yaşamadım ama bir başkasının yaşadığını deneyimledim. Bana yapılmamasının sebebi şöyle kumral olmam bir avantaj sağlıyor bence dışarıdan çok fazla Türk gibi görünmüyorum. Açık tenliyim vesaire o yüzden konuşmadığım takdirde kimse anlamıyor başka bir ülkeden olduğumu. Geçen yıl hiç yaşamadım. Bu yılda zaten Lehçe öğrendiğim için herhangi bir yere gittiğimde bütün ihtiyaçlarımı karşıladığım için herhangi bir sıkıntıyla karşılaşmadım.

Genel olarak değerlendirildiğinde Polonya'da göçmenlerin ayrımcılığa uğramasında din önemli bir etken olarak görülmektedir. Göçmenler, geldikleri ülke, görünüşleri, yaşam biçimleri ve inanışları ile bir önyargıyla karşılaşma ya da bu anlamda bir dışlanma, yaftalanma ve etiketlenme ile yüzleşebilmektedir. Bu durumun Türkiye kökenli göçmenleri ne derecede etkilediğini anlamak amacıyla Polonyalıların Müslümanlara nasıl baktığı ile ilgili sorular sorulmuştur. Katılımcıların çoğunluğu Polonyalıların Müslümanlara bakış

açısının negatif olduğunu düşünmektedir. Ancak Türkiye giden Polonyalıların daha olumlu baktığını ya da bir sorunla karşılaşmadığını düşünenlerde bulunmaktadır. Bu bağlamda Polonyalıların bakış açısı konusunda Arif ve Ayça Polonyalıların Müslümanlar hakkında negatif düşündüğünü belirtmiştir.

Arif (29, Erkek): Ya şöyle söyleyeyim benim Polonyalı arkadaşlarım da var onlar bazen bana haber atıyorlar işte şurada terörist eylem oldu kim yaptı Müslümanlar yaptı şeklinde. Yani daha çok Müslüman'ı terörist olarak gösteriyor buradaki medya.

Ayça (35, Erkek): Bence direk sevmiyorlar, ırkçı olarak yani gerçekten sevmiyorlar ama şimdi şeyde işte hani dokuz kişi sevmiyordur biri iyi niyetlidir. Hani benim tanıdığım Polonyalılar hiçbir şekilde kötü bir şey ile karşılaşmadım. Onda gayet saygılılar, ama bazı kesim çok yani şey hani genel olarak da çok da ön yargılı baktıklarını düşünüyorum bence ben, Müslümansan...

Kenan ve Deniz ise Polonyalıların Müslümanlara bakışını Tatar Müslümanları ile olan ilişkisi temelinde ele almaktadır. Polonyalıların kültüründe Tatar Müslümanları ile olan ilişkileri ve tarihsel birlikteliği kendi ülkesinde var olan Müslüman topluma ve kültüre bakışını olumlu etkilerken, göçmen Müslüman kültüre karşı olumsuz bir tavır oluşmaktadır. Bu durumda medya ve politik söylemlerin etkisi büyüktür. Bahsedilen ilişkiler Kenan ve Deniz tarafından aşağıdaki gibi ele alınmıştır.

Kenan (37, Erkek): Şimdi biraz değişik gibi. Aslında bakarsan belki Avrupa'nın en eski camilerinden bir tanesi Polonya'da. Bu adamların Tatarlarla olan geçmişleri var ondan sonra ama. İslamiyet algısı bu arkadaşlara göre 11 Eylül saldırısından sonra sakallı, Allahu Ekber deyip bir yerlere saldıran insanlarla özdeşleştirildi. Ya da bu algı bence onlara dayatılmış. O yüzden onların kafasında böyle bir algı var. Bir de tabi Osmanlı'dan gelen işte üç kadın alma, dört kadın alma ondan sonra sakallı böyle deveye binen hani böyle tipler var...

Deniz (57, Erkek): Zaten burada Müslüman Tatar bir grup var. O yüzden yani Polonyalıların Müslümanlara karşı öyle bir şeyi yok. O grup olduğu için alışkınlar yani bir sorunda yaşamamışlar...

Mustafa ise Müslümanlara yönelik bakış açısının bilinmezlik ve konu hakkında medya kaynaklı yanlış bilgidен olduğunu düşünmektedir. Müslümanların doğrudan terörist olarak adlandırılması ve medyada belirli yaftalamaların oluşturulması ile birlikte Polonya'da Müslüman olarak bilinen bir ülkeden gelen göçmenler olumsuz bir algıya maruz kalmaktadır. Benzer şekilde araştırmacı sosyal medya mecralarında yorumlar ve paylaşımlarla karşılaşmıştır. Dolayısıyla bu durum Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenleri de etkilemektedir. Mustafa bu durumu aşağıdaki gibi ele almaktadır.

Mustafa (50, Erkek): Müslümanlara karşı bakış açıları kişiden kişiye değişiyor ama maalesef uzun uzun yıllardır Müslüman aleminin dünya medyasında kötü gösterilmesi bileni de bilmeyeni de kötü etkiliyor. Yani ben çok uzun yıllardan beri söylüyorum maalesef terörist dendiği zaman Müslüman akla geliyor, Müslüman dendiği zamanda terörist misin diye soruyorlar artık. Maalesef olayı bu raddeye getirdiler ama kişilerin yaptığı bir şey değil, bu yönetimlerin kendi aralarındaki politik savaşlardan kaynaklandığını biliyorum zaten.

Ahmet ise Polonya toplumunun farklı kesimlerinin farklı bir bakış açısına sahip olduğunu iletmektedir. Dolayısıyla tüm toplumu Müslümanları yanlış tanıyan ve yaftalayan olarak değerlendirmemekte ve bazıları şeklinde ele almaktadırlar.

Ahmet (29, Erkek): Yani işte şey, yani dediğim gibi toplum bölünmüş olduğu için Polonyalılar şöyle demek istemiyorum. İkinci grup yani bu gerici olan grup süper kötü, yani onlar için hiç şey, zaten bir şey de bildikleri de yok yani hiçbir şey de bilmiyorlar. İslam'la ilgili de bir şey bilmiyorlar Müslümanlarla ilgili de bir şey bilmiyorlar sadece düşman. İkinci grupta esasında bu açık görüşlü olan grupta kendi içinde iki grup bir tanesi genel olarak benim için sorun değil tamam Müslümansan Müslüman diğeri de ya hani burada bir sürü insan iyi ama İslam'a çok yakın değilim yani islami çok sevmiyorum tadında şeyler...

Genel olarak bakıldığında ise medyanın Müslümanlar üzerindeki algıyı değiştirdiği, şekillendirdiği ve olumsuz etkilediği ortak kanaatlerden biridir. Bu bağlamda Zeki ve Halil medyanın etkisini aşağıdaki sözlerle açıklamıştır.

Zeki (60, Erkek): Hiç şey değiller yani. Çok tolere değiller. Eskiden ben geldiğim yıllarda bu kadar önemsenmiyordu. 2011 den sonra Amerika'da yaşanan olaydan sonra değişen politikalarla her gün Gazeteler da ciddi derecede anti yazılar oluştu. Bu da otomatik olarak insanların işte Arap ülkelerine karşı ya da Müslüman ülkelere karşı bakışını çok etkiledi. Eskiden daha tolereydi ondan sonra tolere azaldı.

Halil (46, Erkek): ...Hissediyorum da ama bunu şeye bütün ülkeye genelleyemem. Bana direk olmadı ama gördüm duydum yani, özellikle mesela bir keresinde şeyde dimi bir saldırı olmuştu, şeyin Leo'nun dükkânına şey yapmışlardı özellikle bu Müslümanlara karşı duvarlarını falan yazmışlardı. Hatta o zaman benim de bir dükkanım vardı mesela polis aradı sordu, dedi herhangi bir bana karşı bir şey oldu mu falan diye oradan biliyorum mesela onun gibi ona benzer olaylar oldu.

Müslümanlara karşı olumsuz bir tavır olduğunu düşünen katılımcılar yoğunlukta olsa da olumlu bir yaklaşım olduğunu düşünen katılımcılarda bulunmaktadır. Orhan bu konudaki deneyimlerini, Polonyalıların hassasiyeti ve Müslümanlara olan olumlu ve anlayışlı yaklaşımını aşağıdaki sözlerle açıklamaktadır.

Orhan (51, Erkek): Bu dediğim olumsuz görüşten etkilenen geniş bir halk kitlesi olmakla beraber geleneksel Polonya mesela örneğin kasabalarda vesaire belki tekil örnekler ama bilmiyorum her zaman sevecen kalpli... Polonyalı aileler en azından böyle bir şey bile mesela mutlaka tavuk yapılır. Domuzlu bir yiyecek ortaya konulmaz vesaire gibi bir hassasiyet gösteriler. Buna özen gösteren bir şey incelik gösteriyor... Tabi Tatar geçmişi de var bu ülkenin Tatarlarla iç içe dolayısıyla bu kültüre o kadar da uzak değiller.

Müslümanlara karşı olumlu ve olumsuz bakış açısı din temelli bir ayrımcılığın yaşanması ile ilgili bir fikir vermektedir. Polonya toplumunun Katolik olması ve dini bağlamda, medya, politik söylem ve 2001 ile birlikte uluslararası gündemde konu edinilen terör olayları, savaşlar ve benzer etkenler bakış açısının olumsuz bir yöne kaymasına neden olmaktadır. Dolayısıyla Müslüman bir grupla karşılaşmayan Polonya halkı, Türkiye gibi Müslümanların yoğunlukta olduğu bir ülkeden gelen göçmeni kafasında oluşturduğu Müslüman imgesi üzerinden değerlendirmekte ve bazı marjinal durumlarda şeytanileştirmektedir. Bu durum, Müslüman göçmenlerin ayrımcılığa uğraması, dışlanması

ya da hareketleriyle yargılanmasına neden olmaktadır. Ayça'nın bahsettiği Türkiye'de alkollü içecek kullanılmasına yönelik şaşkınlık bu durumun en önemli göstergesidir. Ancak, Türkiye kökenli göçmenlerin genel anlamda Polonya yaşamına aşına olması, Türkiye'de Polonyalılara benzer bir yaşam biçimi benimsemesi, din faktörünün görünür olmaması gibi etkenlerle aradaki farklılık azalmakta ve yaklaşım farklılaşmaktadır. Polonyalıların Müslüman kadın algısından farklı bir Müslüman kadın ile karşılaşması ayrımcılık tavrını değiştirmekte ve görüşü olumlu bir açığa çevirmektedir. Bu bağlamda, araştırmacı katılımcıların Torun'da Polonyalılarla yaptığı piknik ortamında yeni tanışmalarda Türkiye kökenli olması ve içki ilişkisini açıklamasına tanık olmuş ve bu durumun Türkiye kökenli göçmenleri ön yargıyla karşılaşması bakımından etkilediğini gözlemlemiştir. Dolayısıyla, Müslüman göçmenlere yönelik bir ayrımcılığa rastlanılma durumu sorgulanarak, Türkiye kökenli göçmenlerin günlük hayatta zorluk yaşama durumun bıraktığı etki incelenmiştir. Bu bağlamda, "Müslüman bir ülkeden göç etmenin zorluklarını yaşadınız mı?" sorusu sorularak göçmenlerin bu konudaki deneyimleri değerlendirilmiştir. Katılımcıların birçoğu bir zorluk yaşamadığını belirtmiş, ancak bazıları yemek ve kültürel bağlamda bazı sorunlarla karşılaştığını ifade etmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun zorluk yaşamadığını belirtmesi entegrasyon konusunda olumlu bir adım gözlemlenmiştir.

Arif ve Simay Müslümanların yoğunlukta olduğu bir ülkeden göç etmenin yeme alışkanlıkları açısından bir zorluk oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu durum, kişinin İslam'a olan bakışı ve dini duygularıyla ilişkili olması nedeniyle tüm katılımcılar için geçerli olmamaktadır. Dolayısıyla genel bir algı ve anlamdan bahsetmek mümkün değildir.

Arif (29, Erkek): Tabi ki en başta zaten mesela atıyorum, gerçi ben domuzu lezzetli bulmadığım için yemiyorum ama dediğim gibi hani birçok şeyin içinde domuz katkısı oluyor mesela aldığım ürünlerin içinde olabiliyor. Yani bizim haram diye tabir ettiğimiz şeyler olabiliyor onun bir zorluğu var yani. Yok, herhangi bir zorlukla karşılaşmadım (kültürel).

Simay (26, Kadın): Müslüman bir ülkeden gelmenin zorluklarını yaşadım mesela ben et yemiyorum, etten kaçıyorum. Mesela çoğu üründe domuz eti var mı diye bakıyorum. Genellikle balık yiyorum, tavuğu da çok nadir, çok canım istediğinde alıyorum.

Görsel 4.10. Katılımcıların evinde Türk yiyecek içeceklerin bulunduğu raf

Yeme alışkanlıkları kadar, dini ritüellerin yerine getirilmesi konusunda zorluk yaşadığını söyleyen Ozan ise bu konuyu aşağıdaki gibi detaylandırmıştır.

Oğuz (29, Erkek): Ya bazen şeyi hissediyorsun yakında şöyle bir cami olsada Cuma namazına gidiyim dediğin oluyor ama hani bir de var yani imkanım var mesela buluşabiliriz de ben zamanında 5 vakit namazı kılan bir insandım sonradan nedense soğudum...

Diğer yandan Bekir, Polonya’da Arif ve Simay’ın aksine bir zorluk yaşamadıklarını ifade etmektedir. Bu durumun sebeplerini ise inançları ve yaşam şekilleri çerçevesinde aşağıdaki sözlerle açıklamışlardır.

Bekir (28, Erkek): Yani aslında eğer çok da böyle Türkiye’nin iç kısımlarından göç etmiyorsanız, daha önce İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyükşehir deneyimleriniz olmuşsa pek de farklı gelmiyor. Çünkü yaşam olarak sokakta gördüğünüz yaşam şekli çok da size uzak olan bir yaşam şekli değil aslında, çokta zorluk yaşamıyorsunuz.

Genel anlamda Polonya’da yaşama süresince bir zorluk yaşama katılımcıların dini bağlılıkları etrafında şekillenmiştir. Bazı katılımcılar yemek ve içecek konusunda hassasiyet gösterirken bazı katılımcılar bu durum konusunda sıkıntı yaşamadıklarını ifade etmiştir. Ancak kişilerin dini inançlarından bağımsız olarak geldikleri ülke ve ev sahibi

toplumun genel olarak dini inanç beklentisi bir pozitif ve negatif algı yaratabilmektedir. Bu durumun entegrasyona etkisi ve nasıl bir algı yarattığını anlamak amacıyla katılımcıların konu hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Verilen cevaplar göz önüne alındığında çoğunluğun negatif bir algı yarattığı yönünde fikir belirttiği görülmektedir. Ancak 20 yıldır Polonya’da yaşayan göçmenler komünist rejim döneminde pozitif bir ilginin olduğunu dile getirmiştir. Bu bağlamda, Burak ve Umut Müslüman olmanın ya da Müslüman olduğunun düşünülmesinin olumsuz bir etki yarattığını düşünmektedir.

Burak (26, Erkek): Pozitif yaratmıyor ama negatif çok dezavantajları var yani her konuda işe gireceğiniz zamandan tut atıyorum arkadaş çevresine gireceğiniz zamana kadar çok büyük dezavantajları var.

Umut (24, Erkek): Kesinlikle pozitif bir algı yarattığını söyleyemem özellikle böyle bir ülkede herhangi bir yani koyu Katolik bir ülkede Müslümanlık size hiçbir zaman bir pozitif algı sağlayamayacaktır. Ama negatif bir şey olduğunu da söyleyemem çünkü çoğu okumuş insanla takıldığım zaman tabi ki bağnaz kesimle takılıyorsanız kesinlikle negatif yönleri vardır, sizi sevmeyeceklerdir, dışlayacaklardır ama okumuş ve gelişmiş insanlarla takıldığınız zaman hiçbir problem yaşayacağınızı düşünmüyorum.

Ayhan kaldığı süreç içerisinde algının pozitiften negatife dönüştüğünü belirtmiştir.

Ayhan (56, Erkek): Yok asla, yaşamadım, şahsen yaşamadım. Daha öncesinde, eski rejim sırasında Doğu kültüründen gelmiş birisi olarak merak uyandırdığımız için insanlar arasında bir sempati yaratıyordu bu durum, konuşmalarımıza ilişkilerimize bu olumlu etkide bulunuyordu hatta fakat şimdi aynı şeyi söyleyemem, şimdi daha zayıf fakat aksini de söyleyemem.

Bahri ise Müslüman olarak tanınmanın ilişkilerde bir mesafe yarattığını aşağıdaki gibi açıklamıştır.

Bahri (35, Erkek): Yani, Müslüman olanlara karşı olumlu ama Müslüman olmayanlara karşı olumsuz bir etki yaratmıyor. İnsanların benimle nasıl ne seviyede arkadaşlık kurmak istediğine bağlı yani onlarda izin verdikleri kadar mesafeyi koruyorlar. İçlerinde her zaman o mesafe duruyor varsa eğer dine karşı olan mesafe duruyor.

Cemre dini bağılıktan çok başkalarıyla ilgili ilişkileri ön planda tutmuştur. Dolayısıyla katılımcıların din ile ilgili algıları bu konuda pozitif ve negatif algıya yönelik düşüncelerini ve değerlendirmelerini etkilemektedir.

Cemre (39, Kadın): Yani bir aile büyüğünden de sizde böyle bir şey var mı bilmem ne mi direk dini odaklı bir soru asla duymadım, herhangi bir tacize uğramadım, baskıya hiç uğramadım o nedenle bir zorlukla karşılaşmadım.

Kadir ise Müslüman olmanın negatif olmaktan çok pozitif bir algı yarattığını düşünen tek katılımcı olarak bunun nedenlerini aşağıdaki sözlerle açıklamaktadır:

Kadir (25, Erkek): Yaşamadım. Çünkü ben Türklerle çalışıyorum. Dezavantajı olmuyor bana. Aksine iyi oluyor. Pakistanlılarla da ekstra olarak iyi anlaşıyoruz. Nasıl artılar oluyor mesela dediğim gibi yani diğer Müslümanlar hatta özellikle ezilenler Pakistanlılar ya da diğerleri bize karşı ekstra iyi davranıyorlar. Çünkü zaten onlar eziliyor elle tutulabilecek birileri var. Onlarda bizle yakın olmayı tercih ediyorlar. Oda networkümüzü genişletmiş oluyor.

Türkiye kökenli göçmenlerin katmanlı ve farklı yapısı Polonyalılar tarafından tek bir açıdan değerlendirilmesi durumunda ayrımcılık sorunlarına neden olabilmektedir. Göçmenlerin dini farklılık temelinde ayrımcılık ile karşılaşması bu tek açılı bir bakışın en önemli örneklerinden biridir.

Yabancı karşıtlığı: Ev sahibi toplumun entegrasyona etkisini değerlendirmek amacıyla ev sahibi toplumun kamusal alanlarında karşılaşılan yabancı karşıtlığı örnekleri ve bunların Türkiye kökenli göçmenler tarafından nasıl değerlendirildiği araştırılmıştır. Bu bağlamda, katılımcılara, toplumun herhangi bir alanında, yabancı karşıtlığı ile ilgili örneklerle karşılaşma durumu sorulmuştur. Katılımcıların çoğunluğu ise yabancı karşıtı söylemlerle karşılaştığını belirtmiştir.

Mustafa Polonya'daki yabancı karşıtı söylemleri siyasi bir düzlemde ele alarak yabancı karşıtlığının kimlere karşı ve neden olduğunu kendi gözlemleri çerçevesinde aşağıdaki gibi açıklamıştır.

Mustafa (50, Erkek): ...Burada duyduk, gazetelerde şeylerin, diğer Müslüman falan arkadaşların dükkanlarının taşlandığı hatta bir galiba kız çocuğunun da ciddi bir şekilde yaralandığı ama tabi bu sadece oradan geçen bir kız çocuğuydu yani yoksa o olayda o anda olmuş bir hadiseydi. Önceden planmış programlanmış bir atak değil.

Oğuz, yabancı karşıtı söylemin daha çok medya üzerinden görüldüğünü ifade etmektedir. Gazete, sosyal medya platformları, televizyon kanalları ve haber programları gibi pek çok alanı kapsayan bu ifade, özel olarak göçmen grupların Polonya'daki entegrasyon durumlarını tehdit etmektedir. Toplumun Polonya'da yaşayan göçmenlere kalış süresine ve toplumsal hayattaki yerine bakmaksızın belirli kalıplar üzerinden yabancı gözüyle bakması, entegrasyon süreçlerinin ev sahibi toplum tarafından yetersizleştirilmesi sonucunu doğurmaktadır. Ancak genel anlamda yabancı karşıtı söylem belirli bir grubu doğrudan etkilemekte ve en çok o grubun entegrasyonunu olumsuzlaştırmaktadır.

Oğuz (29, Erkek): ...Medyada falan gördüm tabi yani genel olarak oluyor başta bahsettiğim gibi hani burada insanlar var yabancıları işte çok fazla istemeyen hatta bu işte Suriye'den işte göçmen kabul etme zamanında hatta tek ülke belki Polonya'ydı herhalde sınırlarını kapatıp kimseyi istemeyen. Ya öyle bir ülkeden bahsediyoruz burada karşılaştım o tür şeylerle de bana direk karşılaşmadım dediğim gibi hani.

Mert medyada ortaya çıkan yabancı karşıtı söylemlerin etkisi ve kabul görürlüğü ile ilgili Polonya toplumunda gördüğü siyasi değişimler üzerinden bir açıklama getirmektedir. Mert açıklamalarında Polonya medyasının yabancılara yönelik yaklaşımını refah ve huzur ortamının bozulmasını engellemeye yönelik olduğunu düşündüğünü ileri sürmektedir. Bu durum bir Polonyalı olan Bauman'ın "Kapımızdaki Yabancılar" kitabında ötekinin huzur ortamına yönelik tehdidi ve yaratılan korku üzerinden değerlendirilmelidir. Yabancı, özellikle belirsiz bir sığınmacının gelişi, topluma kaos ve düzensizlik getirir mi? sorusu Polonyalı medya tarafından evet olarak cevaplanmakta ve siyasi propagandaların bir aracı olarak halka servis edilmektedir. Bu durum, Müslüman olan Türkiye kökenli göçmenlerin dini yaşam özgürlükleri ve toplumsal kabulü bakımından sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla medyanın yabancı karşıt söylemdeki olumsuz etkisi sosyal entegrasyona ev sahibi toplum etkisini de negatif bir düzleme çekmektedir.

Mert (45, Erkek): Hangi konularda, öyle diyorsan tabi ki bunu sık sık gördüm görüyorum hala da görüyorum... Bir defasında bir tane Hindistanlıyı gördüm televizyonda bir programda dediği okulda benim çocuklarıma saldırıyorlar. Yani böyle olay televizyonda görmüşüm, ha bazen televizyonda, yabancılara karşı ağır diller de kullanıyor ben onu da görmüşüm. Artık burada şeyden, bu şu andaki yönetimden dolayı çünkü bu yönetim bu kanalları satın almış gibi oluyor aynen bizimki gibi yani. İstedğini söyle, söyletir istemedğini şey yapıyor...

Cemre ise yabancı karşıtı söylemleri daha çok dışarı alanlarda gördüğünü ifade etmiştir. Dolayısıyla medyada kurgulanan yabancı korkusu, yerel halkın yabancılara karşı tavrını etkilemektedir. Bu bağlamda, Cemre'nin deneyimlerinde dil bilmenin önemli bir etken olduğu görülmüştür. Burası Polonya ifadesine Lehçe verilen cevaplar, bu ifadeyi kullanan Polonyalıları şaşırtmakta ve Polonyalı olma ihtimalinin devreye girmesi yabancı karşıtlığını kırmaktadır. Dolayısıyla dil bilme ev sahibi toplumunun entegrasyona etkisini olumsuzdan olumluya çevirecek yegane etkenlerin başında gelmektedir. Ancak, ev sahibi toplumun entegrasyona katkısında dil tek başına olumlu bir etken olarak değerlendirilmemeli ve diğer faktörlerin dilin üzerine çıktığı durumlar göz önüne alınmalıdır.

Cemre (39, Kadın): Tabi ki yani tabi ki yabancıyı sevmeyiz diyen ve işte başka birini istemeyiz diyen insanlar gördüm duydum, iş yerinde bazı insanların tavrı kendilerince çaktırmadan bir şeyler söylediklerini düşünüyorlardı ama söyledikleri şey ya da kullandıkları beyan aslında biraz ayrımcıydı gibi... Oturuyoruz, yemek yiyoruz Türkçe konuşuyoruz, adam gelmiş boynunda zaten futbol takımı atkısı, kafa dazlak 3 kişi 5 kişi yani belli bunlar şeyler, dönüyor, dönüyor bakıyor, dönüyor, dönüyor bakıyor yani kendinden olmayan ya da anlamadığı her şey onu rahatsız ettiği için size bir şeyler bir şeyler. Polonya'dayız Lehçe konuşun ama siz ona Lehçe cevap verdiğinizde bu sefer şok çünkü vizyonu o kadar anladın mı eğitimi o kadar, ha böyle şeyler duyduk mu evet ama bu deve de kulak mı yani yok ama oluyor evet...

Ziya ise yabancı karşıtlığına tamamen dünya gündeminin etkisi açısından bir değerlendirmeye açıklama getirmektedir. Bu durum, medya ile ilişkili olarak medyada İslam karşıtı verilen söylemlerin eşleştirildiği görsel sunuşlar ile esmer tenli bireylerin bu

ayrımcılık ile karşılaşması olarak sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla, Polonya’da kamusal alan içerisinde medyanın sunduğu görsel temsili benzer olan bireyler bir yabancı karşıtlığı örnekleri ile karşılaşmaktadır.

Ziya (55, Erkek): Ya var tabi ki yani şeylerde gazetelerde falan özellikle 11 Eylül'den sonra bir sürü yazılar çıktı... Yani Türkler işte bütün Araplar hepsi aynı olarak baktıkları için şey yapıyorlar ama. Size baktıkları zaman direk sizi bir Müslüman ülke vatandaşı gibi görmüyor. Sadece esmer olduğunuz için işte daha çok bizlere baktıkları zaman İtalyan ya da İspanyol falan sanıyorlar ilk bakışta. İzlenimleri o şekilde yani Türk olduğumuzu pek düşünmüyorlar. Onların kafalarında çünkü Türk imajı bir Arapla aynı.

Alp ise farklı bir bakış açısıyla Polonya’ya işgücü göçünün bir sonucu olarak gelen Ukraynalı göçmenlerin karşılaştığı yabancı karşıtlığı örneklerini dile getirmiştir. Hem Polonyalıların Ukraynalı göçmenler hakkındaki genel fikri hem de yabancı karşıtlığı ile ilgili düşüncelerini ifade eden Alp, Ukraynalıları Suriyeliler ile karşılaştırmaktadır.

Alp (45, Erkek): Yok, ben karşılaşmadım, şöyle duydum, biraz Ukraynalılara biraz şeyler oluyor duyuyorum yani, biraz pis olduklarını söylüyorlar Ukraynalıların... Şey yani normal Türkiye’ye nasıl Suriyeliler geldi, savaştan kaçtılar göçmenler şu an Türkiye’de birçok sanayi fabrikalarında çalıştırılıyorlar, ucuz işgücü, direk söylenmese de psikolojik olarak onun bir şeyi var yani insanlar üzerinde. Biz bu şeylerle çok karşılaşmadık, belki biz işadamı olduğumuz için, biz hiçbir çalıştığımız şirketlerde de olsun pozisyon olarak hep Polonyalılarından daha üst pozisyonda çalıştığımız için böyle bir şeyle karşılaşmadık...

Bekir ise Alp’in Ukraynalılar hakkında toplumda oluşan yabancı karşıtlığı ile ilgili gözlemlerini aşağıdaki sözlerle açıklamıştır. Dolayısıyla ev sahibi toplum yalnızca din ve siyasi temelli değil, ekonomi temelli bir süreç ile de entegrasyona etki etmektedir.

Bekir (28, Erkek): Yani dediğim gibi çok fazla Ukraynalılara karşı bir söylem olduğunu görüyorum, genelde burada düşük maaşlı işlerde çalıştırdıkları için Polonyalıları aslında iş seçeneği sunmuyorlar, bir de Brexit’ten dolayı yani Birleşik Krallığın AB terk etmesinden dolayı çok fazla Polonyalı ülkelere geri dönüş yaptı, bu da fazla bir işgücü demek aslında. İşte bulamayınca böyle bir süreç yaşanıyor, bu bir zamanki şeye benziyor aslında süreç olarak, doğu

Almanya ile Batı Almanya'nın birleştikten sonra Türklere düşman olması, iş bulamayan öte taraflı Almanyalıların Türklere saldırması, bunun gibi bir şey diyebiliriz. Şu an o süreç yaşanıyor, evet yavaş yavaş geldiğini görebiliyorum.

Tankut ve Kenan kamusal alanda ve belirli günlerde sokakta karşılaşılabilen yabancı karşıtlığı söylemlerini ifade etmektedir. Bu durum, ulus devlet ve millet algısının somut bir örneği olarak Polonya'da yaşayan tüm yabancıları (Polonyalı olmayanları) etkilemektedir. Araştırmacı kamusal alanda yapılan yürüyüşlerde yabancılara yönelik sloganlara tanıklık etmiş ancak kendisine yönelik bir saldırgan bir davranış gözlemlememiştir. Genellikle dış görünüş üzerinden bir yaftalama ve etiketleme ile sözlü ve fiziksel saldırıya ulaşabilen karşıtlık durumu, milliyetçilik kavramının somut bir yapıya bürünme sürecini meşrulaştırmaktadır. Bu süreçte, bağımsızlık günü ile birlikte yürüyen Polonyalı grup, ülkesinde yabancı olan gruplara (yabancı gördükleri) dışlayıcı bir pencereden kışkırtıcı ve aşağılayıcı sloganlar ile seslenmekte ve Polonya'nın kendi ülkeleri olduğunu ilan etmektedirler. Bu ilan, bir yabancı için Polonya'ya entegrasyonun ev sahibi toplum tarafından reddedildiğinin en çarpıcı örneği olarak gün yüzüne çıkmakta ve pek çok açıdan entegrasyonun olumlu sürecini etkilemektedir.

Tankut (31, Erkek): Yani tabii oluyor hatta burada bunların bağımsızlık günü var öyle yani independence day o günde genel olarak bu biraz daha muhafazakâr biraz daha milliyetçi kesimlerin bir araya gelip, eylem yaptıkları bir gün. O gün tabii ki bütün yabancılara yani sadece bize özel değil, Polonyalı olmayan herkese karşı, sloganların atıldığı işte pankartların açıldığı ve bunu tv'lerde radyolarda internette görebiliyoruz ama belli başlı günler haricinde çok da denk gelmiyorum.

Kenan (37, Erkek): Mesela bir tane Portekiz arkadaşım vardı. Görünüşü biraz Ortadoğulu biri gibiydi. Siyah sakal, siyah bıyık. Ondan sonra çocuğa domuz uzatmışlar al bunu ye diye. Çocuk hâlbuki Portekizli. Domuz yiyor yani...

Diğer yandan, Kadir bu söylemi kendisi deneyimlemese bile Polonya'da uzun sürelerdir yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin anlatılarına dayanarak aktarmaktadır. Bu durum, Polonyalıların doğrudan Türkiye kökenli göçmenlere yönelik tavrı olması bakımından özel bir anlama sahiptir. Üzerinden zaman geçmesine ve toplumda

unutulmasına karşın Türkiye kökenli göçmenlerin hafızasında aktarım yoluyla yaşayan bu olay, Kadir ve olayı deneyimleyen diğer göçmenlerin entegrasyon süreçlerini bariz bir şekilde etkilemektedir. Dolayısıyla ev sahibi toplumun Türkiye kökenli göçmenlere yaklaşımında siyasi bir olayın etkisi ile entegrasyon reddi yapmakta ve Türkiye kökenli göçmenlerin kamusal alanda görünmesini protesto etmektedirler.

Kadir (25, Erkek): Evet. Ben kendim denk gelmedim ama burada kalan daha uzun süredir kalan bir büyükleriniz birkaç şey anlattı. Özellikle Ağca'nın Papa'yı vurmasından sonra Türkleri istemiyoruz. Türkler canidir gibi. Sloganlar atılmış ama tabi ben denk gelmedim. Yani o zamanlar daha çocuktum. İşte bunlar 2000 yani Avrupa birliğine yeni girdikleri zamanlar gibi. Girmek üzere oldukları zamanlar ama dediğim gibi...

Ev sahibi ülke yabancı karşıtlığı söylemleri ile ilgili tek olumlu örnek ise Polonya'da uzun yıllardır yaşayan Haydar'dan gelmiştir. Haydar isminin farklı mecralarda kullanımını gördüğünü ve bu durumun kendisi için olumlu bir anı olduğunu aşağıdaki ifadelerle aktarmaktadır. Haydar'ın isim olarak Polonya siyasi düzleminde, yerel anlamda bıraktığı pozitif etki kendini kamusal alana taşımakta ve ev sahibi toplumun kabulü ile entegrasyonu olumlu açıdan geliştirmektedir. Dolayısıyla ev sahibi toplum yabancı karşıtlığı düzleminde yabancı isimleri kullanarak mizah ve mekan üzerinden bir yapı sökülüm yapmakta ve isimlerin gücüyle göçmenleri ve yabancıları kabul noktasına gelmektedir.

Haydar (59, Erkek): Bir kendini bilen bir çevrede karşılaşmadım yok, yani bazı insanlarda bu var bunu gizleyebiliyor Türkiye'de de var burada da var ama bunlar bence bireysel şeyler. Yani bir şey daha söyleyeyim bu ülkenin kaç tane benim arkadaşlarım çekmiş bana göndermişler, kabareler kabare var ya, kabarede Haydar var. Haydar Kebap var... Tabi ama logoya bak, Türk bayrağı mı sembolü, hem de çok yerde var...

Genel olarak ev sahibi toplumun yabancı karşıtlığı ya da yabancı farkındalığı ile ilgili olumlu örneklerle de karşılaşılmaktadır. Tekil bir örnek olmasına rağmen ulaşılabilirliği göz önüne alındığında toplumun Türkiye kökenli göçmenler üzerine bakışının ılımlı olmasını sağlayan bir etkiye sahiptir. Ancak, genel anlamda yabancı karşıtlığı ve bu karşıtlıktan etkilenen gruplar göçmenlerin entegrasyonu ile ilgili en önemli sorunlardan biri

olmaya devam etmektedir. Bu durumda, Türkiye kökenli göçmenlerin kendilerini yabancı karşıtlığından etkilenen grupta alma durumlarını değerlendirmek amacıyla “sizce yabancı karşıtı söylem en çok hangi grubu etkilemektedir?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar katılımcıların deneyimleri kapsamında değişiklik gösterse de genellikle aynı gruplar üzerinden fikir birliğine varılmıştır. Katılımcıların cevaplarına bakıldığında din, ten rengi, ekonomik durumu ve etnik kökeni gibi farklılıkları referans aldıkları görülmüştür.

Ayça Müslüman grupların ayrımcılık yaşadığını düşünmekte ve bu düşüncelerini aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

Ayça (35, Kadın): ...Şimdi ben Polonya edebiyatı okuduğum için Polonyalılar eskiden beri bir dönem 123 yıl boyunca haritandan silinmişti. Adamlar taa eskiden o 123 yıl 1700 yıllarda tam bir devlet olacak pat kafasına Prusya vuruyor dağılıyor devlet... Bu yüzden olduğu için hep şey gibi görüyorlar kendilerini İsa gibi görüyorlar. İsa'da nasıldı hep Hristiyan ve bir gün gelecek bütün dünyaya Hristiyanlığı Polonya devleti insanları yayacak. Biz de İsa gibi çok çile çektik zamanında bizde işte Hristiyanlık bizden yayılacak, bütün dünyaya biz hâkim olacağız, hatta edebiyat şeylerinde bile bunu söylerler...

Gökhan ise göçmenlerin dış görünüş ve ten rengi temelinde yabancı karşıtı söylemlerle karşılaştığını düşünmektedir.

Gökhan (22, Erkek): Daha çok göçmen grubu değil ama siyahî insanları daha çok etkilemektedir. Çünkü daha belirgin gruptalar. Ülke fark etmeksizin herhangi bir siyahi.

Mustafa ve Simay ise ten rengi ve din dışında ekonomik temelli göçle gelen etnik gruplarında da ayrımcılık ve yabancı karşıtı söylemden etkilendiğini ifade etmiştir.

Mustafa (50, Erkek): Herhalde demokratik ve ekonomik yönden daha aşağıda olan ülkelerin bireyleriyle vatandaşlarıyla etkiliyordur herhalde. Yani Kuzey Afrikalılar olabilir, Orta Doğulular olabilir.

Simay (26, Kadın): Bence Ukraynalılar sonra da Afrikalılar. Ukraynalılar yine göçten dolayı ve çalıştıkları sınıftan dolayı genellikle onların üzerine tutuluyor. Afrikalılarda ten renkleri ve görünüşlerinden dolayı olduğunu düşünüyorum.

Mert ise Türkiye kökenli göçmenlerin yabancı karşıtı söylemlerden en fazla etkilenen grup olduğunu düşünmektedir. Mert bu durumu, dış görünüş ve kıskançlık üzerinden açıklarken Yağız medyanın yansıması olarak değerlendirmiştir.

Mert (45, Erkek): ...Mesela diyorum ki bize niye o kadar az fazla saldırı olmuyor, dili biliyoruz. Adam geliyor, zaten biz buranın yerlisiyiz bize bir şey yapamaz kolay kolay, ama ne oluyor öğrenci genç geliyor, gençtir yakışıklıdır yürüyor. Mesela örnek bir tane kızla tanışıyor çıkıyor beraber yürüyor, o Polonların zoruna gidiyor, nasıl olurda yani ben bunu böyle buraya bağlıyorum. Bu da sözde ırkçılık şeyine giriyor, çünkü daha önce öyle bir şey yoktu.

Son olarak Tankut Türkiye kökenliler dışında belirli bir etnik grubun yabancı karşıtı söylemlerden etkilendiğini aşağıdaki gibi açıklamıştır.

Tankut (31, Erkek): Yani burada dediğim gibi bazı grupların çok fazla olduğu yok, yani Taylandlılar muhtemelen sayısal olarak diğer bütün yabancı gruplardan fazlalar... O yüzden onun haricinde herkes böyle bir homojen karşıtı olduğu için şu gruba kesin bir kötü bakış var diyemiyorum yani.

Entegrasyon çalışmaları: Polonya toplumunun göçmenlerin entegrasyon sürecine katılımında yerel yönetimler, devlet ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları oldukça önemlidir. Toplumda uygulanan entegrasyon çalışmaları hem göçmenleri hem de ev sahibi toplumun birbiriyle etkileşimi, kabulü ve yabancıya yönelik korkunun azalmasını sağlamaya yardımcı olmaktadır. Ev sahibi toplumun entegrasyon sürecinde göçmen grupların bir arada yaşama pratiklerini ele alan çalışmalarının varlığı ve yokluğunun Türkiye kökenli göçmenler tarafından nasıl algılandığını anlamak amacıyla entegrasyon politikaları ve uygulamalarını nasıl değerlendirdikleri, hedeflenen göçmen grup hakkındaki düşünceleri, Türkiye kökenli göçmenlere yönelik yaklaşımı ve genel olarak entegrasyon çalışmalarına yönelik değerlendirmeleri sorulmuştur. Katılımcılar arasında genel eğilim, Polonya devletinin entegrasyon çalışmalarına olan ilgisizliği ve göçmen varlığının istenmeyişi ile açıklanmıştır. Ancak Polonya siyasi yaşamı ile iç içe olan bazı katılımcılar

bu durumu Polonya sebepleriyle birlikte açıklamakta ve haklılık payı vermeye çalışmaktadır.

Genel anlamda katılımcıların entegrasyon ile ilgili politikaları bilmediği ve sadece belirli gözlemlerle fikir yürüttükleri gözlemlenmiştir. Bu durum, Polonya resmi kurumlarının entegrasyona yönelik ilgisizliği ve var olan projelerin kapsamlı olmaması ile ilişkilidir. Ziya entegrasyon politikaları konusunda detaylı bilgi sahibi olmadığını ve böyle bir çalışmanın yoksunluğunu aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

Ziya (55, Erkek): Valla onu bilmiyorum. Bence pek öyle görmedim entegrasyon. Çünkü burada çok fazla şey yok yabancı olmadığı için. Onlara karşı büyük bir hareket yok bildiğim kadarıyla.

Katılımcıların Polonya toplumundaki konumu ve ev sahibi toplumla olan ilişkileri farklılaşsa da entegrasyon politikaları konusundaki bilgisiz olmaları Polonya devletinin bu alanda yeterli çalışma yapmamasının kanıtı niteliğindedir. Diğer bir etken ise katılımcıların birçoğunun kendini göçmen olarak tanımlamaması yer almaktadır. Göç ve göçmen kavramının zorunlu göç ve işgücü göçü ile ilişkilendirilmesi, eğitim seviyesi yüksek olan göçmenlerin bu alanda kendilerinin bulunmadığı hissini ortaya çıkarmaktadır. Ancak, göçmenlerin bu söylemi topluma entegre olma sürecinin başlamasını engelleyen bir faktör olarak göçmenleri dolaylı yönden etkilemektedir. Entegrasyon konusunda bilgisizliği, Tankut aşağıdaki gibi açıklamakta ve temelde politik alanla ilginin yoksunluğuna bağlamaktadır.

Tankut (31, Erkek): ...İşletme, iktisat veya hukuk gibi şeyler okumuş olsaydım konuya hakim olurum ama ben burada mühendislik okudum ve bu tarz şeyleri çok bilmiyorum. Burası da o konuda biraz kapalı bir ülke olduğu için dilini de bilmediğimiz için haberlerini bile takip edemiyoruz. O yüzden bunlara yorum yapamıyorum yani.

Haydar ise Polonya'nın entegrasyon çalışmalarını alanda bulunan deneyimleri çerçevesinde ele almış ve Avrupa Birliği'nin etkisiyle ortaya çıkan olumlu gelişmeleri dile getirmiştir.

Haydar (59, Erkek): Bence, bir adım alır, bir yol alındı Avrupa Birliği entegrasyon dönemindeki bir iç politikaya dönük bir yaklaşımları oldu ama pandemi döneminde tabi duraklama dönemi sanıyorum önümüzdeki dönemde göreceğiz, bekleyip göreceğiz şu anda bu entegrasyon ile ilgili bütün programlar askıda yani çünkü geliş gidişler yasaklandı sınırlar kapatıldı.

Halil çalışmaların yetersiz olduğunu düşünürken kendisini entegre olduğunu düşünmekte ve nelerin iyileştirilebileceği konusunda fikri olmadığını belirtmektedir. Buna karşın Cemre ise çalışmaların daha iyisi olabileceğine ancak şu anki durumda da yeterli olduğunu ifade aşağıdaki sözlerle ifade etmiştir:

Halil (46, Erkek): Polonya'nın yabancılara karşı entegrasyon politikası, valla eksikler olduğunu düşünüyorum bence daha yapılması gereken arttırması gereken şeyler var. Yani, nasıl anlatılır, hayır yani daha önceki şeye geliyor hani işin içinde artık, açıkçası ben kendimi entegre olmuş hissediyorum Polonya'ya. O yüzden hani problemleri, her şeyin Polonya devletinin nasıl bir şey yapması gerektiğini söylüyorsanız ya da Polonya'nın ne yapması gerektiğini söylüyorsanız şu anda bilmiyorum, şu anda aklıma gelen bir cevap yok açık söyleyeyim.

Cemre (39, Kadın): ...Genel olarak burada yapılan programlar, hoşuma gidiyor, güzel buluyorum daha yeterli olabilir miydi tabi olabilir ama ne yapılabilir bilemiyorum şimdi bir anda düşününce öyle ama çalışılıyor.

Bekir ise genel olarak Polonya göçmen politikalarına yönelik memnuniyetsizliğini dile getirmişlerdir. Bu durum göçmenlerin sistem entegrasyonu ile ilgili sorunlarını gün yüzüne çıkarmaktadır. Polonya'da Türkiye kökenli göçmenlerin en büyük sorunlarından biri olması bakımından sistem entegrasyonunun tamamlanmaması geri dönüşlerin de temel sebebi olmaktadır. Genel olarak sosyal entegrasyonunu dil, iletişim ve kültür aktarımı boyutlarını tamamlayan göçmenler sistem entegrasyonunda oturum gibi zorunlu gereklilikleri tamamlayamadığı için sorun yaşamaktadır.

Bekir (28, Erkek): ...Tabi burada da sertleşmeler var, tabi şöyle bir örnek verebilirim, eskiden Polonya vatandaşı olabilmek için Polonyalı biriyle evli olmak, şirket sahibi olmak ya da uzun süre ikamet etmek yeterliydi ama şu an dil bilme zorunluluğu getirildi, dil bilme seviyesi de en

azından B1 ve B2 sınavını vermeniz gerekiyor ki Lehçe için bunlar gerçekten zor, yabancı için en azından bu seviye zor.

Son olarak Ayça entegrasyon çalışmalarının belirli bir gruba yönelik olduğunu ve Polonya devletinin bu grubu öncelendiğini ifade etmektedir.

Ayça: Valla Ukraynalılar için, Slav ülke için evet güzel şeyler yapıyorlardır çünkü ben gördüğüm kadarıyla o yabancı arkadaşlarım gayet mutlu burada. Koşa koşa geliyor buraya. Biz degeliyoruz mesela evet Türkiye'deki sisteme göre belki daha ucuz özel üniversitelere falan ama yani işte biraz ben böyle ırkçı olduğumu düşünüyorum, genel olarak. Genel böyle bir, bir şeylik var Polonyalılarda...

Ayça'nın belirli bir grubun (Ukrayna gibi) öncelendiği yönündeki görüşleri genel olarak diğer katılımcılar tarafından da desteklenmektedir. Bu bağlamda katılımcıların çoğunluğu Ukrayna, Vietnam, Rusya ve diğer Sovyet Birliği ülkelerinden gelen göçmenlerin hedeflenen grup arasına girdiğini belirtmektedir. Diğer yandan Türkiye kökenli göçmenlerin ve Suriye iç savaşı sonrası artan mültecilerin öncelendiğini düşünen katılımcılarda bulunmaktadır. Bu bağlamda, İlhan Ukraynalıların öncelikli olarak entegrasyon politikalarında hedef alındığını düşünmektedir. Ukraynalılara yönelik doğrudan bir entegrasyon politikası olmasa da göçmen politikaları, sistemsel süreçlerin kolaylaştırılması ve işgücü göçü kapsamında sağlanan avantajlar katılımcıların bu yöndeki düşüncelerinin oluşmasını sağlamaktadır.

İlhan (38, Erkek): Var tabi, Ukraynalılar özellikle şu anda daha aktif halde entegre edilmeye çalışılıyor bunun haricinde de zaten ticaret anlaşmaları olan veyahut iş anlaşmaları olan Nepal gibi ülkeler var küçük ülkeler, o ülkelerin üstüne zaten çalışmalar yapılıyor.

Halil ve Ahmet ise hedeflenen bir grup olmadığını düşünmekte ve bunu aşağıdaki gibi ifade etmektedir.

Ahmet (36, Erkek): Ya uygulama olmadığı için bir şey de yok esasında yani bir grupta yok. Sadece yani yabancılar özellikle bizim gibi Avrupa Birliği dışında olmayan ya da Amerikan olmayan yabancılar biz en kötüsüyüz...

Halil (46, Erkek): Hiçbir fikrim yok, ben zannetmiyorum yani eğer şeyse bence herkes için olmalı yani, bir grup için olmalı bu şey eğer bir şey geliştirilecekse yani o şey olur discrimination olur farklı insanları ayırır olur.

Diğer yandan, Bekir ve Orhan Suriye iç savaşı sonrası Avrupa Birliği tarafından desteklenen mülteci alımı ile ilgili entegrasyon politikalarına dikkat çekmiştir. Suriyeli mülteciler bağlamında, Bekir Polonya'nın uygulama ve mülteci kabulü ile ilgili aldığı uyarıyı Orhan ise medyada gündeme gelen uyum ve entegrasyon süreci ile ilgili haberleri ele almıştır.

Bekir (28, Erkek): Değil bence genel olarak böyle bir şey yapıyorlar, bir de son biliyorsunuz, Suriye'den Avrupa'ya çok fazla göç oldu hatta Polonya geçen yıl geçen sene Avrupa Birliği'nde uyarı alan bir ülke bu göçmenleri kabul etmedi, yasal olarak kabul etmediğine dair. Buna karşı bir politika geliştiriyor olabiliyorlar, ben şu yaşadığımız bu bürokratik sürecin bununla alakalı olduğunu düşünüyorum ki en azından bu göçü önlesin diye yasa olarak çünkü hayır diyemiyorlar...

Orhan (51, Erkek): Şimdi bu, Suriye'deki olay çıktıktan sonra benim televizyonda izlediğim kadarıyla Suriye'den gelmek zorunda olan bazı kişiler var ve Almanya bunları çeşitli ülkelere de destekler sağlayarak Avrupa'da dağıttı... Öyle birkaç program televizyonda izlemiştim hatta uyum sorunu konusunda ama bu ne kadar eskidir, çok mu yaygın bir durum mu mesela her gelen Suriyeliye aynı şey yapılabilir mu ama mesela bir yerde tutuyorlar herhalde. Dil öğrenmesi için uğraşıyorlar, mesleği varsa meslek kazandırmaya uğraşıyorlar.

Zeki ve Ziya ise Suriyeliler ve Ukraynalılar dışında tarihsel planda Polonya'ya göç etmiş Vietnamlılar, Ermeniler gibi gruplarında da öncelikli olarak alındığını düşünmektedir.

Zeki (60, Erkek): Vallaha belli bir sayıya göre bakıyorlar galiba. Vietnamlar, Ermeniler böyle yüksek 50 bin 70 bin civarda onların rakamları var. Onlara uygun belki bir şey olabilir ama bizim sayımız çok az.

Ziya (55, Erkek): Onu da bilmiyorum. Çünkü görmedim böyle bir şey. Varsa Vietnamlılara vardır herhalde. En yoğun onlarda ama onlar da çok uzun yıllar önce geldikleri için artık çok fazla bir şey yapılıyor mu bilmiyorum yani. Çok öyle bir göçmen politikası çok şey yok yani göçmen almak istemiyorlar çünkü.

Polonya’da belediye yönetiminde entegrasyon çalışmalarıyla ilgili görev alan Haydar ise entegrasyon çalışmalarıyla ilgili politika temellerini ve Türkiye kökenli göçmenlere yönelik bakış açısını aşağıdaki gibi açıklamıştır.

Haydar (59, Erkek): Ben düşünüyorum çünkü biliyorum aslında düşünüyorum değil. Özellikle, kalifiye elaman için kimseyi gücendirmek için devlet adı söylemek istemiyorum ama politika yani devletin hükümetini politikasını uygulayıcı kişilerden gidip de X adasının ülkesinden buraya çalışacak eleman getirmek için giden heyetler olduğunu biliyorum. Ben hatta sordum o heyetlere, ya şimdi bakınız örneğin Türkiye’yi verdim doğal olarak ben şimdi doğal olarak aynı zamanda geldiğim ülkeyi söylemek aynı zamanda kendimi anlatmak onun için benim doğal olarak ilk anlattığım şey Türkiye, Türkiye’den niye getirmiyorsunuz. İşte belki iyi çalışıyor inşaat konusunda iyi ama entegrasyonda sorunlar var biz farklı bir ülke arayışındalar tabi bunu off the record söylüyorlar.

Entegrasyon politikası ve çalışma etkinliklerinin yoksunluğu Ayça tarafından özel bir çalışma olmadığı şeklinde açıklanmıştır. Ayça’nın dile getirdiği eksiklik bir yalnızlık hissiyle sonuçlanabilir ve toplumda çeşitli marjinalleşmelere yol açabilir. Bu nedenle, göçün kaçınılmaz olduğu günümüzde entegrasyon ile ilgili politikalar bir zorunluluk haline gelmiştir.

Ayça (35, Kadın): Bir şey yok bence özellikle bir çalışma yok, ya kendi kendine yapacaksın, ben mesela evde otursam tiyatroya bir yere gitmesem ne bunların kültürünü tanıyabilirim. Ya bence bu entegre olmak yani sen illa ki birinin hadi bakalım böyle bir organizasyon hadi entegre olalım öyle bir şey değil o zaman içinde yaşayıp bence kendi çabanla olacak bir şey, ya çünkü durup dururken de evet ben entegre oldum bugün üçüncü günüm diyemezsin bence. Bir şeyle bütünleşmek için seninde karşılıklı olması lazım...

Diğer yandan Hayri Türkiye kökenli göçmenlere yönelik bir entegrasyon çalışması olmaması gerektiğini aşağıdaki gibi ifade etmektedir. Bu durum, pozitif ayrımcılık istemine

karşı isteksizlik, etnik köken gruba yönelik önyargı ve ev sahibi toplumla kurulan ilişkiler şeklinde açıklanabilir.

Hayri (27, Erkek): Hayır, bilmiyorum. Türkiye'den gelenlere özel bir entegrasyon çalışması yok olmasına da gerek yok. Türkler, diğer insanlara karşı özel bir millet değiller, onlar için de özel bir uygulama yapılmasını kesinlikle desteklemem.

Haydar ise diğer katılımcılardan farklı olarak Türkiye kökenlilerin entegrasyon edilmek istenen grubun içine girdiğini ifade etmektedir. Yerel yönetim içerisinde yer alması ve doğrudan entegrasyon çalışmalarına katılması konu hakkındaki Polonyalı yönetimlerin Türkiye kökenli göçmenler hakkındaki fikirleri çerçevesinde değerlendirmesine neden olmuştur. Dolayısıyla, hem politik hem de tarihi açıdan değerlendirmeler yapmaktadır.

Haydar (59, Erkek): Evet, evet içinde. Türkiye için şunu düşünüyor, Türkiye'de şimdi biliniyordu 600 yılı aşan bir tarihi dostluk var her ülkeye de hizmet etmiş iki kökenli insanlar var. Bunlardan birinin Nazım Hikmet olduğunu biliyor muydun? Daha şey var ben onun binasını satın aldım müze yapmak için Krakov'da. Krakov Türk evi var biliyor musun? Minareli tek bina Avrupa Türkiye dışındaki o adamın şimdi ismini unuttum o da iki ülkeye hizmet etti. Sonradan da yani sonuçta ülkelerin politikaları sonunda savunma sanayinde de ortak noktalar buldular...

Türkiye kökenli göçmenlerin entegrasyon ile ilgili hedeflenen grup içerisinde yer alması bu anlamda Türkiye kökenlilere yönelik entegrasyon çalışmalarını da etkilemektedir. Ancak Haydar'ın bahsettiği entegrasyon çalışmaları genel bir entegrasyon çalışması kapsamına girmekte ve uygulamada yaygınlaştırılabilirliği yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla genel anlamda Türkiye kökenli göçmenlere yönelik bakışın nasıl algılandığı büyük önem kazanmaktadır. Bu durumun anlaşılması amacıyla, katılımcılara Polonya devletinin Türkiye kökenli göçmenlere yönelik bakış açısında geldiği ülke, dini farklılıklar ya da diğer etkenlerin etkili olup olmadığı sorulmuştur. Bu konuda katılımcıların çoğunluğu sistemsel işlemlerde geldiği ülke gibi etkenler açısından farklılık olduğunu ifade etmiştir. Alp ve Ahmet sistem üzerinde evrak ile ilgili işlemlerde yaşadıkları sorunlar

üzerinden farklılıkları aşağıdaki gibi ele almışlardır. Ancak Alp bu süreci, yalnızca Türkiye kökenliler için değil, bu sürece tabi olan her göçmenin karşılaştığı durumun farkında olarak değerlendirmiştir.

Alp (45, Erkek): Tabi biraz, özellikle resmi işlerde zorluklar yaşıyor, Türkiye'den gelenler için, oturma kartı almasında burada vize almaktan, iş yaparken resmi evrak çıkarmada, tabi Polonya'nın bürokrasisi ile alakalı bu işler, uzun sürüyor, Polonya bürokrasisi biraz ağır yavaş çalışıyor...

Ahmet (36, Erkek): Evet, bizim için daha zor biz Avrupa Birliği olmayan bir ülkeden geliyoruz bizim için bütün işlemler daha zor daha yavaş e biz itiraz ettiğimizde de pek dinlenmiyor yani...

Simge ise Ukrayna, Belarus gibi Slav kökenli göçmenlerin daha az prosedürler uğraştığını ve bunun sebebinin kültürel ve dilsel yakınlıktan kaynaklandığını düşünmektedir.

Simge (39, Kadın): Tabi işte dediğim gibi yani o Slav kuzey Slav ülkelerine daha şeyler daha onları adapte etmeye çalışıyorlar kültürlerine, yakında oldukları için yani, diller yakın, zaten aynı ırktanlar, dil eğitimi gibi evet, onlar, onlar zaten yani dil eğitimi şey yapmasalar bile üç ayda konuşmaya başlıyorlar Lehçeyi yani.

Diğer yandan, Kadir Türkiye kökenli göçmenlerin pozitif yönde bir farklılaşma ile karşılaştığını düşündüğünü aşağıdaki gibi ifade etmektedir.

Kadir (25, Erkek): Şimdi şöyle bu bana bir avukatın söylediği bir şey yani ben avukat olmadığım için bilmiyorum. Türkler; Ukrayna, Belarus gibi elit grupta geçiyor. Yani oturma başvurularında sonuçlanmasında ayrıcalıklı gruptan geçiyoruz. Çünkü Avrupalı olmasak da Avrupa kültürüne sahibiz. Ve Avrupalı gibi görünüyoruz. Diğer ülkelere göre daha avantajlıyız hani. Avukatın dediği tabi bu.

Katılımcıların, Türkiye kökenli göçmenlere yönelik tutum ile ilgili görüşünde ortaya çıkan sonuçlar Polonya devletinin göçmen politikaları ile ilişkilidir. Bu anlamda

Polonya’da göçmen politikaları arasında daha az önem verilen entegrasyon çalışmalarının katılımcılar tarafından yeterli görülüp görülmediği önemli bir hale gelmektedir. Dolayısıyla “Polonya devletinin entegrasyon çalışmalarını yeterli buluyor musunuz?” sorusu sorulmuştur. Bu noktada birçok katılımcının entegrasyon politikalarıyla ilgili yeterli bilgiye sahip olmadığı görülmüştür. Ziya entegrasyon çalışmalarının yetersiz olduğunu düşünmekte ve bunun sebeplerini de konu hakkında yetersiz bilgi, çalışma eksikliği, sistemsel düzlemde açıklamaktadırlar.

Ziya (55, Erkek): Ya bilmiyorum o yüzden bir şey... Benim gördüğüm kadarıyla öyle bir çalışma yok. Ama varsa da ben bilmiyorum yani. Mesela ücretsiz dil öğretmiyorlar. Ama şimdi mesela oturum alabilmek için dil zorunlu çıkarttılar. Ama kendin gideceksin, öğreneceksin falan yani.

Özhan ise yetersizliği doğrudan entegrasyon çalışmaları temelinde açıklamaktadır. Polonya’da iltica prosedürü ile ilgili bilgi sahibi olması Polonya’nın iltica eden bireyler için hazırladığı Bireysel Entegrasyon programlarının ulaşılabilirliği ve işlevselliği konusunda fikir vermektedir. Bireysel Entegrasyon Programlarının katılımcılar tarafından yetersiz görülmesi, uygulanabilirlik konusunda sorunların olduğunu göstermektedir.

Özhan (33, Erkek): ...Çünkü dedim ya Polonya devletinin herhangi bir şeyini ben görmedim, ha olması gerekiyor mu olması gerekiyor. Hani insanları entegre etmek için insanları tabi bazı kurslar bazı şeyler veriyor ama keşke bunları zorunlu kılabilse yani o zaman entegrasyonu hani insanlar çünkü rahat yaşama alışkın oldukları için yani tercihe bırakıldığında insanlar bunu zorlaştırır. Ama devlet bunu kendisi zorlaştırırsa, zorunlu kılarsa insanlar zorunlu olarak ama belli bir yerden sonra faydalı yani faydasını gördükten sonra hatta gönülden entegrasyonu sağlayabilir.

Haydar ise entegrasyon çalışmalarının teorik kısmı ile ilgili bilgileri çerçevesinde yeterli yorumunu yapmıştır. Ancak Özhan’ın bahsettiği gibi kağıt üzerinde planlanan uygulamalar uygulama alanında yetersiz kalmaktadır. Bu durum Polonya toplumunda artan göçmen nüfusunun entegrasyonunda sorunlar ortaya çıkarabileceği gibi, paralel toplum, gettolaşma ya da marjinalleşme gibi çeşitli süreçlere de evrilebilir. Dolayısıyla, entegrasyon

süreçleri göz ardı edilmemeli ve göçmenlerin entegrasyonu ile ilgili var olan politikaların uygulanabilirliği üzerine planlama yapılmalı ve yeni politikalar ile desteklenmelidir.

Haydar (59, Erkek): Ben programlarda ben çok güzel buldum ama uygulamalarında yeterli bulmuyorum.

Türkiye kökenli göçmenlerin entegrasyon politikalarında nasıl bir bakış açısıyla değerlendirildiğini öğrenmek amacıyla sorulan soruda ise katılımcıların genel anlamda olumlu ve iyimser cevaplar verdiği görülmüştür. Dolayısıyla, entegrasyon politikalarının yetersiz olduğunu düşünmelerine rağmen Polonya devletinin bakış açısı konusunda çok büyük bir rahatsızlık hissetmemektedirler. Bu durumda, ev sahibi toplumun entegrasyona katkısında olumlu bir etki bırakmaktadır. Diğer yandan bazı katılımcılar ise bürokratik işlemlerin uzunluğu ile ilgili yabancıya karşı olumsuz bir tavır hissetmekte ve bu durum Polonya devletinin entegrasyona katılımını olumsuz etkilemektedir.

Simay, Oğuz ve Mustafa Polonya’da yaşama süreleri, cinsiyetleri ve Polonyalı biriyle evli olma gibi etkenlerde farklılık gösterse de benzer hem Polonya toplumu hem de Polonya devleti hakkında olumlu düşünceler belirtmektedir.

Simay (26, Kadın): İş kurmak için gelenlere karşı olumlu bir bakış olduğunu düşünüyorum çünkü sonuçta Polonya gelişen bir ülke ekonomisi hala gelişmekte olan bir ülke bu nedenle olumlu bakıldığını düşünüyorum. O yüzden pozitif olarak değerlendirildiğini düşünüyorum.

Oğuz (29, Erkek): Türkiye’den geldiği hani bir sıkıntı görmedim ben, Lehçe konuşabiliyorsan onlarla, onun dışında bir sıkıntı yok, hani onlar tamamen sana yine yardımcı oluyorlar. Geçende zaten görüştük yani herkes, kötü bir tecrübesi yok insanlar hani hatta arkadaşlarım mesela ben Lehçe bildiğim için telefonu bana verirler genelde, işte Oğuz buradayım ben anlamıyorlar beni bir anlatır mısın böyle bir şey demek istiyorum diye...

Mustafa (50, Erkek): Onu bilmiyorum, kötü bakmıyorlar ki zaten, kanunları burada belli zaten sana bana ona şuna buna farklı bir entegrasyon ya da farklı bir politika uygulamıyorlar ki ben dediğim gibi 2014’ten beri buradayım, çalışıyorum çocuklarım okuyor aynı şekilde benim Avrupa üyesi ülkelerin dışından gelen kişilere de aynı şartlar uygulanıyor hani.

Diğer yandan Bahri ve Kadir yabancılara karşı bakış açısı ve uzun prosedürlere dikkat çekmektedir. Katılımcılar arasında en çok dikkat çeken konulardan biri olan yabancılara istenmediği algısının temelinde kayıtlı göçmen olmak için gerekli olan bürokratik süreçlerin zorluğu ve uzunluğu yatmaktadır. Bu durum katılımcılarda olduğu gibi göçmenlerde de bir algı yaratmakta ve ev sahibi topluma yaklaşımda ön yargı oluşturabilmektedir. Dolayısıyla, ev sahibi toplumun entegrasyona etkisi olumsuz bir çerçeveye yerleşmektedir.

Bahri (35, Erkek): Yani sadece Türkiye'den gelenlere değil, yani caydırma politikası olmasın saygı duysunlar, işlemleri hızlandırsınlar, hızlandırmaları da gerekmiyor yavaşlatmasınlar yeter yani.

Kadir (25, Erkek): Yani burası kendine kapalı bir ülke yani bize daha çok yardımcı olmaya çalışabilirler. Aksine ama işte kendi prosedürleri çok uzun sürdüğü için lanet ettiriyorlar her şeyden.

Araştırmacı, bürokratik süreçlerin uzunluğu ile ilgili oturum kartı başvurusu ve bekleyiş sürecini kendi de deneyimlemiş ve göçmenlerin konuşmaları ve sosyal medya gruplarında yapılan paylaşımlar üzerinden de bu durumu gözlemlemiştir. Diğer yandan Simge ve Tankut ev sahibi ülke yönetiminin Türkiye kökenli göçmenlere bakışında bir eşitlik olduğunu düşünmektedir.

Simge (39, Kadın): Devlet olarak mı? Yani devlet bazında bir farklılık olduğunu düşünmüyorum, Türkiye'den gelenlere bakış açısının şöyle olduğunu, nötrler. Devlet bazında karşılaşmadım yani, hep karşılaştıklarım kişi bazındaydı.

Tankut (31, Erkek): Yani hükümetin bakış açısı mı yoksa insanların mı, hükümetin bakış açısı bence dediğim gibi yani yabancılara Polonyalı olmayanlara herkese eşit şekilde olduğu için biraz daha kendi ırklarını yaşaması gerektiği olan bir ülke olduğunu düşünüyorlar herhalde bilmiyorum...

Siyasal yaşama katılma: Ev sahibi toplumda siyasi yaşama katılma, oy kullanımı, siyasi görüş belirtme ve protesto hakları sosyal entegrasyonun en önemli boyutlarından

konumu ilgilendirmektedir. Göçmenlerin ev sahibi toplumda elde ettiği sosyo- ekonomik ve politik konular onların temsil ve aidiyet hisseleri kadar katılım hislerini de etkilemekte ve entegrasyonun gerçekleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya’da siyasi yaşama katılma durumlarını ve bu konudaki tecrübelerini aktarması amacıyla “Türkiye’den gelenlerin Polonya’da siyasi yaşama katılma durumu hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya’da siyasi yaşama katılma durumunun olmadığını ya da konu hakkında bilgi sahibi olmadıklarını söylemiştir. Ancak, genel algının dışında siyasi yaşama katılan ve bu bilgiden haberdar olan katılımcılar da bulunmaktadır.

Katılımcılar arasında siyasi yaşama katılımın yaygın olmadığı ve birçok Türkiye kökenli göçmeninde bu durumdan habersiz olduğu gözlemlenmiştir. Politik konunun, ev sahibi toplumda tanınma ve yaklaşımı etkilemesi, politik düzlemde söz sahibi olma ve bir birey olabilme hakkını kazanma bakımından önemli bir yere sahiptir. 30 yıllık göç süreçlerinde politik bir konum edinme, ekonomik ve sosyal konularda da başarıyı getirme, etkileşimi artırma ve ev sahibi toplumla olumlu etkileşimi sağlama açısından önemlidir.

Bu bağlamda Burak Polonya’da Türkiye kökenli bir göçmen olarak siyasete katılmanın zor bir süreç olduğunu aşağıdaki gibi ifade etmektedir.

Burak (26, Erkek): Bence öyle bir hakları olduğunu düşünmüyorum, öyle bir hak yok ki öyle bir hakkın oluşma imkanı da yok bence zannetmiyorum anca maksimum siyasi muhtarlık, o da o da muhtarlık seçiminde oy kullanma olur yani muhtarlık olma adayı bile olacaklarını zannetmiyorum.

Arif ve Hayri ise dil ile bağlantılı olarak siyasi yaşama katılmanın lokal alanlarda başlayabileceğini ileri sürmektedir. Bu durum, Polonya’daki Türkiye kökenli göçmen nüfusunun az olması ya da ev sahibi toplumla ilişkili ile de yakından ilgilidir.

Arif (29, Erkek): Yani pek kendi ülkelerinin dışından birini siyasi yaşama katacaklarını düşünmüyorum ama şey olabilir hani kendi Lehçe dillerini bilen birinin daha çok hani local bir yerden hani başkanlıktır vesaire...

Hayri (27, Erkek): ...Türkiye'den gelenlerin özellikle Polonya'da yaşayanların Polonya'nın diline yeterince zaten hâkim olduklarını düşünmüyorum. Aynı zamanda genel anlamda kendilerinin kendi ülkelerinde de objektif araştırmacı ve gerçekçi bir siyasi görüşü olmayan kişilerin burada siyasete dair hiçbir şey konuşabileceğini, konuşması gerektiğini düşünmüyorum.

Ahmet ve Alp ise siyasi yaşama katılıma yönelik istekleri olmasına rağmen bu alandaki yönelim ve genel eğilimden etkilendiklerini aşağıdaki gibi ifade etmiştir. Ancak iki katılımcının da eğilimi Türkiye kökenliler ile ilgili değil doğrudan ev sahibi toplumla ilgilidir.

Ahmet (36, Erkek): Yok, yani Polonya'yla ilgili hiç şey yapmıyorlar, hiçbir katılım yok. Ya böyle bir ortam da yok yani ben katılmak isterdim çünkü ben Polonya'da Türkiye'de siyasi olarak aktif bir insandım, Polonya'da da katılmak isterdim ama böyle bir ortam yok. Beni dinleyecek adam da yok yani. Ee, çünkü şey yani bütün siyasi şey bir grup tarafından kontrol ediliyor başka bir şey yok yani.

Alp (45, Erkek): Yok, ben bir iki sefer oy kullanayım dedim de ya burada Polonya'da siyasi katılım kendi halkı bile katılmıyor, ya oy kullanma oranı %35. En son seçimde herhalde %40'lara falan çıktı, biraz siyasi gelişme var ama çok şey yapmıyorlar.

Ahmet gibi Bekir'de Polonya'daki siyasi eğilimin göçmenlerin politik konumunu ve katılımını etkilediğini düşünmektedir. Ancak Bekir Ahmet'ten farklı olarak siyasete katılan birini tanıdığını belirtmiştir. Bu durum Bekir tarafından siyasete katılım olsa bile yükselme ve kendini kabul ettirmenin zor olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Bekir (28, Erkek): Yani bu, sürece dâhil olan birini tanıyorum aslında isim vermeyim de ama yine de pek etkin olduklarını düşünmüyorum. Burada Türk birinin Polonya siyasetinde yükselebilmesi için gördüğüm kadarıyla mutlaka sol taraftan olması gerekiyor, sosyal ve demokrat taraftan olması gerekiyor, şu anki yönetime katılma şansının sıfır olduğunu düşünüyorum. Yani şöyle geçen Cumhurbaşkanlığı seçiminde en azından muhalif bir aday için destek yürütüyordu öyle biliyorum, onun dışında çok da böyle aktiften ziyade en azından bizim kendi gücümüzün yettiği kadar diye bir tabir var onu yapmaya çalışıyordu.

Kenan ise politik bir girişimin kesinlikle olmayacağını düşünmekte ve bu durumun sayısal bir dezavantaja bağlı olmasıyla açıklamaktadır.

Kenan (37, Erkek): Polonya'da hiç yok siyasi yaşam. Çünkü koskoca Polonya'da 8000 Türk yaşıyor diye biliyorum. Ama küçücük Hollanda'nın şehrinde 8000 Türk yaşıyor. O yüzden yani Türkiye'nin Polonya ile o konuda daha kat edeceği çok yol var. Daha burada doğmuş, Polonya'da doğmuş Türk anne ve babadan çocuk belki yoktur diye düşünüyorum. O yüzden toplumda o kadar entegrasyon olduğunu düşünmüyorum. Belki ileride...

Mustafa ise bu konuya Almanya'daki örnekleri üzerinden olumlu bir sonuç doğuracağı düşüncesiyle bakmaktadır. Dolayısıyla bu tarz bir katılımın Türkiye kökenli göçmenler arasında genellikle olumlu olarak değerlendirildiği gözlemlenmiştir. Ancak katılım konusunda Polonya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin birbirleriyle olan iletişiminin etkisi göz önüne alınmalıdır. Türkiye kökenli göçmenlerin belirli bir bölgede toplu olarak yaşamaması ve iletişimin kısıtlı kalması politik destek konusunda da etkili olmaktadır.

Mustafa (50, Erkek): Becerebiliyorsa çok iyi bir şey neden olmasın Almanya'da bunun yüzlerce onlarca örneği var başka ülkelerde de var bildiğim kadarıyla burada da olabiliyorsa neden olmasın.

İlhan ise katılımın mümkün olmadığını düşünmekte ancak Polonya parlamentosunda ortaya çıkan bir milletvekili oluşumundan bahsetmektedir. Türkiye ile yakın ticari, ekonomik, kültürel ve siyasi ilişkiler kurma üzerine atılan bir adım olarak değerlendirilebilecek olan bu grup Türkiye ile Polonya ilişkilerinin gelişmesinde de etkili bir rol oynamaktadır. Son dönemde artan ikili ilişkiler, ziyaretler ve anlaşmalarda belirtilen grubun etkisi oldukça fazladır.

İlhan (38, Erkek): Yani bireysel seviyede şu an çok mümkün değil, işte şu anda parlamentoda bulunan milletvekilleri arasında hani Türk dostu diye bir grup kuruldu, Türkleri seven milletvekilleri arasında. Bunlar ticaridir yani bu işlemler ticaridir hep siyasette böyle derler zaten, zaten olur böyle şeyler onun haricinde bireysel olarak siyasete girebilecek seviyede şu anda tanıdığım birisi yok ama daha sonra işadamlarımızdan bazıları eğer niyetlenirse...

Nihat ve Ayhan siyasi katılım sağlayan Türkiye kökenli göçmenler hakkında bilgi sahibi olduklarını aşağıdaki sözlerle ifade etmiştir. Halil, Bahri ve Ayhan ise aynı kişinin siyasi yaşamı hakkında bilgiler paylaşmaktadır.

Nihat (22, Erkek): Katılan arkadaşlarımız var daha çok sol kesimde anarşist tarzı insanlar onlar destekliyor. Çünkü komünisti her yerde aynı. Ama sağcıların burada pek bir ben diğer partilere destek verdiğini görmedim. Ama sol kesim buradaki sol anarşist insanlara yani iyi anlamda onlara destek veriyorlar. Birleşiyorlar. Eylemlere falanda gidiyorlar.

Ayhan (56, Erkek): Elbette siyasi yaşama katılan olabilir, eğer öyle bir potansiyeli görüyorsa kendisinde öyle bir tanıdığımız da var hatta, 1000 küsur oy almış bir kişi de var. Gdansk'ta. Onun haricinde doğrudan siyasete katılmış bir kişiyi bilmiyorum çünkü siyaset yapabilmek için dil bilmek gerekiyor her şeyden önce bunu bizden sonraki kuşakların yapacağını düşünüyorum aynı diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi çocuklarımızı yapabileceğini düşünüyorum.

Ayhan'ın siyasi yaşama katılmış tanıdıkları olarak bahsettiği Haydar ise bir göçmen olarak Polonya siyasetindeki yerini ve sürecini açıklamıştır.

Haydar (59, Erkek): Yani şimdi şunu söyleyeyim, dediğim gibi Arap devletlerinden Türkiye' tanımda yazılmasına yaptığım itirazlardan başlayarak yaşam şartları ihtiyaçları beni bu konuda duyarlı olmaya yöneltti. Duyarlı olmak faaliyeti, hareketi hareket derken belli ortamlarda benden daha bilgili daha iyi insanlarla birlikte çalışma imkânı verdi. Sonunda siyasi partiden teklif aldım kabul ettim onur duydum ve parti içinde yönetime girdim, il kurultayında oldum... Benim görevim doğal olarak uyumla işbirliği ile ilgili konularda daha fazla hizmet verme, insanlara yardımcı olmaktı. Bunda da başarılı olduğumu düşünüyorum, çünkü Türkler, Türkiye'deki işlemlerde diğer bütün ülkelerden daha özel haklara sahip oldu. Bir kısmı altında bir kısmı alınmadı ama bir kısmı kötü kullanıma bağlı olarak, insan kaçakçılığı yapıldığı için alındı bazıları kaldı ama iyi imaj turizmin çok sayıda turistin Türkiye'ye gitmesi oradan, gerçek Türkiye'yi kendi gözleriyle görmesi hatta daha iyi bir Türkiye'yi görmesi...

Haydar'ın aktif olarak yerel siyasette yer alması bahsettiği örneklerde görüldüğü gibi ev sahibi topluma olumlu yansımıştır. Ev sahibi toplum, kamusal ve kurumsal bağlamda bir Türk isminin marka olması, bir tiyatro karakterine dönüşmesi gibi çeşitli temsil yeteneğine

dönüşmüş ve Esser'in sosyal entegrasyon içinde kullandığı sosyo-ekonomik-politik konumun açık bir örneği haline gelmiştir. Haydar'ın ev sahibi toplum ve etnik köken gruptan destek almasıyla ilgili veri ise oldukça önemlidir. Bu bağlamda, Haydar ev sahibi ülkenin ekonomik olarak üst sınıfta olan kesimi ve Türkiye kökenli göçmen gruptan beklediği desteği alamayışını aşağıdaki sözlerle ifade etmektedir.

Haydar (59, Erkek): Seçim döneminde çok samimi olduğum ve bana oy vermeyen bir arkadaş grubundan bahsedeceğim, Halil'dan bahsettim, Halil tek oyum garanti dedim Türkiye oyum Halil seçimde oy kullanmadığı için önemsemediği için oy vermemiş...

Cemre ise siyasi yaşam ile ilgili protesto boyutuna dikkat çekmiş ve protestolara katılma ile ilgili deneyimlerinden aşağıdaki gibi bahsetmiştir.

Cemre (39, Kadın): Ya zaten vatandaşlık almadan oy veremezsiniz ama onun haricinde bir eyleme bir çalışmaya katılabilirsiniz. Tabi ki ona da katılabilirsiniz ya da burada daha önce LGBT ile ilgili her sene yürüyüşler oluyor ben gidiyorum ya da herhangi bir eşitlikle alakalı kadınların normal çalışma saati ya da şey olmuştur normalde burada hamile olduğunuzda 4 saat çalışıyordunuz şimdi 7'ye mi ne çıkardılar bence bu çok saçma bir şeydi. Bununla ilgili işte protestodur gittik, katıldık sonuçta sen niye geldin hamile bile değilsin demiyor yani. Burada bir arada zaten burada erkekler de katılıyor bir sürü şeye hani kimse de sen erkeksin niye geldin gelme demiyor o yüzden mümkün yani tabi ki mümkün.

Araştırmacı ise Cemre gibi, Polonya'da 2021 yılında gündeme gelen kürtaj yasağı ile ilgili halkın yürüttüğü protestolara katılarak Polonya'da demokratik hak ve görüş belirtme deneyimi yaşamıştır. Bu noktada, ev sahibi ülkenin politik kararlarında göçmenlerin siyasal haklarını kullandığını gözlemlemiştir.

Ev sahibi ülke ile etnik köken ülke arasındaki siyasi ilişkiler: Göçmenlerin ev sahibi ülke içerisindeki konumları, etkileşimleri ve kimlikleri ev sahibi ülke ile etnik köken ülke arasındaki siyasi ilişkilerin kalitesinden doğrudan etkilenmektedir. Göçmenlerin yaşam koşulları, ev sahibi ülke ve etnik köken ülkedeki hakları ve sosyal ilişkiler bağlamında iki ülkenin siyasi ilişkilerinin ılımlı ilerlemesi önemlidir. Dolayısıyla, katılımcılara Polonya ve Türkiye ilişkilerinin nasıl olduğunu ve nasıl olması gerektiğine

yönelik düşünceleri sorulmuştur. Bu konuda, katılımcıların büyük bir çoğunluğu olumlu bir ilişki olduğunu düşünürken bazı kişiler halen zayıf ilişkiler olduğunu ya da menfaate dayalı kısa süreli ilişkiler olduğunu düşünmektedir.

Deniz Türkiye ile Polonya arasındaki ilişkileri siyasi ve kültürel açıdan değerlendirmiş, kendi göç serüvenleri ve deneyimlerini aşağıdaki gibi aktarmışlardır.

Deniz (57, Kadın): Türkiye Polonya ilişkileri bildiğim kadarıyla iyi herhalde. Çünkü ikisi de şimdi mesela. Türkiye NATO'daydı. Benim bildiğim kadarıyla Türkiye şey yaptı. İyi yani öyle bir sorun, kavga gürültü duymuyorum yani. İyi.

Halil ise Polonya ile Türkiye arasındaki ilişkileri Deniz'den farklı olarak tarihsel planda değerlendirerek günümüzde iyiye gittiğini ileri sürmüştür.

Halil (46, Erkek): ...600. Türkiye Polonya arasındaki diplomatik (2014) ilişkiler kutlandığını hatırlıyorum yani. O baya bir şeydi, bizde bu dernekte olarak o zamanlar şeyde baya bir etkindi, hani ilişkilerin daha iyi olabileceğini düşünüyorum ama şiddet kullanmadan daha iyi olabilir, şiddetsiz yani. Polonya Türkiye ilişkileri bence bizim zamanımızda daha azdı biraz daha çoğalmış, mesela atıyorum ben ehliyetimi değiştiremiyordum Türkiye'dekini şimdi mesela Türkiye ehliyetini şey yapabiliyorsun...

Diğer yandan, Gökhan ve İlhan son yıllarda imzalanan anlaşmaları bakımından değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Gökhan bu anlaşmaları diğer Avrupa Birliği ülkelerine nazaran daha olumlu olarak değerlendirirken İlhan bu anlaşmaların Avrupa Birliği bağlamında olacağını ileri sürmüştür.

Gökhan (22, Erkek): Başarılı buluyorum. Özellikle son dönemde yapılan askeri anlaşmalar başarılı işte. İnsansız hava saha aracı sanırım 20 adetlerde bir anlaşmalar yapıldı işte Polonya, Türkiye'yi ziyaret vesaire ikili anlaşmalarda özellikle son dönemde diğer Avrupa ülkelerine nazaran Polonya ve Türkiye ikili ilişkisini güçlü buluyorum.

İlhan (38, Erkek): Siyasi olarak iyidir, yıllardır iyidir siyasi olarak. Kültürel olarak da gayet iyidir, Avrupa Birliği'nden hatta yani ayrı olarak zaten SGK anlaşmaları imzalandı en son

dönem Cumhurbaşkanımız da çok sık geliyor gidiyordu bir dönem, dış ilişkileri bakanımızda çok sık geliyordu gidiyordu iyi iyi bağlantıları iyi...

Katılımcılar arasında olumlu bir ilişki olduğunu düşünenler kadar nispeten olumsuz olduğunu düşünenlerde bulunmaktadır. Dolayısıyla, katılımcıların bu ilişkileri neden olumsuz değerlendirdiği ev sahibi topluma entegrasyon açısından oldukça önemlidir. Bekir ilişkilerin olumsuz bir düzlemde ilerlemesi yönündeki düşüncelerini ağıdaki gibi açıklamıştır.

Bekir: Bildiğim kadarıyla bir iki yıla kadar önce çok kötüydü, çünkü birkaç politik ve siyasi bir olay gelişmişti buradaki Baltık denizinde yapılmak istenen NATO tatbikatıyla alakalı, biliyorsunuz Türkiye NATO tatbikatına hayır dedi, Polonya aslında Rusya'dan korunmaya çalışıyor ve gözdağı vermek için bir tatbikat yapmak istedi NATO bazında ama Türkiye ret verdi. O ret verdikten sonra Türk ve Polonya ilişkileri çok kötü oldu, artık buradaki yaşayan burada iş yapan Türk firmaları, oturma süreci bunların hepsi etkilendi. Çünkü o dönemde birçok kişi ret aldı, böyle bir şey var ama bu zaman belki de büyükelçi Tunç beyin çabasıyla hareketlilik var, biliyorsunuz o da bitiriyor. En son geziyordu, o çabaladı bir şeyler yapabilmek için.

Katılımcıların olumsuz bir ilişki olduğunu düşüncesinin temelinde iki ülke arasında oluşan politik anlaşmazlıklar, yetersiz çalışma ve birbirini tanımama gibi sebepler ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, Umut siyasi, ticari ve tarihi bir planda beklentilere sahipken, Alp Türkiye kökenli göçmenlere yönelik çalışmaların artırılmasını beklemektedir.

Umut (24, Erkek): İki tarafında devlet olarak birbirleriyle siyasal ticaret şeklinde anlaşmalar yapılabilir. Çünkü Polonya'da üretilen bir şey Türkiye'de satılabilir veya Türkiye'de çok fazla üretilen şey olduğu için onlar burada satılabilir ki bunları çok rahat görebiliyoruz...

Alp (45, Erkek): Daha fazla, iki ülke arasında Türkiye, Polonya'da lobi faaliyetlerini geliştirmeli bunun için de Türkiye devletinin veya konsoloslğunun burada yaşayan Türklerle ilişkilerini güçlendirip, dernekleşme olabilir, bunları geliştirip, lobiye dönüştürmeli diye düşünüyorum...

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonucu, sonuçların alanyazın temelinde tartışılmasına ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma kapsamında Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin entegrasyon süreçleri kapsamında Türkiye'den Orta ve Doğu Avrupa'ya göçün nedenleri, sonuçları ve göç sonrası süreçte ev sahibi toplumla iletişim, etnik köken grupla iletişim temelinde entegrasyon sürecinin sonuçlarının ortaya çıkması amaçlanmıştır. Toplamda 11 ay süren ve nitel yöntem tekniklerinin kullanıldığı bu araştırma, Polonya'nın Varşova, Poznan, Wrocław, Gdansk, Bydgoszcz ve Torun şehirlerden yürütülmüştür. Araştırmacı araştırma süresince, konum olarak tüm şehirlere yakın olan Torun'da ikamet etmiş, sık sık seyahat ederek, gözlem ve derinlemesine mülakat yöntemlerini kullanmıştır. Toplamda 30 kişiyle ev, dernek, iş yeri, park ve kafelerde görüşülmüştür. Katılımcıların ev sahibi toplum ve etnik köken grupla iletişimin yoğun olduğu ev, iş yeri, dernek ve kafe gibi ortamlarda katılımlı gözlem yapılmıştır. Aynı zamanda katılımcıların günlük yaşamlarına dâhil olarak, günlük hayat pratikleri, ev sahibi toplum ile ilişkileri, kimlik algıları, Polonya toplumuna bakışları ve genel göçmenlik halleri hakkında kapsamlı bir bilgi edinme süreci geçirilmiştir. Derinlemesine görüşme sırasında toplanan veriler, bulgular, fotoğraflar ve gözlemler çalışmanın amacına uygun olarak yorumlanmıştır.

Avrupa'daki Türkiye kökenli göçmenlerin uyum ve entegrasyon ile ilgili süreçlerini anlamak amacıyla yapılan çalışmalarda göç sürecinin daha uzun olması nedeniyle kuşaklar arasında farklılıklar içermektedir. Bu bağlamda, Şahin (2012, s. 14) çalışmasında Almanya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin hem Almanya toplumu hem de kendi etnik grupları içerisinde bir paralele toplum oluşturduğunu ifade etmektedir. Özellikle Almanya'daki Türkiye kökenli göçmenler kendi etnik grupları içerisinde etnik, dini ve mezhep temelli ayrımlara gitmekte bu durum tüm kuşakları etkilemektedir. Ancak, kuşaklar arasında Alman toplumuna uyum ve entegrasyon konusunda yol kat edilmiştir. Bu durum, Demirağ ve Kakışım'a (2018, s. 149) göre özellikle dil eğitimi ve Alman

kültürünün baskın olması ile Türk kültürünün yerini alarak zamanla asimilasyona doğru kaymıştır.

Diğer yandan, Belçika'daki Türkiye kökenli göçmenlerin uyum ve entegrasyon süreçleri Almanya'dan farklı olarak ilerlemektedir. Manço (2000, s.128-130) çalışmasında Belçika'daki Türkiye kökenli göçmenlerin dil bilmeme ile birlikte ortaya çıkan iletişimsizlik gibi faktörler sonucunda çeşitli sorunların gündeme geldiğini belirtmiştir. En büyük sorunlar ise sistem entegrasyonunun temel yapı taşını oluşturan yasalara uygunluk ve suç işleme oranlarında ortaya çıkmaktadır. Manço'nun çalışmasında, 2000'lere geldiğinde Türkiye kökenli göçmen erkeklerin suç oranlarının arttığı belirtilmiştir. Bu durum hem sosyal hem de sistem entegrasyonunda ortaya çıkan sorunların göstergesidir. Ancak, Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin polis raporları ve suç ile ilişkisi göz önüne alındığında, herhangi bir sorun yaratmadıkları ve topluma hızlı bir şekilde entegre oldukları söylenebilir. Diğer yandan, Göktuna Yaylacı (2014, s.179) Belçika'daki göçmenlerin daha çok Türkiye kökenlilerle vakit geçirdiği, Türkçe kullandığı ve toplumsal çevresini de etnik gruptan oluşturduğu belirtmiştir. Dolayısıyla etnik köken ile iletişimin artması, göçmenlerin ev sahibi toplumla iletişim ve uyum süreçlerinin azalmasına neden olmaktadır. Ancak Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenler arasında benzer etnik gruptan söz etmek mümkün değildir. Belirli şehirlerde belirli oranlarda vakit geçirme ve iletişim sağlansa da, bu durum ev sahibi toplumla iletişimi engellememektedir. Dolayısıyla, etnik köken ile ilişkiler kadar, ev sahibi toplum ile ilişkilerde Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin temel davranış biçimlerindedir.

Fransa'daki Türkiye kökenli göçmenlerin uyum süreçleri ise Akıncı (2014, s.50) tarafından iki farklı kuşaklar arasında kültürleşme farklılıkları temelinde ele alınmıştır. Bu bağlamda, birinci kuşak göçmenler kimlik algısını etnik köken ile ilişkilendirirken ikinci kuşak göçmenler ev sahibi toplum ile ilişkilendirmektedir. Dolayısıyla, uyum sürecinde ikinci kuşak göçmenler Fransa toplumuna daha kolay uyum sağlayabilmektedir. Polonya temelinde Türkiye kökenli ikinci kuşak göçmenlerin henüz yeni oluşuyor olması bu alanda yapılacak gözlemlerin belirsiz olmasına yol açmaktadır. Ancak buna rağmen birinci kuşak göçmenlerde, etnik kökene yaklaşım sınırlı alanlara kendini göstermektedir.

Şahin Kütük (2015, s. 215) ise Hollanda'daki Türkiye kökenli birinci kuşak göçmenlerde ortaya çıkan etnik kökene yönelik özlem ve ilginin medya aracılığıyla ikinci

ve üçüncü kuşaklara aktarımından bahsetmektedir. Dolayısıyla medya ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerin etnik kimlik ile olan etkileşimi için önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda, Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin daha çok birinci kuşaktan oluşması kuşaklar arası karşılaştırma imkânını kısıtlamaktadır. Ancak diğer Avrupa ülkelerindeki birinci kuşak göçmenlerle kıyaslandığında büyük farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır.

Özellikle etnik kökene olan yönelim ve aitlik hissi Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerde farklı işlemekte ve etnik kimlik olarak Türk ve Türkiye kökenli olmayı esas almakla birlikte dünya vatandaşlığı kavramı ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla, bu durum ev sahibi toplum ve diğer göçmenlerle ilişki boyutlarını çeşitlendirirken etnik köken grupla olan ilişkileri belirli alanlara sınırlandırmaktadır. Buna rağmen, göçmenler piknik ve çeşitli etkinlikler ile bir araya gelmekte ancak bu durum, planlı ve zamanlı olması nedeniyle küçük arkadaş ve çevre grupları etkilemektedir. Diğer Avrupa ülkelerindeki Türkiye kökenli göçmenlerden farklı olarak etnik köken buluşmalarında ev sahibi toplum üyelerine yer verilmekte ve özellikle organize edilmektedir. Dolayısıyla Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin entegrasyon ve uyum süreçleri diğer Avrupa ülkelerindeki Türkiye kökenli göçmenlerden farklılaştığı söylenebilir. Bu bağlamda, Türkiye kökenli göçmenlerin entegrasyon ve uyum süreçleri aşağıda detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Sistem ve Sosyal Entegrasyona İlişkin Bulgular

Bir etnik grubun başka bir kültürde yaşaması çoğu zaman etnik yakınlık ve bireylerin ev sahibi toplum içerisinde kendi kimlikleri temelinde bir yaklaşım aramaları, ev sahibi topluma yakınlaşma ve kendi kültüründen uzaklaşma, iki kültürü de reddetme ya da iki kültürü de aynı şekilde özümseme şeklinde sonuçlandığı söylenebilir. Esser tarafından entegrasyon sonuçları olarak adlandırılan durumlar, göçmenlerin ev sahibi toplum ve etnik köken ile ilişkileri çerçevesinde şekillenmektedir. Dolayısıyla her iki grup içinde tek taraflı bir süreçten bahsetmek imkansızdır. Eğitim, dil, iletişime açıklık, entegrasyon politikaları, medya, ev sahibi toplumun yaklaşımı, etnik köken grubun yaklaşımı gibi birçok etken entegrasyon sonuçları sürecine katılmaktadır. Araştırma bulguları kapsamında Polonya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin sosyal ve sistem entegrasyon süreçleri göçmen gruplarla iletişim, etnik köken grupla iletişim, ev sahibi toplumla iletişim, devlet politikaları, medya ve öteki algısı çerçevesinde şekillenmektedir.

Araştırma bulguları temelinde ortaya çıkan sonuçlara göre; katılımcıların dil bilme eğilimleri, Polonyalılarla iletişim ile yakından ilgilidir. Dustmann & Van Soest (2002, s. 473) çalışmalarında dili, ev sahibi toplumda iletişim kurmak başta olmak üzere sosyal ve ekonomik entegrasyonun temeli olarak belirtmektedir. Dolayısıyla dil öğrenme ve dil kullanımı entegrasyonun en önemli iki boyutundan biridir. Bu iki boyut çerçevesinde Polonya'ya göç eden Türkiye kökenli göçmenlerin çoğunluğunun birinci kuşak göçmen olması ve ikinci kuşak göçmenlerin genellikle son on yıl içerisinde doğmaya başlaması dil öğreniminin önemli bir veri olduğunu göstermektedir. Bu durumda yetişkinlerin dil öğrenimine yönelik bir bakış açısı daha doğru olacaktır.

Yetişkinlerin ikinci bir dil olarak ev sahibi toplumun dilini öğrenmesi için zaman, dil yetisi, yerel insanlarla iletişim, eğitim, akıcılık ve dil öğrenmeye yönelik istek gibi faktörler ortaya çıkmaktadır. Araştırma bulgularına benzer olarak Carliner (2000, s.158) de “The language ability of U.S. immigrants: assimilation and Cohort Effects” adlı çalışmasında nüfus sayımı verilerini inceleyerek göçmelerin geldikleri ülkede konuşulmayan bir dili göç sürecinde öğrenmesinin biraz zaman aldığını ancak daha önceden alınan eğitim gibi faktörlerin bu süreye olumlu etki ettiğini belirtmektedir.

Dil öğrenme kadar, dil kullanımı da sosyal ve sistem entegrasyonunun ilerleyişinde önemli bir yere sahiptir. Stevens (1986'den aktaran Rajman & vd., 2015, s. 1349) çalışmasında dil kullanımını göçmenlerin ev sahibi ülkede kalış süresi kapsamında ele almıştır. Bu durum Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerde de gözlemlenmiştir. On yıl ve fazla kalan göçmenler günlük hayatta Lehçe kullanımı on yıldan daha az kalanlara oranla daha fazladır. Diğer yandan Chiswick & Miller (2014, s.249-250) çalışmalarında etnik kimliği ile aynı bölgede yaşayan göçmenlerin ana dillerine daha yatkın olduğunu ve ev sahibi toplum dilinin daha az kullandığını ya da öğrendiğini belirtmektedir. Bu durum ise Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin bir arada yaşamaması nedeniyle ortaya çıkmamaktadır. Bir arada yaşama pratiklerinin oluşmamasında bikültürel evliliklerin de payı vardır. Bikültürel evlilikler ve arkadaşlıklar ev sahibi toplumun dilini öğrenme ve kullanma açısından önemli bir basamak görevi görmektedir. Benzer şekilde Van Tubergen ve Kalmijn (2009, s. 177) çalışmalarında göçmenlerin ev sahibi toplum üyesi biriyle evlenmesi durumunda dil becerilerini daha hızlı geliştirdiğini belirtmektedir.

Araştırma bulguları kapsamında yaş ve eğitim gibi faktörler dil öğrenimi ve kullanımında da etkilidir. Bu durum hakkında Van Tubergen ve Kalmijn (2009, s. 179) çalışmalarında gençlerin daha kolay dil öğrendiğini ve eğitilmiş bireylerin dil öğrenmeye daha istekli olduğunu ileri sürmektedir. Ancak bu durum Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerde tam tersi olabilmektedir. Temel eğitimi Türkiye'de alan ve Polonya'da üniversiteye başlayan Türkiye kökenli göçmenlerin ev sahibi toplumun dilini öğrenmeye yeterince ilgi göstermedikleri gözlemlenmiştir. Bu durum, Polonyalı biriyle evlilik ve arkadaşlık gibi duygusal bağlıklarda değişmekte ve dil öğrenmeye karşı istek artmaktadır. Dolayısıyla göçmenlerin dil öğrenmesinde duygusal bağlılık, ilişkiler ve dile yüklenen anlam ön plana çıkarılmalıdır. Benzer şekilde Chriswick ve Miller (1995, s.250) de çalışmalarında dil öğrenimin ev sahibi ülkeye duyulan ilgi ve yakınlık ile ilgili olduğunu ileri sürmektedir.

Rebhun (2014, s. 282) çalışmasında dil öğreniminde toplumsal cinsiyet rollerinin kapsamında kadın göçmenlerin ev sahibi toplumun dilini öğrenmesinin daha etkili olduğunu ileri sürmektedir. Bu durum Polonya'daki Türkiye kökenli göçmen kadınlar arasında rastlanan bir durumdur. Ancak Türkiye kökenli biriyle evli olan kadınlar ve çalışmayan kadınlar dil öğrenimi ve kullanımında erkekler kadar başarılı olamamaktadır.

Raijman, Semyonov ve Geffen (2015, s. 1359) çalışmalarında göçmenlerin dil öğrenme ve dil kullanımında dil eğitiminin önemli bir rol oynadığını ve etnik kökenle ilişki içerisinde olmayan göçmenlerin daha hızlı ev sahibi toplumun dilini öğrendiğini belirtmektedir. Civelek (2015, s.164) ise Türkiye'deki etnik grupların tekdilli eğitim anlayışı nedeniyle resmi dilin konuşulma alanlarının ev içi alana kadar genişlediğini ifade etmiştir. Bu durum, göçmen gruplar temelinde değerlendirildiğinde, ev sahibi ülke dilinin konuşulması ve etnik dillere yönelik olumsuz algı, dil kullanımını etkilediğini söylenebilir. Benzer şekilde Türkiye kökenli göçmenlerin kendi etnik kökenleriyle iletişim ve ilişkilerini kısıtlı seviyede tutması, ev içi iletişimde çoğunlukla ülkenin resmi dilinin kullanılması (özellikle bicultural evliliklerde) Lehçe dilini öğrenme ve kullanımında etkili olmuştur. Aynı zamanda, Polonya toplumunda oluşan etnik dillere yönelik algı, bu alanda devlet kurumlarının göçmen çocuklara sağladığı dil desteğine rağmen olumsuz bir etken olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

Araştırma bulguları sonucunda Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin yaşam tarzları ve koşulları, meslekleri, ev sahibi toplumla ilişkileri, dil bilme, etnik kökenle grupla iletişim, sosyal konum ve ekonomik durum çerçevesinde değişiklik göstermektedir. Adhikary, Simkhada, van Teijlingen ve Raja (2008, s.6) çalışmalarında göçmenlerin halkın genelinden daha kötü bir yaşam tarzı ve sağlık koşullarına sahip olduğunu belirtmektedir. Ancak Türkiye kökenli göçmenler genel anlamda Polonya toplumunda yüksek sosyo-ekonomik konuma ve iyi yaşam şartlarına sahiptirler. Benzer şekilde, Renzaho, Green, Mellor ve Swinburn (2010, s. 236-237) ise çalışmalarında Afrikalı göçmenlerin yaşam şartlarında ev sahibi ülke koşulların etkili olduğunu ve Batılı yaşam tarzının göçmenlerin yemek alışkanlıklarından geleneksel değerlere kadar pek çok alanda kendini gösterebildiğini ifade etmektedir.

Kusek (2019, s. 742-743) ise Polonya'daki ekonomik nedenlere dayalı göç eden Ukraynalı göçmenlerin toplum yaşam şartları ile ilgili genel anlamda memnun olduklarını ama dolaylı yoldan ayrımcılıkla karşılaştıklarını iletmiştir. Ancak bu durum Türkiye kökenli göçmenlerin sosyo-ekonomik konumu nedeniyle tam tersidir. Çoğunluğu patron olan Türkiye kökenli göçmenler, ev sahibi toplumda işveren olarak etnik grubuna ayırım yapma ve tolere etme gibi faydalar sağlarken ev sahibi toplumdan bir çalışana güvensizlik duyabilmektedir.

Araştırma bulgularına benzer şekilde Massey ve Redstone (2006, s.956) çalışmalarında göçmenlerin yaşam şartlarının temelli kalmada ve dolayısıyla entegrasyon sürecinde etkili olduğunu ileri sürmektedir. Bu durumu Chow (2007, s.515) çalışmasında ekonomik nedenlerle göç eden bireylerin politik ve kültürel nedenlere göç eden bireylere göre daha az ev sahibi ülkeye ait hissettiğini belirtmiştir. Benzer şekilde Polonya'ya ekonomik nedenlerle ya da zorunlu nedenlerle göç eden Türkiye kökenli göçmenler Polonya toplumuna daha az ait hissetmektedir. Ancak evlilik, eğitim, kültürel nedenlerle göç eden bireyler Polonya toplumunun da katkısıyla ait hissetmektedir. Bu durum Amit ve Bar-Lev'in (2015, s.956-958) çalışmasında geçen iki farklı etnik grubun yaşam şartları ile ilgili tatmin olmaları ve topluma ait hissetmelerinde geline ülke, sosyo-ekonomik konum, iş memnuniyeti, dini ve ideolojik bağlılık gibi etkenler çıkarımıyla örtüşmektedir. Etnik grup farklılaşması olmadan farklı deneyimler yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin yaşam

standartlarından memnuniyetleri ve yaşam şartlarına bakış açısı da bu çerçevede değişiklik göstermektedir.

Türkiye kökenli göçmenlerin yaşam şartları ile ilişkilerinde ev sahibi topluma karşı bakışları önemli bir yere sahiptir. Entzinger & Dourleijn (2008'den aktaran de Vrome & vd., 2014, s. 166) çalışmalarında iyi eğitilmiş ve ekonomik olarak vergi verme, ev sahibi ülkenin istediği belgelerin bulunması gibi sistem entegrasyonunu tamamlamış göçmenlerin ev sahibi ülkeden uzaklaştığını ileri sürmektedir. Ancak Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerde sistem entegrasyonunu tamamlayan ve yüksek eğitilmiş olan kişiler bıkültürel evlilikler ya da arkadaşlıklar aracılığıyla ev sahibi topluma yönelme göstermektedir. Öte yandan, de Vroome, Martinovic ve Verkuyten (2014, s.169) çalışmalarında eğitilmiş kişilerin ev sahibi ülkeye uzaklaşma sebeplerini, ayrımcılık, ayrımcılığa karşı farkındalık ve beklentilerin yüksek olması ile ilişkilendirmektedir. Bu durum Polonya'daki yüksek eğitilmiş Türkiye kökenli göçmenlerin de ev sahibi toplumdan beklentileriyle örtüşmektedir. Ancak genel anlamda, yüksek konumlarda olan Türkiye kökenli göçmenler ayrımcılıkla karşılaşmamakta ve diğerlerine yapılan ayrımcılığı ev sahibi toplum gözüyle nedenselleştirmektedir.

Diğer yandan, Albada, Hansen ve Otten (2021, s.1355-1356) çalışmalarında göçmenlerin ev sahibi toplumu nasıl gördüğünü ev sahibi toplumun göçmenlere ve kültür farklılıklarına nasıl baktığıyla ilişkilendirmektedir. Benzer şekilde Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya toplumunu nasıl gördüğü Polonya toplumun yaklaşımını da içermektedir. Dolayısıyla Polonya toplumuna olumlu ve olumsuz bakış açılarıyla değerlendiren iki grup Türkiye kökenli göçmenlerden bahsetmek mümkündür. Olumlu değerlendiren grup sosyo-ekonomik konumu yüksek olan ya da ev sahibi topluma iyi ilişkiler kurarken, olumsuz düşünen grup ev sahibi toplum üyeleriyle iletişim kurmamaktadır. Bu grup ise çoğunlukla Lehçe bilgisinde yetersiz olan ya da sosyo-ekonomik konum olarak aşağı konumdaki kişilerden oluşmaktadır.

Aynı etnik grup içerisinde iki farklı yönelimin oluşmasında ev sahibi toplumun göçmenlere yönelik politikaları ve uygulamaları da etkili olmaktadır. Schrover ve Moloney (2013, s. 255-256) çalışmalarında göçmenlerin entegrasyonunun belirli özellikler temelinde hedef grup olarak ayrıldığını belirtmektedir. Bu durum benzer şekilde Polonya'da iş göçü amacıyla gelen Ukrayna, Belarus, Moldova, Rusya, Ermenistan ve Gürcistan gibi ülke

vatandaşları, iltica edenler, mülteciler ve aile birleşimi ya da geri dönüş amacıyla gelenlere yönelik gerçekleşmektedir.

Benzer şekilde Mügge ve van der Haar (2016, s.83) çalışmalarında Avrupa Birliği ülkelerin üçüncü ülke göçmenlerini istenen - istenmeyen grup olarak ayırdıklarını ve istenmeyen grupların çeşitli prosedürlerden geçtiklerini belirtmişlerdir ki bu ayırım entegrasyon politikalarının hangi gruba yönelmesi gerektiği konusunda bilgi vermektedir. Ancak Polonya'nın entegrasyon politikalarında bu çalışmada belirtildiği gibi üçüncü ülke göçmenlerine aynı pencereden bakılmamakta ve bu grupta kendi içinde kategorize edilmektedir. Benzer şekilde, Józwiak & Piechowska (2017, s.20-21) Polonya'nın entegrasyon politikalarının uluslararası koruma altına alınan mültecileri kapsadığını ve tek istisnanın eğitim alanında gerçekleştiğinin altını çizmektedir. Dolayısıyla Türkiye kökenli göçmenlerin entegrasyon politikalarında hedef grup olmadığı söylenebilir.

Ev Sahibi Toplum İle Sosyal Entegrasyon Süreçleri

Ev sahibi toplum ile sosyal entegrasyon süreçlerinde göçmenlerin kendilerini nasıl tanımladıkları, kimlikleri ve ait hissettikleri toplum oldukça önemlidir. Bu noktada, Yuval-Davis (2006, s. 199) çalışmalarında göçmenlerin bir yere ait hissetme sürecinin kimlik ve duygusal bağ; etnik ve politik değerler ve mekân gibi faktörlerden etkilendiğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla, göçmenlerin göç ettikleri ülke, bölge, şehir ve bu yerde geçirdikleri zaman aitlik duygusunu doğrudan etkilemektedir. Diğer bir ifadeyle Huot, Dodson ve Laliberte Rudman (2014, s.338) çalışmasında mekâna aitlik hissini (kişisel boyut) sosyal boyutu oluşturduğunu ve dolayısıyla sosyal dâhil olma / dışlanma süreçlerini etkilediğini belirtmektedir. Bu durumda “tam ait hissetme”, “ev sahibi topluma ait hissetme ancak kimlik olarak kendini farklı bilme”, “ait hissetmeme” olmak üzere 3 farklı göçmen kimlik anlayışından söz edilebilir. Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenler bakıldığında daha çok ev sahibi topluma ait hissetme ancak kimlik olarak kendini bilme gibi bir kimlik anlayışı içinde olduğu gözlemlenmiştir. Türkiye kökenli göçmenler kendilerini Polonya'daki mekânlarına, yaşadıkları yerlere ve şehirlere “ben buralıyım artık” ifadeleriyle bağlılıklarını ifade ederken, kimliklerinin Türk olduğunu belirtmektedir. Bu durum göçmenlerin ait olma ve kimlik tanımlamalarını farklı gördüklerini göstermektedir. Bu çalışmanın katılımcılarından birinin de ifade ettiği gibi yaşam şartları, yaşam koşulları

ve sistem nedeniyle “Türkiye’ye dönse hastaneye bile” gidemeyecek kadar Polonya’ya ait ancak kimlik olarak Türk olma dilemması içinde kalmışlık görülmektedir.

Huot, Dodson ve Laliberte Rudman (2014, s.338) çalışmalarında göçmenlerin aitlik hissini yaşam pratiklerini de etkiledikleri ifade etmektedir. Benzer şekilde kendini Polonya’ya ait hisseden Türkiye kökenli göçmenler yeme içme pratiklerinden, boş zaman aktivitelerine kadar pek çok konuyu ait hissettikleri yer alışkanlıklarıyla gerçekleştirmektedirler. Ancak bazı durumlarda yeme, içme ve boş zaman aktivitelerinde kimlik faktörü etkin olabilmekte ve Polonya’daki Türkiye kökenli göçmenler etnik köken grupla görüşmelerinde kimliklerini ön plana çıkabilmektedir. Dolayısıyla tek taraflı bir ait olma - kimlik ilişkisinden söz edilemez. Bu noktada dil bilgisinin aidiyet ve kimliğe yönelik katkısından bahsetmek önemlidir. Butcher (2008, s. 385-386) çalışmasında dilin aitlik hissi, grup kimliği, sosyal ilişkilerin kurulması ve anlayış ile yeni imkânlar arasındaki sınırı çizme bakımından önemli bir faktör olduğunu belirtmektedir. Polonya’daki Türkiye kökenli göçmenlerin dil ile ilişkileri göz önüne alındığında Butcher’in çalışmasında bahsedilen etki net bir şekilde gözlemlenmektedir. Türkiye kökenli göçmenlerin büyük bir çoğunluğu dili anlamayan ile anlayan arasında anlayan tarafta kalarak ev sahibi toplumla sosyal ilişkiler kurduğu söylenebilir. Dil etkeni aynı zamanda vatandaşlık almanın koşulu olarak anlayanla anlamayan arasındaki koşulu resmi belgeler açısından da çizmektedir. Bu durumda, dil bilen Türkiye kökenli göçmenlerin çoğunluğu gerekli diğer koşulları da sağladığında Polonya vatandaşlığı olarak resmi anlamda iki kimlikli bireyler haline gelmektedir.

Cresswell (2008, s. 137) çalışmasında kimlik, anlam ve pratiklerle bağlı yerlerin ait olma ya da olmama ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla göçmenlerin göç ettikleri ülkede vatandaşlık almaları (kimliklenme), dil aracılığıyla sosyal ilişkiler kurmaları ve bu doğrultuda gündelik hayat pratikleri geliştirmeleri ev sahibi ülkeye aitlik ile sonuçlanmaktadır. Diğer yandan kimliklenme olmasına rağmen anlam ve pratik sağlayamayan göçmenler ev sahibi ülkeye ait olma hissinden uzaklaşmaktadır. Bu durumun etnik köken ülke içerisinde yaşama durumlarında ortaya çıktığı söylenebilir. Özellikle, Ehrkamp (2005, s. 345-346) çalışmasında sözü geçen Almanya’daki Türkiye kökenli göçmenlerin kendi etnik köken grubu içinde yaşaması, ait olmayı Almanya’daki kendi yerel alanlarında kurması bu durumun bir örneği olarak gösterilebilir. Ancak, bu durum

daha öncede bahsedildiği üzere ev sahibi toplum ait olma hissi nedeniyle Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenler arasında rastlanan bir durum değildir. Bu noktada, Hopkins'in (2010, s.520) çalışmasında belirttiği göçmenlerin yalnızca yerleşmediği nasıl o mekân içinde olmayı öğrendiği tezi Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenler için geçerlilik kazandığı söylenebilir. Ev sahibi toplumda yaşamayı öğrenen Türkiye kökenli göçmenler Polonyalı olma deneyimi yaşamaktadırlar.

Bu durumu Kempny (2010, s. 158) çalışmasında kimliğin “biz” ve “onlar” ayrımında gidip gelen dinamik bir varlık olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla kimlik ve ait olmak için tek taraflı bir süreçten çok Hermans'ın (1996, s. 44) çalışmasında olduğu gibi çokkültürlü bir süreci ifade etmektedir. Dolayısıyla, Türkiye kökenli göçmenlerin hem etnik grup hem diğer göçmen gruplar hem de ev sahibi toplumla kurdukları ilişkiler sosyal entegrasyon için oldukça önemlidir.

Göçmenlerin ev sahibi toplum ile entegrasyon süreçlerinde ev sahibi toplum üyeleriyle kurulan iletişim ve iletişim türleri sosyal entegrasyon sürecinin gidişatı, sonucu ve oluşum alanları hakkında bilgi vermesi bakımından önemlidir. Dolayısıyla, göçmenlerin ev sahibi toplum ile nasıl ilişki kurdukları, ilişkilerdeki güven, yakınlık ve komşuluk Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin ev sahibi toplumla sosyal ilişkilerinin temelini oluşturmaktadır. Eve (2010, s. 1236) çalışmasında göçün sosyal ilişkilerin kurulmasını sağlayan özel bir durum olduğundan bahsederek göç sonrası sürecin en önemli boyutunu sosyal ilişkiler olarak kurgulamıştır. Boyd (1989, s. 641) ise sosyal ilişkilerin göç kararından, duygusal desteğe kadar pek çok alanda etkin olduğunu ileri sürmüştür. Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerde sosyal ilişkilerin daha çok arkadaşlık ya da aile olma aracılığında duygusal açıdan kurulduğu söylenebilir. İlişki türünün duygusal bir planda başlaması, göç kararından, ev sahibi ülkeye ait hissetmeye kadar pek çok konuda kararı doğrudan ilgilendirmektedir.

Ryan (2007, s. 309) çalışmasında göçmenlerin sosyal ilişkilerini zamanla ilişkilendirmiş ve ilk geliş sürecinde dinamik bir süreç olduğunu vurgu yapmıştır. Ancak, Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin birçoğu göç öncesi Polonya deneyimine sahip kişiler olması nedeniyle geliş anından itibaren dinamik bir sosyal ilişki sürecinden bahsedilebilir. Bu durum Türkiye kökenli göçmenlerin Polonyalılarla kurdukları ilişkileri ve güven duygusunu da etkilemektedir. Ancak Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenler

arasında gözlemlenen bir diğer eğilim, göçmenlerin Polonyalı aile üyeleri dışında kalan ev sahibi topluma güvenmediği yönündedir. Dolayısıyla bu iki farklı ilişki içerisindeki dilemma Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin sosyal ilişkilerde nasıl bir yol izlediği hakkında bilgi vermektedir.

Genel anlamda aile ve yakın arkadaşlarıyla kurdukları ilişkiler, yakın sosyal iletişimi barındıran bikültürel evlilikler temelinde değerlendirilebilir. Khoo (2011, s. 118) çalışmasında bikültürel evliliklerin farklı etniklerin ortak bir değerinde buluşmasını sağlaması açısından ev sahibi ülkeye entegre olmada önemli bir faktör olduğunu ileri sürmektedir. Bu durumda, farklı etnik grupların evliliklerinde ortak bir kültür üretiminden bahsetmek mümkündür. Diğer yandan, Sowa-Behtane (2016, s. 399) çalışmasında, ev sahibi toplumdan biriyle evlenen bireylerin birbirlerinin kültürlerini öğrenme, bir arada yaşama ve yaşam alışkanlıklarının, davranışlarının, fikirlerinin ve değerlerinin değişmesi gibi süreçlerden geçebileceğini belirtmektedir. Benzer şekilde Polonyalı biriyle evli olan Türkiye kökenli göçmenler bu süreçlerden geçerek, ev sahibi ülkeyle kurulan sosyal ilişkilerde daha açık bir iletişim yolu benimsediklerinden bahsedilebilir.

Türkiye kökenli göçmenlerin evlilik ve arkadaşlık ilişkilerinin yanı sıra farklı alanlarda iletişim kurabilmektedirler. Bu durum, Granovetter'in (1983, s. 209) çalışmasında geçen zayıf bağlar kavramı çerçevesinde "Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya'daki aile ve yakın çevre dışındakilerle ilişkilerini" tanımlamak amacıyla kullanılabilir. Granovetter, zayıf bağlar kavramını, göçmenlerin yakın çevresinin ötesinde de bilgi ve kaynaklara ulaşabilmesi açısından önemli olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde Türkiye kökenli göçmenler, işyeri ve okul gibi çeşitli yerlerde tanıştıkları Polonyalıları aracılığıyla farklı bilgi ve kaynaklardan faydalandığı ve dolayısıyla zayıf bağların göçmenler için işlevsel olduğu söylenebilir.

Karakaya (2020, s. 124) Avrupa'ya göç eden Türklerin kamusal, kültürel, dini, dil öğrenme ve iş hayatı gibi konularda uyum sorunlarının ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Bunun temel sebebi olarak ise kültürel farklılıkları işaret etmiştir. Şen & vd., (1996'den aktaran Karakaya, 2020, s. 125) ise çalışmasında göç nedenlerinin ve amaçlarının ev sahibi toplumla iletişimlerini kısıtlandığını ve bu durumun uyum sağlamakta zorluğa neden olduğunu belirtmiştir. Avrupa genelinde Türkiye kökenli göçmenlerin yaşadığı uyum sorunları, Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerde gözlemlenmemiştir. Polonya'daki

Türkiye kökenli göçmenler, gerek aile ilişkileri gerekse arkadaşlık ilişkileri bağlamında iyi ilişkiler kurmaya eğilimli olduğu söylenebilir.

Bilgili (2014, s. 283) ise göçmenlerin ev sahibi toplum ile zaman geçirmesinin köken ülkeye etkisi bakımından incelemiştir. Bilgili'ye göre ev sahibi ülkeyle geçirilen zaman köken ülkeyle ilgili sosyokültürel aktiviteleri etkilememektedir. Bu durum benzer şekilde Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerde de gözlemlenmektedir. Göçmenler Polonyalılarla iletişimi iyi ve düzenli bir şekilde ilerlese de bu iletişimin etnik köken ülkeye ve kimliğe yönelik olumsuz bir yansıması bulunmamaktadır.

Floyd ve diğerleri (2014, s. 297-306) ise göçmenlerin ev sahibi topluma entegrasyonunu boş zamanların değerlendirilmesi temelinde incelemektedir. Floyd ve diğerleri çalışmalarında boş zaman kullanımının entegrasyon sürecinde işlevsel yönden katkı sağladığını ileri sürmektedir. Göçmenlerin boş zaman kullanımı kimlik, ait hissetme, kültürel katılım ve entegrasyon süreçlerinin en önemli parçası olmasına rağmen çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin boş zamanlarında televizyon izleme, sinema, tiyatro, konser gibi etkinliklere katılımı, tür ve sanatçı seçimleri, kiminle gittikleri gibi faktörler kimliklerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu anlamda, Horelets'in (2012, s. 4) çalışmasında geçen göçmenlerin boş zaman aktivitelerinin sağladığı; fiziksel sağlık, duygular, prestij, iletişim, network oluşturma, dahil olma, iş ile ilgili faydalar ve psikolojik esenlik gibi durumlar Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerde de gözlemlenmiştir. Dolayısıyla boş zaman aktiviteleri göçmenlerin aitlik hissetmesinde ve daha sonra o mekânın bir temsilcisi hatta bizzat kendisi olmasına katkı sağlayan işlevsel bir etkinliktir.

Stodolska (2000'den aktaran Kim & vd., 2014, s. 324) ise çalışmasında göçmenlerin etnik ve kültürel nedeniyle boş zaman aktivitelerinde ortaya çıkabilecek adaptasyon zorluklarına dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, dini, kültürel ve sosyal iletişim biçimi olarak farklı bir ülkeye göç eden göçmenler bu ülkedeki yaşam şartlarından etkilenebilmekte ve bu durum entegrasyonun önünde bir bariyer haline gelebilmektedir. Ancak Türkiye kökenli göçmenlerin Polonya deneyiminde dini, kültürel ve sosyal iletişim farklılıklar boş zaman aktivitelerine adaptasyonda büyük bir sorunla karşılaşmamaktadır. Bu durumda göç eden Türkiye kökenli göçmenlerin çoğunluğunun seküler oluşu, din bağlamında kişilerin yapmak istemeyeceği Polonya kültürel ve boş zaman aktivitelerine

katılımın kişisel zevkler çerçevesinde değerlendirilmeye ittiği söylenebilir. Dolayısıyla Türkiye kökenli göçmenlerin çoğunluğu Polonya’da boş zaman aktivitelerini major grupla iletişim içinde olabileceği bar, pub, restoran, festival, piknik ve ev gibi alanlarda geçirmektedir. Bu durum zaman içerisinde hem ev sahibi toplum hakkında kültürel bilgi kazanmayı hem de major grupla iletişimi getirmekte ve dolayısıyla sosyal entegrasyonu olumlu etkilemektedir.

Benzer şekilde Sabar (2002, s. 88-89) göçmenlerin boş zaman aktivitelerine katılarak, kültürel anlayış geliştirme, gruplar arası arkadaşlıklar kurma algısı ve kültürel bilgi kazanma aracılığıyla kültürleşme sürecini daha kolay hale getirdiklerini ileri sürmektedir. Dolayısıyla Sam ve Berry’nin (2006’dan aktaran Berry & vd., 2006, s. 304-305) çalışmasında belirttiği gibi göçmen ve ev sahibi arasında oluşan kültürleşmeler iki grup arasında ya da bir grupta küçük çaplı kültürel değişiklikler oluşmasını sağlamaktadır. Polonya’da Türkiye kökenli göçmenlerin kültürel alanda kendilerini var etmeleri, boş zamanlarını Polonya toplumu içinde geçirmeleri Sam ve Berry’nin bahsettiği değişikliklerin doğmasıyla sonuçlanmıştır.

Bu çalışmanın katılımcılarından birinin belirttiği gibi Türkiye kökenli bireyleri konu olan karakterler (tipler) tiyatrolarda, restoran ve marka isimlerinde kullanılmaya başlandığı görülebilir. Diğer yandan Türkiye kökenli göçmenlerde, Polonya toplumunun dini bayramlarından dini bağlantısı olan bazı ritüelleri kültürel bir farklılık olarak algılayarak uygulama, tatillerde Polonyalılarla Polonyalılarının gelenekleri çerçevesinde geçirme ve yemekleri günlük yaşama adapte etme gibi çeşitli aktarımlar ve kültürleşmeler olduğu söylenebilir. Dolayısıyla Polonya toplumunda kutlanan özel günler kültürleşme ve entegrasyon süreçlerinde önemli bir yere sahiptir.

Etnik Kökene Yaklaşım

Polonya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler diğer Avrupa ülkelerine göre daha az nüfusa sahip olmasına rağmen göç süreci uzun yıllara dayanmaktadır. Bu süreç içerisinde Polonya’ya gelen ve yerleşen göçmenler sosyal medya ya da tanıdıklar aracılığı diğer göçmenlerle iletişime geçmektedirler. Bu durum etnik köken ile iletişim ve etnik kökene yaklaşım davranışlarını içermekte ve yeni gelen Türkiye kökenli göçmenleri, göçmen ağlarını ve kimlik algısını da etkilemektedir. Fokkema ve diğerleri (2016, s. 11) ise çalışmalarında Hollanda’daki Türklerinde içinde olduğu kalıcı yerleşme ile dönme arasında

olan sarkaç göçmenlerin bir yandan kendi köken ülkelerine bağlı olduklarını ifade etmektedir. Etnik köken ülkeye bağlılık nedenleri olarak Uysal-Bozkır ve diğerleri (2015, s. 113-117) çalışmalarında Türkiye kökenli göçmenlerin yalnız hissetmesini göstermektedir. Bu yalnızlık, dışlanma ve kendini ev sahibi toplumun içinde başkası olarak hissetme şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Aynı sonuç Polonya'da gelir seviyesi düşük olan ya da gastronomi gibi belirli alanlarda çalışan göçmenlerde de görülebilmektedir.

Bu durumda, kendini yalnız hisseden Türkiye kökenli göçmenlerin bir arada yaşamaya başlaması ve yalnızlığı paylaşmasıyla etnik kökene doğru bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerde ise göçmenlerin kendini Polonya'ya ait hissetmesi, ev sahibi toplum ile kurulan düzenli ilişkiler, ekonomik ve sosyo-politik konum etnik kökene duyulan ihtiyacın azalmasını sağlamaktadır. Bu noktada Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin genel eğiliminin etnik kökenden uzaklaşma yönünde olduğu söylenebilir. Başkurt (2009, s. 86) çalışmasında, kültürel paylaşım, ortak dil kullanımı, dini kimlik, ayrımcılık ve dışlanmışlık hissini Avrupa'da Türk gettosu oluşmada önemli olduğunu belirtmiştir. Bu durum, göçmenlerin hem etnik hem de dini kimliklerini özgürce yaşama ortamı sunmaktadır. Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin ise çoğunluğunun seküler olması ve dil öğrenimi ile birlikte ev sahibi toplumla iletişim kurmaktan kaçınmadığı belirtilebilir. Dolayısıyla, etnik köken ile etkileşim belirli alanlarda kısıtlandığı söylenebilir.

Jetten ve diğerleri (2001, s. 1208) çalışmasında etnik kökene yaklaşım ve uzaklaşım ile ilgili ayrımcılık gibi ortaya çıkan etkenlerde ev sahibi toplumun rolüne dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, Jetten ve diğerlerine göre göçmenlerin toplumda ayrımcılığa uğraması yeni nesil göçmenlerin daha çok etnik kökene yönelmesine neden olduğunu ileri sürmektedir. Ancak bu durumun Polonya'daki göçmenlerde ayrımcılık durumlarında bile bir etnik köken birliği ve algısı olmaması nedeniyle aynı ilerlemediği söylenebilir.

Diğer yandan, Tajfel ve Turnet (1986'den aktaran Skrobanek, 2009, s. 540-541) çalışmalarında gruplar ya da diğer bireylerle ilişkilerin temelinde sosyal kimlik algısının önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda sosyal kimlik ayrımcılığa uğradığı durumlarda, göçmenlerin etnik kökene ait hissetme ve etnik kökene yaklaştığı söylenebilir. Skrobanek (2009, s. 549) çalışmasında Türkiye kökenli göçmenlerin kendilerini ayrımcılığa uğrayan grup olarak algıladığında yeniden etnikleştirmeye yöneldiklerini ifade etmektedir. Bu

noktada, Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenler için sorulması gereken soru “grup olarak bir ayrımcılığa uğradığını düşünse bile neden yeniden etnikleştirme sürecine girmediği?” yönünde olabilir. Bu soruya ise Türkiye kökenli göçmenlerin sosyo-ekonomik konumlarının yüksek olması nedeniyle dışlanmayla daha az karşılaşmaları, dışlanma olması durumunda ev sahibi toplumla kurulan ilişkiler nedeniyle genel bir yargı oluşturmamaları ve etnik köken grup arasında bir arada yaşama ya da bir arada bulunma deneyiminin yakın arkadaş ile sınırlı kalması şeklinde cevap verilebilir. Diğer yandan bu çalışmanın katılımcılarının ifade ettiği gibi aynı etnik grup içerisinde dini, etnik, kültürel ve dünya görüşü açısından var olan farklılıkların yarattığı sorunlar nedeniyle aynı etnik grupla bir araya gelme bilerek ve isteyerek sınırlandırıldığı söylenebilir. Dolayısıyla etnik köken ile bir araya gelme alanların da diğer Avrupa ülkelerindeki Türkiye kökenli göçmenlerin bir araya gelme alanlarına göre daha sınırlı kaldığı ifade edilebilir.

Diğer yandan etnik köken ile ilişkiler sınırlı olmasına rağmen, bir araya gelme pratikleri mümkündür. Ancak Göktuna Yaylacı'nın (2012) aktardığı Belçika'daki Türkiye kökenli göçmenlerin etnik kökenle bir araya gelme pratiklerinden farklı olarak Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenler Türk kanalları izleme, Türklerin düzenlediği (piknik, festival ve kültürel) etkinliklere katılma, Türk restoranlarına, kahvehanelere gitme gibi etkinliklere daha az katılmaktadır. Dolayısıyla Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin etnik köken ile etkileşim alanları, Türk dernekleri, kahvehaneler, Türk restoranları, Polonya restoranları, ev, piknik ve hobi bahçeleri şeklinde sıralanabilir. Dernekler ile ilgili en önemli konulardan biri Türkiye kökenli ve Polonyalıların bir arada çalışmalara katılması ve uygulamasıdır. Yemekler, etkinlikler ve derneklerde yapılan buluşmalar genellikle çok dilli – İngilizce, Lehçe ve Türkçe- olmakta ve göçmenler bu üç dili aynı anda ya da değiştirerek kullanmaktadır. Diğer bir dikkat çeken öge ise derneklerde ve pikniklerde katılım hem Türkiye kökenliler hem de Polonyalılar ile gerçekleşmekte ve dolayısıyla yemekler ve iletişim iki kültürü ve Lehçe, İngilizce, Türkçe olmak üzere üç dili de içermektedir.

Televizyon programlarında ise Türkiye kanalları belirli programlar için internet üzerinden açılmakta ve diğer zamanlarda uluslararası yayın yapan platform içerikleri, ev sahibi ülke televizyonları tercih edilmektedir. Ancak çalışma katılımcılarından biri internet yaygınlaşmadan önce çeşitli çanak antenler aracılığıyla Türk kanallarını çocuklarının Türkçeyi öğrenmesi için izlediğini belirtmiştir.

Polonya'daki Türkiye dernekleri daha yakından incelendiğinde hem etnik köken ile bir araya gelme hem de ev sahibi toplumla bir araya gelme alanı olarak Batı Avrupa ülkelerinde yer alan Türkiye kökenli derneklerinden farklılaşmaktadır. Amelina ve Faist (2008: 92) göçmen derneklerini dini, politik ve iş organizasyonlarına dayalı olmak üzere üç başlık altında ele almaktadır. Belirtilen üç dernek türünün ise göçmenlerin kimlik gelişimi, ev sahibi ülkenin entegrasyon politikaları geliştirmesi, hem etnik köken ülke hem de ev sahibi ülkede politik faaliyetler sürdürdüğünü belirtmektedirler. Bu noktada, Polonya'daki Türkiye kökenli dernekler ele alındığında iş organizasyonuna dayalı ve kültürel faaliyetlerin yoğunlukta olduğu iki tür dernekten söz edilebilir. İş organizasyonuna dayalı dernek faaliyetleri Amelina ve Faist'in belirttiği gibi entegrasyon politikalarının üretilmesi, iki ülke arasında politik faaliyetler ve etnik köken grubun ev sahibi toplumla iş yapmak üzerinedir. Diğer yandan kültürel alanda faaliyet gösteren Türk dernekleri ise kültürel tanıtım, ev sahibi ülke ile iletişim, dil, yasal ve manevi destek gibi faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu noktada Polonya'daki Türkiye kökenli dernekler etnik köken gruba yaklaşım kadar ev sahibi topluma yaklaşımda da önemli bir rol oynamaktadır.

Abadan-Unat (2006'den aktaran Demirtepe & Yılmaz, 2015, s. 543) çalışmasında, Batı Avrupa ülkelerine göç eden Türkiye kökenli göçmenlerin siyasal bir faaliyet olarak işçi sendikaları açmaları ve bu sendikaların bir nevi dayanışma ağı yarattığına ancak zamanla göçmenler arasında ideolojik kutuplaşmalara yol açtığını belirtmiştir. Bu durum Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerde ve derneklerde gözlemlenmemekle birlikte, dernek tanımı ve faaliyet alanı gereği Polonya-Türk İşadamları Derneği'ne ve faaliyetlerine katılım sağlayanlar belirli kişilerden oluşmuştur. Dolayısıyla, göçmenler arasında derneklere yönelik bakışta, bu ayrıma dikkat çekildiği ve etkinliklere katılımda çekimser davranıldığı gözlemlenmiştir.

Polonya'daki Türkiye kökenli dernekler ile ilgili en büyük dezavantaj ise göçmenlerin birçoğunun derneklerden ve dernek faaliyetlerinden habersiz olmasıdır. Bu durum, derneklerin etnik köken gruba yaklaşım ve temsiliyet konusunda bazı sorunlarla karşılaşmasına yol açabilir. Bu noktada, internet ve sosyal medya kullanımı hem dernekler hem de Türkiye kökenli göçmenler için yaygınlaştırma ve haberdar olma açısından gerekli hale gelmektedir. Chen ve Choi (2011, s. 1068) çalışmalarında göçmenlerin ev sahibi topluma entegre olma ve kendi sosyal ağını oluşturmasının biraz zaman alacağından,

internetten aldıkları sosyal desteklerin büyük bir önemi olduğunu vurgulamaktadırlar. Özellikle Polonya'ya evlilik ya da daha önce kurulan ilişkiler ile iş yapmaya gelmeyen göçmenler, internetten aldıkları sosyal desteğe ihtiyaç duymaktadır. Sosyal destek aile yakınları ve etnik köken ülkedeki arkadaşlıklar ve ilişkilerden olabileceği gibi ev sahibi ülkedeki göçmenlerden ve ev sahibi ülke toplumundan da olabilir. Chen (2010, s. 396), göçmenlerin internet ortamında yeni sosyal ağlara katılarak, bilgi ve fikir alışverişi yaptığını ve bu durumun kültürlerarası iletişim sürecinde yalnızlaşma hissini azalttığını ileri sürmektedir.

Bu noktada, göçmenler için etnik köken grubun katıldığı göçmen ağları, yasal ve manevi anlamda destek alması için önemli bir yere sahiptir. Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenler özelinde, Polonya'nın çeşitli şehirleri için (Varşova'daki Türkler), Polonya'daki Türkler, Polonya'da üniversite okuyan Türkler gibi çeşitli gruplar etnik köken ile göç öncesi, sırasında ve sonrasında bir destek ağı sağlanmıştır. Göçmenler ya da göçmen adayları, göç etme ile ilgili kararlarını ve göç sürecindeki atılacak adımları göç deneyimi yaşamış diğer üyelerden karşılamakta ve gerek duyduğu sosyal destek ihtiyacını gidermektedir. Polonya'daki Türklerin destek aldığı diğer bir internet ortamı ise Polonya'daki Türk derneklerinden POTİAD ve TURKPOL'ün ortak çalışması olan Polonya.co sitesidir. Sitede Polonya hakkında günlük ve haftalık haberler Türkçeye çevrilerek sunulmakta, blog yazıları ve röportajlar ile hem diğer göçmenler hem de Polonya kültürü tanıtılmaktadır. Dolayısıyla internet ortamı, Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin etnik köken ile en yoğun ilişki alanlarından biri haline gelmektedir.

Ev Sahibi Toplumun Entegrasyona Etkisi

Göçmenlerin kendi etnik gruplarıyla ilişkisi, entegrasyon süreci içerisine Esser'in (2000, s. 276-288) entegrasyon sonuçları çıktılarına göre çoklu entegrasyon ya da segrasyon olmak üzere iki farklı şekilde sonuçlanabilir. Ancak göçmen grubun etnik köken gruba yaklaşmasının entegrasyon sonucuna tek başına etkili olmadığı söylenebilir. Bu noktada, ev sahibi toplumun entegrasyona etkisi, entegrasyon politikaları, yapılan uygulamalar, medya, yabancı karşıtlığı ve göçmenlere ya da etnik köken ve dini farklılıklara bakış açısı da entegrasyon sonucunu önemli oranda etkilemektedir. Polonya'nın göçmenlere bakış açısı ve yabancı karşıtlığı Türkiye kökenli göçmenlerin bir kısmını doğrudan etkilerken bir kısmında aynı etkiyi yaratmamaktadır. Bu durumun,

Mayadas ve Elliott'un (1992, s. 48) zenofobi tanımında geçen ötekinin kategorilere ayrıldığı çıkarımıyla örtüştüğü söylenebilir. Polonya'da yabancı korkusu ise din ve fiziksel görünüm temelinde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla doğrudan Türkiye kökenlilere ya da etnik kökene yönelik bir zenofobi ve ayrımcılık söz konusu değildir.

Mayadas ve Elliott'un (1992, s. 48-49) çalışmasında zenofobinin sosyal yapısının ve kişiler arası bileşenlerini çeşitli seviyeler ön plana çıkarılmış ve bu seviyeler çerçevesinde kategorileşme olduğunda bahsedilmiştir. Seviyeler; ulusal yasalar, milliyetçilik, kurumsallık ayrımcılık, konaklama eksikliği ve kişiler arası önyargı, şeklinde sıralanmıştır. Bu sıralama Polonya toplumunun Türkiye kökenli göçmenlere karşı bakış açısı etrafında ele alınırsa en büyük sorunun ulusal yasa eksikliği ve kişiler arası önyargı olduğu söylenebilir. Diğer yandan, kurumsal ayrımcılık Avrupa Birliği vatandaşları olmayan ya da Polonya'nın işçi anlaşması kapsamında anlaşma yapmadığı ülkelerden gelmeyen göçmenlerin daha uzun işlemlerden geçmesi şeklinde ilerlemektedir.

Kurumsal ayrımcılık Türkiye kökenli göçmenlerin en zorlandığı alanlardan biri olduğu söylenebilir. Katılımcılar hem işlemlerin uzunluğu hem de göçmenlere ortak bir dilde hitabın eksikliğine dikkat çekmişlerdir. Katılımcıların belirttiği sorunların en temelinde ise ulusal yasa eksikliği ile ilişkilendirilebilir. Polonya'nın göç veren bir ülkede göç veren bir ülkeye geçiş sürecinde göçmenlere yeterince özen gösterilmemekte ve bu konu genellikle politik olarak göz ardı edilmektedir. Bu noktada, politik bir tercih olan ulusal yasa eksikliği, medyada göçmenlere (özellikle Müslümanlara) yönelik olumsuz haberler ve COVID-19 gibi diğer etkenler toplumu da etkilemektedir.

Türkiye kökenli göçmenlerin büyük bir çoğunluğu doğrudan yabancı karşıt söylemlerle karşılaşmasa da bu söylemler, dini, kültürel ve dil kimliklerini etkilemekte ve kendilerini toplum içerisinde saklama hissine kapılmalarına neden olmaktadır. Hjerm ve Nagayoshi (2011, s. 816) göçmenlere karşı bakış açısını homojen toplum ile ilişkilendirerek, azınlıkların hangi koşullarda tehdit olarak algılandığını ele almış ve bu durumun yalnızca grubun büyüklüğü ile değil, kültürel, ekonomik ve bireysel nedenlerin de göz önüne alınması gerektiğini savunmuştur. Benzer şekilde Polonya'daki göçmenlerin sayısı genel nüfusun yüzde biri kadar az olsa da kültürel, ekonomik ve bireysel nedenlerle birer tehdit olarak algılanabildiği ve bunun sonucunda yabancı karşıtı söyleme dönüştüğü söylenebilir. Aksu Kargın (2021, s. 573) ise medyanın sosyal kabulü etkilediğini öne

sürmüştür. Aksu Kargın çalışmasında Türkiye'deki çizgifilmlerin Suriyeli sığınmacıları konu aldığı bölümleri inceleyerek bu bölümlerin kabul ve farklı etnik grupların saygı duyulmasına katkı sağladığı sonucuna ulaşmıştır. Polonya medyasında benzer çalışmalara rastlanmasa da medya, televizyon programları, haberler ve sosyal medya, toplumun göçmenlere bakışını etkilemektedir. Bu bağlamda, Polonya toplumunda medyanın göçmen algısı dini kimlik ve görünüş temelinde kendini göstermektedir.

Dolayısıyla, Polonya toplumunun göçmenleri tehdit olarak algılamasında bir diğer etken din olarak ifade edilebilir. Polonya toplumu, dini ritüellerine bağlı ve Avrupa içerisindeki en dindar toplumlardan biri olarak tanınmaktadır. Dine bağlılık, medya ve son dönemde Avrupa'da artan İslamofobinin etkisiyle farklı bir dine inanan göçmenin kendi inançları için bir tehdit haline getirmektedir. Bu nedenle özellikle Müslüman göçmenlere karşı bir karşıtlık algısından söz etmek mümkündür. Bu algıyı medyada ilustre edilen Müslüman fotoğrafıyla birleştiren Polonya toplumu, daha koyu tenli olan kişileri Müslüman olarak tanımlayabilmektedirler.

Organista ve diğerleri (2002'den aktaran Saleh, 2015, s. 299) çalışmasında Afrika toplumlarında görünümün (ırksal kimliğin) ev sahibi ülkedeki ayrımcılık sistemleri için ülke ve bölgeden daha önemli olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Polonya toplumunun genelinin beyaz tenli olması koyu tenli göçmenlerin doğrudan dikkat çekmesine neden olmakta ve medyadaki Müslüman algısıyla birleştiği için Müslüman yaftalaması yapılmaktadır. Bu şekilde, Müslüman olmasa bile kişi ayrımcılıkla karşılaşabilmekte ve bazı söylemlerle yargılanabilmektedir. Katılımcılardan biri, Hintli bir arkadaşına, Hristiyan olmasına rağmen domuz eti attıklarını ve bu şekilde aşağılamaya çalıştıklarını aktarmış ve dolayısıyla Polonya'daki ayrımcılık ve yabancı düşmanlığının din ve görünüm etrafında birleştirdiği tezini örneklendirmiştir.

Bu noktada, Türkiye kökenli göçmenlerin seküler olması ve dini kimliklerini ön planda olmaması bu davranışlardan etkilenmemelerini sağlamıştır. Türkiye kökenli göçmenler dini kimliklerini ilk sıraya koymamış olmaları, sosyo-ekonomik konuları, Polonyalılarla kurdukları iyi ilişkiler politik katılım ve temsiliyette nüfusu daha yüksek olan göçmen gruplardan önce başlamış olmalarına yardım ettiği söylenebilir. Bu noktada Norris'e (2002'den aktaran de Rooij, 2011, s. 455) göre politik katılım yalnızca, oy kullanma ya da oy alma gibi geleneksel açıdan ele alınmamalıdır. Norris politik katılımı,

boykot, protesto, kurumsal dışında gerçekleşen sosyal hareketler (extra-institutional), imza toplama gibi pek çok göz ardı edilen konunun gündeme getirerek, göçmenlerin bu katılımlarının politik bir tavır olarak algılanmasının önünü açmıştır. Bu noktada, Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin politik olarak aktif olduğu söylenebilir. Türkiye kökenli göçmenler gerek dernek faaliyetleri gerekse Polonya'da oluşan kürtaj yasaklanmasına karşı oluşan sosyal hareketler ile politik yaşama doğrudan katılmaktadır.

Martiniello (2006, s. 83) çalışmasında politik yaşama katılma durumunun Avrupa'da olumlu yönde değişmeye başladığını belirtmiştir. Bu noktada, göçmenlerin uzun süre yalnızca ekonomik bir aktör olarak görülmesine karşın ev sahibi ülke siyasetinde aktif söz sahibi olduğuna dair bilincin geliştirilmesi kimlik, aitlik ve entegrasyonun da önemli bir boyutunu kapsamaktadır. Dolayısıyla politik alanda aktif olan göçmenler, aitlik hissi ile kendileri için oluşturulan kararları ve politikaları da etkilemektedir. Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenler özelinde, çalışmada da belirtildiği üzere, nüfus olarak daha küçük bir grup olmasına rağmen yerel ve ulusal siyasetle iç içe çalışan göçmenler bulunmaktadır. Bu durum, Türkiye kökenli göçmenlere yönelik yeni politikalar geliştirilmesini sağlamıştır. Katılımcılardan biri, 20 yıllık süreç içerisinde "Arap ülkelerinden Türkiye" tanımdan, Türkiye kökenli vatandaşlara çalışma izni kolaylığı ve sigorta, emeklilik ile ilgili anlaşmaların yapılmasına kadar yol alındığını belirtmiştir. Gelinek noktada, Türkiye kökenli göçmenlerin, dernek faaliyetleri, Türk kültürünü tanıtım çabaları, politika üretimine aktif katılımları ve Polonya'nın ihtiyaç duyduğu anlarda ekonomik güçlerini kullanarak yardım yapmalarının büyük bir katkısı vardır.

Türkiye kökenli göçmenlerin Türkiye'yi tanıtma çabası iki ülke arasında ilişkilere; iki ülkenin politik alanda alışveriş yapmalarına ve çeşitli alanlarda anlaşma imzalamalarına etki etmiştir. Diğer yandan, Polonya ile Türkiye arasında oluşan ılımlı hava, Türkiye kökenli göçmenlerin tanınması ve kabulüne olumlu katkıda bulunduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenler ev sahibi toplumla iletişim, dil bilgisi, etnik kökenle kurulan ilişkiler, bıkültürel evlilikler ve ekonomik gelir düzeyi çerçevesinde değişiklik göstermekle birlikte sosyal ve sistem entegrasyonu sağlayabilmişlerdir. Bu noktada, Polonya'da sistem enegrasyonunda en önemli etken dil bilgisi ve yeterliliği olarak ortaya çıkarken, sosyal entegrasyon için göçmenlerin ve ev sahibi toplumun birbirine olan bakış açısı büyük bir fark yaratmaktadır. Bu bağlamda,

devlet bazında iyi ilişkiler ve Türkiye kökenli göçmenlerin gerek medya gerekse çevrelerinde olumlu bir etki yaratmaları ve prestijli konumlarda olmaları ev sahibi toplumun olumlu bir tutum sergilemesinde etkili olmuştur. Dini etken, olarak Müslümanlara bakış açısı ve Türk Müslüman algısı ön plana çıkarken, Türkiye kökenli göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun seküler olması, etnik köken ve etnik kökende din algısına yönelik tutumu da etkilemekte ve göçmenlerin bir arada yaşaması ya da görüşmesinin önüne geçebilmektedir. Bu durumda, göçmenler arasında tek birleştirici etken olarak etnik kimlik kalmakla birlikte dünya vatandaşlığı kavramının yükselmesiyle etnik kimliğe yönelme azalmakta ve iletişim yalnızca yakın çevre ya da aile ile sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla dil bilmenin etkisiyle, göçmenler ev sahibi toplum üyeleriyle iyi ilişkiler kurarak sosyal entegrasyonu sağlamaktadır. Ancak bu durum, Türkiye kökenli göçmenlerin bir arada olduğu, iletişimin yüksek olduğu ya da ekonomik gelir düzeyi ve yaptığı iş gibi nedenlerle dışlanma ve aşağılanma ile karşılaştığı durumlarda yalnızlaşmayla birlikte ev sahibi toplumdaki uzaklaşma şeklinde sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla Polonya’da iki farklı Türkiye kökenli göçmen grubundan bahsetmek mümkündür. Bu iki grupta sistem entegrasyonunu sağlarken sosyal entegrasyonda farklı süreçler geçirmekte ve bazı noktalarda başarısız olabilmektedir. Ancak bu durum, entegrasyon politikaları ve çeşitli çalışmalar ile üstesinden gelinebilecek bir süreçtir.

5.2. Öneriler

Polonya’daki Türkiye kökenli göçmenleri ve entegrasyon süreçlerini kapsayan bu araştırma sonuçlarının işaret ettiği üzere Polonya başta olmak üzere Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine Türkiye’den göç edenlerle ilgili daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç vardır. Polonya’daki Türk göçmenlerin özelinde, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde yaşayan göçmenlerin göç nedenleri ve göç sonrası süreçte ortaya çıkan entegrasyon süreçlerini konu edinen bu araştırmanın verileri ve veriler sonucunda yapılan tartışmalar sonucunda yapılacak araştırmalar ve geliştirilecek politikalar bağlamında aşağıdaki a) Araştırmalara Yönelik Öneriler ve b) Uygulamaya Dönük Öneriler geliştirilmiştir.

a. Araştırmaya Yönelik Öneriler;

1. Entegrasyon süreçlerinin daha kapsamlı ve çok boyutlu bir şekilde anlaşabilmesi için, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri başta olmak üzere farklı Avrupa ülkelerinde sosyal ve sistem entegrasyonunu içeren çalışmalar yapılmalıdır.
2. Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerde görüldüğü gibi bikültürel evliliklerin sosyal ve sistem entegrasyona etkisine doğrudan odaklanan araştırmalar yapılmalıdır.
3. Dini ve etnik kimlik algısının ev sahibi topluma entegrasyona ve etnik köken gruba yaklaşıma etkisi ele alınmalı bu bağlamda yapılan araştırmalar çeşitlendirilmelidir.
4. Polonya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin özelinde, yeni medya kullanımı ve yeni medya kullanımının etnik kökene yaklaşıma etkisi üzerine araştırmalar yapılmalıdır.
5. Avrupa'daki ilk kuşak göçmenlerin yeni vatan algıları üzerine Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki Türkiye kökenli göçmenleri kapsayacak şekilde yeni çalışmalar yapılmalıdır.
6. Ev Sahibi toplumun, göçmenlere yönelik oluşturduğu yargılar ve tutumların sebepleri irdelenmeli, bu bağlamda yeni çalışmalar yapılmalıdır.

b) Uygulamaya Dönük Öneriler

1. Göçmenlerin sosyal ve sistem entegrasyonunda en önemli faktör olan dil eğitimi için yeni koşulları hazırlanmalı, bu bağlamda Polonya özelinde, vatandaşlık için gerekli hale gelen dil şartı doğrultusunda kurs ve eğitim gibi destekleyici çalışmalar arttırılmalıdır.
2. Polonya'da doğan ikinci nesil göçmenlerin hem ev sahibi ülkenin dili hem de ana dil eğitimine önem verilmeli bu bağlamda çift taraflı dil eğitimi programları oluşturulmalıdır.
3. Polonya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin etnik kökene yönelik olan olumsuz yaklaşımını giderici, etkinliklere önem verilmelidir.
4. Ev sahibi toplumun Türkiye kökenli olma ve Müslüman kimlikleri üzerinden oluşturduğu önyargılara yönelik yeni ve geleneksel medyada ayrımcılık

dilinden uzaklaşılması için gerekli tedbirler alınmalı ve ortak iletişimi arttırıcı programlara daha çok yer verilmelidir.

5. Ev sahibi toplumun göçmenlere yönelik politikaları bağlamında, yerel yönetimler, göçmen dernekleri, uluslararası kurumların yanı sıra devlet kurumları da entegrasyon programları ve kültürlerarası diyalog platformları geliştirilmelidir.
6. Göçmenlerin ve ev sahibi toplumun bir araya gelmesini sağlayan, kültürel etkinlikler arttırılmalı bu bağlamda, kültürel alışveriş desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

- Adhikary, P., & vd. (2008). Health and lifestyle of Nepalese migrants in the UK. *BMC International Health and Human Rights*, 8(1), 6. doi:10.1186/1472-698X-8-6
- Akıncı, M. A. (2014). Fransa'daki Türk Göçmenlerinin Etnik ve Dinî Kimlik Algıları. *bilig*, (70), 29-58. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/234301>
- Aksel, D. B., & İçduygu, A. (2012). *Türkiye'de Düzensiz Göç*. Ankara: IOM (Uluslararası Göç Örgütü).
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 292-303.
- Aksu Kargın, İ. (2021). A Study of the Social Acceptance of Syrian Refugee Children in Turkey. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(39), 548-581. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1011509>
- Albada, K., & vd. (2021). When cultures clash: Links between perceived cultural distance in values and attitudes towards migrants. *British Journal of Social Psychology*, 60, 1350–1378.
- Alperen, A., & Yaprak, A. (2019). Almanya'da Türklere Yönelik Uygulanan Entegrasyon Kursları Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 77-94.
- Amelina, A., & Faist, T. (2008). Turkish Migrant Associations in Germany: Between Integration Pressure and Transnational Linkages. *Revue européenne des migrations internationales*, 24(2), 91-120.
- Amit, K., & Bar-Lev, S. (2015). Immigrants' Sense of Belonging to the Host Country: The Role of Life Satisfaction, Language Proficiency, and Religious Motives. *Soc Indic Res*, (124), 947–961. DOI 10.1007/s11205-014-0823-3
- Andrejuk, K. (2019). Strategizing Integration in the Labor Market. Turkish Immigrants in Poland and the New Dimensions of South-to-North Migration. *Polish Sociological Review*, 2(206), 157-176.
- Arastaman, G., & vd. (2018). Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlik: Kuramsal Bir İnceleme. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi (YYU Journal of Education Faculty)*, 15(1), 37-75. <http://dx.doi.org/10.23891/efdyyu.2018.61>

- Archer, M. (1996). Social Integration and System Integration: Developing the Distinction. *Sociology*, 30(4), 679-699.
- Ateş, H., & Yavuz, Ö. (2017). (G)öçmen (Ö)tekileştirme ve (Ç)ok (K)ültürlülük. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (22), 1287-1301.
- Aydın, F. (2014). *Uluslararası İşgücü Anlaşmaları*. Ankara: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Aydın, K. (2018). Max Weber, Eşitsizlik ve Toplumsal Tabakalaşma. *Journal of Economy Culture and Society*, (57), 245-267.
- Başkale, H. (2016). Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi. *DEUHFED*, 9(1), 23-28.
- Berry, J. W., & vd. (2006). Immigrant youth: acculturation, identity, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 55(3), 303-332.
- Berting, J. (2018). *Kimlik Siyaseti Krizler, İnşalar, Aktörler* (H. İnanç, Trans.). Bilge Kültür Sanat.
- Bijak, J., & Korys, I. (2009). Poland. In H. Fassmann & vd (Eds.), *Statistics and Reality Concepts and Measurements of Migration in Europe* (pp. 195-217). Amsterdam: Amsterdam University Press. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt46n2qg>
- Bilgili, Ö. (2014). Migrants' Multi-Sited Social Lives Interactions between Sociocultural Integration and Homeland Engagement. *Comparative Migration Studies*, 2(3), 283-304.
- Bosswick, W., & Heckmann, F. (2006). *Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities*. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Boyd, M. (1989). Family and personal networks in international migration. *International Migration Review*, 23(3), 638-670.
- Butcher, M. (2008). FOB boys, VCs and Habibs: Using language to navigate difference and belonging in culturally diverse Sydney. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(4), 371-387.
- Carliner, G. (2000). The Language Ability of U.S. Immigrants: Assimilation and Cohort Effects. *The International Migration Review*, 34(1), 158-182.

- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castles, S., & Miller, M. J. (2009). *The age of migration: International population movements in the modern world* (4th ed.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Chen, W. (2010). Internet usage patterns of immigrants in the process of intercultural adaptation. *Cyber Psychology, Behavior & Social Networking*, 13(4), 387–399.
- Chen, W., & Choi, A. S.K. (2011). Internet and social support among Chinese migrants in Singapore. *new media & society*, 13(7), 1067–1084.
- Cheung, S. Y., & Phillimore, J. (2013). *Social networks, social capital and refugee integration*. Nuffield Foundation.
- Chiswick, B. R., & Miller, P. W. (2014). *International Migration and the Economics of Language* [IZA Discussion Paper].
- Chow, H. P.H. (2007). Sense of belonging and life satisfaction among Hong Kong adolescents immigrants in Canada. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33(3), 511–520.
- Chriswick, B. R., & Miller, P. W. (1995). The Endogeneity between Language and Earnings: International Analyses. *Journal of Labor Economics*, 13(2), 246–288. doi:10.1086/298374.
- Civelek, Y. H. (2015-1). Ethnicity, Language, Education: Confrontation of Mother Tongue and Government's Language within Ethnic Households. *Sosyoloji Konferansları*, (51), 145-167. DOI: 10.18368/IU/sk.23750.
- Cohen, J., & Sirkeci, İ. (2016). Migration and insecurity: rethinking mobility in the neoliberal age. In J. Carrier (Ed.), *After the Crisis, Antropological thought, neoliberalism and the aftermath* (pp. 96-113). London, New York: Routledge.
- Cresswell, T. (2008). Place: Encountering geography as philosophy. *Geography*, 93(3), 132–139.
- Czeranowska, O., & vd. (2018). *Context Analysis – Warsaw, Poland*. Atlas of Transitions - New Geographies for a Cross-Cultural Europe. Retrieved February 3, 2022, from <http://www.atlasoftransitions.eu/wp-content/uploads/2018/09/CONTEXT-ANALYSIS-Poland.pdf>

- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 67-91.
- Çamlı, A. Y. (2020). Talcott Parsons'ın Düşüncesinde Pratik-Rasyonellik Tasarımı. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(17), 202-208.
- Çiçekli, B. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü.
- De Haas, H. (2010). *Migration transitions: A theoretical and empirical inquiry into the developmental drivers of international migration*. Oxford: IMI Working Paper, University of Oxford.
- de Rooij, E. A. (2012). Patterns of Immigrant Political Participation: Explaining Differences in Types of Political Participation between Immigrants and the Majority Population in Western Europe. *European Sociological Review*, 28(4), 455–481. DOI:10.1093/esr/jcr010
- de Vroome, T., & vd. (2014). The Integration Paradox: Level of Education and Immigrants' Attitudes Towards Natives and the Host Society. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 20(2), 166–175. DOI: 10.1037/a0034946
- Demirağ, H., & Kakışım, C. (2018). Almanya'daki Türklerin Göç ve Entegrasyon Süreci: Birinci Kuşak ve Üçüncü Kuşak Karşılaştırması. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (75), 123-152.
- Demirhan, Y., & Aslan, S. (2015). Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Birey ve Toplum*, 5(9), 23-62.
- Demirtepe, T., & Yılmaz, M. (2015). *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Yıllığı 2013*. Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi. https://www.ayu.edu.tr//static/kitaplar/almanak_ic_sayfa.pdf
- Develi, E. S. (2017). 21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politikası. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Göç Özel Sayısı), 1343-1353.
- Doytcheva, D. (2009). *Çokkültürlülük* (T. Akıncılar Onmuş, Trans.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Doytcheva, M. (2016). *Çokkültürlülük* (T. Akıncılar Onmuş, Trans.). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Drbohlav, D. (2012). Patterns of immigration in the Czech Republic, Hungary and Poland A comparative perspective. In M. Okólski (Ed.), *European Immigrations Trends, Structures and Policy Implications* (pp. 179-210). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Drbohlav, D., & vd. (2011). Conclusion. In I. Grabowska-Lusinska (Ed.), *Immigration Puzzles: Comparative Analysis of the Czech Republic, Hungary and Poland Before and After Joining the EU* (pp. 128-132). Lap Lambert Academic Publishing.
- Dustmann, C., & Van Soest, A. (2002). Language and the Earnings of Immigrants. *Industrial and Labor Relations Review*, 55(3), 473-492.
- Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum*, 5(9), 9-22.
- Ela Özcan, E. (n.d.). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat Dergisi*, 183-215.
- Erat, V. (2018). Çokkültürlülük ve Ayrımcılık Arasında: Avrupa Ülkelerinin Entegrasyon Politikalarında Eğitim Alanı. *Mukaddime*, 9(özel sayı 1), 79-94.
- Erkal, M. E. (2011). Social Integration. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0(25), 131-138. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuoskon/issue/9525/119026>
- Ehrkamp, P. (2005). Placing Identities: Transnational Practices and Local Attachments of Turkish Immigrants in Germany. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(2), 345-364.
- Esser, H. (2000). *Soziologie. Spezielle Grundlagen. Band 2: Die Konstruktion der Gesellschaft*. Frankfurt/New York: Campus.
- Esser, H. (2006a). *Migration, Language and Integration: AKI Research Review 4*. Berlin: Programme on Intercultural Conflicts and Societal Integration (AKI) Social Science Research Center Berlin.
- Esser, H. (2006b). *Sprache und Integration*. Frankfurt: Campus Verlag.
- EUROPA. (2021). *Governance of Migrant Integration in Poland*. Retrieved 09 06, 2021, from <https://ec.europa.eu/migrant-integration/governance/poland>
- Eve, M. (2010). Integrating via networks: foreigners and others. *Ethnic and Racial Studies*, 33(7), 1231-1248.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. Çağaloğlu-İstanbul Bağlam Yayıncılık.

- Fihel, A., & vd. (2018). The direct and indirect impact of international migration on the population ageing process: A formal analysis and its application to Poland. *Demographic Research, (January-June)*, 38, 1303-1338.
- Floyd, M. F., & vd. (2014). Conclusions: Emerging issues. In M. Stodolska, G. Walker, K. J. Shinew, & M. F. Floyd (Eds.), *Race, Ethnicity, and Leisure: Perspectives on Research, Theory, and Practice* (pp. 297-306). Human Kinetics.
- Fokkema, T., & vd. (2016). Pendular migration of the older first generations in Europe: misconceptions and nuances. In C. Schweppe & V. Horn (Eds.), *Transnational aging. Current insights and future challenges* (pp. 141–159). Routledge, New York.
- Giddens, A. (1979). *Central Problems in Social Theory*. London. Macmillan.
- Gleason, P. (2014). Kimliği Tanımlamak: Kimliğin Semantik Tarihi ve Mantığı. In F. Mollaer (Ed.), *Kimlik Politikaları* (pp. 21-53). Doğu Batı Yayınları.
- Görmezöz, G. (2011). Uluslararası Göç ve Tarihsel Gelişimi. In *İstihdam'da 3 İ: İşgücü, İşveren İşkur 50. Yılında Yurtdışına İşçi Göçü*. pp. 38-44.
- Göktuna Yaylacı, F. (2012). *Belçika'da Yaşayan Türklerin Yörecilik Anlayışları ve Toplumsal İletişim Süreçleri: Belçika'daki Emirdağlılar ve Posoflulara İlişkin Bir Araştırma* [Doktora Tezi]. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göktuna Yaylacı, F. (2014). Belçika'da Yaşayan Türklerin Etnik Toplumsal İletişim Süreçlerine Katılımları: Emirdağ Ve Posof Kökenliler Örneği. *İdealkent*, (14), 153-181. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/463709>
- Górny, A., & vd. (n.d.). *Poland: Becoming a country of sustained immigration* (Issue 10) [IDEA Working Papers].
- Granovetter, M. (1983). The strength of weak ties: a network theory revisited. *Sociological Theory*, 1, 201–233.
- Greenwood, M. J. (1985). Human Migration: Theory, Models, and Empirical Studies. *Journal of Regional Science*, 25(4), 521-544. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9787.1985.tb00321.x>
- Hagen-Zanker, J. (2008). *Why do people migrate? A review of the theoretical literature - Munich Personal RePEc Archive*. - Munich Personal RePEc Archive. Retrieved February 3, 2022, from <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/28197/>

- Heckmann, F. (2006). *Integration and Integration Policies Imiscoe Network Feasibility Study* [efms INTPOL TEAM]. Bamberg: European forum for migration studies. Retrieved 02 03, 2022, from <https://www.efms.uni-bamberg.de/pdf/INTPOL%20Final%20Paper.pdf>
- Henkes, C., & vd. (2011). *Entegrasyon, Göç ve Sosyal Demokrasi* (J. Dahm, Ed.). Friedrich-Ebert-Stiftung, Abt. Politische Akad. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/tuerkei/17545.pdf>
- Hermans, H. (1996). Voicing the Self: From Information Processing to Dialogical Interchange. *Psychological Bulletin*, 119(1), 31-50.
- Hjerm, M., & Nagayoshi, K. (2011). The composition of the minority population as a threat: Can real economic and cultural threats explain xenophobia? *International Sociology*, 26(6), 815–843. DOI: 10.1177/0268580910394004
- Hogan-Brun, G., & vd. (2009). Introducing cross-national perspectives on language, migration and citizenship. In R. Wodak & G. Myers (Eds.), *Discourses on Language and Integration* (pp. 1-15). Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
- Hopkins, G. (2010). A changing sense of Somaliness: Somali women in London and Toronto. *Gender, Place and Culture*, 17(4), 519–538.
- Huot, S., & vd. (2014). Negotiating belonging following migration: Exploring the relationship between place and identity in Francophone minority communities. *The Canadian Geographer / Le Géographe canadien*, 58(3), 329–340. DOI: 10.1111/cag.12067
- İçduygu, A., & vd. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere*. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi MiReKoç Proje Raporları.
- IOM. (2022). *Dünya Göç Raporu*. Geneva: Uluslararası Göç Örgütü.
- IOM. (2020). *Dünya Göç Raporu*. Geneva: Uluslararası Göç Örgütü.
- Jetten, J., & vd. (2001). Rebels with cause: group identification as a response to perceived discrimination from mainstream. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(9), 1204-13.
- Józwiak, I., & Piechowska, M. (2017). *Crisis-driven Mobility between Ukraine and Poland. What Does the Available Data (Not) Tell Us* [CMR Working Paper

- 99/157]. Centre of Migration Research. <http://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2017/05/WP99157.pdf>
- Kaczmarczyk, P., & Okólski, M. (2008, Labour Migration In Europe Autumn). Demographic and labour-market impacts of migration on Poland. *Oxford Review of Economic Policy*, 24(3), 599-624.
- Karakaya, C. (2020). Avrupa'ya İşçi Göçünde Uyum ve Uyum Sürecinin Kuşaklararası Değerlendirilmesi. *Toplumsal Politika Dergisi*, 1(2), 116-133. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tpd>
- Kaya, A. (2014). Türkiye'de Göç ve Uyum Tartışmaları: Geçmişe Dönük Bir Bakış. *İdealkent*, (14), 11-28.
- Kazanç, M. B. (2014). *İkili İşgücü Anlaşmalarının Türkiye'nin Yurtdışı İstihdamı Üzerine Etkileri ve İşkur Öneriler* [Uzmanlık Tezi]. Ankara : T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.
- Kempny, M. (2010). *Polish Migrants in Belfast: Border Crossing and Identity Construction*. Cambridge Scholars.
- Khoo, S.-E. (2011). Intermarriage, Integration and Multiculturalism: A Demographic Perspective. In M. Clyne & J. Jupp (Eds.), *Multiculturalism and Integration: A Harmonious Relationship* (pp. 101-120). ANU Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt24h7j6>
- Kim, Y. M., & vd. (2014). Meaning and Practical Application of Leisure as a Cultural Welfare for Adjustment of Marriage Migrant Women in Korea. *Korean Journal of Physical Education*, 53(2), 407-421.
- Koryś, I., & Żuchaj, O. (2000). Working Paper Turkish Migratory Flows To Poland: General Description. (ISS) *Institute for Social Studies University of Warsaw*, (37). <http://www.migracje.uw.edu.pl/publikacje/turkish-migratory-flows-to-poland-general-description-2/>
- Kusek, W. A. (2019). Ukrainian migrants in Poland: Socio-economic inclusion or exclusion? *Local Economy*, 34(7), 739-744. <https://doi.org/10.1177/0269094219889877>
- Kymlicka, W. (1998). *Çokkültürlü Yurttaşlık Azınlık Hakların Liberal Teorisi* (A. Yılmaz, Trans.). İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Kymlicka, W. (2006). *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş* (E. Kılıç, Trans.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Lee, E. (1966). A theory of migration. *Demography*, (3), 47–57.
- Lockwood, D. (1964). Social Integration and System Integration. In G. K. Zollschan & W. Hirsch (Eds.), *Explorations in Social Change* (pp. 244-257). Houghton Mifflin Company.
- Manço, A. A. (2000). Belçika'daki Türklerin 40 yılı (1960-2000): Sorunlar, Gelişmeler, Değişmeler. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 1(1), 119-133. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/217495>
- Marcus, G. E. (1995). Ethnography in/of the world system: The emergence of multisited ethnography. *Annual Review of Anthropology*, (24), 95–117.
- Martiniello, M. (2006). Political participation, mobilisation and representation of immigrants and their offspring in Europe. In R. Bauböck (Ed.), *Migration and Citizenship: Legal Status, Rights and Political Participation* (pp. 83-105). Amsterdam: Amsterdam University Press. <https://doi.org/10.1515/9789048504268-007>
- Massey, D. S., & vd. (2014). Uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi. *Göç Dergisi*, 1(1), 11-46.
- Massey, D. S., & Redstone, A. I. (2006). Immigrant intentions and mobility in a global economy: The attitudes and behavior of recently arrived US immigrants. *Social Science Quarterly*, 87(5), 954–971.
- Matusz, P., & Aivaliotou, E. (2020). *Circular and temporary migration in Poland* [ADMIGOV DELIVERABLE 3.2]. Wrocław: UW. Retrieved 02 03, 2022, from https://admigov.eu/upload/Deliverable_D32_Matusz_Temporary_and_Circular_Migration_Poland.pdf
- Matysiak, A., & Nowok, B. (2007). Stochastic forecast of the population of Poland, 2005–2050. *Demographic Research*, (17), 301-338. <http://www.jstor.com/stable/26347956>
- Maxwell, J. (1992). Understanding and validity in qualitative research. *Harvard educational review*, 62(3), 279-301.

- Mayadas, N. S., & Elliott, D. (1992). Integration and Xenophobia. *Journal of Multicultural Social Work*, 2(1), 47-62. http://dx.doi.org/10.1300/J285v02n01_04
- MIGRACJE.GOV.PL. (2020). Mapy i dane statystyczne imigrantów i służb migracyjnych Polski. Retrieved February 3, 2022, from <https://migracje.gov.pl/en/>
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *An Expanded Sourcebook: Qualitative Data Analysis (Second edition)*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.
- Mutluer, M. (2003). *Uluslararası göçler ve Türkiye: kurumsal ve ampirik bir alan araştırması Denizli/Tavas*. Çantay kitabevi.
- Mügge, L., & van der Haar, M. (2016). Who Is an Immigrant and Who Requires Integration? Categorizing in European Policies. In B. Garcés-Mascareñas & R. Penninx (Eds.), *Integration Processes and Policies in Europe* (pp. 77-90). IMISCOE Research Series. DOI 10.1007/978-3-319-21674-4_5
- Okólski, M. (2009). General introduction. In A. Górny & vd (Eds.), *Poland: becoming a country of sustained immigration* (pp. 6-27). IDEA Working Papers.
- Okólski, M. (2012). Transition from emigration to immigration Is it the destiny of modern European countries? In M. Okólski (Ed.), *European Immigrations Trends, Structures and Policy Implications* (pp. 23-44). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Parera, P. M., & Delgado, M. P. (2015). An Approach to Integration: The Integration of Language and Content to promote L2 Learner Autonomy at the College Level. *Gist Education and Learning Research Journal*, (10), 92-112.
- Petersen, W. (1958). A General Typology of Migration. *American Sociological Review*, 23(3), 256-266.
- Rajjman, R., & vd. (2015). Language Proficiency among Post-1990 Immigrants in Israel. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(8), 1347-1371. DOI: 10.1080/1369183X.2014.982523
- Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. *Journal of the Royal Statistical Society*, (48), 167-235.
- Ravenstein, E. G. (1889). The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society*, 52(2), 241–305.
- Rawls, J. (2005). *A Theory of Justice*. USA: Harvard University Press.

- Rebhun, U. (2014, Summer 2015). English Language Proficiency among Israeli Jews and Palestinian Arabs in the United States, 1980–2000. *International Migration Review*, 49(2), 271–317. doi:10.1111/imre.12064
- Renzaho, A. M.N., & vd. (2010). Parenting, family functioning and lifestyle in a new culture: the case of African migrants in Melbourne, Victoria, Australia. *Child and Family Social Work*, (16), 228–240. doi:10.1111/j.1365-2206.2010.00736.x
- Richmond, A. H. (1988). Sociological Theories of International Migration: The Case of Refugees. *Current Sociology*, 36(7), 7-25.
- Rizzo, A. (2017). *The Role of Language Testing in the Migration Flow to the European Union* [Doktora Tezi]. Universita Degli Studi Di Palermo.
- Rusiłowicz, K., & vd. (2020). *Asylum Information Database (AIDA) Country Report: Poland*. European Council on Refugees and Exiles (ecre). Retrieved 09 24, 2021, from https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2021/04/AIDA-PL_2020update.pdf
- Ryan, L. (2007). Migrant women, social networks and motherhood: the experiences of Irish nurses in Britain. *Sociology*, 41(2), 295–312.
- Sabar, N. (2002). Kibbutz L. A.: A Paradoxical Social Network. *Journal of Contemporary Ethnography*, 31(1), 68–94.
- Sağlık, Ç. (2019). Emile Durkheim'in Metodolojisi ve Sosyolojisi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 449-480.
- Saleh, İ. (2015). Is it Really Xenophobia in South Africa or an Intentional Act of Prejudice? *Global Media Journal*, 9(2), 298-313.
- Say, Ö. (2013). *21. Yüzyılda Ulus, Çokkültürlülük ve Etnisite*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Sayın, Y., & vd. (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 1-13.
- Schrover, M., & Moloney, D. M. (2013). Conclusion: Gender, migration and cross-categorical research. In M. Schrover & D. M. Moloney (Eds.), *Gender, migration and categorization: Making distinctions between migrants in Western countries, 1945–2010* (pp. 255–263). Amsterdam: IMISCOE Research. Amsterdam University Press.

- Sirkeci, İ., & Erdoğan, M. M. (2012). Editoryal: Göç ve Türkiye. *Migration Letters*, 9(4), 297-302.
- Sirkeci, İ., & Göktuna Yaylacı, F. (2019). Küresel Hareketlilik Çağında Göç Kuramları ve Temel Kavramlar (F. Göktuna Yaylacı, Ed.). In *Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye'de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler*. Londra: Transnational Press London. pp. 15-39.
- Skrobanek, J. (2009). Perceived Discrimination, Ethnic Identity and the (Re-) Ethnicisation of Youth with a Turkish Ethnic Background in Germany. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(4), 535-554. DOI: 10.1080/13691830902765020
- Solano, G., & Huddleston, T. (2020). *Poland / MIPLEX 2020*. Migrant Integration Policy Index. Retrieved February 3, 2022, from <https://www.mipex.eu/poland>
- Sowa-Behtane, E. (2016). *Binational Marriages and Multicultural Educational Environment* (Vol. III). SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. DOI: <http://dx.doi.org/10.17770/sie2016vol3.1447>
- Stefańska, R. (2015). *Integration Policy and Activities in Poland* [INTERACT Research Report 2015/07]. San Domenico di Fiesole : European University Institute.
- Şahin, B. (2010). Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme. *Bilig*, (55), 103-134.
- Şahin, S. (2012). Almanya'ya Türk Vatandaşlarının Göçünün 51.Yılı Kazanımlar ve Tehditler. *Hacettepe Ü. Sosyolojik Araştırmalar e-Dergisi*. <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/>
- Şahin Kütük, B. (2015). Hollanda'da Yaşayan Türklerde Kimlik ve Ulusötesi Medya Kullanımı. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (22), 203-218. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/593606>
- Şan, M., & Haşlak, İ. (2012). Asimilasyon ile Çokkültürlülük Arasında Amerikan Anaakımını Yeniden Düşünmek. *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, 7(1), 29-54.
- Şemşit, S. (2018). Avrupa Birliği Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış. *Yönetim ve Ekonomi*, 25(1), 269-289.

- Taylor, C. (2010). *Çokkültürcülük* (A. Gutman, Ed.; Y. Salman, Trans.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2014). *Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018 Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı.
- Tekin, F. (2011). Kültürel Travma Olarak Zorunlu Göç. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (25), 91-100.
- The Foundation Bureau of Social Initiative. (2017). *Integration of Immigrants in Poland* [İSDL (integration by social & digital learning)]. Retrieved 09 22, 2021, from https://www.isdlearning.eu/wp-content/uploads/2019/07/ISDL_PRELIMINARY-REPORT_POLAND.pdf
- Tilbe, A., & Bosnalı, S.(. (2016). *Goc Uzerine Yazın Ve Kultur Incelemeleri*. Transnational Press London.
- Turcja - Ministerstwo Edukacji i Nauki - Portal Gov.pl. (2020). Gov.pl. Retrieved February 6, 2022, from <https://www.gov.pl/web/nauka/turcja>
- Tuzcu, A., & Bademli, K. (2014). Göçün Psikososyal Boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(1), 56-66.
- Türkiye-Polonya Sosyal Güvenlik Anlaşması SGK Genelgesi. (2021, June 21). iKANUN. Retrieved February 6, 2022, from <http://www.ikanun.com/duyuru/turkiye-polonya-sosyal-guvenlik-anlasmasi-sgk-genelgesi>
- Uysal - Bozkır, Ö., & vd. (2015). Article Navigation Translation and Validation of the De Jong Gierveld Loneliness Scale Among Older Migrants Living in the Netherlands. *The Journals of Gerontology: Series B*, 72(1), 109–119. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbv044>
- Van Tubergen, F., & Kalmijn, M. (2009). Language Proficiency and Usage among Immigrants in the Netherlands: Incentives or Opportunities? *European Sociological Review*, 25(2), 169–182. doi:10.1093/esr/jcn043.
- Walzer, M. (1983). *Spheres of Justice*. USA: Basic Books Inc.
- Yentür, Ö. (2018). *Göçün Yeni Adresi: Polonya'da Yaşayan Türkler Üzerinde Sosyolojik Bir Analiz Krakov Örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı ed.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yiğit, Y. (2011). İİBK'dan İŞKUR'a Yurtdışına İşçi Göçü. *İstihdam'da 3 İ: İşgücü, İşveren İşkur 50. Yılında Yurtdışına İşçi Göçü*, s. 44-47.
- Yuval-Davis, N. (2006). Belonging and the politics of belonging. *Patterns of Prejudice*, 40(3), 197-214.
- Zapata-Barrero, R., & Yalaz, E. (2019a). Giriş: Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalara Giden Yolu Açmak. In R. Zapata-Barrero & E. Yalaz (Eds.), *Avrupa Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalar* (pp. 1-10). Gar Göç Araştırmaları Derneği.
- Zapata-Barrero, R., & Yalaz, E. (2019b). Avrupa'da Nitel Göç Araştırmalarını Haritalama: Açıklayıcı bir Analiz. In R. Zapata-Barrero & E. Yalaz (Eds.), *Avrupa Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalar* (pp. 10-39). Gar Göç Araştırmaları Derneği.
- Żukowski, A., & Chełminiak, M. (2021). Polish-Russian Cross-border Cooperation from the Perspective of Polish Foreign Policy. *Regional Formation and Development Studies*, 3(17), 181-188. <https://core.ac.uk/download/pdf/233177199.pdf>
- (n.d.). Ministry of Funds and Regional Policy. Retrieved February 06, 2022, from <https://www.muir.gov.pl/strony/aktualnosci/nowe-priorytety-rzadowej-polityki-migracyjnej/>
- (2020). Language selection | European Union. Retrieved February 3, 2022, from <https://europa.eu/>

EK – 1. Görüşmecilerin kısa biyografileri ve takma isimleri

Arif - 29 yaşında, bekar, Erkek, lisans mezunu. Bydgoszcz'da yaşıyor. A2 seviyesinde Lehçe biliyor. Süreli oturma izni ile kalıyor. Makine mühendisi, Erasmus+ değişim programı ile Polonya'da eğitim almaya başlamış ve çalışma amaçlı temelli yerleşti.

Alp - 45 yaşında, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ile evli, 3 çocuğu var, erkek, ön lisans mezunu. Poznan'da yaşıyor. İyi seviyede Polonya'ca biliyor. 21 yıldır Polonya'da yaşıyor, vatandaş. Türk yöneticilerin kurduğu bir tekstil şirketinde çalışmak için gelip, kendi şirketini açtı.

Ahmet - 36 yaşında, bekar, Erkek, lisans mezunu, erkek. Wroclaw'da yaşıyor. B1 seviyesinde Polonya'ca biliyor. Kalıcı oturma izni ile kalıyor. 10 yıldır Polonya'da yaşıyor. Bilgisayar Mühendisi, eğitim amaçlı Polonya'ya gelip, iş bularak kaldı.

Ayça - 35 yaşında, Bekar, Kadın, Yüksek lisans öğrencisi. Bydgoszcz'da yaşıyor. B2 seviyesinde Lehçe biliyor. Süreli oturma izni ile kalıyor, 5 yıldır Polonya'da yaşıyor. Erasmus+ ile eğitim amaçlı gelip, Polonya şirketinde kaldı.

Ayhan - 56 yaşında, Polonyalı biriyle evli, erkek. Yüksek lisans mezunu. Varşova'da yaşıyor. Serbest ticaret ve Varşova konsoloslüğunda, yeminli tercüman olarak Türkçe-Lehçe çevirmenlik yapıyor. 28 yıldır Polonya'da yaşıyor, vatandaş. Çok iyi derecede Lehçe biliyor. Polonya'ya eğitim ve dil pratiği amaçlı gelip, Türkiye'ye dönmüş ve daha sonra eşi nedeniyle temeli Polonya'ya yerleşmiştir.

Bekir - 28 yaşında, bekar, erkek. Yüksek lisans öğrencisi, Varşova'da yaşıyor. Elektrik elektronik mühendisi. 6 yıldır Polonya'da yaşıyor. A2 seviyesinde Lehçe biliyor. Lehçe ve Rusça dil becerilerini geliştirmek için gelip, yerleşti.

Burak - 26 yaşında, bekar, erkek. Lisans mezunu, Varşova'da yaşıyor. Süreli oturma izni ile kalıyor. 6 yıldır, Polonya'da yaşıyor. A1 derecesinde Lehçe biliyor. Eğitim amaçlı ekonomik nedenler göz önünde tutularak, Polonya'ya yerleşti.

Bahri - 35 yaşında, Polonyalı biriyle evli, lisans mezunu. Gdansk'ta yaşıyor. Oturma izni ile 9 yıldır Polonya'da yaşıyor. 2 çocuğu var. C1 seviyesinde Lehçe biliyor. Erasmus+ eğitim ve değişim programları ile Polonya'ya gelip, temelli yerleşti.

Cemre - 39 yaşında, bekar, lisans mezunu. Wroclaw'da yaşıyor. 10 senedir Polonya'da ikamet ediyor. Kalıcı oturma izni ile bulunuyor. Polonya'ya iş teklifi sonrasında geldi ve yerleşiyor.

Deniz - 57 yaşında, Polonyalı biriyle evli, kadın, lise mezunu. Ev hanımı, iyi derecede Lehçe biliyor. Eşiyle evde Türkçe konuşuyor. 30 yıldır Polonya'da ikamet ediyor, vatandaşı. Polonya'ya eşiyle evlendikten sonra göç ediyor.

Gökhan - 22 yaşında, Bekar, Polonyalı kız arkadaşıyla yaşıyor, ön lisans mezunu lisans öğrencisi. 2 yıldır Polonya'da süreli oturma izni ile kalıyor. Varşova'da yaşıyor, iyi derecede Lehçe biliyor. Erasmus+ programı ile gelmiş ve öğrenci olarak kalıyor.

Halil - 46 yaşında, erkek Polonyalı biriyle evli, evde Lehçe konuşuluyor. 2 çocuğu var, uluslararası firmada müdür. 19 senedir Gdansk şehrinde ikamet ediyor. Vatandaş, çok iyi derecede Lehçe biliyor. Polonya'ya eşiyle tanıştıktan sonra taşınıyor.

Haydar - 59 yaşında, Polonyalı biriyle evli 2 çocuğu var. Evde Lehçe konuşuyorlar, erkek, önlisans mezunu. 23 yıldır Polonya'da, Gdansk'ta yaşıyor vatandaş. Turizm acentası ve danışmanlık şirketi sahibi. Polonya'ya büyük İstanbul depremi sonrası göç Polonyalı eşiyle birlikte göç ediyor. C1 seviyesinde Lehçe biliyor.

Hayri - 27 yaşında, bekar, Polonyalı kız arkadaşıyla birlikte yaşıyor, erkek. Lisans mezunu, İthalat, ihracat ve lojistik alanında şirketi var. Çok iyi derecede Lehçe biliyor, 7 yıldır Polonya'da yaşıyor. Poznan'da ikamet ediyor. Polonya'ya Erasmus+ programının Free movement hareketliliğine dönüştürerek gelmiş ve temelli yerleşmiştir.

İlhan - 38 yaşında, Polonyalı biriyle ilişkisi var. 2 çocuğu var, evde Lehçe-Türkçe konuşuyorlar, erkek. Yüksek lisans mezunu, finansal analist ve danışmanlık şirketi sahibi. 13 yıldır Polonya'da, Wroclaw'da yaşıyor. Vatandaş. Çok iyi derecede Lehçe biliyor. Erasmus+ programı ile gelerek, yüksek lisans ve doktora başlangıcını Polonya'da yapmış ve daha sonra farklı işlerde çalışarak temelli kalmıştır.

Kadir - 25 yaşında, bekar, erkek. Lisans mezunu, E ticaret alanında bir Türk firmada çalışıyor. POTİAD dernek yönetiminde görev alıyor. Erasmus staj hareketliliği ile gelerek kalmıştır. Orta seviyede Lehçe biliyor, 2 yıldır süreli oturma izni ile Varşova'da kalıyor.

Kenan - 37 yaşında, bekar, erkek. Lisans mezunu, özel bir şirkette çalışıyor. Ortanın altı seviyesinde Lehçe biliyor. Polonya'ya şirketin açtığı yurtdışı pozisyonuna başvurarak göç etmiştir. Varşova'da yaşıyor.

Mustafa - 50 yaşında, Türk biriyle evli, 2 çocuğu var, evde Türkçe konuşuyorlar, erkek. Uluslararası ticaret alanında kendi şirketi var. 10 yıldır Polonya'da, Varşova'da yaşıyor. Süresiz oturma izni var. Lehçe dilini bilmiyor. Aile firmasından ayrılarak kendi işini kurmak amacıyla, iş bağlantılarını kullanarak Polonya'ya yerleşmiştir.

Mert - 45 yaşında, Polonyalı biriyle beraber, 2 çocuğu var, evde Lehçe konuşuyorlar, erkek. Kebap dükkanı var, 20 yıldır Polonya'da yaşıyor, vatandaş, ortaokul mezunu. Çok iyi derecede Lehçe biliyor. Torun'da ikamet ediyor. Almanya'da ilk eşiyile tanıştıktan sonra Polonya'ya göç ediyor ve sonra iş dolayısıyla kalıyor.

Nihat - 22 yaşında, bekar, erkek, lise mezunu. Müşteri danışmanı, 4 yıldır Polonya'da süreli oturma izniyle kalıyor. Orta düzeyde Lehçe biliyor. Varşova'da yaşıyor. Tatil amaçlı gelip, üniversite eğitimine başlamaya karar vermiş ve daha sonra işe başlayarak kalmıştır.

Orhan - 51 yaşında, Polonyalı biriyle evli, evde Türkçe-Lehçe konuşuluyor, erkek. Öğretim üyesi, 4 yıldır Polonya'da. Poznan'da yaşıyor, vatandaş. C2 seviyesinde Lehçe biliyor. Polonya'ya oğlunun eğitimi amacıyla göç etmişlerdir. Göç öncesi, Polonya Ankara Büyükelçiliğinde görev alması nedeniyle vatandaşlığı vardır.

Oğuz - 29 yaşında, Polonyalı biriyle evli, evde Lehçe konuşuyorlar, erkek. Lisans mezunu, 5 yıldır Polonya'da, Varşova'da kalıcı oturma izni ile yaşıyor. İnsan kaynaklarında çalışıyor, C1 düzeyinde Lehçe biliyor. Memurluğu bırakarak, eşinin Türkiye'de olan darbe girişimi gibi olaylardan korkmasıyla göç etmiştir.

Özhan - 33 yaşında, bekar, erkek, ilkokul terk. 2 yıldır Polonya'da Varşova'da yaşıyor. İltica etmiştir. A1 seviyesinde Lehçe biliyor, herhangi bir işte çalışmıyor.

Simay - 26 yaşında, bekar, kadın, doktora öğrencisi. 3 yıldır Polonya'da süreli oturma izni ile kalıyor. Torun'da ikamet ediyor. A1 seviyesinde Lehçe biliyor, Erasmus+ programı sonrası, doktora bursuna başvuru yaparak Polonya'da kalmıştır.

Simge - 39 yaşında, bekar, kadın. Yüksek lisans mezunu, mühendis. A1 düzeyinde Lehçe biliyor. 6 yıldır Polonya'da süreli oturma izniyle kalıyor. Bydgoszcz'da ikamet ediyor. Polonya'ya iş teklifi gelmesi üzerine göç ediyor.

Tankut - 31 yaşında, bekar erkek. Lisans mezunu, 6 yıldır Polonya'da süreli oturma izni ile kalıyor. Varşova'da ikamet ediyor. Mühendis, A1 seviyesinde Lehçe biliyor. Polonya'ya eğitim amaçlı göç ediyor.

Umut - 24 yaşında, bekar erkek, lisans mezunu. 6 senedir Polonya'da, Varşova şehrinde ikamet ediyor. Süreli oturma izni var. Polonya'ya eğitim amaçlı göç etmiştir. A1 seviyesinde Lehçe biliyor.

Yağız - 72 yaşında, bekar, Polonyalı partneriyle birlikte yaşıyor. 5 çocuğu var, evde Lehçe ve İngilizce konuşuyorlar. 32 yıldır Polonya'da, kalıcı oturma izni var. Vatandaşlığı kendi tercihi ile almamıştır. İyi derecede Lehçe biliyor, Polonya'ya iş yapmak amaçlı gelmiştir.

Ziya - 55 yaşında, bekar, erkek. Yüksekokul mezunu, vatandaş. Orta iyi seviyesinde Lehçe biliyor. Polonya'ya, çalıştığı firmanın kararı sonucunda yatırım işlerini çalışmak ve yönetmek amaçlı geldi. Varşova'da yaşıyor.

Zeki - 60 yaşında, Polonyalı biriyle evli, çocuğu var, erkek. Yüksek lisans mezunu, 30 yıldır Polonya'da. Varşova'da ikamet ediyor, vatandaş. Orta altı seviyede Lehçe biliyor. Tekstil firmasında yönetici olarak işe başlayarak Polonya'da kalmaya karar vermiştir.

Ek- 2 Görüşme soruları

Görüşme Tarihi ve Yeri:

A) Demografik Bilgiler

- 1) Cinsiyet?
- 2) Yaşınız ve eğitim düzeyiniz nedir?
- 3) Medeni haliniz nedir?
- 4) Nerelisiniz, kendinizi nasıl tanımlarsınız? (Türk; Kürt; Avro-Türk, Türk-Leh vb.)
- 5) Varsa Eşiniz Nereli?
- 6) Çocuğunuz var mı? Varsa nerede doğdu?
- 7) Yaptığınız iş ve gelir düzeyiniz nedir? Başka işte çalıştınız mı? Kısaca söz eder misiniz?

B) Göç ve Göçmene Dair Boyutlar

B.1. Göç Hikâyesine Yönelik Boyutlar

- 8) Sizi Polonya'ya getiren süreçten kısaca söz eder misiniz?
- 9) Ailenizle birlikte mi geldiniz/yaşıyorsunuz?
- 10) Polonya dışında başka bir Avrupa ülkesinde ikamet ettiğimiz mi? Farkları ve benzerlikleri nedir? Neden Polonya'yı tercih ettiniz?
- 11) Polonya'da hangi şehirde yaşıyorsunuz? Polonya'da kaldığımız süre boyunca şehir değiştirdiniz mi? Farklılıkları ve benzerlikleri nedir? Neden bu şehri tercih ettiniz?
- 12) Oturduğunuz evi ve bölgeyi seçerken hangi kriterlere dikkat ettiniz?
- 13) Lehçeyi biliyor musunuz, ne düzeyde, nasıl öğrendiniz?
- 14) Gündelik hayatınızda hangi dili daha çok kullanıyorsunuz? Neden? En çok hangi dilde kendinizi rahat ifade edebiliyorsunuz?
- 15) Polonya'daki yaşamdan memnun musunuz? (sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi vb.) Geri dönmeyi düşünüyor musunuz? Neden?

B.2. Göçmenlere Yönelik Politikalar ile İlgili Boyutlar

- 16) Polonya devleti size ne tür imkânlar sağladı? (dil öğrenme, sosyal güvenlik, eğitim, toplumsal hayata katılım, iş vb.) Bu imkânlar yeterli midir?

- 17) Polonya devletinin sağladığı eğitim, sağlık vb. gibi haklardan Polonya vatandaşları ile eşit şekilde yararlandığınızı düşünüyor musunuz?
- 18) Polonya devletinin göçmenlere yönelik çalışmalarını yeterli buluyor musunuz? Ne tür eksiklikler vardır?
- 19) Polonya devletinin bu ülkedeki Türklerle yönelik ne tür çalışmalar yapmasını istersiniz?
- 20) Ayrımcı söylemlere maruz kaldığınız oldu mu? Kısaca anlatır mısınız?

C. Kimlik/Aidiyet ile İlgili Boyutlar

- 21) Kendinizi tek kelime ile tanımlasanız ne dersiniz? (Leh-Türk-memleketiniz)
- 22) Lehler hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 23) Türkiye'den gelenlerin Lehlerle ilişkisi nasıldır?
- 24) Türkiye'den gelenlerin diğer göçmenlerle ilişkisi nasıldır?
- 25) Sizce Lehler kendilerini Polonya'da yaşayan diğer gruplara göre nasıl görüyor? Kısaca söz eder misiniz? (Aşağı-eşit-üstün gibi)
- 26) Sizce Türkiye'den gelenler Lehleri nasıl görmektedir? Kısaca söz eder misiniz? (Aşağı-eşit-üstün gibi)
- 27) Arkadaşlarınız kimlerden oluşuyor? Türk, Leh veya Müslüman olması arkadaş seçimlerinizde etken midir?
- 28) Maddi ve manevi ihtiyaçlarınız olduğunda yardım için daha çok kiminle görüşürsünüz? Neden? (Türkler, akraba, diğer arkadaşlar)
- 29) Lehler ile iyi arkadaşlıklar kurmak konusunda ne düşünüyorsunuz?
- 30) Sizce Polonyalılar iletişim kurmaya istekli midirler? Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?
- 31) Polonya'da kimlerle komşuluk yaparsınız? (Türk, Leh, Ukraynalı vb.) Komşuluk ilişkileriniz nasıldır? (Birbirinize gidip gelir misiniz? Aranızca alışveriş veya ödünç alıp verme gibi ilişkiler söz konusu mudur? Açıklayınız?)
- 32) Yabancı komşularınızla iletişim kuruyor musunuz? Kuruyorsanız ne konuşuyorsunuz?
- 33) Türkiye'den gelen komşularınız varsa nereliler?

- 34) Polonya'da yaşayan aile ve akrabalarınız varsa en çok nerede bir araya geliyorsunuz? (ev, düğün, cenaze vb.)
- 35) Türkiye'den gelenler tarafından düzenlenen etkinliklere katılıyor musunuz? Bunlar ne tür etkinliklerdir? (Bayram, kutlama, piknik) Detaylandırınız.
- 36) Diğer ülkelerden gelen göçmenlerle ilgili ne düşünüyorsunuz? (Faslılar, Afrikalılar, Ukraynalılar vb.)
- 37) Herhangi bir derneğe Türk/Polonya vb. üye misiniz? Bu derneğe katılmanın size kattığı olumlu yanlar nelerdir? Sizce bu derneklerin faaliyetleri yeterli mi?
- 38) Bu derneklerin Türk/Kürt/Çerkez vb. kültürünü tanıtmada ve kaynaşmada etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?

D. Sosyo-Ekonomik, Siyasi Boyutlar

D.1. Toplumsal Boyutlar

- 39) Sizce, ...'lüğün en önemli geleneği/göreneği nedir? Siz hangilerini uyguluyorsunuz?
- 40) Bu gelenek ve görenekler sizin için neden önemli?
- 41) Sizin için Polonya'da yabancı olmak ne anlama geliyor? Kendinizi Polonyalılardan farklı görüyor musunuz?
- 42) Yabancı karşıtı söylemlerle karşılaştınız mı? Ne tür söylemler? Hangi mecrada ve nasıl bir ayrımcılık? (Medya, okul, iş yeri vb.)
- 43) Sizce yabancı karşıtı söylem en çok hangi göçmen grubu etkilemektedir? (Türk, Afrikalı, Ukraynalı vb.)
- 44) Polonyalıların Müslümanlara karşı bakış açısı nedir? Müslümanlara karşı ayrımcılığa rastladınız mı? Müslüman bir ülkeden göç etmenin zorluklarını yaşadınız mı? Müslüman olmak pozitif ve negatif bir algı yaratıyor mu?
- 45) Boş günlerinizde neler yapıyorsunuz? Boş günlerinizi kiminle geçirirsiniz? (Aile, arkadaş vb.)
- 46) Resmi tatillerde neler yapıyorsunuz? Kimlerle geçiriyorsunuz?
- 47) Polonya'nın dini bayramlarında neler yapıyorsunuz? (Aile ziyaretleri, tatil, arkadaşlarla birlikte geçirme vb.)

- 48) Sinema, tiyatro ve konser gibi etkinliklere gidiyor musunuz? Gidiyorsanız ne sıklıkta, kimlerle ve hangi tür filmler/sanatçılar/oyunlara vb. gidiyorsunuz? (Türkiye’den gelenlerle, Polonyalılarla veya diğer göçmen gruplarla vb.)
- 49) Hangi televizyon kanallarını izliyorsunuz? (Türk, Leh veya yabancı kanallar) Televizyonda hangi programları izliyorsunuz? Varsa çocuklarınız televizyonda hangi programları izlemektedir.
- 50) İnternet kullanıyor musunuz? Kullanıyorsanız hangi amaçlarla ve ne sıklıkta kullanıyorsunuz? (Sosyal medya, haber, iletişim vb.)

D.2. Siyasi Boyutlar

- 51) Entegrasyon sizin için ne ifade ediyor açıklar mısınız?
- 52) Polonya’nın entegrasyon politikasını ve uygulamalarını nasıl değerlendiriyorsunuz? (yetersiz/yeterli)
- 53) Entegrasyon uygulamalarında hedeflenen bir göçmen grup olduğunu düşünüyor musunuz? Türkiye’den gelenler bu grubun içinde mi? Türkiye’den gelenlere yönelik entegrasyon çalışmalarını nasıl değerlendirirsiniz?
- 54) Türkiye’den gelenlerin Polonya’ya entegre olduğunu düşünüyor musunuz? Sizce entegre olmada yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi etkenler var mıdır?
- 55) Polonya devletinin Türkiye’den gelen göçmenlere yaklaşımında geldiği ülke gibi özellikler açısından farklılıklar olduğunu düşünüyor musunuz?
- 56) Polonya devletinin entegrasyon çalışmalarını yeterli buluyor musunuz? Türkiye’den gelenlere bakış açısı nasıldır? (olumlu/olumsuz)
- 57) Türkiye’den gelenlerin Polonya’da siyasi yaşama katılma durumu hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 58) Polonya devletinin Türk derneklerine yaklaşımı nasıldır?
- 59) Türkiye’den gelenlerin Polonya’ya uyum sağlama düzeyleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 60) Sizce Türkiye ile Polonya ilişkileri nasıldır, nasıl olmalıdır?